

การให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์

นางสาวศิริประภา ชวะนะญาณ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A JUSTIFICATION OF A PRIORI KNOWLEDGE

Miss Siraprapa Chavanayarn

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์

โดย

นางสาวศิริประภา ชวนะญาน

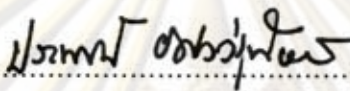
สาขาวิชา

ปรัชญา

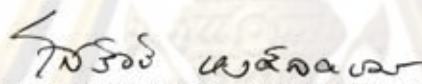
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

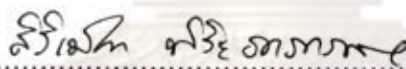
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ

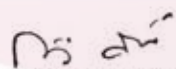
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แนบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

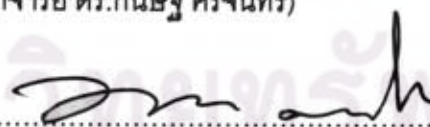

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

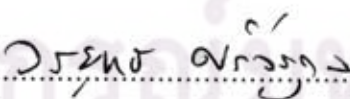
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศิริจันทร์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.มารค ตามไท)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุทธ ศิริวรกุล)

ศึรประภา ชวณะญาดน : การให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ. (A JUSTIFICATION OF A PRIORI KNOWLEDGE) อ.ที่ปรึกรษาวิทยานัพนธัหลัก: ผศ.ดร.สิริเพ็ญ พริยจิตรกรกรึจ, 160 หน้า.

วิทยานัพนธันี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ ในลำดับแรก ผู้วิจัยได้ปกป้องความรู้ก่อนประสบการณในฐานะที่เป็น "ความเชื่อที่จริงและมีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อความเชื่อนั้น" กล่าวคือ S จะรู้ว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ในลำดับที่สอง ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น เราจึงไม่สามารถปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณจากการปฏิเสธความจริงแบบจำเป็นได้ ในลำดับที่สาม ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณแตกต่างจากความรู้หลังประสบการณในเงื่อนไขเกี่ยวกับเหตุผลสนับสนุน กล่าวคือ ความรู้ก่อนประสบการณคือความรู้ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบไม่ใช่ประสบการณ ส่วนความรู้หลังประสบการณคือความรู้ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบอาศัยประสบการณ และผู้วิจัยจะเสนอด้วยว่า "การมีมโนทัศน์" ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบไม่ใช่ประสบการณเป็นไปได้ กล่าวคือ เราสามารถตัดสินใจว่าประพจน์ก่อนประสบการณหนึ่ง ๆ ถูกต้องหรือไม่ได้โดยอาศัยเพียงการมีมโนทัศน์ ในลำดับสุดท้าย ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าปัญหาของประพจน์วิเคราะห์ไม่ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณไม่ว่าจะมีการยอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์หรือไม่ก็ตาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ปรัชญา.....
สาขาวิชา.....ปรัชญา.....
ปีการศึกษา.....2552.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกรษาวิทยานัพนธัหลัก.....สิริเพ็ญ พริยจิตรกรกรึจ

4680218322 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORDS : A PRIORI KNOWLEDGE / EPISTEMIC JUSTIFICATION

SIRAPRAPA CHAVANAYARN : A JUSTIFICATION OF A PRIORI

KNOWLEDGE. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.SIRIPHEN

PIRIYACHITTAKORNKIT, Ph.D., 160 pp.

The purpose of this dissertation is to insist on a possibility of a priori knowledge. Firstly, I defend a priori knowledge as justified true belief, that is, S knows that p if and only if (1) p is true, (2) S believes that p, and (3) S is justified in believing that p. Secondly, I demonstrate that apriority is not about necessity. Thus, declining the concept of necessity is not a good ground for declining a priori knowledge. Thirdly, I argue that a priori knowledge differs from a posteriori knowledge in the condition about the justification: a posteriori knowledge is knowledge which is experientially justified, but a priori knowledge is knowledge which is nonexperientially justified. And I also propose that "possessing concept" makes the nonexperiential justification possible, that is, we can decide whether a priori proposition is true or not, only from concept possession. Finally, I maintain that, whether we accept the distinction between analytic proposition and synthetic proposition, the problem of analyticity does not have any effect on the status of a priori knowledge.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department : Philosophy.....

Student's Signature *Siraprapa Cha*.....

Field of Study : Philosophy.....

Advisor's Signature *Siriphen P.*.....

Academic Year : 2009.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการสนับสนุนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ อาจารย์ที่ปรึกษา ข้าพเจ้าเริ่มเรียนปริญญากับอาจารย์สิริเพ็ญตั้งแต่ระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 และอาจารย์ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกสนใจที่จะเรียนปริญญาอย่างลึกซึ้ง การได้เรียนปริญญากับอาจารย์นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า อาจารย์สิริเพ็ญเป็นยิ่งกว่าต้นแบบของอาจารย์ปรึกษาที่ดี ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองโชคดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้เรียนกับอาจารย์ ซึ่งนอกจากจะแตกฉานในด้านที่สอนแล้วยังมีความใจกว้างและเข้าอกเข้าใจผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง

ขอขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ความรู้ทั้งในมิติที่กว้างและลึกแก่ข้าพเจ้าตั้งแต่สมัยศึกษาปริญญาตรีจนถึงการศึกษาระดับปริญญาเอก การเรียนปริญญาไม่ว่าจะเป็นสาขาใดนั้นค่อย ๆ ขัดเกลาให้ข้าพเจ้าพัฒนาตนเอง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงไม่อาจสำเร็จสมบูรณ์ได้เลยถ้าหากข้าพเจ้าไม่เคยเรียนปรึกษากับคณาจารย์ในภาควิชา นอกจากนี้ ขอขอบคุณ ดร.มารค ตามไท รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรยุทธ ศิริวรกุล และอาจารย์ ดร.กนิษฐ ศิริจันทร์ ที่ให้ข้อสังเกตและคำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่สนับสนุนทุนการศึกษา ตลอดการเรียนระดับดุษฎีบัณฑิต การได้รับทุนพัฒนาอาจารย์ทำให้ข้าพเจ้ามีแรงมูมนะมากขึ้นในการทำวิทยานิพนธ์ กล่าวคือ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะต้องเป็นอาจารย์สอนปริญญาต่อไป ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะต้องศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดและทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้เต็มความสามารถมากที่สุด

ขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ ตลอดจนเพื่อน ๆ ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขเรียนปริญญามาด้วยกัน การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือแม้แต่ระบายความรู้สึกกับท่านเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าไม่รู้สึกโดดเดี่ยวเกินไปนักเมื่อต้องทำปริญญา อีกทั้งขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ ตลอดจนเพื่อน ๆ ที่คอยรับฟัง ถามไถ่ และเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าเสมอ

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณบิดา มารดา และน้อง ๆ ของข้าพเจ้า ที่ให้การสนับสนุนด้วยดีและเป็นกำลังใจที่ดีตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
- ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย.....	10
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2. ความหมายของความรู้ก่อนประสบการณ์.....	13
- ความหมายของ “ความรู้”.....	13
- ความหมายของ “ความรู้ก่อนประสบการณ์”.....	20
- บทสรุป.....	21
3. ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น.....	22
- ปัญหาของแนวคิด “ความจริงแบบจำเป็น” และผลกระทบของปัญหาดังกล่าว ต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์.....	23
- ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น.....	25
(1) มีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้หรือไม่.....	25
(2) มีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบแน่นอนได้หรือไม่.....	32
- ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข.....	40
- บทสรุป.....	45
4. ประพจน์ก่อนประสบการณ์มีได้มาจากสหัญญาณเสมอไป.....	47
- การให้ความหมายมโนทัศน์ “สหัญญาณ”.....	48
- ทักษะของผู้ที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัญญาณ.....	51
(1) ทักษะของคานต์และสหัญญาณนิยม.....	51
(2) ทักษะของบองชู.....	58
(3) ทักษะของบิลเลอร์.....	67
- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมและข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้น.....	74

บทที่	ช หน้า
- บทสรุป.....	101
5. ปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์: ผลกระทบต่อสถานะของประพจน์ก่อน ประสพการณ์.....	102
- ปัญหาเกี่ยวกับมโนทัศน์ “ประพจน์วิเคราะห์” ตามทัศนะของไควน์.....	103
- ถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ จะยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสพการณ์กับประพจน์ หลังประสพการณ์อยู่หรือไม่.....	105
- ถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ แล้ว ประพจน์วิเคราะห์จะเป็นสิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสพการณ์หรือไม่.....	141
- บทสรุป.....	145
6. บทสรุป.....	146
รายการอ้างอิง.....	152
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	160

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นประเด็นปัญหาหนึ่งที่นักญาณวิทยาให้ความสนใจ และมีการอภิปรายโต้แย้งสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน นักญาณวิทยาร่วมสมัยหลายต่อหลายคน ยังคงถกเถียงและมีข้อเสนอที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับความรู้ดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ลอร์เรนซ์ บองซู (Laurence Bonjour) จอร์จ บีลเลอร์ (George Bealer) อัลเบิร์ต คาสซูลโล่ (Albert Casullo) หรือ เอ. ไอ. โกลด์แมน (A. I. Goldman) เป็นต้น ซึ่งนักญาณวิทยาแต่ละคนก็มีข้อเสนอและรายละเอียดของข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ อาจเป็นความแตกต่างเกี่ยวกับ (ก) ความหมายของความรู้ของประสบการณ์ (ข) ลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ หรือ (ค) การยอมรับหรือปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ เป็นต้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะ อภิปรายเกี่ยวกับที่มาและความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ซึ่งจะแบ่ง การอภิปรายออกเป็น 4 ขั้นตอนด้วยกัน ในลำดับแรกจะอภิปรายโดยย่อถึงการถกเถียงเกี่ยวกับ ความรู้ก่อนประสบการณ์ในอดีตและอภิปรายโดยย่อเกี่ยวกับข้อเสนอของเอมมานูเอล คานต์ ซึ่งเป็นนักปรัชญาคนสำคัญที่ข้อเสนอของเขามีผลกระทบต่อ การถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ก่อน ประสบการณ์ในสมัยต่อมา โดยการอภิปรายเป็นไปเพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจต่อปัญหา เกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญอยู่ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ลำดับที่สองจะ อภิปรายเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่นักปรัชญาโต้แย้งข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ของ คานต์ ลำดับที่สามจะอภิปรายเกี่ยวกับความสำคัญของเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ และการจัดประเภทของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ และลำดับที่สี่จะอภิปราย เกี่ยวกับภาพรวมของข้อเสนอหรือทัศนะที่ใช้ในการสนับสนุนและปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ ตั้งแต่หลังจากสมัยของคานต์มาจนถึงปัจจุบันว่ามีแนวทางข้อเสนอและมีข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอ ดังกล่าวอย่างไรบ้าง โดยการอภิปรายทั้ง 4 ขั้นตอนนี้จะช่วยให้เห็นที่มาและความสำคัญของการ ถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ซึ่งจะเป็นหัวข้อหลักของการอภิปรายในงานวิจัยนี้ และ ยังช่วยให้เห็นแนวทางของการอภิปรายในงานวิจัยนี้ด้วยว่าจะมีทิศทางและรูปแบบการนำเสนอ อย่างไร

หากพิจารณาการถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ในวงการปรัชญาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าทัศนะของนักญาณวิทยาต่อความรู้ก่อนประสบการณ์นั้นมีทั้งทัศนะที่สนับสนุนและทัศนะที่ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ อันที่จริงแล้วมีการกล่าวถึงความรู้ก่อนประสบการณ์มาตั้งแต่สมัยกรีก ตัวอย่างเช่น อริสโตเติล (Aristotle) เห็นว่าการสรุปจากกฎ (law) หรือเหตุ (cause) ไปยังผล (effect) ถือเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ ส่วนการสรุปจากผลหรือเหตุการณ์เฉพาะไปเป็นกฎหรือเหตุถือเป็นความรู้หลังประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม คานต์เป็นนักปรัชญาผู้ซึ่งมีข้อเสนอหลายประการเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ซึ่งทำให้นักปรัชญาคนอื่น ๆ ในสมัยหลังจากคานต์เกิดข้อสงสัยและพยายามอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา

คานต์เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่เป็นอิสระจาก (independent of) ประสบการณ์และเป็นอิสระจากภาพประทับ (impression) ที่ได้จากการรับรู้ทางผัสสะใด ๆ เขาเรียกความรู้ซึ่งมีแหล่งที่มา (source) ของความรู้อยู่ในประสบการณ์ว่าความรู้หลังประสบการณ์ และเรียกความรู้ซึ่งมีแหล่งที่มาของความรู้ที่ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ คานต์เห็นว่าเกณฑ์ที่สามารถแบ่งแยกความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์คือความจริงแบบจำเป็น (necessity) และความเป็นสากลแบบเคร่งครัด (strict universality) โดยสำหรับคานต์แล้ว ข้อตัดสินที่มีความเป็นสากลนั้นได้มาแบบก่อนประสบการณ์เท่านั้น (Kant, 1958: 27) เกณฑ์เรื่องความจริงแบบจำเป็นของความรู้ก่อนประสบการณ์ทำให้มีนัยตามมว่าคานต์เสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดเป็นจริงแบบจำเป็น

นอกจากนี้ คานต์ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างข้อความวิเคราะห์ (analytic statement) และข้อความสังเคราะห์ (synthetic statement) ซึ่งเขาอธิบายโดยอาศัยการตัดสินเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาคประธาน (subject) และภาคแสดง (predicate) โดยความสัมพันธ์ระหว่างภาคประธานและภาคแสดงเป็นไปได้ในสองแนวทางด้วยกัน หนึ่งคือภาคแสดง x เป็นของ (อยู่ใน) ภาคประธาน y หรือหมายความว่ามโนทัศน์ของภาคแสดงประกอบอยู่ในมโนทัศน์ของภาคประธาน คานต์เรียกข้อตัดสินมโนทัศน์แบบนี้ว่าเป็นการตัดสินเชิงวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น “วัตถุทุกวัตถุหนัก” (All bodies are extended) ส่วนความสัมพันธ์ในลักษณะที่สองคือ x อยู่นอกภาคประธาน y หรือหมายความว่าภาคแสดงไม่ได้ประกอบอยู่ในมโนทัศน์ของภาคประธาน ตัวอย่างเช่น “วัตถุทุกวัตถุหนัก” (All bodies are heavy) คานต์เรียกข้อตัดสินของมโนทัศน์แบบนี้ว่าเป็นการตัดสินเชิงสังเคราะห์ เขาอธิบายเพิ่มเติมว่า การตัดสินเชิงวิเคราะห์ไม่ได้มีการเพิ่มอะไรเข้าไปในมโนทัศน์ของภาคประธาน ในขณะที่การตัดสินเชิงสังเคราะห์มีการเพิ่มมโน

ทัศน์จากภาคแสดงเข้าไปในภาคประธาน ทั้งนี้ คานต์เห็นว่ามีการตัดสินแบบก่อน ประสบการณ์เชิงวิเคราะห์และการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ โดยข้อความวิเคราะห์เช่น “วัตถุทุกวัตถุกินที่” คือข้อความที่มีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ และข้อความเกี่ยวกับคณิตศาสตร์เช่น “ $7+5=12$ ” คือข้อความที่มีการตัดสินแบบก่อน ประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ เนื่องจากมโนทัศน์ของ 12 มิได้อยู่ในมโนทัศน์ผลรวมของ 7 และ 5 ประพจน์ดังกล่าวนั้นเราจะต้องออกไปนอกมโนทัศน์เหล่านี้และอาศัยความช่วยเหลือของสัญชาตญาณ (intuition) เพื่อให้เรานับจาก 5 ไปอีก 7 จนได้มโนทัศน์ของ 12 (Kant, 1958: 33) นอกจากนี้ คานต์ยังเห็นว่าเรขาคณิตเป็นศาสตร์ที่ตัดสินคุณสมบัติของเทศะ (space) แบบก่อน ประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ กล่าวคือ ความรู้ในเรื่องดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นเหตุผลบริสุทธิ์ของมนุษย์ในการเข้าใจสิ่งที่ปรากฏภายนอก (appearance) โดยสัญชาตญาณเป็นสิ่งที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับภาพแทน (representation) ของเทศะที่ปรากฏต่อเราเป็นไปได้ ซึ่งทำให้เราเข้าใจ คุณสมบัติของเทศะโดยการออกไปนอกมโนทัศน์ของภาคประธาน ทั้งนี้ สัญชาตญาณดังกล่าวทำให้ ประพจน์เกี่ยวกับเรขาคณิตเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ด้วย

ในลำดับต่อมา ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่นักปรัชญาได้แย้ง ข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ของคานต์ กล่าวคือ จากส่วนที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า คานต์เป็นผู้ที่อภิปรายเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์โดยเชื่อมโยงความรู้ก่อนประสบการณ์เข้ากับมโนทัศน์อื่น ๆ เป็นผู้ที่เสนอว่าการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์เป็นไปได้ และเป็นผู้ที่เสนอว่าข้อความเกี่ยวกับคณิตศาสตร์และเรขาคณิตมีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ ซึ่งข้อเสนอเหล่านี้ทำให้นักญาณวิทยาสมัยต่อมาเกิดข้อสงสัยและพยายามอภิปราย ถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น

(1) กอตลอป เฟรเก้ (Gottlob Frege) ได้แย้ง “ตัวอย่าง” ประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ที่คานต์เห็นว่ามีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ว่าอันที่จริงแล้วมีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ กระนั้นก็ดี เฟรเก้มิได้ปฏิเสธประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ เนื่องจากเขาเห็นว่าข้อความเกี่ยวกับเรขาคณิตเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์

(2) ซอล คริปเก้ (Saul Kripke) เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น ตัวอย่างเช่น ตัวอย่างเช่น ประพจน์ “1 เมตร” คือ “ความยาวของไม้ ‘ม’ ณ เวลาหนึ่ง” คริปเก้เห็นว่าการรู้ว่าไม้ ‘ม’ มีความยาว 1 เมตร ณ เวลาหนึ่ง เป็นการใช้อย่าง ‘ม’ เพื่อระบุถึง หรืออ้างถึงความยาว 1 เมตร เขาเสนอว่านาย ก มีประพจน์ก่อนประสบการณ์ว่าไม้ ‘ม’ ยาว 1

เมตร แต่ความจริงที่ว่าไม้ “ม” ยาว 1 เมตรนั้นเป็นความจริงแบบอ่อนแอ เนื่องจากไม้ “ม” อาจมีได้ยาว 1 เมตร (อาจเป็นไปได้ว่าเมื่อโดนความร้อนแล้วความยาวของไม้ “ม” จะเปลี่ยนแปลงไป) เป็นต้น (Kripke, 1980: 54-57)

(3) นักประสบการณ์นิยมแบบพอประมาณ (moderate empiricist) หลายต่อหลายคน ตัวอย่างเช่นเช่น เอ. เจ. แอร์ (A. J. Ayer) หรือ ซี. จี. เฮมเพล (C. G. Hempel) ได้แย้งข้อเสนอของคานต์โดยเห็นว่าไม่มีประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ ทั้งนี้ การมีเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้หลายต่อหลายคนตั้งคำถามต่อข้อเสนอของคานต์ กล่าวคือ ในสมัยของคานต์ยังมีเรขาคณิตเพียงระบบเดียว ซึ่งคือเรขาคณิตระบบยูคลิด โดยคานต์เห็นว่าประพจน์เกี่ยวกับเรขาคณิตระบบดังกล่าวมีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์และเป็นจริงแบบจำเป็น แต่ดูเหมือนว่าการมีเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดซึ่งมีมูลบทและทฤษฎีบทบางข้อที่แตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับเรขาคณิตระบบยูคลิดจะทำให้ประพจน์เกี่ยวกับเรขาคณิตระบบยูคลิดไม่เป็นจริงแบบจำเป็นอีกต่อไป

(4) นักประสบการณ์นิยมแบบจัด (radical empiricist) ตัวอย่างเช่น มิลล์ หรือ ไควน์ มักมีข้อเสนอหรือถูกตีความว่าข้อเสนอของพวกเขาปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น เจ. เอส. มิลล์ (J. S. Mill) เห็นว่าตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์เช่นประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์นั้นอันที่จริงถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยอาศัยประสบการณ์

หลังจากที่อภิปรายอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่นักปรัชญาได้แย้งข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ของคานต์ ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับความสำคัญของเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์และการจัดประเภทของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ โดยทั่วไปในวงการญาณวิทยาร่วมสมัยมักเข้าใจกันว่าการที่ S รู้ว่า P นั้นจะประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญ 3 เงื่อนไข ดังนี้คือ (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P แม้ว่าเอ็ดมันด์ เกตตีเออร์ (Edmund Gettier) จะโต้แย้งว่าองค์ประกอบทั้งสามไม่ใช่เงื่อนไขเพียงพอสำหรับความรู้ (Gettier, 1964, 121-122) แต่ก็มีที่ยอมรับโดยทั่วไปกันว่าองค์ประกอบเหล่านี้เป็นเงื่อนไขจำเป็นของความรู้ โดยอาจเป็นเพราะการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้นั่นเองที่ทำให้นักญาณวิทยาร่วมสมัยหลายต่อหลายคนซึ่งมีข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์นั้นอภิปรายเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ (ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับความสำคัญของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์อย่างละเอียดในบทต่อไป)

อัลเบิร์ต คาสซูลโล่ (Albert Casullo) ซึ่งเป็นนักญาณวิทยาร่วมสมัยคนหนึ่งได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ โดยเขาแบ่งการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังนี้ (Casullo, 2003: 9-32)

1) การให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ (Epistemic): คาสซูลโล่เห็นว่ากลุ่มดังกล่าวยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มย่อยด้วยกันคือ

- การให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์โดยอาศัยมโนทัศน์เรื่อง “การให้เหตุผลสนับสนุน” (justification) การให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อดังกล่าวอาจมีความเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์อื่น ๆ เช่น แหล่งของความรู้ ซึ่งมีการให้ลักษณะการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ทั้งแบบเชิงบวก (positive) และแบบเชิงลบ (negative) โดยการให้ลักษณะเชิงลบเสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” อะไร ส่วนการให้ลักษณะเชิงบวกเสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” อะไร ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

- (การให้ลักษณะเชิงลบ) ความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ต่อเมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อว่า P ของ S ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์
- (การให้ลักษณะเชิงบวก) ความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ต่อเมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อว่า P ของ S ขึ้นอยู่กับ X

นักญาณวิทยาที่อภิปรายเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ผ่านมานั้น กำหนดลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ทั้งเชิงลบและเชิงบวก ตัวอย่างเช่น คานต์เสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่ (มีแหล่งความรู้ซึ่ง) “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ คาสซูลโล่เสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนซึ่ง “ขึ้นอยู่กับ” สิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ และบองชูเสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ แต่ “ขึ้นอยู่กับ” สหัชญาณ เป็นต้น

- การให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์โดยอาศัยมโนทัศน์เรื่อง “ความสามารถถูกหักล้างได้” (defeasibility) ซึ่งแบ่งเป็นอีก 2 กลุ่มย่อยด้วยกันคือกลุ่มที่มีทัศนะเกี่ยวกับความสามารถถูกหักล้างได้แบบแข็ง (strong) และกลุ่มที่มีทัศนะเกี่ยวกับความสามารถถูกหักล้างได้แบบอ่อน (weak) โดยกลุ่มที่มีทัศนะแบบแข็ง

เห็นว่ากรทำให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ไม่สามารถถูกหักล้างได้ไม่ว่าจากอะไรก็ตาม ส่วนกลุ่มที่มีทัศนะแบบอื่นเห็นว่ากรทำให้เหตุผลสนับสนุนดังกล่าวสามารถถูกหักล้างได้จากบางอย่าง

2) กรทำให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ (Nonepistemic): คาซูลโล่เห็นว่าแนวคิดนี้สามารถแบ่งได้เป็นอีก 2 กลุ่มย่อยด้วยกันคือ

- กรให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์โดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องความจริงแบบจำเป็น (necessity)

- กรให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์โดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องความเป็นข้อความวิเคราะห์ (analyticity)

โดยแนวคิดทั้งสองกลุ่มย่อยนี้อาจมองว่าความจริงแบบจำเป็นหรือความเป็นข้อความวิเคราะห์เป็นเงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขเพียงพอของกรให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ก็ได้

การจัดประเภทของคาซูลโล่เกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ทำให้เห็นชัดขึ้นว่ามีการถกเถียงเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ในลักษณะใดบ้าง ซึ่งในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะอภิปรายถึงทัศนะในเชิงสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์และปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์โดยอ้างอิงการจัดประเภทที่คาซูลโล่ให้ไว้พร้อมกับอภิปรายโดยย่อให้เห็นว่าข้อเสนอเหล่านั้นประสบปัญหาหรือถูกโต้แย้งในลักษณะใดบ้าง

ในลำดับสุดท้าย ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับภาพรวมของข้อเสนอหรือทัศนะที่ใช้ในการสนับสนุนและปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตั้งแต่หลังจากสมัยของคานต์มาจนถึงปัจจุบันว่ามีแนวทางข้อเสนอและมีข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอดังกล่าวอย่างไรบ้าง

ทัศนะในเชิงสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์

โดยทั่วไปแล้วผู้ที่สนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์มักเป็นนักเหตุผลนิยม (rationalist) ซึ่งมักเสนอความรู้ก่อนประสบการณ์โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับ “สหัชญาณ” ว่าเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้เกิดความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น คานต์ บองชู และปีลเลอร์ เป็นต้น โดยคานต์และบองชูเสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่แหล่งของความรู้หรือเหตุผลสนับสนุนของความรู้ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งเท่ากับเป็นเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงญาณ โดยมีการให้ลักษณะของกรให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงลบ กระนั้น คานต์ บองชู และปีลเลอร์ก็ยังเห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ ซึ่งมีนัยว่ากรให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ “ขึ้นอยู่กับ”

สหัชญาณ จึงเท่ากับว่ามีการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงบวกด้วย ทั้งนี้ ทั้งคานต์ บองชู และปิลเลอร์ก็มีข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น มีทัศนะเกี่ยวกับความหมายของสหัชญาณแตกต่างกัน หรือมีทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างกัน เป็นต้น โดยคานต์เป็นคนเดียวที่เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดเป็นจริงแบบจำเป็น ข้อเสนอเช่นนี้ทำให้เห็นว่ามีมีการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงญาณด้วย ในขณะที่บองชูและปิลเลอร์มิได้ให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงญาณเลย แต่ข้อเสนอของพวกเขาได้แย้งจากความไม่ชัดเจนของมโนทัศน์สหัชญาณว่าคืออะไร และสามารถให้ความรู้แก่เราได้อย่างไร และถูกโต้แย้งจากปัญหาของมโนทัศน์อื่น ๆ ที่นักเหตุผลนิยมเหล่านี้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม นักประสบการณ์นิยม (empiricist) บางกลุ่มก็มีได้ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกหรือกลุ่มนักประสบการณ์นิยมเชิงตรรก โดยนักประสบการณ์นิยมกลุ่มนี้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์บ่งถึงสิ่งเดียวกันกับประพจน์วิเคราะห์ ประพจน์แบบดังกล่าวเป็นเรื่องที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ แต่ขึ้นอยู่กับภาษาหรือธรรมเนียมภาษาในสังคมเท่านั้น จึงจะเห็นได้ว่ามีทั้งการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงญาณ โดยเป็นการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงลบ และการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ เนื่องจากมีการเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เป็นสิ่งเดียวกันกับประพจน์วิเคราะห์ แม้ว่านักประสบการณ์นิยมกลุ่มนี้จะมิได้ปฏิเสธประพจน์ก่อนประสบการณ์แต่พวกเขาก็ได้เห็นว่าประพจน์ดังกล่าวเป็นเรื่องของโลกภายนอก กล่าวคือ พวกเขาเห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เป็นเรื่องของภาษาหรือ นิยามความหมายโดยตรง (explicit definition) ของเทอมต่าง ๆ ที่อยู่ในประพจน์เท่านั้น ซึ่งข้อเสนอลักษณะดังกล่าวถูกโต้แย้งจากปัญหาเกี่ยวกับมโนทัศน์ประพจน์วิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ของ ไควน์ อย่างไรก็ตาม ยังมีนักประสบการณ์นิยมที่มีได้ปฏิเสธประพจน์ก่อนประสบการณ์และเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์บ่งถึงสิ่งเดียวกันกับประพจน์วิเคราะห์โดยที่มีได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับนิยามโดยตรงอย่างที่นักประสบการณ์นิยมเชิงตรรกหรือนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกเสนอ แต่อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับนิยามโดยนัย (implicit definition) ผู้ที่เสนอแนวคิดในลักษณะดังกล่าวมองเห็นปัญหาในการค้นหาความหมายโดยตรง (explicit definition) ของเทอม จึงหลีกเลี่ยงการค้นหาดังกล่าวโดยการเสนอว่าเทอมจะถูกให้ความหมายโดยอาศัยการยืนยันข้อความที่ประกอบด้วยเทอมเหล่านั้นด้วยธรรมเนียมภาษา ตัวอย่างเช่น มูลบทในเรขาคณิตเป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของเทอม “เส้นตรง” “จุด” คืออะไร ซึ่งเท่ากับว่าตามทัศนะของกลุ่มที่ให้

ความหมายข้อความวิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยจะเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของธรรมเนียมภาษาที่มีได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลกภายนอก แต่เป็นการกำหนดขึ้นของคนในสังคมเช่นเดียวกับนักประสบการณ์นิยมเชิงตรรกหรือนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรก อย่างไรก็ตาม นักคิดกลุ่มนี้เห็นว่าความหมายของเทอมที่ประกอบอยู่ในประพจน์สามารถเข้าใจและเรียนรู้ได้ผ่านบริบทและการใช้เทอมนั้น ตัวอย่างของผู้ที่มีข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวคือ คริสโตเฟอร์ พีค็อก (Christopher Peacocke) และพอล โบโกเซียน (Paul Boghossian) ซึ่งการยืนยันประพจน์ก่อนประสบการณ์โดยอาศัยมโนทัศน์นิยามโดยนัยดังกล่าวถูกโต้แย้งหลายแนวทางด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอดังกล่าวถูกโต้แย้งว่าอันที่จริงแล้วแนวคิดเกี่ยวกับนิยามโดยนัยสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งกับประพจน์ก่อนประสบการณ์และประพจน์หลังประสบการณ์ เป็นต้น

ทัศนะในเชิงปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์

นักประสบการณ์นิยมบางคนปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประสบการณ์นิยมแบบจำกัด ตัวอย่างเช่น เจ. เอส. มิลล์ (J. S. Mill) เสนอว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ได้มาโดยวิธีการอุปนัย ซึ่งเท่ากับว่าตัวอย่างที่มักรับประกันว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์นั้นอันที่จริงแล้วต้องอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะในการยืนยัน (Mill, 1874: 208) ซึ่งสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นการมองว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์นั้นเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ กล่าวคือ เมื่อเห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ แต่เมื่อประสบการณ์สามารถให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ซึ่งถือกันว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ ความรู้ดังกล่าวก็ไม่ถือเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์อีกต่อไป ทั้งนี้ การปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ในลักษณะดังกล่าวถูกโต้แย้งในลักษณะที่ว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ไม่น่าจะถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยอาศัยประสบการณ์ได้จริงอย่างที่มิลล์กล่าวอ้าง เนื่องจากประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ดูเหมือนมีความแน่นอน (certainty) ซึ่งแตกต่างจากประพจน์ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยอาศัยประสบการณ์โดยทั่วไป

การปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ยังอาจทำได้โดยการเสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีเงื่อนไขอะไรบางอย่าง ตัวอย่างเช่น ความรู้ก่อนประสบการณ์ต้องเป็นจริงแบบจำเป็นหรือความรู้ก่อนประสบการณ์ต้องเป็นข้อความวิเคราะห์ แล้วแสดงให้เห็นว่าไม่มีความเชื่อใดที่เป็นจริงแบบจำเป็นหรือเป็นข้อความวิเคราะห์ จึงเท่ากับไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา ซึ่งเป็นแนวทางที่มองการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ในเชิงญาณ ตัวอย่างของผู้ที่มีทัศนะในลักษณะดังกล่าวคือ ฮิลลารี พัทนัม (Hilary Putnam) และฟิลลิป คิทเซอร์ (Phillip

Kitcher) ที่เสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์จะต้องเป็นจริงแบบจำเป็นหรือไม่สามารถถูกหักล้างได้ (indefeasible) และถ้าไม่มีความรู้ใดที่ไม่สามารถถูกหักล้างได้ ก็เท่ากับว่าไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์ (Kitcher, 1983: 24; Putnam, 1976: 293) ไควน์เป็นนักประสบการณ์นิยมคนสำคัญคนหนึ่งที่นักญาณวิทยาคนอื่น ๆ มักนำแนวคิดของเขามาตีความเพื่อโต้แย้งหรือปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ ไควน์เห็นว่าประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อของเราสามารถถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ และอย่างที่ไควน์กล่าวไปว่าไควน์ปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ ทักษะของไควน์จึงแสดงให้เห็นว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับความจริงแบบจำเป็นและประพจน์วิเคราะห์หรืออาจประสบปัญหา เมื่อความรู้ก่อนประสบการณ์มีความเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เหล่านี้ในแง่ที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขเพียงพอของความรู้ก่อนประสบการณ์ นักญาณวิทยาหลายคนจึงตีความตามมาว่าทักษะของไควน์ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์

นอกจากนี้ นักญาณวิทยาเชิงธรรมชาติแบบแข็งซึ่งเห็นว่าญาณวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาศาสตร์มักมีข้อเสนอเพื่อปฏิเสธการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ เนื่องจากญาณวิทยาเชิงธรรมชาติแบบแข็งเห็นว่าวิทยาศาสตร์เป็นแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียวของมนุษย์ และหากการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ ก็อาจกล่าวได้ว่าไม่มีพื้นที่เหลือสำหรับความรู้ก่อนประสบการณ์อีกต่อไป ตัวอย่างของนักญาณวิทยาเชิงธรรมชาติที่มีข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวคือ ไมเคิล เดวิตท์ (Michael Devitt) กระนั้นก็ดี แม้โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่าญาณวิทยาเชิงธรรมชาติปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ แต่ก็มีข้อเสนอจากนักญาณวิทยาเชิงธรรมชาติแบบอ่อนที่เห็นว่าญาณวิทยาเชิงธรรมชาตินั้นไปกันได้กับ (compatible with) ความรู้หรือการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของ เอ. ไอ. โกลด์แมน (A. I. Goldman) โดยโกลด์แมนปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ในลักษณะที่ว่าความไม่สามารถผิดพลาดได้ ความแน่นอน และความไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ นั้นมีใช้ลักษณะจำเป็นของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ (Goldman, 1999: 1-28) หรือข้อเสนอของ จอร์จ เรย์ (George Rey) ที่เห็นว่าญาณวิทยาเชิงธรรมชาติเข้ากันได้กับความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยเรย์แสดงให้เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ซึ่งเข้ากันได้กับข้อเสนอญาณวิทยาเชิงธรรมชาติ ทั้งนี้ เรย์มิได้เห็นด้วยกับมโนทัศน์ความรู้ก่อนประสบการณ์แบบที่หมายถึงความรู้ที่ต้องอาศัยสหญาณ แต่เขาเห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่การให้เหตุผลสนับสนุนของความรู้ดังกล่าว “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ และประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์สามารถถูกปรับเปลี่ยนได้ (revisable) กล่าวคือ เรย์เห็นว่าความไม่สามารถปรับเปลี่ยน

ได้ (unrevisability) มิได้เป็นลักษณะจำเป็นของความรู้ก่อนประสบการณ์ หรือสามารถมีประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ (Rey, 1998: 39)

จึงอาจกล่าวได้ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ยังคงถกเถียงกันในวงการญาณวิทยาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ว่ายังคงมีทั้งทัศนะที่ยอมรับและปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์โดยให้เหตุผลที่แตกต่างกันออกไป

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการหาทางออกให้กับความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยจะพยายามตอบคำถามที่สำคัญ 3 คำถาม ซึ่งได้แก่คำถามเกี่ยวกับ (ก) ความหมายของความรู้ของประสบการณ์ (ข) ลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ และ (ค) การมีอยู่หรือความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายเพื่อตอบคำถามเหล่านี้โดยเป็นการถกเถียงสืบเนื่องต่อจากสิ่งที่นักญาณวิทยาร่วมสมัยหลายต่อหลายคนได้อภิปรายเกี่ยวกับแนวคำตอบของคำถามดังกล่าวเอาไว้ ซึ่งจะมีการอภิปรายในลำดับแรกก่อนว่าความรู้คืออะไร แล้วจึงแสดงให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากความรู้หลังประสบการณ์อย่างไร และความรู้ดังกล่าวมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้ การพิจารณาเหล่านี้จะช่วยยืนยันความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์ในท้ายที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์และเสนอทางออกของความรู้แบบก่อนประสบการณ์

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยจะเริ่มจากการอ่านบทความทางปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ก่อนประสบการณ์โดยทั่วไป เริ่มตั้งแต่งานของคานต์เรื่อยมาจนกระทั่งถึงบทความหรือหนังสือที่ถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ร่วมสมัย เพื่อศึกษาว่ามีการตอบคำถามสำคัญ 3 คำถามเกี่ยวกับ (ก) ความหมายของความรู้ของประสบการณ์ (ข) ลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ และ (ค) การมีอยู่หรือความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ซึ่งการวิจัยนี้มุ่งหาทางออกให้กับความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยจะถกเถียงและอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์สืบเนื่องต่อจากสิ่งที่นักญาณวิทยาร่วมสมัยพยายามให้ข้อเสนอเอาไว้

กล่าวคือ ในบทที่ 2 ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับนิยามความหมายและองค์ประกอบของความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยวัตถุประสงค์ของบทนี้ต้องการเสนอว่าการที่ S รู้ว่า P จะประกอบด้วย (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P

ในลำดับต่อมา ผู้วิจัยจะอภิปรายเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับลักษณะของประพจน์ก่อนประสบการณ์ ซึ่งคำถามสำคัญที่ต้องการตอบคือความรู้ก่อนประสบการณ์มีความแตกต่างจากความรู้หลังประสบการณ์ที่เงื่อนไขความรู้ข้อใด เพื่อที่จะตอบได้ว่าความหมายและลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นอย่างไร โดยจะแบ่งการอภิปรายเพื่อตอบคำถามดังกล่าวเป็นบท ๆ ดังนี้

บทที่ 3 จะวิเคราะห์ให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น (necessary truth) ซึ่งจะเริ่มต้นจากการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาของแนวคิด “ความจริงแบบจำเป็น” และผลกระทบของปัญหาดังกล่าวต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์ ต่อมาจะแสดงให้เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบอนันต์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความรู้ก่อนประสบการณ์มิได้เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป และเงื่อนไขเกี่ยวกับความจริงก็มีเงื่อนไขที่สามารถแยกความรู้ก่อนประสบการณ์ออกจากความรู้หลังประสบการณ์ได้ และท้ายที่สุดจะให้ข้อเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ว่าจะต้องเป็นแบบเชิงบวก โดยการศึกษานี้วิเคราะห์ในบทนี้จะอ้างอิงงานเขียนของซอล คริปเก้ (Saul Kripke) ดับบลิว. วี. ไควน์ (W. V. Quine) ฮิลลารี พัทนัม (Hilary Putnam) และ ฟิลลิป คิทเชอร์ (Philip Kitcher) เป็นหลัก

บทที่ 4 จะวิเคราะห์ให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มิได้มาจากสหัชญาณเสมอไป โดยจะเริ่มต้นจากการอภิปรายการให้ความหมาย “สหัชญาณ” แล้วจึงอภิปรายทัศนะของผู้ที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าทัศนะของนักปรัชญาเหล่านั้นไม่มีทัศนะใดเลยที่ทำให้สรุปได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ ท้ายที่สุดจะอภิปรายเกี่ยวกับข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้น และจะแสดงให้เห็นว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานที่ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P ซึ่งเท่ากับว่าเงื่อนไขความรู้เกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากความรู้หลังประสบการณ์ โดยในบทนี้จะให้ข้อเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเภทของประพจน์ก่อนประสบการณ์ด้วย ซึ่งจะอ้างอิงงานเขียนของ ลอเรนซ์ บองซู (Laurence Bonjour) และ จอร์จ บีลเลอร์ (George Bealer) เป็นหลัก

บทที่ 5 จะวิเคราะห์ให้เห็นว่าปัญหาของประพจน์วิเคราะห์ไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่ว่าจะมีการยอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์หรือไม่ก็ตาม ซึ่งจะอ้างอิงงานเขียนของ เอ. เจ. แอร์ (A. J. Ayer) คาร์ล เฮมเพล (Carl Hempel) กอทลอป เฟรเก้ (Gottlob Frege) ดับบลิว. วี. ไควน์ (W. V. Quine) ฮิลลารี พัทนัม (Hilary Putnam) เดวิด ฮิลเบิร์ต (David Hilbert) เคิร์ท เกอเดล (Kurt Gödel) และ ข้อเสนอเกี่ยวกับประพจน์ก่อนประสบการณ์ในบทที่ผ่านมาเป็นหลัก

และบทสุดท้ายเป็นบทสรุป

จะเห็นได้ว่า บทที่ 3 และบทที่ 5 เป็นการแสดงให้เห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์มิได้เป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงอรรถ เนื่องจากการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวมิได้มี “ความจริงแบบจำเป็น” หรือ “ความเป็นข้อความวิเคราะห์” เป็นเงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขเพียงพอใด ๆ นอกจากนี้ ยังมีการแสดงให้เห็นอีกว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นแบบความเชื่อ เนื่องจากมีการเสนอว่าการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นแบบเชิงบวกที่เสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าว “ขึ้นอยู่กับ” สิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ด้วย โดยสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ดังกล่าวไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่หมายถึงการมีมโนทัศน์ ทั้งนี้ ขั้นตอนและการวิเคราะห์ในบทที่ 3 - 5 นี้จะช่วยตอบคำถามสำคัญทั้ง 3 ข้อเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ การวิเคราะห์จะแสดงให้เห็นความหมายและลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ และยังเป็นแสดงให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ยังเป็นไปได้แม้ว่าจะมีข้อโต้แย้งต่อความรู้ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งเท่ากับว่าการอภิปรายทั้งหมดช่วยปกป้องการมีอยู่ของความรู้ก่อนประสบการณ์ในท้ายที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มโนทัศน์เกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ได้แนวทางใหม่ในการตอบปัญหาความรู้ก่อนประสบการณ์
3. นำไปใช้สนับสนุนการวิจัยและศึกษาญาณวิทยาประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

ความหมายของความรู้ก่อนประสบการณ์

ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับความหมายของความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยจะเริ่มต้นจากการพิจารณาความหมายของ “ความรู้” ตามที่นักญาณวิทยาเข้าใจกันโดยทั่วไป และอภิปรายข้อโต้แย้งสำคัญที่มีต่อการให้ความหมายดังกล่าวไปพร้อม ๆ กัน แล้วจึงสรุปว่า “ความรู้” คืออะไร ยังคงมีความหมายตามความเข้าใจโดยทั่วไปหรือไม่ เพื่อนำความหมายของความรู้ดังกล่าวไปวิเคราะห์ในลำดับต่อมาว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีเงื่อนไขอย่างไร

ความหมายของ “ความรู้”

ก่อนที่จะอภิปรายถึงความหมายของความรู้ก่อนประสบการณ์ ผู้วิจัยขออภิปรายเกี่ยวกับความหมายของ “ความรู้” เสียก่อน เนื่องจากความรู้ก่อนประสบการณ์จัดเป็นความรู้ประเภทหนึ่ง

“ความรู้” ในภาษาอังกฤษคือคำว่า “knowledge” โดยทั่วไปความรู้มีหลายรูปแบบด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ฉันรู้ว่าจะปรับคาร์บูเรเตอร์อย่างไร ฉันรู้จักคน ๆ หนึ่ง หรือฉันรู้ว่าการใส่น้ำยาฟอกขาวเข้ากับแอมโมเนียเป็นอันตราย โดยในกรณีแรกเป็นการที่ฉันมีทักษะ (skill) หรือความสามารถบางอย่าง ในกรณีที่สองคือการที่ฉันคุ้นเคย (acquainted with) กับใครสักคนหนึ่ง ส่วนในกรณีที่สามคือการที่ฉันรู้ข้อเท็จจริง (fact) บางประการ โดยความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง (knowledge of facts) หรือที่เรียกกันว่า “ความรู้ในเชิงประพจน์” (propositional knowledge) เป็นสิ่งที่นักญาณวิทยาสนใจเป็นหลัก ซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้จะกล่าวถึง “ความรู้” โดยหมายถึงความรู้ในเชิงประพจน์ หรือความรู้เกี่ยวกับประพจน์เท่านั้น นอกจากนี้ คำถามสำคัญที่นักญาณวิทยาสนใจก็คือ “อะไรทำให้ความเชื่อที่จริงเป็นความรู้” ซึ่งจะเห็นได้ว่าคำถามดังกล่าวมีการยอมรับไว้ก่อน (assume) ว่าความรู้เป็น “ความเชื่อชนิดหนึ่ง”

โดยทั่วไปนักญาณวิทยาจะอธิบาย “ความรู้” โดยเสนอว่า S รู้ว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ

- (ก) S เชื่อว่า P
- (ข) P เป็นจริง

(ค) S มีเหตุผลสนับสนุน (is justified) ในการเชื่อว่า P

ผู้วิจัยเห็นว่าเงื่อนไข (ข) นั้นมีความชัดเจน กล่าวคือ สิ่งที่เป็นเท็จเราไม่น่าจะเรียกว่าความรู้

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของเงื่อนไข (ก) นั้นแม้จะดูเหมือนชัดเจนว่าการรู้ว่า P จำเป็นต้องเชื่อว่า P ด้วย แต่ก็ยังมีนักปรัชญาบางคนเสนอว่าเป็นไปได้ที่เราจะรู้ว่า P โดยไม่เชื่อว่า P ตัวอย่างเช่น คอลลิน แรดฟอร์ด (Collin Radford) ที่ยกตัวอย่างกรณีที่อัลเบิร์ตทำข้อสอบวิชาประวัติศาสตร์ประเทศอังกฤษ แล้วข้อสอบถามว่า “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราชอะไร” ซึ่งอัลเบิร์ตไม่คิดว่าตนเองรู้คำตอบ แต่เขาก็เดาคำตอบเขียนส่งไปว่า “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตในปีคริสต์ศักราช 1603” ซึ่งท้ายที่สุดคำตอบที่เขาเดาถูกต้อง

แรดฟอร์ดชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นที่ว่า

- อัลเบิร์ตไม่เชื่อว่า “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราช 1603” เนื่องจากเขาคิดว่าเขาไม่รู้คำตอบของคำถาม เขาเพียงแต่เดาเท่านั้น
- อัลเบิร์ตรู้ว่า “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราช 1603” เนื่องจากคำตอบของเขามีใช่เรื่องโชค การตอบข้อสอบถูกต้องแสดงให้เห็นว่าเขาู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประเทศอังกฤษ

แรดฟอร์ดจึงสรุปว่าการรู้ P โดยไม่เชื่อว่า P เป็นไปได้ (Radford, 1966: 1-11)

กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับแรดฟอร์ดเนื่องจากผู้วิจัยไม่เห็นว่ “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราช 1603” ของอัลเบิร์ตสามารถถือได้ว่าเป็นความรู้ กล่าวคือ ในขณะที่อัลเบิร์ตทำข้อสอบ เขามีได้มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อเลยว่า “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราช 1603” ด้วยเหตุที่กรณี “สมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธเสด็จสวรรคตเมื่อปีคริสต์ศักราช 1603” ของอัลเบิร์ตมิได้ถือเป็นการรู้ของเขาตั้งแต่แรก ดังนั้น แรดฟอร์ดจึงไม่สามารถนำกรณีของอัลเบิร์ตดังกล่าวมาเป็นตัวอย่างเพื่อเสนอว่าเราสามารถรู้โดยไม่เชื่อในความรู้ดังกล่าวได้จริง

ทั้งนี้ เงื่อนไข (ข) ยังถูกโต้แย้งจาก จี. อี. มัวร์ (G. E. Moore) อีกว่า หากลองถามว่า เรา “เชื่อ” ในการมีอยู่ของร่างกายเราหรือไม่ มัวร์เห็นว่าเหตุผลหนึ่งในการตอบคำถามดังกล่าวว่า “ไม่เชื่อ” คือเพราะเรา “รู้” เกี่ยวกับการมีอยู่ของร่างกายเรา ซึ่งมัวร์เห็นว่าตัวอย่างนี้แสดงให้เห็น

ว่าความเชื่อไม่ได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้ (Moore, 1962: 121) ซึ่งมีข้อโต้แย้งในทำนองเดียวกันจากแบล็ค แคโรลีน (Black Carolyn) ที่เห็นว่าความรู้ไม่ได้มีความเชื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้ดีกว่า สมมติเรากล่าวว่ “หนังสือของฉันอยู่ในออฟฟิตของฉัน” แล้วมีคนมาถามเราว่า “คุณเชื่อหรือเปล่าว่าหนังสือของคุณอยู่ในออฟฟิตของคุณ” เราจะตอบว่า “ไม่ เพราะฉันรู้ว่าหนังสือของฉันอยู่ในออฟฟิตของฉัน” (Carolyn, 1971: 155-156) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่เห็นว่ข้อเสนอของมัวร์และแบล็คจะโต้แย้งว่ความเชื่อไม่ได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้ได้จริง กล่าวคือ แม้เราจะปฏิเสธว่เราไม่ได้เชื่อ A แต่เรารู้ A นั่นก็ไม่ได้มีนัยตามมาว่ความเชื่อไม่ได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้ ผู้วิจัยเห็นว่การปฏิเสธว่เราไม่ได้เชื่อ A แต่เรารู้ A ในลักษณะที่มัวร์และแบล็คยกขึ้นมาเป็นไปเพื่อต้องการสื่อว่ “ฉันไม่ได้ “เพียงแค่ว่” เชื่อ A แต่ฉันรู้ A” ซึ่งนัยแบบนี้ยังคงเป็นการแสดงให้เห็นว่ความเชื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้ กล่าวคือ แม้ว่าเราสามารถมีความเชื่อโดยที่ไม่มีความรู้ได้ แต่เมื่อเราเห็นว่ความเชื่อดังกล่าวเป็นจริงและมีเหตุผลสนับสนุนก็ทำให้เราไม่เพียงแต่ “เชื่อ” ความเชื่อนั้นอีกต่อไป แต่เรารู้เกี่ยวกับความเชื่อดังกล่าวด้วย ดังนั้น การโต้แย้งในลักษณะนี้จึงไม่อาจนำมายืนยันได้ว่ความเชื่อมิได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความรู้

ส่วนเงื่อนไข (ค) ที่เรียกรว่ให้การที่ S รู้ว่ P นั้น S จะต้องมีความเชื่อสนับสนุนในการเชื่อว่ P ก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่การจะกล่าวได้ว่ “รู้” นั้นเราจะต้องมีความเชื่อสนับสนุนก่อน ถ้าความเชื่อหนึ่ง ๆ ได้มาจากการจินตนาการคิดฝันเอาเองหรือเป็นเพียงความบังเอิญ เราก็ไม่อาจรับว่ ณ เวลานั้น S รู้ว่ P

อย่างไรก็ตาม เอ็ดมันด์ เกตติเออร์ (Edmund Gettier) เสนอว่เงื่อนไขความรู้ทั้งสามไม่เพียงพอที่จะถือเป็นความรู้ ซึ่งเรียกกันว่ “ปัญหาเกตติเออร์” (Gettier's Problem) กล่าวคือ เกตติเออร์เห็นว่โดยทั่วไปนักปรัชญามักจะแสดงให้เห็นว่ความรู้ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 เงื่อนไขดังที่ได้อธิบายไปข้างต้น ตัวอย่างเช่น ชิซล์ม (Chisholm) เสนอว่ S จะรู้ว่ P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (1) S ยอมรับ P (2) S มีหลักฐานเพียงพอสำหรับ P และ (3) P เป็นจริง เป็นต้น แต่เกตติเออร์เห็นว่เงื่อนไขเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะเป็นเงื่อนไขของความรู้ เขายกตัวอย่างเพื่อเสนอแนวคิดในลักษณะดังกล่าว 2 ตัวอย่างด้วยกัน ดังนี้ (Gettier, 1964, 121-122)

- กรณีตัวอย่างที่ 1

สมมติว่สมิธและโจนส์ไปสมัครงานด้วยกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง และสมมติว่สมิธมีหลักฐานที่หนักแน่นพอสำหรับประพจน์ที่ว่

(A) “โจนส์คือคนที่จะได้งานนี้ และโจนส์มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า”

โดยหลักฐานเกี่ยวกับประพจน์ดังกล่าวอาจเป็นการที่ผู้บริหารของบริษัทยืนยันกับสมิทว่าโจนส์จะเป็นผู้ที่ได้งานและการที่เขาได้นับเงินในกระเป๋าของโจนส์เมื่อสืบหาที่ที่ผ่านมาซึ่งประพจน์ (A) ดังกล่าวมีนัยว่า

(B) “คน ๆ นั้นที่จะได้งานนี้มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า”

สมมติว่าสมิทเห็นว่า (B) เป็นนัยที่ตามมาจาก (A) และยอมรับ (B) บนพื้นฐานของ (A) เขาก็จะมีหลักฐานที่หนักแน่นพอที่จะเชื่ออย่างมีเหตุผลสนับสนุนว่า (B)

อย่างไรก็ตาม เกตติเออร์เสนอว่าต่อมากลับกลายเป็นสมิทที่ได้งาน ซึ่งสมิทไม่รู้มาก่อน อีกทั้งสมิทก็ไม่ว่าตนเองมีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า เมื่อเป็นเช่นนั้น ประพจน์ (B) ที่สมิทยอมรับจึงยังถูกต้องอยู่ ซึ่งเกตติเออร์เห็นว่าจากตัวอย่างดังกล่าว ประพจน์ (B) เป็นประพจน์ที่จริง สมิทเชื่อว่า (B) และสมิทก็มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า (B) แต่ก็ชัดเจนว่าสมิทไม่ “รู้” ว่า (B) จริง เนื่องจาก (B) เป็นจริงจากจำนวนเหรียญในกระเป๋าสมิทซึ่งเขาไม่ว่าว่ามีเหรียญอยู่ในกระเป๋าของตนกี่เหรียญ และความเชื่อของสมิทก็วางอยู่บนจำนวนเหรียญในกระเป๋าของโจนส์ที่เขาเชื่ออย่างผิด ๆ ว่าจะเป็นคนที่ได้งานนี้

- กรณีตัวอย่างที่ 2

สมมติว่าสมิทมีหลักฐานที่หนักแน่นสนับสนุนประพจน์ (A) โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด โดยหลักฐานของสมิทอาจเป็นว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมาในความจำของเขา โจนส์มีรถเป็นของตัวเองและเป็นรถฟอร์ดเสมอ และโจนส์ก็เพิ่งให้สมิทโดยสารขณะขับรถอยู่

ต่อมาให้จินตนาการว่าสมิทยังมีเพื่อนอีกคนหนึ่งชื่อบราวน์ ซึ่งสมิทไม่รู้จริงๆ ว่าปัจจุบันนี้อาศัยอยู่ที่ไหน สมิทเลือกสถานที่ 3 แห่งโดยการสุ่มและสร้างประพจน์ 3 ประพจน์ดังนี้

(B) โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด หรือบราวน์อยู่ที่บอสตัน

(C) โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด หรือบราวน์อยู่ที่บาร์เซโลนา

(D) โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด หรือบราวน์อยู่ที่บรีสท-ลีโทวส์ค

โดยแต่ละประพจน์เหล่านี้มีนัยมาจาก (A) จินตนาการว่าสมิททราบดีว่าเขาสร้างประพจน์เหล่านี้จาก (A) และรับประพจน์ (B), (C) และ (D) บนพื้นฐานของ (A) ซึ่งเป็นประพจน์ที่เขา มีหลักฐานที่หนักแน่นมาสนับสนุน เมื่อเป็นเช่นนั้น สมิทก็มีเหตุผลสนับสนุนประพจน์ทั้ง 3 ประพจน์

อย่างสมบูรณ์ถึงแม้ไม่รู้ว่ามีบราวน์อยู่ที่ใด ทั้งนี้ เกตตีเออร์เสนอว่าหากเราจินตนาการต่อไปถึงเงื่อนไขอีก 2 ข้อ เงื่อนไขที่หนึ่ง โจนส์ไม่ได้เป็นเจ้าของรถฟอร์ดแต่ใช้รถเช่าอยู่ในปัจจุบัน และเงื่อนไขที่สอง ด้วยความบังเอิญจริงๆ ว่าสถานที่ในประพจน์ (C) เป็นสถานที่ที่บราวน์อยู่และสมิทก็
ไม่รู้เรื่องดังกล่าว เมื่อเป็นเช่นนี้ เกตตีเออร์จึงสรุปว่าสมิทจะรู้ว่า (C) ถึงแม้ว่าสมิทเชื่อว่า (C), (C) เป็นจริง และสมิทมีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า (C) ดังนั้น เกตตีเออร์จึงสรุปว่าการนิยามผ่านเงื่อนไขความรู้ทั้ง 3 ข้อนั้นไม่เป็นเงื่อนไขเพียงพอในการที่จะถือว่าใครสักคนรู้ประพจน์สักประพจน์หนึ่ง (Gettier, 1964: 123)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาความเชื่อของสมิทต่าง ๆ ที่เกตตีเออร์ยกขึ้นมาเหล่านี้

B₁: โจนส์คือคนที่จะได้งานนี้

B₂: โจนส์มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า

B₃: คนที่จะได้งานนี้มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า

B₄: โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด

B₅: โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ด หรือบราวน์อยู่ที่บาร์เซโลน่า

จะเห็นได้ว่าความเชื่อ B₁-B₅ เป็นความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบอาศัยประสบการณ์ หรือความเชื่อทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อที่ต้องอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ เพื่อให้เหตุผลสนับสนุนว่าความเชื่อดังกล่าวถูกต้องหรือไม่ ซึ่งอาจทำให้เข้าใจไปว่าความเชื่อที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์จะไม่เจอปัญหาอย่างที่เกตตีเออร์เสนอเอาไว้ กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่ความเชื่อซึ่งถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์จะประสบกับปัญหาลักษณะเดียวกับที่เกตตีเออร์เสนอขึ้นมา ตัวอย่างเช่น

สมมติว่าสมิทมีเหตุผลที่หนักแน่นสนับสนุนความเชื่อ (A) “สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ” โดยเหตุผลของสมิทอาจมาจากการศึกษาเรขาคณิตระบบยูคลิด กล่าวคือ เขาได้ความเชื่อดังกล่าวมาจากการพิสูจน์แบบนิรนัยโดยการยอมรับมูลบท สัจพจน์ และนิยามภายในเรขาคณิตระบบดังกล่าว ต่อมาให้ลองสมมติว่าสมิทไม่รู้เรขาคณิตระบบอื่น ๆ นอกจากเรขาคณิตระบบยูคลิด และสมิทก็ไม่รู้เกี่ยวกับเรื่องมุมภายในของสามเหลี่ยมในเรขาคณิตระบบยูคลิด เมื่อเป็นเช่นนี้เขาจึงสร้างความเชื่อจากความเชื่อ (A) ขึ้นมา 3 ความเชื่อ ดังนี้

(B) สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ หรือมุมภายในของสามเหลี่ยมเท่ากับสองมุมฉากเสมอ

(C) สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ หรือ มุมภายในของสามเหลี่ยมมากกว่าสองมุมฉากเสมอ

(D) สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ หรือ มุมภายในของสามเหลี่ยมน้อยกว่าสองมุมฉากเสมอ

แต่ละความเชื่อเหล่านี้มีนัยมาจาก (A) กล่าวคือ เขาสร้างความเชื่อเหล่านี้จาก (A) และรับความเชื่อ (B), (C) และ (D) บนฐานของ (A) ซึ่งเป็นความเชื่อที่เขามีเหตุผลที่หนักแน่น มาสนับสนุน เมื่อเป็นเช่นนี้ สมบัติก็มีเหตุผลสนับสนุนความเชื่อทั้ง 3 ความเชื่ออย่างสมบูรณ์ถึงแม้ไม่รู้ว่ามีมุมภายในของสามเหลี่ยมอันที่จริงแล้วเท่ากับเท่าไร ต่อมา หากเราจินตนาการต่อไปถึงเงื่อนไขอีก 2 ข้อ เงื่อนไขที่หนึ่ง เราไม่สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอเนื่องจากเรขาคณิตระบบยูคลิดไม่ได้รับการยอมรับอีกต่อไป และเงื่อนไขที่สอง ด้วยความบังเอิญจริงๆ ว่าความเชื่อ (C) เป็นความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับมุมภายในของสามเหลี่ยมตามเรขาคณิตระบบบริมันน์ที่ได้รับการยอมรับแทนเรขาคณิตระบบยูคลิด และสมบัติก็รู้เรื่องดังกล่าว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ว่ากรณีตัวอย่างที่เกิดดิเออร์ยกขึ้นมาจะกล่าวถึงเฉพาะประพจน์ที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ แต่หากลองพิจารณาดูแล้วปัญหาดังกล่าวก็สามารถเกิดขึ้นได้กับประพจน์ที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอของสิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ (2552) ที่เห็นว่าหากใช้ตรรกวิทยาภาคแสดง (predicate logic) พิจารณาตัวอย่างดังกล่าว ก็จะเห็นว่าตัวอย่างของเกิดดิเออร์ไม่สามารถแย้งได้ว่าเงื่อนไขทั้งสามไม่ใช่เงื่อนไขที่พอเพียง โดยลองพิจารณาการกำหนดดังต่อไปนี้

$Wx : x$ คือคนที่ได้งานนี้

$Cx : x$ คือคนที่มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า

j : โจนส์

s : สมิต

จากการกำหนดดังกล่าว สามารถแปล (A) “โจนส์คือคนที่ได้งานนี้และโจนส์มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า” เป็นประโยคสัญลักษณ์ได้เป็น $Wj \wedge Cj$ ปัญหาคือเราจะแปล (B) ที่ว่า “คน ๆ นั้นที่ได้งานนี้มีเหรียญสิบเหรียญในกระเป๋า” อย่างไร ถ้าเราเข้าใจว่า “คน ๆ นั้น” ใน (B) ปงถึงโจนส์ประโยค (B) ก็ต้องแปลเหมือนกับ (A) คือ $Wj \wedge Cj$ สิ่งก็ตามมาก็คือ การที่สมิตได้งานและมีเหรียญสิบอันในกระเป๋า ($Ws \wedge Cs$) ไม่ได้ทำให้ (B) จริง นั่นคือทำให้ตัวอย่างนี้ขาดเงื่อนไขข้อ (2) แต่ถ้าเราเข้าใจ (B) ว่าหมายถึงใครก็ตามที่จะได้งานมีเหรียญสิบอันในกระเป๋า

ประโยคสัญลักษณ์ก็จะเป็น $\forall x(Wx \rightarrow Cx)$ ถ้าเข้าใจแบบนี้ การที่สมิธได้งานและมีเหรียญสิบอันในกระเป๋าทำให้ (B) จริง แต่ปัญหาก็คือ สมิธไม่อาจมีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อ (B) เนื่องจากมีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อ (A) เพราะโดยหลักตรรกวิทยาเราไม่อาจได้ $\forall x(Wx \rightarrow Cx)$ จาก $Wj \wedge Cj$ ดังนั้น ถ้าเข้าใจแบบนี้ก็จะทำให้ตัวอย่างนี้ขาดเงื่อนไขข้อ (3) (สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, 2552: 3) จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะการตีความแบบไหนก็ไม่ทำให้ประพจน์ (B) เป็นประพจน์ที่ผ่านเงื่อนไขความรู้ทั้งสามแต่ไม่ถือว่าเป็นความรู้ ซึ่งเท่ากับว่าตัวอย่างที่เกิดติเออร์ยกขึ้นมาข้างต้นไม่สามารถนำมาเป็นเหตุผลเพื่อปฏิเสธว่าเงื่อนไขของความรู้ทั้งสามไม่เพียงพอที่ถือเป็นความรู้ได้

ในกรณีความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์นั้น เมื่อสมมติว่าสมิธมีเหตุผลที่ดีในการเชื่อว่า (C) “สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ” ซึ่งหากเป็นไปตามที่เกิดติเออร์เสนอ เมื่อสมิธมีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อ (C) ด้วยหลักตรรกวิทยาสมิธก็มีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อข้อความ (D) “สามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ หรือมุมภายในของสามเหลี่ยมมากกว่าสองมุมฉากเสมอ” แต่ปรากฏว่าในความเป็นจริงนั้นไม่เป็นจริงที่ว่าสามารถลากเส้นตรงผ่านจุดที่กำหนดให้สองจุดได้เท่ากับหนึ่งเส้นเสมอ และมุมภายในของสามเหลี่ยมมากกว่าสองมุมฉากเสมอ เมื่อเป็นเช่นนั้น ตามลักษณะข้อเสนอของเกิดติเออร์จึงอาจสรุปตามมาได้ว่า เราไม่อาจกล่าวได้ว่า S รู้ (D) แม้จะเป็นไปตามเงื่อนไขทั้งสามข้อก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ในทำนองเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นด้วยกับสิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ ที่เห็นว่าตัวอย่างในลักษณะดังกล่าวของเกิดติเออร์มีความยุ่งยากบางประการและไม่สามารถนำมาโต้แย้งว่าเงื่อนไขทั้งสามไม่ใช่เงื่อนไขที่พอเพียง¹ กล่าวคือ ถ้าเราใช้ตรรกวิทยาเชิงประพจน์ (propositional logic) พิจารณาตัวอย่างในลักษณะนี้เราจะพบความยุ่งยากบางประการเนื่องจากสมิธมีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อ (D) เนื่องจาก (C) แต่ความจริงของ (D) กลับไม่ได้เนื่องมาจากความจริงของ (C) แต่เป็นเพราะความจริงของอีกข้อความหนึ่งที่อยู่ใน (D) คือ “มุมภายในของสามเหลี่ยมมากกว่าสองมุมฉากเสมอ” ซึ่งสมมติว่าเป็น (E) เมื่อเป็นเช่นนั้นทำให้เหตุผล

¹ สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจมิได้กล่าวโต้แย้งเกิดติเออร์โดยการกล่าวถึงความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ แต่โต้แย้งโดยพิจารณาจากตัวอย่างที่เกิดติเออร์เสนอเอาไว้ในบทความ “Is Justified True Belief Knowledge?” (1963) นั่นคือตัวอย่างที่กล่าวถึงความเชื่อของสมิธที่ว่า “โจนส์เป็นเจ้าของรถฟอร์ดหรือบรานด์อยู่ในบาร์เซโลนา” อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวทางดังกล่าวของท่านเพื่อนำมาโต้แย้งเกิดติเออร์ในกรณีของความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

ที่ทำให้ (D) มีเหตุผลสนับสนุนซึ่งคือ (C) เป็นคนละเหตุผลที่ทำให้ (D) จริงซึ่งคือ (E) ทำให้กลายเป็นคนละเงื่อนไขกัน เราจึงไม่น่าจะพูดได้ว่า ในตัวอย่างนี้ เงื่อนไขข้อ (2) เป็นกรณีเดียวกับเงื่อนไขข้อ (3) ทำให้ไม่ครบเงื่อนไขทั้งสาม (สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ, 2552: 3-4)

หลังจากที่ได้พิจารณาทั้งกรณีของความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์และความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าอันที่จริงแล้วปัญหาเกิดดิเออร์ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อนิยามของความรู้ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบคือ (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อว่า P ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงยังคงความหมายของ “ความรู้” ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบดังกล่าวเอาไว้

ความหมายของ “ความรู้ก่อนประสบการณ์”

หลังจากที่อภิปรายเกี่ยวกับความหมายของ “ความรู้” แล้ว ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเภทของความรู้สองประเภท ซึ่งคือความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ ว่ามีนิยามอย่างไร และมีความแตกต่างกันที่เงื่อนไขความรู้ข้อใด

หากพิจารณาเงื่อนไขแรกของความรู้ที่เสนอว่าการที่ S รู้ว่า P นั้น S จะ “เชื่อว่า P” ก็จะพบว่า การเชื่อว่า P มิได้ทำให้เราแยกแยะความแตกต่างระหว่างความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ได้ กล่าวคือ S สามารถมีความเชื่อเกี่ยวกับทั้งความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น S เชื่อว่า “ $9 + 4 = 4 + 9$ ” และความรู้หลังประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น S เชื่อว่า “ในบ้านของ S มีไก่ทั้งหมด 12 ตัว” เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่ S เชื่อว่า P เป็นเงื่อนไขทั้งของความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ แต่มิได้ช่วยแยกแยะความรู้ก่อนประสบการณ์ออกจากความรู้หลังประสบการณ์

อย่างไรก็ตาม ในบทนี้ผู้วิจัยจะยังไม่ยืนยันว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีความแตกต่างกับความรู้หลังประสบการณ์ในเงื่อนไขความรู้ข้อ (2) หรือข้อ (3) กล่าวคือ จะเห็นได้ว่านักปรัชญาส่วนใหญ่มักเสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีลักษณะจริงแบบจำเป็น หรือมีการนำ “ความจริงแบบจำเป็น” มาเป็นเกณฑ์ของความรู้ก่อนประสบการณ์ ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าความรู้ก่อนประสบการณ์กับความรู้หลังประสบการณ์แตกต่างกันในเงื่อนไขความรู้ข้อ (2) กระนั้นก็ดี นักปรัชญาร่วมสมัยบางคนก็ได้แย้งว่ามีความรู้หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็น และมีความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่นอกจากนี้ ยังอาจมองได้เช่นเดียวกันว่าความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากความรู้หลัง

ประสบการณ์ในเงื่อนไขข้อ (3) ตัวอย่างเช่น นักปรัชญาบางคนเสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ คือความรู้ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหญาณ ในขณะที่ความรู้หลังประสบการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหญาณจริงหรือไม่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะไม่สรุปในขั้นนี้ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ แตกต่างกับความรู้หลังประสบการณ์ในเงื่อนไขความรู้ข้อ (2) หรือ (3) แต่จะวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวอีกครั้งในบทต่อ ๆ ไปของงานวิจัยชิ้นนี้

บทสรุป

แม้ในบทนี้จะยังไม่รู้แน่ชัดว่าความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากความรู้หลังประสบการณ์ในเงื่อนไขความรู้ข้อใด แต่อย่างน้อยความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นความรู้ประเภทหนึ่ง ความรู้ก่อนประสบการณ์ดังกล่าวจึงต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ข้อของความรู้ ที่ว่า (ก) S เชื่อว่า P (ข) P จริง และ (ค) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ประเภทดังกล่าวในบทต่อ ๆ ไป ซึ่งในท้ายที่สุดจะทำให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากความรู้หลังประสบการณ์อย่างไร และมีลักษณะเป็นหรือไม่เป็นอะไรบ้าง

บทที่ 3

ประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่เกี่ยวกับความจริงแบบจำเป็น

ประพจน์ที่มีลักษณะจริงแบบจำเป็นหมายถึงประพจน์ที่ไม่มีทางเป็นเท็จ โดยทั่วไปในวงการปรัชญาร่วมสมัยมักมีการให้ความหมายมโนทัศน์ความจริงแบบจำเป็นโดยอาศัยมโนทัศน์ “โลกที่เป็นไปได้” (possible world) ตัวอย่างเช่น ไลบ์นิซ (Leibniz) ให้ความหมายประพจน์จริงแบบจำเป็นโดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องโลกที่เป็นไปได้ ซึ่งหมายถึงโลกหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเป็นไปได้หรืออาจเกิดขึ้นจริง กล่าวคือ เขาเห็นว่าประพจน์จริงแบบจำเป็นเป็นประพจน์ที่เป็นจริงในทุก ๆ โลกที่เป็นไปได้ ส่วนประพจน์จริงแบบงอนแง่น (Contingently true propositions) หมายถึงประพจน์ที่สามารถเป็นเท็จในบางโลกที่เป็นไปได้

จากการอภิปรายในบทแรก จะเห็นได้ว่า คานต์เห็นว่า “ความจริงแบบจำเป็น” เป็น “เกณฑ์” ของความรู้ก่อนประสพการณ์ กล่าวคือ คานต์เสนอว่าถ้าเรามีประพจน์จริงแบบจำเป็น (necessity) จะถือว่าประพจน์ดังกล่าวเป็นความรู้ก่อนประสพการณ์ และสิ่งที่เรารับรู้จากประสพการณ์มีความจำกัด ประสพการณ์จึงไม่เคยให้การตัดสินที่มีความเป็นสากล หรือการตัดสินที่มีความเป็นสากลอย่างเคร่งครัด (strict universality) นั้นได้มาแบบก่อนประสพการณ์เท่านั้น (Kant, 1933: 43-45) ข้อเสนอดังกล่าวของคานต์ทำให้หลายต่อหลายคนเห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์จะต้องมีลักษณะจริงแบบจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อถกเถียงในญาณวิทยาร่วมสมัยเกี่ยวกับการปฏิเสธประพจน์ที่มีลักษณะจริงแบบจำเป็นจึงส่งผลกระทบต่อสถานะของประพจน์ก่อนประสพการณ์ กล่าวคือ หากประพจน์ก่อนประสพการณ์ต้องเป็นประพจน์ที่จริงแบบจำเป็นอย่างที่คานต์เสนอ แต่สามารถแสดงให้เห็นว่าไม่มีประพจน์ที่จริงแบบจำเป็น ก็อาจสรุปตามมาได้ว่าไม่มีประพจน์ก่อนประสพการณ์

อย่างที่ได้อภิปรายไปในบทที่ 2 ว่าความรู้ก่อนประสพการณ์เป็นความรู้ประเภทหนึ่ง ความรู้ก่อนประสพการณ์จึงประกอบด้วยเงื่อนไขของความรู้ 3 เงื่อนไขด้วยกัน กล่าวคือ S รู้ว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ซึ่งในบทที่ 2 ผู้วิจัยยังไม่ได้สรุปว่าความรู้ก่อนประสพการณ์และความรู้หลังประสพการณ์แตกต่างกันที่เงื่อนไขความรู้ข้อ (2) หรือข้อ (3) เนื่องจากมีทั้งข้อเสนอดังกล่าวและข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอดังกล่าวที่พยายามแยกแยะความรู้ก่อนประสพการณ์และความรู้หลังประสพการณ์โดยอาศัยเงื่อนไขทั้ง 2 ข้อดังกล่าว ในบทนี้ ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์ให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น กล่าวคือ โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์จะมีลักษณะเป็นจริงแบบจำเป็น แต่ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าไม่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากมีประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่เป็นจริงแบบ

ง่อนแง่น ซึ่งเท่ากับว่าเงื่อนไขความรู้ข้อ (2) เกี่ยวกับความจริงในกรณีที่เหมาะสมหมายถึง “ความจริงแบบจำเป็น” และ “ความจริงแบบง่อนแง่น” ไม่สามารถช่วยแยกแยะความแตกต่างระหว่างความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ อีกทั้งเท่ากับว่าผู้วิจัยปฏิเสธการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงอภิปรัชญาแบบหนึ่ง กล่าวคือ ผู้วิจัยเห็นว่า “ความจริงแบบจำเป็น” มิใช่เงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ โดยในบทนี้มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

(1) อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาของแนวคิด “ความจริงแบบจำเป็น” และผลกระทบของปัญหาดังกล่าวต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์

(2) อภิปรายเพื่อเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น ซึ่งจะอภิปรายเกี่ยวกับคำถาม 2 คำถาม คือ “มีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้หรือไม่” และ “มีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบง่อนแง่นได้หรือไม่”

(3) อภิปรายถึงข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขข้อโต้แย้งเหล่านั้นพร้อมกับให้ข้อเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

(4) สรุปว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น โดยจะมีการอภิปรายถึงนัยสำคัญเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ตามมาจากการที่ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นด้วย

ปัญหาของแนวคิด “ความจริงแบบจำเป็น” และผลกระทบของปัญหาดังกล่าวต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์

ในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1964) ไควน์มีข้อเสนอในตอนท้ายว่าประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อของเราสามารถถูกหักล้างได้โดยอาศัยหลักฐานจากประสบการณ์ทางผัสสะ ไควน์เห็นว่าความเชื่อของคนเราเป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงต่อกัน ซึ่งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ประพจน์ใดประพจน์หนึ่งแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อประพจน์อื่น ๆ ทั้งหมดในระบบความเชื่อ โดยไม่ว่าจะเป็นข้อความเกี่ยวกับตรรกวิทยา คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ ล้วนสามารถถูกเปลี่ยนแปลงหรือหักล้างได้ทั้งสิ้น ไม่มีข้อความใดเลยที่มีลักษณะจริงแบบจำเป็น จาก

ข้อเสนอดังกล่าว มีนักปรัชญาหลายคนตีความว่าไควน์ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์เนื่องจากไควน์เสนอว่าประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อสามารถถูกหักล้างได้ ตัวอย่างเช่น พัทน์มเสนอความคิดไว้ในบทความ “Two Dogmas’ Revisited” (1976) ว่าในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1964) ของไควน์ ไควน์มิได้ปฏิเสธเพียงแต่ความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์เท่านั้น แต่ไควน์ยังปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ด้วยโดยพัทน์มอ้างอิงแนวคิดของไควน์ที่ทำให้สรุปตามมาได้ว่าไควน์ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์จากข้อเสนอของไควน์ในเรื่องที่ว่าประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อของเราสามารถถูกหักล้างได้ (Putnam, 1976: 293)

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับความจริงแบบจำเป็นส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์เนื่องจากนักปรัชญาหลายคนปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์จากปัญหาของความจริงแบบจำเป็น ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของฟิลลิป คิทเชอร์ (Philip Kitcher) ที่เสนอไว้ใน “The Nature of Mathematical Knowledge” (1983) ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์จะต้องเป็นจริงแบบจำเป็นหรือไม่สามารถถูกหักล้างได้ (indefeasible) (Kitcher, 1983: 24) และถ้าไม่มีความรู้ใดที่ไม่สามารถถูกหักล้างได้ ก็เท่ากับว่าไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยคิทเชอร์ได้กล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ (ซึ่งเป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์) ว่าเป็นความรู้ที่สามารถถูกหักล้างได้ ตัวอย่างเช่น การถูกหักล้างจากการทำทนายโดยตรง การถูกหักล้างจากการทำทนายในเชิงทฤษฎี หรือการถูกหักล้างในเชิงสังคม เป็นต้น ซึ่งการทำทนายโดยตรงคือการที่ประสบการณ์ขัดแย้งกับประพจน์คณิตศาสตร์โดยตรง การทำทนายในเชิงทฤษฎีคือการมีทฤษฎีใหม่ที่ปฏิเสธหรือไม่รวมเอาประพจน์คณิตศาสตร์นั้น ๆ ไว้ และการหักล้างในเชิงสังคมคือการที่ผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือจำนวนมากปฏิเสธประพจน์หรือสมมติฐานเกี่ยวกับประพจน์คณิตศาสตร์นั้น ๆ คิทเชอร์จึงเห็นว่าเมื่อความรู้เหล่านี้สามารถถูกหักล้างได้ ก็เท่ากับไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา (Kitcher, 1983: 55) อย่างไรก็ตาม ดอนนา ซัมเมอร์ฟิลด์ (Donna Summerfield) เสนอข้อโต้แย้งแนวคิดของคิทเชอร์เอาไว้ในบทความ “Modest A Priori Knowledge” (1991) กล่าวคือ เธอเห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์อาจถูกหักล้างได้โดยอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ ในทำนองเดียวกัน บ็อบ เฮล ได้แย้งโดยการตั้งคำถามว่าทำไมการยืนยันแบบก่อนประสบการณ์จะต้องยอมรับไว้ก่อนว่าจะสร้างความเชื่อที่จริงเท่านั้น กล่าวคือ เฮลเห็นว่าเป็นไปได้ที่เราจะมีความเชื่อที่ผิดซึ่งมาจากการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ (Hale, 1987: 129) จะเห็นได้ว่าการปฏิเสธประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ของคิทเชอร์นั้นวางอยู่บนความคิดที่ว่า “ความรู้ก่อนประสบการณ์จะต้องมีลักษณะเป็นจริงแบบ

จำเป็น” โดยความคิดในลักษณะดังกล่าวทำให้การปฏิเสธความเป็นไปได้ของความจริงแบบจำเป็น เท่ากับเป็นหนทางหนึ่งในการปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา

เมื่อการปฏิเสธความจริงแบบจำเป็นอาจส่งผลกระทบต่อให้ปฏิเสธความรู้ก่อน ประสบการณ์ตามมาได้เช่นนี้ ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจึงต้องการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ก่อนประสบการณ์และความจริงแบบจำเป็น โดยต้องการวิเคราะห์ว่าอันที่จริงแล้วความรู้ ก่อนประสบการณ์มีความเกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นอย่างไร และการปฏิเสธความจริงแบบ จำเป็นส่งผลกระทบต่อให้ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมาจริงหรือไม่

ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น

การเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดเป็นจริงแบบจำเป็นเท่ากับมองว่า การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงอนุญาต โดยมองว่า ความจริงแบบจำเป็นเป็นเงื่อนไขของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ในหัวข้อนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบ จำเป็น ทั้งนี้ เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับคำถาม 2 คำถาม ด้วยกันคือ (1) มีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้หรือไม่ และ (2) มีประพจน์ ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบบ่งอเนงได้หรือไม่

(1) มีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้หรือไม่

ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับคำถามดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน ส่วน แรกจะพิจารณากรณีตัวอย่างประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นของคริปเก้ ส่วนต่อมา จะพิจารณากรณีของ “กฎธรรมชาติ” (law of nature) ในวิทยาศาสตร์

(ก) กรณีตัวอย่างประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นของคริปเก้

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงตัวอย่างประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบ จำเป็นของคริปเก้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่า ตัวอย่างดังกล่าวสามารถสงสัยได้ว่าเป็น ประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นจริงหรือไม่

ซอล คริปเก้ (Saul Kripke) มีข้อเสนอในหนังสือ Naming and Necessity (1980) ที่ได้แย้งความเหมือน (equivalent) กันของมโนทัศน์ “ก่อนประสบการณ์” และ “จริงแบบจำเป็น” กล่าวคือ เขาเห็นว่าเมื่อนำเทอม “ก่อนประสบการณ์” และ “จริงแบบจำเป็น” มาประยุกต์กับข้อความ ทั้งสองเทอมไม่ใช่เทอมที่มีความหมายเหมือนกัน โดยอาจมีข้อเสนอเชิงปรัชญาที่เชื่อมโยงมโนทัศน์ทั้งสองเข้าด้วยกัน หรือเสนอว่ามโนทัศน์ทั้งสองเหมือนกัน แต่คริปเก้เห็นว่า “จริงแบบจำเป็น” และ “ก่อนประสบการณ์” เป็นเทอมที่ไม่อาจแทนที่กันได้ในทุก ๆ ที่ คริปเก้กล่าวถึงข้อยืนยันเชิงคณิตศาสตร์ที่พิสูจน์ว่าจริงก็ไม่ได้และพิสูจน์ว่าเท็จก็ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น กรณีข้อสันนิษฐานของโกลด์บาค (Goldbach's Conjecture) ซึ่งยืนยันว่าจำนวนคู่ทุกจำนวนสามารถแสดงได้ในรูปของผลบวกของจำนวนเฉพาะ²สองจำนวน โดยคริปเก้เห็นว่าข้อสันนิษฐานดังกล่าว ถ้าเป็นจริงแล้วสถานะของข้อสันนิษฐานก็จะเป็นจริงแบบจำเป็น ในทำนองเดียวกัน ถ้าข้อสันนิษฐานเป็นเท็จก็จะเป็นเท็จแบบจำเป็น แต่นักคณิตศาสตร์ยังไม่สามารถพิสูจน์ข้อสันนิษฐานข้างต้นได้ ซึ่งเท่ากับว่าเราไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานดังกล่าว หรือไม่รู้ว่าข้อสันนิษฐานดังกล่าวจริงหรือเท็จ³ อย่างไรก็ตาม หากสมมติว่าสามารถพิสูจน์ข้อสันนิษฐานข้างต้นได้โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ประพจน์ดังกล่าวเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานก็จะเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นหรือเป็นเท็จแบบจำเป็น ซึ่งทำให้เห็นว่า “ก่อนประสบการณ์” และ “จริงแบบจำเป็น” เป็นคนละเรื่องกัน หรือ “ก่อนประสบการณ์” ไม่จำเป็นจะต้องจับคู่กับ “จริงแบบจำเป็น” เท่านั้น (Kripke, 1980: 35-37) โดยประพจน์ตัวอย่างที่คริปเก้นำมาโต้แย้งเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นรวมถึงประพจน์ที่แสดงเอกลักษณ์เชิงผัสสะเช่น “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” และประพจน์เกี่ยวกับเอกลักษณ์หรือสารัตถะเช่น “ทองมีเลขอะตอม 79” หรือ “โต๊ะตัวนี้ถูกสร้างแต่เดิมมาจากไม้(ชิ้นหนึ่ง)”

ในกรณีของประพจน์ “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” คริปเก้เห็นว่า “ชื่อ” (name) เป็นตัวชี้แข็ง (rigid designator) กล่าวคือ ชื่อเป็นถ้อยคำที่ระบุถึงสิ่งเดียวกันในโลกที่เป็นไปได้ที่เป็นไปได้ทุกโลก คริปเก้แสดงให้เห็นว่าชื่อเป็นตัวชี้แข็งโดยการให้ตัวอย่างว่า อาจ

² จำนวนเฉพาะ (prime number) หมายถึง จำนวนที่ไม่สามารถถูกหารได้ลงตัวด้วยจำนวนเต็มใด ๆ ยกเว้นตัวมันเองและ 1 (a prime number is a natural number that has exactly two distinct natural number divisors: 1 and itself.)

³ นอกจากนี้ คริปเก้ยังกล่าวถึงทฤษฎีบทสุดท้ายของแฟร์มาต์ (Fermat) ซึ่งยืนยันว่า ไม่มีจำนวนธรรมชาติที่จะแทนค่าสมการ $x^n + y^n = z^n$ ได้เมื่อ n มากกว่า 2 แต่ผู้วิจัยจะไม่นำมากล่าวถึงในที่นี้ เนื่องจาก แอนดรูว์ ไวลส์ (Andrew Wiles) สามารถพิสูจน์ทฤษฎีบทดังกล่าวได้แล้ว (Wiles, 2008)

เป็นไปได้ที่จะมีคนอื่นเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในปีค.ศ. 1970 แต่เป็นไปได้ที่นิกสัน จะไม่ใช่คนนิกสัน ซึ่งเท่ากับว่าตามความคิดของคริปเก้ คำบรรยายเจาะจง (definite description) เช่น “ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในปีค.ศ. 1970” มีชื่อตัวที่แท้จริง แต่ “นิกสัน” ซึ่งเป็นชื่อเฉพาะ ถือเป็นตัวที่แท้จริงเนื่องจากระบุถึงคนเดิมในโลกที่เป็นไปได้ที่เป็นไปได้ทุกโลก (Kripke, 1980: 40-46) ดังนั้น ในกรณีของประพจน์ “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” คริปเก้จึงเสนอว่า “...เมื่อ เหอม “ดาวประจำเมือง” และ “ดาวประกายพริก” ถูกใช้เพื่อเฉพาะ จะถือเป็นตัวที่แท้จริง เหอม เหล่านี้ระบุถึงดาวศุกร์ในโลกที่เป็นไปได้ที่เป็นไปได้ทุกโลก (Kripke, 1980 : 102) เมื่อ “ดาวประจำ เมือง” และ “ดาวประกายพริก” ต่างก็เป็น “ชื่อ” (ซึ่งเท่ากับระบุถึงดาวดวงเดียวกันในโลกที่เป็นไป ได้ที่เป็นไปได้ทุกโลก) ประพจน์ดังกล่าวจึงมีลักษณะจริงแบบจำเป็น แม้ว่าทั้งสองชื่อจะมี ความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ ดาวประจำเมืองหมายถึงดาวศุกร์ที่ปรากฏเวลาเย็น ส่วนดาว ประกายพริกหมายถึงดาวศุกร์ที่ปรากฏเวลาเช้ามืด แต่ไม่ว่าอย่างไรทั้งสองชื่อก็ระบุถึงดาวศุกร์ซึ่ง เป็นดาวดวงเดียวกัน กระนั้นก็ดี คริปเก้เห็นว่าการจะทราบชื่อดาวประจำเมืองกับดาวประกายพริก คือดาวดวงเดียวกันต้องอาศัยหลักฐานจากประสบการณ์ทางผัสสะ ประพจน์ที่เป็นชื่อซึ่งระบุถึงสิ่ง เดียวกันในโลกที่เป็นไปได้ที่เป็นไปได้ทุกโลกจึงเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบ จำเป็น (Kripke, 1980: 104-105)

ในกรณีประพจน์เกี่ยวกับเอกลักษณ์หรือสาร์ตะนั้น ในหนังสือ Naming and Necessity (1980) คริปเก้เสนอจุดยืนแบบสาร์ตานิยม (essentialism) โดยเห็นว่าวัตถุต่าง ๆ มี จุดเริ่มต้นทางวัตถุ (material origins) เป็นสาร์ตานิยมของวัตถุ คริปเก้เห็นว่า “ถ้าวัตถุมีจุดกำเนิดจาก กลุ่มของสสารกลุ่มหนึ่ง วัตถุดังกล่าวจะไม่สามารถมีจุดกำเนิดในสสารอื่น ๆ ได้” ตัวอย่างเช่น บุคคลคนหนึ่งไม่อาจเกิดจากบิดามารดาคนอื่นที่แตกต่างไปจากบิดามารดาของตน เป็นต้น นอกจากนี้ คริปเก้ยังกล่าวถึงตัวอย่างเรื่องโต๊ะตัวหนึ่ง เขาเห็นว่าแม้เราจะไม่รู้ว่ามีไม้ที่ใช้ทำโต๊ะตัว นั้นมาจากไหน แต่ถ้าโต๊ะดังกล่าวถูกสร้างจากไม้ชิ้นอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชิ้นเดิม หรือแม้แต่สร้างจาก น้ำแข็ง แล้วนำมาวางแทนที่โต๊ะตัวเดิม คริปเก้เห็นว่าโต๊ะดังกล่าวกลายเป็นโต๊ะ “ตัวอื่น” ที่มีไม้โต๊ะ ตัวเดิมตัวนั้นไปแล้ว⁴ (Kripke, 1980: 113) จากข้อเสนอสาร์ตานิยมดังกล่าว คริปเก้จึงมี ความเห็นว่าประพจน์ที่แสดงสาร์ตานิยมของสิ่งต่าง ๆ เป็นประพจน์ที่จริงแบบจำเป็น แต่การรู้ สาร์ตานิยมของสิ่งต่าง ๆ นั้นต้องการประสบการณ์ในการตรวจสอบ ตัวอย่างเช่น ประพจน์ “ทองมีเลข

⁴ ข้อเสนอสาร์ตานิยมของคริปเก้เป็นข้อเสนอที่อาจเรียกได้ว่า “สาร์ตานิยมแบบต้นกำเนิด” (origin essentialism) หรือเป็นแนวคิดสาร์ตานิยมที่เสนอว่า “ต้นกำเนิด” ของสิ่งต่าง ๆ เป็นสาร์ตานิยมของสิ่งนั้น ๆ

อะตอม 79” นั้น คริปก็เห็นว่าเป็นประพจน์จริงแบบจำเป็น เนื่องจากหากมีสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายทองแต่ไม่ได้มีคุณสมบัติอันเป็นสาระตะเกี่ยวกับการมีเลขอะตอม 79 จะไม่ถือว่าเป็นทอง และการรู้ว่าทองมีสาระตะเป็นอย่างไรมาจากการค้นพบที่อาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ จึงเท่ากับว่าประพจน์ดังกล่าวเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็น ทั้งนี้ อาจสรุปตัวอย่างกรณีประพจน์เกี่ยวกับสาระตะดังกล่าวได้ในลักษณะที่ว่า สมมติว่า F เป็นคุณสมบัติอันเป็นแก่นของวัตถุ X และ a คือตัวชี้แข็งของ X แล้ว “a คือ F” (หรืออย่างน้อย “ถ้า a มีอยู่ แล้ว a คือ F”) จะเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้ ตามทัศนะของคริปก็ จะเห็นได้ว่าถ้าแนวคิดสาระตะนิยมถูกต้อง ก็อาจกล่าวได้ว่ามีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นซึ่งเท่ากับว่ามโนทัศน์ “ก่อนประสบการณ์” กับ “จริงแบบจำเป็น” จะไม่ใช่มโนทัศน์ที่สามารถแทนที่กันได้ทุกที่โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยน

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประพจน์ที่แสดงเอกลักษณ์เชิงผัสสะเช่น “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” นั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าหากเราไม่ยอมรับว่าความหมายของชื่อเฉพาะอยู่ที่ “สิ่งที่ชื่ออ้างถึง” เท่านั้น แต่ชื่อเฉพาะจะมีความหมายในเชิงบรรยายด้วย ตัวอย่างเช่น “ดาวประจำเมือง” นอกจากจะระบุถึงดาวศุกร์แล้วยังมีความหมายในเชิงบรรยายว่า “ดาวศุกร์ที่ปรากฏให้เราเห็นเวลาค่ำ” และ “ดาวประกายพริก” นอกจากจะระบุถึงดาวศุกร์แล้วยังมีความหมายในเชิงบรรยายว่า “ดาวศุกร์ที่ปรากฏให้เราเห็นเวลาเช้ามืด” หากชื่อเฉพาะสามารถมีความหมายในเชิงบรรยายด้วยเช่นนี้ เราจะสามารถกล่าวได้ว่า “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” ได้จริงหรือไม่ เนื่องจากหากพิจารณาตามความหมายในเชิงบรรยายของชื่อเฉพาะทั้งสองชื่อ ดาวประจำเมืองแตกต่างจากดาวประกายพริกจนทำให้เราไม่สามารถยืนยันได้ว่า “ดาวประจำเมืองคือดาวประกายพริก” ทั้งนี้ หากมองว่าความหมายของชื่อเฉพาะนอกจากจะอยู่ที่สิ่งที่ชื่ออ้างถึงแล้วยังสามารถมีความหมายในเชิงบรรยายได้ด้วยก็เท่ากับว่าเราจะสามารถยืนยันได้แต่ประพจน์ “ดาวประจำเมืองคือดาวประจำเมือง” และ “ดาวประกายพริกคือดาวประกายพริก” ซึ่งประพจน์เช่นนี้มิใช่ประพจน์ “หลังประสบการณ์” ที่เป็นจริงแบบจำเป็น จึงอาจกล่าวได้ว่า ถ้าเราเข้าใจความหมายของชื่อเฉพาะในลักษณะอื่น ข้อเสนอของคริปก็เกี่ยวกับประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นก็จะมีปัญหาทันที

อันที่จริงแล้วคริปก็ไม่ได้เห็นด้วยกับแนวทางที่เห็นว่าชื่อเฉพาะมีความหมายในเชิงบรรยาย โดยคริปก็ (1980) ให้เหตุผลว่าความหมายในเชิงบรรยายดังกล่าวทำให้เราไม่สามารถนิยามสถานการณ์ที่เป็นไปได้ของชื่อเฉพาะนั้น กล่าวคือ หากรับว่าชื่อมีความหมายในเชิงบรรยาย ประพจน์ที่ประกอบด้วยชื่อและคำบรรยายของชื่อนั้นจะเป็นประพจน์วิเคราะห์ และจะมีค่าความ

จริงในลักษณะของสัจนิรันดร์ (tautology) ที่ไม่สามารถเป็นเท็จได้ แต่คริปก็เห็นว่าประพจน์ในลักษณะดังกล่าวจริง ๆ แล้วเป็นประพจน์แบบงอนแง่น ความหมายของชื่อเฉพาะจึงมีแต่ส่วนที่ระบุถึง ไม่มีความหมายในเชิงบรรยาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของคริปก็เนื่องจาก ผู้วิจัยไม่เห็นว่าการให้ความหมายในเชิงบรรยายทำให้ประพจน์ที่ประกอบด้วยชื่อและคำบรรยายของชื่อจะต้องถือเป็นประพจน์วิเคราะห์ เนื่องจากประพจน์วิเคราะห์ในลักษณะที่ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามมีปัญหา (ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทที่ 5) และผู้วิจัยก็ไม่เห็นว่าการยอมรับความหมายในเชิงบรรยายของชื่อเฉพาะจะทำให้ประพจน์ที่ประกอบด้วยชื่อและคำบรรยายของชื่อเป็นจริงในลักษณะของสัจนิรันดร์ที่ไม่สามารถเป็นเท็จได้ ทั้งนี้เพราะอาจเป็นไปได้ที่เราจะให้ความหมายในเชิงบรรยายกับชื่อเฉพาะชื่อหนึ่ง แล้วต่อมาพบว่าความหมายในเชิงบรรยายนั้นไม่ถูกต้อง จึงเปลี่ยนแปลงความหมายในเชิงบรรยายของชื่อเฉพาะนั้นใหม่ ผู้วิจัยหมายความว่า การให้ความหมายในเชิงบรรยายมิได้ทำให้เราถึงกับไม่สามารถนึกถึงสถานการณ์อื่นที่เป็นไปได้ของชื่อเฉพาะนั้น กล่าวคือ แม้ว่าเราจะให้ความหมายในเชิงบรรยายแก่ชื่อเฉพาะหนึ่ง ๆ ไปแล้ว แต่เราก็อาจ “สามารถนึกได้” ว่าวันหนึ่งข้างหน้าความหมายในเชิงบรรยายนี้อาจใช้ไม่ได้หรืออาจเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงไม่เห็นเหตุผลที่คริปแก้ไขเพื่อปฏิเสธความหมายในเชิงบรรยายของชื่อเฉพาะเป็นเหตุผลที่ทำให้สามารถปฏิเสธความหมายในเชิงบรรยายดังกล่าวได้จริง

ส่วนในกรณีของประพจน์ที่แสดงสัจตถะของสิ่งต่าง ๆ นั้น ไมเคิล เดลล่า รอคคา (Michael Della Rocca) ได้แย้งแนวคิดของคริปก็ไว้ในบทความ “Essentialism versus Essentialism” (2002) ว่าข้อเสนอกเกี่ยวกับสัจตถะนิยมของคริปก็ทำลายตัวเอง (self-defeating) เนื่องจากข้อเสนอของคริปก็มีการยอมรับ (assume) ความจริงแบบจำเป็นของอัตลักษณ์ (identity) ไว้ก่อน และในทางกลับกัน อัตลักษณ์ก็ยอมรับแนวคิดแบบสัจตถะนิยมไว้ก่อน จึงเป็นข้อเสนอที่วนเป็นวงกลม (circular) ในทำนองเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอของคริปก็มีการยอมรับหลักการแบบก่อนประสบการณ์เอาไว้ก่อนจนทำให้ไม่อาจยืนยันได้แน่ชัดว่าข้อความเกี่ยวกับสัจตถะเป็นข้อความหลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็น กล่าวคือ ข้อความจำพวก “โต๊ะตัวนั้นไม่ได้ทำจากน้ำแข็ง” จะเป็นข้อความจริงแบบจำเป็นได้เมื่อมีการยอมรับไว้ก่อนว่า “วัตถุหนึ่ง ๆ ไม่อาจทำจากวัตถุอื่น ๆ ที่มีใช้วัตถุต้นกำเนิดของวัตถุนั้น ๆ ได้” (ซึ่งข้อความดังกล่าวเป็นแก่นของแนวคิดสัจตถะนิยมแบบต้นกำเนิด) และเมื่อพิจารณาว่าประพจน์ “วัตถุหนึ่ง ๆ ไม่อาจทำจากวัตถุอื่น ๆ ที่มีใช้วัตถุต้นกำเนิดของวัตถุนั้น ๆ ได้” เป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์หรือประพจน์หลังประสบการณ์ก็จะพบว่าประพจน์ดังกล่าวไม่สามารถเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ เนื่องจาก

เป็นประพจน์ที่กล่าวถึงวัตถุทุกวัตถุโดยทั่วไป และเราไม่มีทางเห็นหรือมีประสบการณ์กับวัตถุทั้งหมดเพื่อมาสรุปประพจน์ในลักษณะดังกล่าว หรือหากกล่าวว่าประพจน์ดังกล่าวเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงโดยการใช้เหตุผลแบบอุปนัย ก็อาจตั้งคำถามได้อีกว่าเหตุผลสนับสนุนของการใช้เหตุผลแบบอุปนัยนั้นเป็นแบบหลังประสบการณ์หรือก่อนประสบการณ์ ซึ่งก็ไม่น่าเป็นแบบหลังประสบการณ์ได้อีกเนื่องจากจะเป็นการให้เหตุผลแบบวนเป็นวงกลม กล่าวคือ เมื่อถามว่าทำไมอดีตถึงอธิบายอนาคตได้แล้วตอบว่าเป็นเพราะในอดีตทำเช่นนั้นได้นั้นดูเหมือนเป็นการนำเอาข้อสรุปไปเป็นข้ออ้าง แต่หากเสนอในทางตรงกันข้ามว่าการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ก็จะเท่ากับว่าประพจน์ “วัตถุหนึ่ง ๆ ไม่อาจทำจากวัตถุอื่น ๆ ที่มีใช้วัตถุต้นกำเนิดของวัตถุนั้น ๆ ได้” (อันเป็นหลักการที่ยอมรับไว้ก่อนของแนวคิดสารัตถะนิยมของคริปเก้) ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ด้วยเหตุที่การจะยืนยันประพจน์เกี่ยวกับสารัตถะว่า “เป็นประพจน์ที่เป็นจริง” จะต้องมีการยอมรับประพจน์ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์บางประพจน์ว่าถูกต้องเสียก่อน ประพจน์เกี่ยวกับสารัตถะที่คริปเก้เสนอดังกล่าวจึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นประพจน์ “หลังประสบการณ์” ที่จริงแบบจำเป็นจริง

จากปัญหาเหล่านี้จึงทำให้ผู้วิจัยสงสัยว่าตัวอย่างประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นข้างต้นสามารถเป็นตัวอย่างของประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้จริงหรือ อย่างไรก็ตาม ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะพิจารณากรณีของกฎธรรมชาติในวิทยาศาสตร์ เพื่อดูว่ากฎดังกล่าวสามารถเป็นตัวอย่างของประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นได้หรือไม่

(ข) กรณีของ “กฎธรรมชาติ” (law of nature) ในวิทยาศาสตร์

นอกจากข้อเสนอของคริปเก้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีผู้โต้แย้งว่ามีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งคือประพจน์ที่ถือกันว่าเป็นกฎธรรมชาติในวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ แนวคิดแบบ Law Necessitarianism เห็นว่ากฎธรรมชาติมีลักษณะจริงแบบจำเป็น และด้วยความที่เรารู้กฎธรรมชาติได้นั้นต้องอาศัยประสบการณ์ ก็เท่ากับกลุ่มนักคิดดังกล่าวเสนอว่ามีประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็น ตัวอย่างของผู้ที่มีข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวคือ เอส.ชูเมกเกอร์ (Shoemaker) พี. แวน อินวาเกน (P. Van Inwagen) ซี. สโวเยอร์ (C. Swyer) และ อี.เฟลส์ (E. Fales) เป็นต้น

โดยทั่วไปคำจำกัดความของ “กฎธรรมชาติ” ไม่แตกต่างกันมากนัก ตัวอย่างเช่น จี. เอส. ลูอิส (G. H. Lewes) เสนอว่ากฎธรรมชาติหมายถึงกฎที่เป็นข้อสังเกตของสิ่งที่ถูกสังเกตในปรากฏการณ์ (Lewes, 1879: 308) เจ. เอส. มิลล์ เสนอว่ากฎธรรมชาติหมายถึงความสม่ำเสมอที่สังเกตจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ (Mill, 1874: 14) และโดยทั่วไปเราเข้าใจกันว่ากฎธรรมชาติมีลักษณะ 3 ประการด้วยกันคือ (Salmon, 1992: 17-20)

- เป็นข้อความสากล ที่บ่งถึงทุกสิ่งในโดเมนของสิ่งที่กล่าวถึง มิใช่บ่งถึงสิ่งเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้น ตัวอย่างเช่น พลูโตเนียมทุกก้อนหนักไม่เกิน 100,000 กิโลกรัม เป็นต้น
- เป็นข้อความที่จริง
- เป็นข้อความที่สนับสนุนเงื่อนไขตรงข้ามข้อเท็จจริง (counterfactual condition) เพื่อบวกการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตเข้าไปด้วย ตัวอย่างเช่นกรณีของพลูโตเนียมทุกก้อนหนักไม่เกิน 100,000 กิโลกรัมก็คือจะต้องสนับสนุนข้อความในลักษณะ “ถ้ามีพลูโตเนียมพลูโตเนียมจะต้องหนักไม่เกิน 100,000 กิโลกรัม”

ด้วยเหตุที่กฎธรรมชาติดีลักษณะเป็นข้อความสากล เป็นข้อความที่จริง อีกทั้งเป็นข้อความที่สนับสนุนเงื่อนไขตรงข้ามข้อเท็จจริงเพื่อบวกการทำนายเหตุการณ์ในอนาคต จึงทำให้กฎธรรมชาติดีลักษณะเป็นจริงแบบจำเป็น และด้วยเหตุที่การรู้กฎธรรมชาติได้นั้นมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น การสังเกต การตั้งสมมติฐาน หรือการทดลอง จึงทำให้เหตุผลสนับสนุนของกฎดังกล่าวได้มาอย่างหลังประสบการณ์

ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะของกฎธรรมชาติที่สรุปมาข้างต้นเป็นลักษณะที่มีปัญหา กล่าวคือ การจะยืนยันได้ว่าข้อความหนึ่ง ๆ เป็นข้อความที่จริงและสนับสนุนเงื่อนไขตรงข้ามข้อเท็จจริงทำให้ดูเหมือนกับว่าเรื่องดังกล่าวได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นการให้เหตุผลสนับสนุน (justification) ของกฎธรรมชาติ หรือเราจะบอกได้ว่ากฎจริงและในอนาคตก็จะเป็นอย่างนี้ได้ก็ต่อเมื่อเรามีเหตุผลสนับสนุนว่ากฎเป็นข้อความที่จริง อย่างไรก็ตาม การยืนยันกฎธรรมชาติว่าเป็นข้อความที่จริงและในอนาคตก็จะต้องเป็นไปอย่างที่กฎธรรมชาติว่าไว้นั้นจะต้องพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับขั้นตอนของการสรุปกฎธรรมชาติ กล่าวคือ แทบจะทุกครั้งเราใช้วิธีการแบบอุปนัยในการสรุปกฎธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงเราอ้างเหตุผลแบบอุปนัยจากเหตุการณ์ที่ผ่านมามาว่าอนาคตจะต้องเป็นอย่างไรที่กฎธรรมชาติอธิบาย เมื่อการสรุปกฎใช้วิธีการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย สิ่งที่ต้องแสดงให้เห็นก่อนการยืนยันกฎโดยใช้การอ้างเหตุผลแบบอุปนัยก็คือ “อะไรคือเหตุผลสนับสนุนของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย” ซึ่งก็ได้ชี้ให้เห็นไปก่อนหน้านี้แล้วว่าประเด็นดังกล่าวประสบปัญหา

ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาคำจำกัดความของ “กฎธรรมชาติ” ที่หมายถึงกฎที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์หรือความสม่าเสมอที่ถูกระบุจากปรากฏการณ์ ก็จะได้เห็นว่าสิ่งที่เราสังเกตจากปรากฏการณ์มีความจำกัดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เราไม่สามารถพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างและพิจารณาสิ่งในอนาคตได้ อีกทั้งมนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่มีข้อจำกัดบางอย่างในลักษณะที่สิ่งที่เล็กเกินไปเราก็มองไม่เห็น สิ่งที่ใหญ่เกินไปเราก็มองไม่เห็น เมื่อเป็นเช่นนี้ เหตุอันใดถึงยอมให้รับเอาความสม่าเสมอที่มนุษย์ (ผู้ซึ่งมีข้อจำกัด) สังเกตจากปรากฏการณ์ (ซึ่งมีความจำกัดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง) มาเรียกว่าเป็นกฎ “ธรรมชาติ” ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การยืนยันกฎธรรมชาติว่าเป็นข้อความที่จริงจึงจะต้องแก้ปัญหากับการให้เหตุผลสนับสนุนของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยให้ได้ก่อน และเมื่อพิจารณาคำจำกัดความของกฎธรรมชาติร่วมกับกิจกรรมการสังเกตและข้อจำกัดของมนุษย์ในฐานะผู้สังเกตก็ทำให้การยืนยันว่ามีสิ่งที่เรียกว่ากฎธรรมชาติอาจเป็นเรื่องที่ตั้งคำถามในลักษณะข้างต้นได้ตามมา ทั้งนี้ได้หมายความว่าไม่มีอะไรเลยที่อธิบายปรากฏการณ์ ผู้วิจัยเพียงเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นอาจมาจากการยืนยันว่ากฎธรรมชาติเป็นความจริงทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยสิ่งหนึ่งที่เราทำได้เพื่อให้การกล่าวอ้างของเรามีความรัดกุมที่สุดก็คือ เสนอว่ากฎต่าง ๆ นั้นเป็น “สมมติฐานทางวิทยาศาสตร์” ที่เรายอมรับว่าน่าจะใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ แต่ด้วยความที่เรามีข้อจำกัดเกี่ยวกับกิจกรรมการสังเกตและข้อจำกัดในการสังเกตจากตัวมนุษย์ ในอนาคตสมมติฐานดังกล่าวจึงอาจถูกปฏิเสธได้ หากเรามีเหตุผลที่จะยอมรับสมมติฐานอื่นมากกว่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่เห็นว่ากฎธรรมชาติเป็นตัวอย่างของประพจน์หลังประสบการณ์ที่ “เป็นจริงแบบจำเป็น”

จากการพิจารณาในส่วนที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ตัวอย่างของประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นสามารถสงสัยได้ว่าเป็นประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นจริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงไม่ต้องการนำตัวอย่างดังกล่าวมายืนยันหรือปฏิเสธเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องระหว่างความรู้ก่อนประสบการณ์กับความจริงแบบจำเป็น แต่จะใช้วิธีพิจารณาคำถามต่อไปที่ว่า “มีประพจน์ประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบอ่อนแอได้หรือไม่” เพื่อแสดงให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไปแทน

(2) มีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบอ่อนแอได้หรือไม่

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบอ่อนแอ ซึ่งจะมีการอภิปรายถึงข้อเสนอของคริปเก้ และอภิปราย

ข้อเสนอที่พยายามเชื่อมโยงว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เป็นจริงแบบจำเป็นโดยอาศัยลักษณะเฉพาะของตัวอย่างประพจน์ที่มักถือกันว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ เช่น ประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิต หรือตรรกศาสตร์ เป็นต้น โดยผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าอันที่จริงแล้ว ถ้าหากถือว่าประพจน์ดังกล่าวเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ ประพจน์เหล่านี้ก็มีได้เป็นจริงแบบจำเป็น

(ก) กรณีตัวอย่างประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบอ่อนแอของคริปเก้

ในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายข้อเสนอและข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอของคริปเก้เกี่ยวกับประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบอ่อนแอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อเสนอของคริปเก้แสดงให้เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบอ่อนแอ

คริปเก้เสนอว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบอ่อนแอ กล่าวคือ เขากล่าวถึงประพจน์ที่เป็นการแนะนำทอมโดยใช้คำบรรยายเพื่อระบุถึงทอมนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น “1 เมตร” คือ “ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” ในกรณีนี้ การบอกว่าไม้ “ม” มีความยาว 1 เมตร ณ เวลาหนึ่ง เป็นการชี้ไม้ “ม” เพื่อระบุถึงหรืออ้างถึงความยาว 1 เมตร คริปเก้เห็นว่านาย ก มีความรู้ก่อนประสบการณ์ว่าไม้ “ม” ยาว 1 เมตร แต่ความจริงที่ว่าไม้ “ม” ยาว 1 เมตรนั้นเป็นความจริงอ่อนแอกว่าความจริงแบบจำเป็น เนื่องจากไม้ “ม” อาจมีได้ยาว 1 เมตร (อาจเป็นไปได้ว่าเมื่อโดนความร้อนแล้วความยาวของไม้ “ม” จะเปลี่ยนแปลงไป) เป็นต้น เขาเห็นว่ามีความแตกต่างระหว่าง “1 เมตร” กับ “ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” กล่าวคือ “1 เมตร” เป็นตัวชี้แข็งที่ระบุถึงสิ่งเดียวกันในโลกที่เป็นไปได้ที่เป็นไปได้ทุกโลก ส่วน “ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” มิได้เป็นตัวชี้แข็ง เนื่องจากในบางสถานการณ์ ความยาวของไม้ อาจสั้นหรือยาวได้ตามความดันและอุณหภูมิ การให้นิยาม “1 เมตร” ว่าคือ “ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” มิได้หมายความว่าทั้งสองวลีมีความหมายเหมือนกัน และด้วยความที่ “1 เมตร” เป็นตัวชี้แข็ง ส่วน “ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” มิได้เป็นตัวชี้แข็ง จึงทำให้ข้อความ “1 เมตร คือความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น (Kripke, 1980: 54-57) คริปเก้จึงสรุปว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบอ่อนแอ (Kripke, 1972: 274-275)

นอกจากนี้คริปเก้ยังกล่าวถึงกรณีอื่น ๆ เกี่ยวกับการแนะนำทอมโดยวิธีการใช้คำบรรยายเพื่อระบุถึงว่า เราสามารถใช้ “ดาวประจำเมือง” เพื่อระบุหรืออ้างถึงดาวที่ปรากฏขึ้น ณ ตำแหน่งหนึ่งในตอนเย็น คริปเก้เห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ใช่ความจริงแบบจำเป็นว่าดาวประจำเมืองจะต้องเห็นกันในเวลาเย็น เนื่องจากเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับความจริงแบบอ่อนแอหลายประการ เช่น

ขึ้นอยู่กับคนบริเวณนั้นว่าเห็นสิ่งตามที่บรรยายไว้หรือไม่ ดังนั้น แม้เราจะใช้ “ดาวประจำเมือง” เพื่อเป็นชื่อหรือเพื่อระบุถึงดาวที่เห็น ณ ตำแหน่งหนึ่งในเวลากลางคืน ก็มีได้หมายความว่า “ดาวประจำเมืองคือดาวที่ปรากฏ ณ ตำแหน่งหนึ่งในเวลากลางคืน” จะเป็นความจริงแบบจำเป็น แต่ข้อความดังกล่าวเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์ตามทัศนะของคริปเก้ (Kripke, 1970: 78) โดยคริปเก้ยังได้กล่าวถึงกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการกำหนดการระบุถึงชื่อโดยการให้คำบรรยายเพิ่มเติมในเชิงอรรถที่ 33 ของหนังสือ Naming and Necessity (1980) เขายกตัวอย่างกรณีของดาวเนปจูน กล่าวคือ ดาวเนปจูนถูกตั้งสมมติฐานว่าเป็นดาวเคราะห์ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในวงโคจรของดาวเคราะห์ดวงอื่น ถ้าเวอริริเออร์ตั้งชื่อ “เนปจูน” แก่ดาวดวงนั้น (ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในวงโคจรของดาวดวงอื่น) ก่อนที่ดาวดวงนั้นจะถูกค้นพบ ก็เท่ากับว่าเขากำหนดการอ้างถึง “เนปจูน” โดยวิธีการให้คำบรรยาย “ดาวเนปจูนมีอยู่” และ “ดาวเคราะห์บางดวงทำให้เกิดการรบกวนต่อวงโคจรของดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ” และประพจน์เช่นที่ว่า “ถ้าการรบกวนเช่นที่ว่าเป็นเกิดขึ้นโดยดาวเคราะห์ดวงหนึ่ง จะต้องเกิดขึ้นจากดาว “เนปจูน”” จะมีสถานะเป็นความจริงก่อนประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ประพจน์ดังกล่าวไม่ได้จริงแบบจำเป็นเนื่องจาก “เนปจูน” ถูกแนะนำในฐานะเป็นชื่อที่เป็นตัวชี้แข็งถึงดาวเคราะห์ที่แน่นอนดวงหนึ่ง อาจเป็นไปได้ว่าดาวเคราะห์ดังกล่าวมิได้เป็นตัวทำให้เกิดการรบกวนต่อวงโคจรของดาวเคราะห์ดวงอื่น (Kripke, 1970: 79)

คีธ ดอนเนลแลน (Keith Donnellan) เสนอความคิดโต้แย้งแนวคิดของคริปเก้ไว้ในบทความ “The Contingent A Priori and Rigid Designators” (1977) กล่าวคือ ดอนเนลแลนโต้แย้งว่าประพจน์ที่อยู่ในรูป “ชื่อ คือ คำบรรยายเจาะจง” (ตัวอย่างเช่น “1 เมตร คือ ความยาวของไม้ “ม” ณ เวลาหนึ่ง” และ “นิวมาน 1” คือ บุคคลคนแรกที่เกิดในคริสต์ศตวรรษที่ 22) ไม่ทำให้เรามีความรู้ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบแน่นอนเกี่ยวกับวัตถุที่เป็นไปตามคำบรรยายเจาะจงนั้น หรือผู้ที่กำหนด “การอ้างถึง” โดยการบรรยายไม่สามารถรู้ความจริงแบบแน่นอนที่แสดงออกมาจากประโยค “ถ้า F มีอยู่แล้ว N จะเป็น F” แต่การกำหนดการอ้างถึงโดยการบรรยายดังกล่าวทำให้เรามีความรู้ก่อนประสบการณ์ว่า “ถ้า F มีอยู่แล้ว N เป็น F” เป็นจริง กล่าวคือ ดอนเนลแลนแยกแยะระหว่างการรู้ว่าประโยคจริง (knowing that a sentence is true) และการรู้ว่าความจริงอะไรที่ประโยคแสดงออกมา (knowing which truth the sentence expresses) ซึ่งในกรณีตัวอย่างของคริปเก้มีการกล่าวถึงประโยคในรูป “ชื่อ คือ คำบรรยายเจาะจง” โดยชื่อเป็นตัวชี้แข็งเนื่องจากระบุถึงสิ่งเดียวกันในทุกโลกที่เป็นไปได้ แต่คำบรรยายเจาะจงไม่เป็นตัวชี้แข็ง ดอนเนลแลนเห็นว่ากรณีตัวอย่างดังกล่าวเป็นกรณีที่ผู้พูดรู้ว่าประโยคจริง แต่ไม่รู้ว่าคุณความจริงอะไรที่ประโยคแสดง

ออกมา เขายกตัวอย่างประเด็นดังกล่าวโดยการเปรียบเทียบถึงคนที่ไม่รู้ภาษาเยอรมัน แต่มีคนเยอรมันบอกเขาว่าประโยค “Schnee ist weiss und der Himmel ist blau” เป็นจริง ซึ่งเท่ากับเขารู้ว่าประโยคจริง แต่ไม่รู้เลยว่าความจริงอะไรที่ประโยคแสดงออกมา และตัวอย่างเกี่ยวกับการตั้งชื่อ กล่าวคือ ลองสมมติว่าเราจะตั้งชื่อ “นิวมैन” ให้กับบุคคลคนแรกที่เกิดในคริสต์ศตวรรษที่ 22 ณ เวลาที่เราสมมติ เราไม่มีความรู้เลยว่าใครจะเป็น “นิวมैन” แม้จะสมมติไว้ก่อนว่ามีคน ๆ นั้น และถ้าเวลาผ่านไปจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 22 เราพบว่าบุคคลคนแรกที่เกิดในคริสต์ศตวรรษดังกล่าวมีชื่อว่า “จอห์น” ตามที่พ่อแม่เขาตั้งให้ เราจะพูดกับเขาได้หรือว่าเขา “รู้” มาก่อนหน้านี้แล้วว่าเขาคือคนแรกที่เกิดในคริสต์ศตวรรษดังกล่าวและชื่อของเขาคือ “นิวมैन” ในกรณีดังกล่าว ดอนเนลแลนเห็นว่าเราไม่อาจมีความรู้เกี่ยวกับ “ความจริงที่ประโยคแสดงออกมา” ได้ก่อนที่บุคคลคนนั้นจะเกิด ดอนเนลแลนจึงเห็นว่าหากจะยอมรับว่าประโยคในลักษณะดังกล่าวเป็นความรู้ ความรู้ดังกล่าวก็เป็นเพียงความรู้เชิงอภิภาษาชนิดที่ไม่เป็นสาระและไม่น่าสนใจ (a trivial and uninteresting kind of meta-linguistic knowledge) แต่อย่างไร (Donnellan, 1977: 20-24)

กรณีนั้นก็ดี ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดอนเนลแลนที่วิพากษ์ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบงอนแง่นดังกล่าวนั้นเป็นความรู้ที่ไม่เป็นสาระและไม่น่าสนใจ ผู้วิจัยเห็นว่าตัวอย่างของดอนเนลแลนเป็นตัวอย่างที่พยายามชี้ให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบงอนแง่นดูไร้ความหมาย เนื่องจากเป็นการตั้งชื่อให้กับลักษณะของคำบรรยายหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อีกทั้งเมื่อเวลาในอนาคตนั้นมาถึง คำบรรยายดังกล่าวกลับถูกตั้งชื่ออื่นแทนชื่อที่ตั้งเอาไว้แต่แรก ทั้งที่มีตัวอย่างประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบงอนแง่นอีกมากที่เป็นประโยชน์เนื่องจากทำให้มนุษย์สื่อสารกันได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น การตั้งชื่อพายุหมุนเขตร้อน กล่าวคือ ในปีพ.ศ. 2543 ประเทศและดินแดนต่างๆ รวมทั้งสิ้น 14 แห่งที่เป็นสมาชิกของคณะกรรมการพายุไต้ฝุ่นขององค์การอุตุนิยมวิทยาโลก (World Meteorological Organizations Typhoon Committee) ได้ทำการจัดระบบการตั้งชื่อพายุหมุนเขตร้อนในแถบมหาสมุทรแปซิฟิกตอนเหนือและทะเลจีนใหม่ โดยแต่ละประเทศส่งชื่อพายุในภาษาของตนมาประเทศละ 10 ชื่อ รวมทั้งสิ้นได้ 140 ชื่อ ซึ่งชื่อพายุทั้ง 140 ชื่อจะนำมาแบ่งเป็น 5 ชุดหลัก ชุดละ 28 ชื่อ และเรียงชื่อไปตามลำดับประเทศหรือดินแดนที่เสนอมาตามตัวอักษรภาษาอังกฤษ ข้อตกลงของการตั้งชื่อคือ เมื่อมีพายุที่มีความเร็วลมสูงสุดใกล้ศูนย์กลางของพายุมากกว่า 34 นอต หรือ 63 กม./ชม. พายุนั้นจะถูกตั้งชื่อ พายุลูกถัดไปจะมีชื่อตามลำดับที่ตั้งไว้ ตัวอย่างเช่น พายุลูกปัจจุบันเป็นพายุชื่อแรกของชุดที่ 1 พายุลูกถัดมาก็จะเป็นชื่อถัดมาในชุดที่ 1 เมื่อชื่อในชุดที่ 1 หมดยกก็นำชื่อชุดที่ 2 มาใช้ เมื่อใช้ครบ 5 ชุดแล้วจะวนนำชื่อจากชุดที่ 1 มาใช้ใหม่ จากลักษณะของการตั้งชื่อดังกล่าว จะเห็น

ได้ว่าเป็นไปในลักษณะของประพจน์ “ชื่อ” คือ “คำบรรยายเจาะจง” เนื่องจากเราจะทราบว่าชื่อพายุหนึ่ง ๆ หมายถึงพายุหมุนที่อยู่ถัดจากพายุที่ชื่อ “...” และตามด้วยพายุที่ชื่อ “...” ตัวอย่างเช่น “กิสนา คือชื่อพายุหมุนเขตร้อนที่มาหลังพายุหมุนเขตร้อน คอปปุ” ประโยชน์ของการตั้งชื่อดังกล่าวก็คือทำให้เราเข้าใจตรงกันเป็นสากลว่าพายุลูกที่ต่อจากพายุลูกปัจจุบันจะชื่ออะไร อีกทั้งเรายังสามารถเรียกชื่อพายุต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยคำบรรยายเช่นว่า “พายุที่สร้างความเสียหายอย่างหนักให้กับประเทศฟิลิปปินส์ในปีพ.ศ.2552” หรืออะไรก็ตามแต่ จะเห็นได้ว่ากรณีของการตั้งชื่อพายุหมุนเขตร้อนแตกต่างจากกรณี “นิวมैन” ของคอนเนลแลนในสองแง่มุมด้วยกัน หนึ่งคือกรณีพายุหมุนเขตร้อนเป็นการตั้งชื่อของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ยอมรับกันเป็นสากลทั่วโลก ในขณะที่กรณีนิวมैनนั้นเป็นการตั้งชื่อที่ใช้ชื่อนั้นเพื่อระบุถึงคำบรรยายเจาะจงของคนเพียงคนเดียว มิได้มีการยอมรับกันโดยทั่วไป และสองคือเมื่อถึงเวลาที่เกิดพายุหมุนดังกล่าว พายุดังกล่าวก็จะถูกเรียกด้วยชื่อนั้น แต่ในกรณีของนิวมैन เมื่อผ่านไปจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 22 บุคคลคนแรกที่เกิดในคริสต์ศตวรรษดังกล่าวมีชื่อว่า “จอห์น” ตามที่พ่อแม่เขาตั้งซึ่งเป็นคนละชื่อกับกรณีนิวมैनที่ตั้งไว้แต่แรก โดยความแตกต่างในแง่นี้เป็นผลมาจากความแตกต่างในแง่แรก

ประเด็นที่สำคัญก็คือ กรณีของพายุหมุนเขตร้อนได้สะท้อนให้เห็นว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบบังเอิญ เนื่องจากอาจมีโลกที่เป็นไปได้อื่น ๆ ไม่เรียกชื่อพายุหมุนเขตร้อนแบบนี้ และเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เนื่องจากเหตุผลสนับสนุนของประพจน์ดังกล่าวได้มาจากการมีโน้ตส์เกี่ยวกับชื่อพายุหมุนต่าง ๆ ซึ่งประพจน์ข้างต้นมิได้เป็นความรู้ที่ไม่เป็นสาระและไม่น่าสนใจอย่างที่คอนเนลแลนเสนอ แต่เป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์เนื่องจากทำให้มนุษย์สื่อสารกันได้ง่ายขึ้น ซึ่งเท่ากับว่าข้อวิจารณ์ของคอนเนลแลนประสบปัญหา ทั้งนี้เพราะกล่าวถึงแต่เพียงเฉพาะประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบบังเอิญซึ่งไม่ได้ยอมรับกันเป็นสากลเท่านั้น

(ข) กรณีตัวอย่างประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ (ในฐานะที่มักถือกันว่าเป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์) ซึ่งดูเหมือนมีลักษณะจริงแบบจำเป็น

ในส่วน (ข) นี้จะวิเคราะห์ตัวอย่าง “ประพจน์ที่มักเห็นกันว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์” ว่าจะต้องมีลักษณะจริงแบบจำเป็นหรือไม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวอย่างของประพจน์ที่มักเห็นกันเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ดังกล่าวสามารถผิดพลาดได้ และสามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากประสบการณ์ทางผัสสะและการใช้เหตุผล ดังนั้น ถ้าหากยอมรับว่า

กรณีตัวอย่างประพจน์เหล่านี้เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ ประพจน์ดังกล่าวก็เป็นจริงแบบ
อ่อนแอ หรือเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น ซึ่งเท่ากับเราไม่สามารถนำ
ตัวอย่างประพจน์ดังกล่าวมายืนยันว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เป็นจริงแบบจำเป็นได้

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอที่ผู้วิจัยต้องการเสนอในส่วนนี้อยู่ในรูปแบบ “ถ้า.. ก็..” โดย
เหตุผลที่จะต้องสรุปในรูปแบบ “ถ้า.. ก็..” เป็นเพราะคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิตสามารถมองได้ทั้ง
ในแง่ที่ยืนยันว่าประพจน์ในระบบตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะและในแง่ที่ไม่ยืนยันว่าประพจน์
ในระบบตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ โดยการสรุปว่า “ถ้าหากถือว่าคุณคิดศาสตร์และ
ตรรกศาสตร์เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ คณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ก็เป็นจริงแบบอ่อนแอ”
นั้นมิได้ยืนยันว่าคุณคิดศาสตร์และตรรกศาสตร์ทั้งหมดเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์ แต่ยืนยัน
เฉพาะคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ที่เป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เท่านั้น

จากประวัติปรัชญาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามักมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง
มโนทัศน์ “จริงแบบจำเป็น” และ “ก่อนประสบการณ์” โดยการพิจารณาจากตัวอย่างของประพจน์
เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์กล่าวคือ ดูเหมือนว่าคุณคิดศาสตร์ เรขาคณิตและ
ตรรกศาสตร์ (ในฐานะที่มักยอมรับกันว่าเป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์) จะมี
ลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ทำให้คิดได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับประพจน์ดังกล่าวเป็นจริงแบบจำเป็น
ตัวอย่างเช่น “ $2+2=4$ ” นั้นเป็นจริงแบบจำเป็นเสมอ หรือ “ถ้า $P \wedge Q$ เป็นจริงแล้ว P จะเป็นจริง” ก็
เป็นจริงแบบจำเป็นเสมอ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากประพจน์หลังประสบการณ์ที่
สามารถเป็นเท็จได้ ดังเช่นข้อเสนอของกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกที่เห็นว่าประพจน์ก่อน
ประสบการณ์แสดงให้เห็นแนวทางเกี่ยวกับวิธีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แน่นอน เมื่อประพจน์
เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์ในฐานะตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์มี
ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการส่งเสริมให้คิดว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มีลักษณะจริงแบบจำเป็น
อย่างไรก็ตาม หัวข้อนี้ต้องการพิจารณาว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น
หรือไม่ เมื่อประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้อเสนอ
ที่ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มีลักษณะจริงแบบจำเป็นน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงต้องการพิจารณา
ประพจน์ดังกล่าว โดยต้องการเสนอว่าถ้าถือว่าคุณคิดศาสตร์ เรขาคณิตและ
ตรรกศาสตร์เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ แล้วประพจน์ดังกล่าวก็มิได้เป็นจริงแบบจำเป็น ซึ่งสืบ
เนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ ดังนี้

- มีตัวอย่างของประพจน์คณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์ที่รับกันว่าเป็นจริง แต่ยังไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นจริงได้ ตัวอย่างเช่น ข้อสันนิษฐานของโกลด์บาค กล่าวคือ หากยอมรับตามความเข้าใจทั่วไปว่าคณิตศาสตร์เป็นตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์ ซึ่งทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนดังกล่าวมีลักษณะจริงแบบจำเป็น แต่การที่ประพจน์ดังกล่าวยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็เท่ากับว่ายังไม่สามารถรู้เกี่ยวกับค่าความจริงของประพจน์ เหตุผลข้อนี้เหมือนกับข้อเสนองของคริปเก้ที่แสดงความคิดเห็นว่ากรณีข้อสันนิษฐานของโกลด์บาค ทำให้เห็นว่า “จริงแบบจำเป็น” และ “ก่อนประสบการณ์” ไม่ใช่โมโนทัศน์ที่สามารถแทนที่กันได้

- ในอดีตที่ผ่านมาจะเห็นว่ามีตัวอย่างของประพจน์ซึ่งถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่สามารถผิดพลาดได้หรือสามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากประสบการณ์ทางผัสสะและการใช้เหตุผล ตัวอย่างเช่น การปฏิเสธเรขาคณิตระบบยูคลิดและยอมรับเรขาคณิตนอกระบบยูคลิด (ซึ่งมีทฤษฎีบทที่แตกต่างจากเรขาคณิตระบบยูคลิด) แทน โดยการปฏิเสธเรขาคณิตระบบยูคลิดมีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนทฤษฎีวิทยาศาสตร์ อีกทั้งจะเห็นได้ว่าในทฤษฎีเซต (ที่จะกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทถัดไป) ประสบปัญหาปฏิทรรศน์ (paradox) ซึ่งแม้ปัญหาดังกล่าวจะมีปัญหาที่แสดงให้เห็นว่าประพจน์ในทฤษฎีเซตสามารถถูกหักล้างได้จากประสบการณ์ทางผัสสะ แต่ก็แสดงให้เห็นว่ามีประพจน์บางประพจน์ในทฤษฎีที่สามารถถูกหักล้างหรือตั้งคำถามได้โดยการใช้เหตุผล⁵

ในทำนองเดียวกัน กรณีตัวอย่างของการสรุปในตรรกศาสตร์ซึ่งดูเหมือนมีความแน่นอนตายตัวอันที่จริงแล้วก็ยังไม่สามารถสรุปดังกล่าวเป็นความจริงแบบจำเป็นเสมอไป

⁵ นอกจากนี้ กรณีปัญหาปฏิทรรศน์ที่ไม่ได้อยู่ในคณิตศาสตร์ก็สามารถตั้งคำถามกับความจริงแบบจำเป็นของประพจน์ก่อนประสบการณ์ได้เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กรณีปัญหาปฏิทรรศน์เรื่องกองทราย (sorites paradox) โดยปฏิทรรศน์ดังกล่าวเกิดจากการที่ดูเหมือน S จะมีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ต่อประพจน์ที่ว่า “ถ้าเราเอาทรายหนึ่งเม็ดออกจากกองทราย กองทรายก็ยังคงความเป็นกองทรายอยู่ ถ้าเราเอาออกเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเม็ด กองทรายก็ยังคงความเป็นกองทรายอยู่” ทว่าหากเราก็เอาทรายออกอีกทีละหนึ่งเม็ดไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเหลือทรายอยู่หนึ่งเม็ด ทรายที่เหลืออยู่ดังกล่าวจะคงความเป็นกองทรายหรือไม่ ซึ่งหากประพจน์ก่อนประสบการณ์เดิมที่ว่า “ถ้าเราเอาทรายหนึ่งเม็ดออกจากกองทราย กองทรายก็ยังคงความเป็นกองทรายอยู่” นั้นทำให้ต้องสรุปตามมาว่า ทรายที่เหลืออยู่หนึ่งเม็ดดังกล่าวยังคงความเป็นกองทราย ซึ่งการสรุปดังกล่าวไม่อาจทำได้อีกเช่นเดียวกัน จึงเกิดปัญหาปฏิทรรศน์ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์สามารถผิดพลาดได้ และมีได้เป็นจริงแบบจำเป็น เนื่องจากในบางกรณีการให้เหตุผลสนับสนุนในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความขัดแย้งกันเอง

หรือไม่ กล่าวคือ ดูเหมือนกันว่าตรรกศาสตร์แบบดั้งเดิมจะวางอยู่บนสมมติฐานที่ว่าค่าความจริงมีสองค่า คือจริงกับเท็จ อย่างไรก็ตาม ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าค่าความจริงของประพจน์นั้นมีเพียงแค่ “จริง” กับ “เท็จ” หรือว่ามีค่าความจริงอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น ตรรกศาสตร์แบบคลุมเครือ (fuzzy logic) เสนอว่ามีค่าความจริงอื่น ๆ นอกจากจริงกับเท็จ เนื่องจากเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกไม่ได้มีแต่สิ่งแน่นอนเท่านั้น หรือมีหลายต่อหลายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่แน่นอน (uncertain) อาจเป็นสิ่งที่คลุมเครือ (fuzzy) (Morgan, 1998) ดังนั้น ค่าความจริงจะมีได้มีแค่จริงกับเท็จ แต่อยู่ในช่วงระหว่างจริงโดยสมบูรณ์ (completely true) กับเท็จโดยสมบูรณ์ (completely false)

อย่างไรก็ตาม อาจมีการตั้งข้อสังเกตว่าคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์ ในฐานะตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์ก็มีลักษณะสำคัญบางอย่างที่ไม่ควรมองข้าม นั่นคือลักษณะที่ว่าทฤษฎีหรือการสรุปที่ตามมาในระบบเป็นผลทางตรรกของการยอมรับกฎและนิยามภายในระบบนั้น ๆ (เช่นเดียวกับลักษณะของระบบแบบรูปนัยตามแนวความคิดของเดวิด ฮิลเบิร์ต) ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้อเสนองข้างต้นจะประสบกับปัญหาจากทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดล (Gödel's incompleteness theorem) ที่เสนอว่าทฤษฎีไม่สามารถจะทั้งสอดคล้องลงรอยและสมบูรณ์ไปพร้อมกัน ๆ และสำหรับทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ใด ๆ ถ้าสามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนได้ ทฤษฎีนั้นจะไม่สอดคล้องลงรอยกัน และดังนั้นถ้าทฤษฎีสอดคล้องลงรอยกัน ทฤษฎีนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนเองได้ ซึ่งเท่ากับว่าในทฤษฎีคณิตศาสตร์ที่สมบูรณ์ จะสามารถมีอย่างน้อยหนึ่งประพจน์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ภายในทฤษฎีนั้น⁶ จะเห็นได้ว่าในทฤษฎีที่สมบูรณ์หนึ่ง ๆ จะมีอย่างน้อยหนึ่งประพจน์ที่ยอมรับโดยไม่มีข้อพิสูจน์ หรือไม่รู้ว่าเป็นประพจน์ดังกล่าวเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์หรือไม่ กระนั้นก็ดี ในทฤษฎีคณิตศาสตร์ที่ไม่สมบูรณ์ ทุกประพจน์สามารถพิสูจน์ได้ในทฤษฎี หรือทฤษฎีบทในทฤษฎีจะเป็นผลทางตรรกที่สามารถแสดงการพิสูจน์ให้เห็นได้ภายในระบบ อาจกล่าวได้ว่าในทฤษฎีที่ไม่สมบูรณ์นี้มีความจริงแบบจำเป็นรูปแบบหนึ่งอยู่ ซึ่งผู้วิจัยขอเรียกว่า ความจริงแบบจำเป็นเชิงเงื่อนไข (conditional necessary truth) กล่าวคือ เป็นความจริงแบบจำเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับประพจน์ก่อนหน้าที่น่ามาสรุป ถ้าประพจน์ก่อนหน้าเป็นจริง แล้วทฤษฎีบทที่สรุปมาจากประพจน์ก่อนหน้าจะต้องเป็นจริงอย่างจำเป็นเสมอ กระนั้นก็ดี ความจริงแบบจำเป็นเชิงเงื่อนไขดังกล่าวก็เป็นคนละเรื่องกับการบอกว่าประพจน์ P เป็นจริงแบบจำเป็น จึงไม่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์และความจริงแบบจำเป็นได้

⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดลได้ในบทที่ 5

ในขั้นนี้จึงอาจสรุปได้ว่า ตัวอย่างประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์ (ในฐานะที่มักยอมรับกันว่าเป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์) มิได้มีลักษณะที่ผิดพลาดไม่ได้ หรือถูกหักล้างไม่ได้จากประสบการณ์ทางผัสสะ ยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์มีข้อจำกัดทางความรู้บางประการ จึงทำให้สามารถคิดคำนวณผิดได้เสมอ ซึ่งเท่ากับว่านอกจากประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์จะสามารถถูกหักล้างจากประสบการณ์ทางผัสสะได้แล้ว ประพจน์เหล่านั้นยังสามารถถูกหักล้างจากสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น การใช้เหตุผลโคโรครอญ ได้ด้วย ดังนั้น ถ้าหากรับว่าคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ ความรู้ดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นจริงแบบจำเป็น อย่างไรก็ตาม อย่างที่กล่าวไปในตอนต้นว่าการสรุปในขั้นนี้มิใช่การยืนยันว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เรขาคณิตและตรรกศาสตร์เป็นตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบองแน่น แต่สรุปได้เพียงว่า “ถ้าถือว่าคณิตศาสตร์ เรขาคณิต และตรรกศาสตร์ เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ แล้วคณิตศาสตร์ก็จะเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่จริงแบบองแน่น” เท่านั้น

จากการพิจารณาในส่วนที่ผ่านมาทั้งหมดจะพบว่าตัวอย่างประพจน์หลังประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นสามารถสงสัยได้ว่าเป็นตัวอย่างของประพจน์หลังประสบการณ์ที่จริงแบบจำเป็นจริงหรือไม่ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นจริงแบบองแน่น ดังนั้น ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้ เงื่อนไขความรู้ข้อ (2) หรือเงื่อนไขเกี่ยวกับ “ความจริง” ในกรณีนี้หมายถึง “ความจริงแบบจำเป็น” และ “ความจริงแบบองแน่น” จึงไม่สามารถช่วยแยกแยะความแตกต่างระหว่างความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ได้ นอกจากนี้ “ความจริงแบบจำเป็น” ก็มีได้เป็นทั้งเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการอภิปรายที่ผ่านมาพร้อมกับตอบข้อโต้แย้งเหล่านั้น

ประเด็นแรก อาจมีผู้โต้แย้งว่าข้อเสนอของผู้วิจัยขัดแย้งกับมโนทัศน์ “ความรู้ก่อนประสบการณ์” และมโนทัศน์ “ความจริงแบบจำเป็น” แบบดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์

ความรู้ก่อนประสบการณ์และมโนทัศน์ความจริงแบบจำเป็นตามทัศนะของคานต์ กล่าวคือ สำหรับคานต์ ความรู้ก่อนประสบการณ์มีลักษณะจริงแบบจำเป็น และแนวคิดของคานต์เกี่ยวกับ “ความจริง” ก็ได้หมายถึง “ความจริง” แบบที่นักปรัชญาคนอื่นอีกหลายต่อหลายคนเข้าใจ เนื่องจากคานต์เห็นว่าเราไม่อาจรู้ “ความจริงอย่างที่มีนัยเป็น” (noumena) แต่เรารู้ได้เพียงความจริงระดับปรากฏการณ์ (phenomena) หรือ “ความจริงที่ปรากฏต่อเรา” เท่านั้น (Kant, 1958: 149-156) เมื่อเป็นเช่นนี้ การพยายามเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นของผู้วิจัย ซึ่งมีการอ้างอิงตัวอย่างประพจน์ของคริปเก้ (ที่ให้ความหมายความจริงแบบจำเป็นโดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องโลกที่เป็นไปได้) จึงดูเหมือนขัดแย้งกับมโนทัศน์แบบดั้งเดิมของคานต์ จนอาจไม่สามารถนำมาโต้แย้งข้อเสนองานของคานต์ได้จริงเนื่องจากมีความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ที่แตกต่างกัน อีกทั้งอาจส่งผลให้ประพจน์ก่อนประสบการณ์ในความหมายของผู้วิจัยมิได้มีความหมายตามความเข้าใจเดิมอีกต่อไป หรือมิได้คงความเป็น “ความรู้ก่อนประสบการณ์” ตามที่มโนทัศน์แบบดั้งเดิมเสนอเอาไว้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการโต้แย้งของคริปเก้ซึ่งอาศัยมโนทัศน์เรื่องความจริงแบบจำเป็นที่แตกต่างจากคานต์เป็นไปได้ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่ามโนทัศน์เรื่องความจริงแบบจำเป็นของคานต์เป็นมโนทัศน์ที่ประสบปัญหา กล่าวคือ คานต์มีแนวคิดในเชิงอภิปรัชญาว่าเรารู้ได้แต่ความจริงที่ปรากฏต่อเรา และไม่สามารถรู้ความจริงแบบที่มีนัยเป็นจริง ๆ ได้ ซึ่งเท่ากับว่าความจริงแบบจำเป็นจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานดังกล่าว หรือนัยของ “ความจริง” ใน “ความจริงแบบจำเป็น” จะมีใช่ความจริงแบบที่มีนัยเป็นจริง ๆ แต่เป็นความจริงแบบจำเป็นโดยที่ความจริงดังกล่าวหมายถึงความจริงที่ปรากฏต่อเรา จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อสงสัยว่า เมื่อมีนัยของการ “ขึ้นอยู่กับเรา” เข้ามาเกี่ยวข้อง จะเป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะมองเห็นความจริงตามที่ปรากฏต่อเราแตกต่างกันออกไปตามแต่ละสถานที่ แต่ละบุคคล หรือแต่ละยุคสมัย ซึ่งสำหรับคำถามดังกล่าว หากย้อนพิจารณาโลกทัศน์สมัยก่อนที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์จะได้รับการยอมรับ จะพบว่าโลกทัศน์ในขณะที่ยอมรับทฤษฎีของนิวตันมีความแตกต่างจากโลกทัศน์ในสมัยที่ยอมรับทฤษฎีของไอน์สไตน์ ประเด็นสำคัญก็คือทฤษฎีทั้งสองยอมรับเรขาคณิตคนละระบบ โดยที่ระบบทั้งสองขัดแย้งกัน ซึ่งในสมัยที่รับทฤษฎีของนิวตันก็ดูราวกับว่าประพจน์ในเรขาคณิตที่สอดคล้องกับทฤษฎีของนิวตันนั้นจะเป็นจริงแบบจำเป็นตามความหมายของคานต์ ในทางกลับกัน ในสมัยที่รับทฤษฎีของไอน์สไตน์ก็ดูราวกับว่าประพจน์ในเรขาคณิตที่สอดคล้องกับทฤษฎีของไอน์สไตน์จะเป็นจริงแบบจำเป็นตามความหมายของคานต์ แต่หากประพจน์จากเรขาคณิตทั้งสองระบบสามารถเป็นความจริงแบบจำเป็นได้ทั้งคู่ทั้ง ๆ ที่ประพจน์เหล่านั้นขัดแย้งกันเองก็เท่ากับว่าแต่ละ

ประพจน์จะมีใช้ความจริงแบบจำเป็นอีกต่อไป โดยลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามโนทัศน์ความจริงแบบจำเป็นตามทัศนะของคานต์ประสบปัญหาเนื่องจากเป็นมโนทัศน์ที่ทำลายตัวเองในที่สุด

ดังนั้น ด้วยเหตุที่มโนทัศน์เกี่ยวกับความจริงตามทัศนะของคานต์มีปัญหา การหลีกเลี่ยงที่จะอภิปรายถึงความจริงแบบจำเป็นตามทัศนะของคานต์จึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่า การอภิปรายถึงความรู้อ่อนประสบการณ์โดยที่นัยของ “ความรู้ก่อนประสบการณ์” และ “ความจริงแบบจำเป็น” บางส่วนแตกต่างไปจากทัศนะแบบดั้งเดิมของคานต์ จึงเป็นไปได้ และแม้ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์จะมีได้มีนัยที่เหมือนกับมโนทัศน์ดั้งเดิมทั้งหมด แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าการทำความเข้าใจมโนทัศน์ “ความรู้ก่อนประสบการณ์” ในลักษณะที่อภิปรายมาเป็นการพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอของคานต์ และความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นทางออกของความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ในที่สุดอีกด้วย

ต่อมา ข้อเสนอของผู้วิจัยยังอาจทำให้เกิดข้อสงสัยหรือข้อโต้แย้งว่า หากเข้าใจว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่เหตุผลสนับสนุนของความรู้ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ แล้วเหตุใดประสบการณ์จึงสามารถหักล้างความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ ซึ่งในประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเราจะต้องเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เสียใหม่เพื่อที่จะสามารถตอบโต้กับข้อโต้แย้งดังกล่าว

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การที่หลายคนคิดว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่สามารถถูกหักล้างได้จากประสบการณ์ทางผัสสะนั้นส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะคานต์เสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือความรู้ที่เป็นอิสระโดยสมบูรณ์จากประสบการณ์ทั้งหมด (Kant, 1958: 76-77) เมื่อความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นความรู้ที่เป็น “อิสระโดยสมบูรณ์” ก็ทำให้หลาย ๆ คนเข้าใจตามมาว่าประสบการณ์ทางผัสสะไม่น่าจะเป็นเหตุผลสนับสนุนหรือเหตุผลหักล้างความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นข้างต้น ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนและเพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอเพิ่มเติมว่าเราต้องละทิ้งการกำหนดลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เชิงลบ (negative characterization) ที่เสนอโดยการบอกว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” อะไร ไปเป็นการกำหนดลักษณะเชิงบวก (positive characterization) ที่เสนอโดยการบอกว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” อะไรแทน โดยการให้ลักษณะเชิงลบและเชิงบวกมีลักษณะดังนี้

(การให้ลักษณะเชิงลบ) ความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ตามเมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อของ S ว่า P ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์

(การให้ลักษณะเชิงบวก) ความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ตามเมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อของ S ว่า P ขึ้นอยู่กับ X

ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ที่ผ่านมาซึ่งจะเห็นได้ว่า ความรู้ก่อนประสบการณ์สามารถผิดพลาดได้และถูกหักล้างได้ทั้งจากประสบการณ์ทางผัสสะและเหตุผล การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์จะต้องมีการให้ลักษณะเชิงบวกเท่านั้น กล่าวคือ เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือเหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” สิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ หรือความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ตามเมื่อความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบไม่ใช่ประสบการณ์ (nonexperientially justified) เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจในทำนองที่ว่าเมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ ประสบการณ์ก็ไม่อาจมีส่วนในการ “หักล้าง” การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ได้ ประเด็นสำคัญก็คือหากพิจารณาความรู้หลังประสบการณ์ จะเห็นว่าการที่การให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าว “ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ นั้นมิได้มีนัยตามมาว่าการให้เหตุผลสนับสนุนข้างต้นจะถูกความรู้ทั้งแบบที่มีการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์และหลังประสบการณ์หักล้างไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน เมื่อการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่มีเหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ การให้เหตุผลสนับสนุนดังกล่าวก็จะมีได้มีนัยตามมาว่าจะถูกประพจน์ทั้งแบบที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์และแบบหลังประสบการณ์หักล้างไม่ได้

ทั้งนี้ ข้อเสนอเกี่ยวกับการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนความรู้แบบก่อนประสบการณ์เชิงบวกของผู้วิจัยคล้ายกับข้อเสนอของคาซุลโลที่เห็นว่า ความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ตามเมื่อความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบไม่ใช่ประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ทำให้มีข้อเสนอแบบดังกล่าวของผู้วิจัยและคาซุลโลมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ข้อเสนอของคาซุลโลนั้นสืบเนื่องมาจากเหตุผลที่เขาเห็นว่าข้อเสนอต่อไปนี้เป็นเท็จ (Casullo, 2003: 33-37)

(1) (Source Defeasibility Thesis: SD) ถ้าความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่ง A แล้วจะไม่เป็นที่จริงว่าความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนของ S ว่า P จะถูกหักล้างได้โดยความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่งความรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากแหล่ง A

(2) (Source Corroboration Thesis: SC) ถ้าความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่ง A แล้วจะไม่เป็นที่จริงว่าความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนของ S ว่า P จะถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือจากแหล่ง A

คาซูลโลให้เหตุผลว่า (1) เป็นเท็จเนื่องจากเป็นไปได้ที่ความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่ง A นั้นสามารถถูกหักล้างโดยความเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แหล่ง A ได้ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยประสบการณ์ทางผัสสะสามารถถูกหักล้างได้โดยความเชื่อที่มาจากความทรงจำหรือความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนจากความทรงจำสามารถถูกหักล้างได้โดยความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลโดยประสบการณ์ทางผัสสะ กล่าวคือ ถ้าฉันเชื่อโดยมีพื้นฐานมาจากความทรงจำว่าฉันวางกระดาษจรวดรายการซื้อของไว้ที่โต๊ะกาแฟเมื่อไม่กี่นาที่ที่ผ่านมา แต่เมื่อฉันเดินไปดูก็ไม่พบอะไรวางอยู่บนโต๊ะ ก็เท่ากับความเชื่อจากความทรงจำถูกหักล้างโดยความเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุนจากประสบการณ์ทางผัสสะ และให้เหตุผลว่า (2) เป็นเท็จเนื่องจากเป็นไปได้ที่ความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยแหล่งหนึ่ง ๆ จะถูกให้เหตุผลสนับสนุนจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากแหล่งนั้นได้ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยความทรงจำสามารถถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยประสบการณ์ทางผัสสะได้ กล่าวคือ ถ้าฉันจำได้ว่าวางกระดาษจรวดรายการซื้อของไว้ที่โต๊ะกาแฟ เพื่อความแน่ใจฉันจึงเดินไปที่ห้องนั่งเล่นและเห็นว่ากระดาษจรวดรายการซื้อของวางอยู่บนโต๊ะดังกล่าว ซึ่งเท่ากับความเชื่อที่กระดาษจรวดรายการซื้อของอยู่บนโต๊ะกาแฟนั้นได้รับเหตุผลสนับสนุนทั้งจากความทรงจำและประสบการณ์ทางผัสสะ ด้วยเหตุที่การให้เหตุผลสนับสนุนประจักษ์ก่อนประสบการณ์มีชีเรื่องที่เป็นอิสระจากประสบการณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ คาซูลโลจึงเห็นว่าจะต้องให้ลักษณะเชิงบวก โดยเห็นว่าความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ตามต่อเมื่อความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนจากสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ (Casullo, 2003: 36-37)

กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับเหตุผลของคาซูลโลที่เห็นว่า SC เป็นเท็จ เนื่องจากมีหลายต่อหลายกรณีี่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ไม่สามารถถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ได้และความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ไม่สามารถถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ได้ ตัวอย่างเช่น

“แม่ใส่เสื้อสีเขียว” เป็นประพจน์ที่ไม่สามารถถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ หรือประพจน์เกี่ยวกับการกำหนดชื่อ (ดังเช่นการกำหนดชื่อให้กับพายุหมุนเขตร้อนดังที่ได้กล่าวไป) ก็ไม่สามารถถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสพการณ์ ทั้งนี้ เหตุผลที่ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ในเชิงบวกก็เพราะจะได้สอดคล้องกับความสัมพันธ์ที่เป็นจริงระหว่างมโนทัศน์ “จริงแบบจำเป็น” และ “ก่อนประสพการณ์” กล่าวคือประพจน์ก่อนประสพการณ์สามารถผลิตพลาตได้ และสามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากประสพการณ์และสิ่งที่ไม่ใช่ประสพการณ์ ดังนั้น จึงไม่อาจให้ลักษณะการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นอยู่กับประสพการณ์ แต่จะต้องเป็นการให้ลักษณะที่บอกว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ขึ้นอยู่กับอะไรแทน เพื่อที่จะได้มีลักษณะแบบเดียวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสพการณ์ (ที่ “ขึ้นอยู่กับ” ประสพการณ์) ซึ่งสามารถผลิตพลาตได้ และสามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากการหักล้างแบบหลังประสพการณ์และแบบก่อนประสพการณ์

ดังนั้น เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์คือเหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” สิ่งที่ไม่ใช่ประสพการณ์ หรือความเชื่อของ S ว่า P จะมีเหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสพการณ์เมื่อและก็ต่อเมื่อความเชื่อของ S ว่า P ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบไม่ใช่ประสพการณ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการให้ลักษณะการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ในลักษณะดังกล่าวสามารถตอบได้กับข้อสงสัยที่ว่าหากเข้าใจว่าความรู้ก่อนประสพการณ์คือความรู้ที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสพการณ์ แล้วเหตุใดประสพการณ์จึงสามารถหักล้างความรู้ก่อนประสพการณ์ได้

บทสรุป

จะเห็นจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาได้ว่าความเข้าใจโดยทั่วไปที่เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์จะต้องเป็นจริงแบบจำเป็นนั้นไม่ถูกต้อง หรือประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น ดังนั้น เงื่อนไขของความรู้ข้อ (2) หรือเงื่อนไขของความรู้เกี่ยวกับความจริงในกรณีที่เหมาะสมถึง “ความจริงแบบจำเป็น” และ “ความจริงแบบบ่งอเนน” จึงมิใช่เงื่อนไขที่สามารถช่วยแยกแยะระหว่างความรู้ก่อนประสพการณ์และความรู้หลังประสพการณ์ได้ และ “ความจริงแบบจำเป็น” จึงมิได้เป็นทั้งเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์

นัยที่ตามมาจากข้อสรุปดังกล่าวทำให้เข้าใจได้ว่าการปฏิเสธความจริงแบบจำเป็นไม่ทำให้เราต้องปฏิเสธประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามมา กล่าวคือ จากการพิจารณาที่ผ่านมาจะ

เห็นได้ว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น ก็เท่ากับแม้จะสมมติไว้ก่อนว่าข้อเสนอของไควน์เรื่องประพจน์ทุกประพจน์สามารถถูกหักล้างได้จากประสพการณ์ทางผัสสะเป็นข้อเสนอที่ถูกต้อง แต่ก็ไม่ได้มีนัยที่ทำให้ต้องปฏิเสธประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามมา⁷ จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่กับข้อเสนอของไควน์เรื่องประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อสามารถถูกหักล้างได้จากประสพการณ์ทางผัสสะ แต่ทัศนะดังกล่าวก็ไม่เกี่ยวข้องกับหรือไม่มีผลกระทบกับการยอมรับหรือปฏิเสธประพจน์ก่อนประสพการณ์แต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ในบทนี้ปฏิเสธประเภทของการให้เหตุผลสนับสนุนก่อนประสพการณ์เชิงอภิปรัชญาประเภทหนึ่ง กล่าวคือ ข้อเสนอในบทนี้ปฏิเสธว่า “ความจริงแบบจำเป็น” เป็นเงื่อนไขจำเป็นหรือเป็นเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าว เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีนัยว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ไม่สามารถอธิบายได้โดยมโนทัศน์ความไม่สามารถถูกหักล้างได้แบบแข็งที่เห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนไม่สามารถถูกหักล้างได้ ไม่ว่าจะจากอะไรก็ตาม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ในบทนี้ยังแสดงให้เห็นเกี่ยวกับลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ว่าการกำหนดลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ไม่อาจมีการกำหนดลักษณะเชิงลบได้ แต่การให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวจะต้องเป็น “การกำหนดลักษณะเชิงบวก” เท่านั้น โดยการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์เชิงบวกดังกล่าวคือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” สิ่งที่ไม่ใช่ประสพการณ์

⁷ ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยมิได้กำลังประเมินว่าข้อเสนอของไควน์ถูกต้องหรือไม่ แต่เป็นการพยายามตั้งข้อสังเกตให้เห็นว่าข้อเสนอที่ปฏิเสธความจริงแบบจำเป็น (ตัวอย่างเช่นข้อเสนอของไควน์) ไม่ได้มีนัยทำให้ต้องปฏิเสธประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามมา เนื่องจากประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่เป็นจริงแบบจำเป็นเสมอไป

บทที่ 4

ประพจน์ก่อนประสพการณ์มิได้มาจากสหัชญาณเสมอไป

“สหัชญาณ” เป็นมโนทัศน์หนึ่งที่มีการให้ความหมายแตกต่างกันไปว่าเป็นอะไร และมโนทัศน์ดังกล่าวก็เป็นมโนทัศน์หนึ่งที่นักปรัชญามักนำมาเชื่อมโยงกับประพจน์ก่อนประสพการณ์ โดยนักปรัชญาหลายต่อหลายคนเห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ หรือถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณ ตัวอย่างของผู้ที่มีทศนะในลักษณะดังกล่าวคือ คานต์ ลอร์เรนซ์ บองซู (Laurence Bonjour) และจอร์จ บีลเลอร์ (George Bealer) ทั้งนี้ การเห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณสะท้อนให้เห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์เป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ และถูกให้ลักษณะเชิงบวกเนื่องจากเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนที่ “ขึ้นอยู่กับ” สหัชญาณ

อย่างที่ได้อธิบายไปในบทที่ 2 ว่าความรู้ก่อนประสพการณ์ถือเป็นความรู้ประเภทหนึ่ง เมื่อ S รู้ว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (1) S เชื่อว่า P (2) P จริง และ (3) S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ดังนั้น S รู้ว่าก่อนประสพการณ์ว่า P ก็ประกอบไปด้วยเงื่อนไขทั้งสามเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในบทที่ 3 นี้มีวัตถุประสงค์หนึ่งเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นว่า เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ของ S ต่อประพจน์ P ไม่ได้มาจากสหัชญาณเสมอไป โดยมาจากเหตุผลสำคัญ 3 ประการด้วยกันคือ (1) ประพจน์ที่นักปรัชญาเหล่านี้เห็นว่าเป็นประพจน์ก่อนประสพการณ์มิได้มาจากสหัชญาณทั้งหมดในกรณีที่สหัชญาณหมายถึงความเข้าใจแบบฉบับฉับพลันที่และความเข้าใจที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน (2) นักปรัชญาบางคนมักมีข้อเสนอเกี่ยวกับประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่มาจากสหัชญาณว่าจะต้องมีลักษณะบางอย่าง (ตัวอย่างเช่น เป็นประพจน์ที่เป็นจริงแบบจำเป็นหรือเป็นประพจน์ที่มาจากกรมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน) ซึ่งสามารถโต้แย้งได้ว่าเงื่อนไขดังกล่าวไม่อาจเป็นไปได้หรือปฏิเสธได้ และ (3) นักปรัชญาบางคนเห็นว่าสหัชญาณทำให้เห็นว่า P เป็นจริง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาสหัชญาณตามความหมายของนักปรัชญาคนดังกล่าวจะพบว่าสหัชญาณมิใช่สิ่งที่ช่วยทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ประพจน์ใดที่เป็นจริง

นอกจากนี้ ในบทที่ 3 ยังมีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานที่ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ที่จะเชื่อว่า P กล่าวคือ การมีมโนทัศน์ทำให้ S สามารถตัดสินใจความถูกต้องของประพจน์ก่อนประสพการณ์ได้โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใดนอกจากการมีมโนทัศน์

ดังนั้น การวิเคราะห์ในบทนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า สหัชญาณมิใช่แนวคิดที่นำมาแบ่งแยกความรู้ก่อนประสบการณ์ออกจากความรู้หลังประสบการณ์ การให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์จึงมีใช้แบบเชิงบวกในรูปแบบที่ “ขึ้นอยู่กับ” สหัชญาณอย่างที่น่าเหตุผลนิยมหลายคนเสนอ กระนั้นก็ดี การที่ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นสิ่งที่ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P ก็ทำให้เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์แตกต่างกันที่องค์ประกอบหนึ่งของความรู้ ซึ่งก็คือองค์ประกอบที่สามเกี่ยวกับ “เหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P” ของ S กล่าวคือ การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่มีพื้นฐานมาจากการมีมโนทัศน์ ส่วนการให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงอาจกล่าวได้เพิ่มเติมว่าการให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นแบบเชิงบวกในรูปแบบที่ “ขึ้นอยู่กับ” การมีมโนทัศน์

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่มีการให้ความหมาย “สหัชญาณ” แตกต่างกันในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะจำกัดกรอบการอภิปรายเฉพาะมโนทัศน์ “สหัชญาณ” ของนักปรัชญาที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณเท่านั้น

ขั้นตอนของบทนี้จะเริ่มต้นจากการอภิปรายการให้ความหมาย “สหัชญาณ” และอภิปรายทัศนะของผู้ที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ ได้แก่ทัศนะของคานต์กับสหัชญาณนิยม (intuitionism) ทัศนะของบองชู และทัศนะของบิลเลอร์ แล้วจึงให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ในฐานะที่ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ พร้อมกับวิเคราะห์ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นจากข้อเสนอดังกล่าว

การให้ความหมายมโนทัศน์ “สหัชญาณ”

อันที่จริงแล้วยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่า “สหัชญาณ” คืออะไร อย่างไรก็ตาม ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะสรุปให้เห็นว่ามักมีการให้ความหมาย “สหัชญาณ” อย่างไร เพื่อที่จะนำไปเป็นแนวทางว่าจะวิเคราะห์เกี่ยวกับคำถามที่ว่า “ประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณเสมอไปหรือไม่” อย่างไร

หากพิจารณาความหมายของ “สหัชญาณ” จะพบว่ามโนทัศน์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ “ความเข้าใจแบบฉับพลันทันที” (immediate apprehension) ตัวอย่างเช่น ริชาร์ด รอร์ทีย์

(Richard Rorty) อธิบายไว้ในสารานุกรมปรัชญาแมคมิลแลนว่า นิยามที่กว้างที่สุดของ “สหัชญาณ” คือความเข้าใจแบบฉับพลันทันที (immediate apprehension) ซึ่ง “ฉับพลันทันที” อาจมีได้หลายความหมาย กล่าวคือ อาจใช้เพื่อชี้ให้เห็นการขาดการสรุป (the absence of inference) การขาดความเป็นสาเหตุ (the absence of causes) การขาดความสามารถที่จะให้ความหมายเทอม (the absence of the ability to define a term) หรือการขาดการให้เหตุผลสนับสนุน (the absence of justification) เป็นต้น รอร์ตีเห็นว่าความหมายที่มีบทบาทสำคัญในการถกเถียงเชิงปรัชญาคือ สหัชญาณเป็นความรู้แบบฉับพลันทันทีของความจริงประพจน์ โดยที่ “ฉับพลันทันที” หมายถึง ไม่ได้มาโดยการสรุป (not preceded by inference) ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงปรัชญาเนื่องจากนักปรัชญาพบว่าเราสามารถมีความรู้ที่มีเหตุผลสนับสนุนว่าจริงโดยไม่ได้ตระหนักถึงกระบวนการสรุปของเหตุผลสนับสนุนของความเชื่อนั้น ๆ รอร์ตีอธิบายว่าความรู้เกี่ยวกับสหัชญาณมีทั้งแบบอ่อนและแบบแข็ง ซึ่ง S จะมีความรู้เกี่ยวกับสหัชญาณแบบอ่อนว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (ก) P เป็นจริง (ข) S มีเหตุผลสนับสนุนว่า P และ (ค) ความรู้ว่า P ไม่ได้มาจากการอนุมานจากประพจน์อื่น ๆ และ S จะมีความรู้เกี่ยวกับสหัชญาณแบบแข็งว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ (ก) P เป็นจริง (ข) S มีเหตุผลสนับสนุนว่า P และ (ค) ไม่มีกระบวนการที่ได้รับการยอมรับใด ๆ ที่ทำให้สงสัยความจริงของ P ได้ (Rorty, 2006: 722-723) อย่างไรก็ตาม การตีความ “ความเข้าใจแบบฉับพลันทันที” อาจมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละคน และอาจมีนัยมากกว่าที่รอร์ตีเสนอเอาไว้ ตัวอย่างเช่น แอล. เจ. โคเฮน (L. J. Cohen) เห็นว่าสหัชญาณเป็นสามัญสำนึกหรือเป็นการตัดสินใจที่ไม่ได้มาจากการสอน หรือสหัชญาณว่า P คือความโน้มเอียงที่ฉับพลันทันทีไม่ได้มาจากการสอน และไม่ได้มาจากการอนุมานที่จะตัดสินว่า P เป็นต้น (Cohen, 1981: 318)

อย่างไรก็ตาม บรูซ รัสเซลล์ (Bruce Russell) ให้คำอธิบายมโนทัศน์ “สหัชญาณ” ไว้ในสารานุกรมเล่มเดียวกันโดยไม่ได้เน้นว่าสหัชญาณจะต้องเป็นความเข้าใจแบบฉับพลันทันทีอย่างที่รอร์ตีเสนอ กล่าวคือ รัสเซลล์เห็นว่าสหัชญาณเป็นการรับรู้ที่ไม่ได้ได้มาจากการสรุป (a noninferential awareness) ของบางอย่าง เช่น มโนทัศน์ ประพจน์ เวลา อวกาศ วัตถุทางกายภาพ การมีอยู่ของตนเอง หรือพระเจ้า เป็นต้น โดยสหัชญาณที่มักกล่าวถึงในปรัชญามีสหัชญาณเชิงผัสสะ (sensory intuition) ของวัตถุทางประสาทสัมผัสซึ่งหมายถึงการรับรู้โดยทันทีว่าวัตถุเหล่านั้นปรากฏอย่างไร แต่นักปรัชญามักใช้สหัชญาณเพื่อหมายความถึงการรับรู้ที่ไม่ใช่แบบประสาทสัมผัสทางผัสสะ (a nonsensory awareness) ของประพจน์หรือของมโนทัศน์ รัสเซลล์เห็นว่านักปรัชญาบางคนถือว่าสหัชญาณจะต้องเป็นเรื่องของประพจน์ที่จริงอย่างจำเป็น แต่บางคนก็ไม่เห็นด้วยกับความคิดเช่นนั้น เขากล่าวถึงกรณี “ชายที่ยังไม่ได้แต่งงานในวัยที่แต่งงานได้เป็นชาย

โสด” ว่าเป็นสหัชญาณที่ดูเหมือนว่าจริง แต่กลับเป็นเท็จเมื่อพิจารณากรณีของพระสันตะปาปา (pope) ผู้ซึ่งเป็นชายที่ยังไม่ได้แต่งงานในวัยที่แต่งงานได้แต่ก็มีได้เป็นชายโสด เพื่อแสดงให้เห็นว่าสหัชญาณไม่เป็นจริงแบบจำเป็นเสมอไป หรือสามารถผิดพลาดได้ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า บุคคลคนหนึ่งมีสหัชญาณว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ P ดูเหมือนว่าจริง หรือเป็นจริงอย่างจำเป็น โดยที่การรับรู้มิได้วางอยู่บนประสบการณ์ทางผัสสะ นอกจากนี้ รัสเซลล์ยังเห็นว่าเป็นไปได้ที่จะแยกความแตกต่างระหว่างสหัชญาณที่ “ฉับพลันทันที” และสหัชญาณที่ “ไม่ฉับพลันทันที” กล่าวคือบ่อยครั้งที่บุคคลจะมีสหัชญาณว่า “ชายโสดคือชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” ซึ่งเป็นประพจน์ที่ดูเหมือนว่าจริงอย่างฉับพลันทันที แต่การที่ความรู้เรียกร้องต้องการความเชื่อที่จริง จึงต้องมีการไตร่ตรองก่อนที่จะเห็นว่าดูเหมือนว่าจริง ซึ่งเท่ากับว่ามีสหัชญาณที่ไม่ฉับพลันทันทีด้วยเช่นเดียวกัน

จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะสำคัญของสหัชญาณตามความคิดของรัสเซลล์คือ (ก) เป็นการรับรู้ที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน (ข) สามารถผิดพลาดได้ และ (ค) ไม่เป็นการรับรู้แบบฉับพลันทันทีเสมอไป จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายสหัชญาณของรัสเซลล์เป็นการเน้นลักษณะ “การรับรู้ที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน” ซึ่งเป็นลักษณะที่รอร์ตีเห็นว่ามีความสำคัญในการถกเถียงทางปรัชญา กระนั้นก็ดี ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับทัศนะเรื่องสหัชญาณของรอร์ตีและรัสเซลล์ก็คือ สำหรับรอร์ตี การรับรู้แบบฉับพลันทันทีสามารถมีนัยว่าเป็นการรับรู้ที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน ซึ่งเป็นนัยที่มีความสำคัญในการถกเถียงทางปรัชญา แต่สำหรับรัสเซลล์ การรับรู้ที่ไม่ได้มาจากการอนุมานมิได้มีนัยว่าการรับรู้ดังกล่าวจะต้องเป็นการรับรู้แบบฉับพลันทันที

นอกจากนี้ ยังมีการถกเถียงกันว่าสหัชญาณจะต้องเป็นความเชื่อหรือไม่ กล่าวคือตามแนวความคิดของเดวิด ลูอิส (1973) นั้น “สหัชญาณ” เป็นเพียงความคิดเห็นหรือความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งเป็นสามัญสำนึก บางครั้งก็เป็นเรื่องซับซ้อน บางครั้งเป็นเรื่องเฉพาะ บางครั้งเป็นเรื่องทั่วไป บางครั้งถูกยึดถืออย่างแนบนอน บางครั้งไม่ถูกยึดถืออย่างแนบนอน ข้อเสนอดังกล่าวมีข้อโต้แย้งสำคัญคือข้อเสนอที่ว่าในบางครั้งเป็นไปได้ที่เราจะมีสหัชญาณว่า P โดยที่ไม่เชื่อว่า P ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของบิลเลอร์ที่เห็นว่าสหัชญาณไม่ใช่ความเชื่อ เพราะเราสามารถ “ไม่เชื่อ” บางสิ่งๆ ที่ดูเหมือนว่าจริงได้ กระนั้นก็ดี ข้อเสนอในลักษณะข้างต้นก็อาจถูกตอบได้ในลักษณะที่เห็นว่าสหัชญาณได้รวมเอาความรู้สึกหรือความโน้มเอียงที่จะยอมรับความเชื่อเข้าไปด้วย (a feeling or inclination to accept a belief) ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของปีเตอร์ แวน อินวาเกน (Peter Van Inwagen) ที่เห็นว่าสหัชญาณเป็นเพียงความเชื่อ หรือในบางกรณีก็เป็นความโน้มเอียงซึ่งทำให้เรามุ่งไปในทางที่จะยอมรับประพจน์ (Van Inwagen, 1997: 309)

จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายสหัชญาณนั้นมีอาจนัยบางอย่างที่แตกต่างกันไปตามแต่ละคน แต่สหัชญาณก็มักมีความเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ “ความเข้าใจแบบฉบับพลันทันที” และ “ความเข้าใจที่ไม่ได้ได้มาโดยการสรุป” กระนั้นก็ดี อันที่จริงแล้วก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่า สหัชญาณคืออะไรและมีลักษณะอย่างไร ดังนั้น ในลำดับต่อไปที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณเสมอไปหรือไม่ ผู้วิจัยจึงจะจำกัดการกล่าวถึงเฉพาะทัศนะของนักปรัชญาที่เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ และจะวิเคราะห์มโนทัศน์สหัชญาณโดยอาศัยการให้ความหมายมโนทัศน์ดังกล่าวตามทัศนะของนักปรัชญาแต่ละคนนั้น ๆ

ทัศนะของผู้ที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ

หลังจากอภิปรายความหมายของสหัชญาณไปในส่วนที่แล้ว ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะอภิปรายทัศนะของผู้ที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณทั้งหมด 3 คนด้วยกัน คือ คานต์ บอช และ บิลเลอร์ อย่างที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า การเสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ หรือถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณ (ในขณะที่ประพจน์หลังประสบการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น) เทียบกับการแสดงให้เห็นว่า “การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์” เป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ และมีนัยของการให้ลักษณะเชิงบวกที่เห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ “ขึ้นอยู่กับ” สหัชญาณ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์จะแสดงให้เห็นว่าท้ายที่สุดแล้วทัศนะของทั้ง 3 คนไม่อาจทำให้สรุปตามมาได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ

(1) ทัศนะของคานต์และสหัชญาณนิยม

ในหนังสือ *Critiques of Pure Reason* (1958) คานต์แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “สิ่งที่เป็นจริง” (noumena) และ “สิ่งที่ปรากฏ” (phenomena) กล่าวคือ คานต์เห็นว่าเราไม่สามารถรู้ได้ว่าสิ่งที่เป็นจริงเป็นอย่างไร เราารู้เพียงแต่สิ่งที่ปรากฏต่อเราเท่านั้น กระนั้นก็ดี “สหัชญาณแบบก่อนประสบการณ์” (a priori intuition) ทำให้เรามีการตัดสินใจแบบก่อนประสบการณ์บางอย่าง โดย “เวลา” (time) และ “อวกาศ” (space) เป็นสหัชญาณซึ่งถือเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เรารู้สิ่งที่ปรากฏต่อเราภายนอก ทั้งนี้ “เวลา” และ “อวกาศ” ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของความเป็นจริงหรือสิ่งที่เป็นจริงซึ่งเป็นภววิสัยภายนอก แต่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการรับรู้ของเรา หรือเป็น

เงื่อนไขแบบก่อนประสบการณ์ในการรับรู้สิ่งที่ปรากฏต่อเรา เมื่อเป็นเช่นนี้ คานต์จึงเห็นว่า วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเรขาคณิตจะเป็นไปไม่ได้ถ้าเวลาและอวกาศไม่ใช่สัจญาณแบบก่อนประสบการณ์ที่บริสุทธิ์ (Kant, 1958: 41-51)

ในส่วน “Transcendental Aesthetic” ของหนังสือ Critique of Pure Reason นั้น คานต์ให้ความหมาย “สัจญาณ” โดยอาศัยมโนทัศน์ “ความเป็นหนึ่งเดียว” (singularity) และ “ความฉับพลันทันที” (immediacy) กล่าวคือ คานต์เห็นว่าสัจญาณคือภาพแทนเชิงเดี่ยว (singular representation) โดยภาพแทนจะเป็นภาพแทนเชิงเดี่ยวเมื่อภาพแทนนั้นไม่ได้แทนวัตถุ โดยให้ลักษณะที่วัตถุนั้นมีร่วมกับวัตถุอื่น ๆ และเกี่ยวข้องกับวัตถุอย่างฉับพลันทันที ซึ่ง “ฉับพลันทันที” สำหรับคานต์หมายถึงว่าจะต้องเป็นภาพแทนที่ไม่ได้มาจากภาพแทนอื่น (Kant, 1958: 41) คานต์เห็นว่าสัจญาณมีความแตกต่างจาก “มโนทัศน์” (concept) ตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณาโต๊ะตัวหนึ่ง ก็ได้มโนทัศน์เช่น “สีน้ำตาล” “การทำจากไม้” หรือ “โต๊ะ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าภาพแทนของโต๊ะก็คือการแทนที่โต๊ะด้วยลักษณะทั่วไปที่วัตถุนั้นมีร่วมกับวัตถุอื่น ๆ เช่นการเป็นสีน้ำตาล การทำจากไม้ การเป็นโต๊ะ เป็นต้น ซึ่งต่างจากสัจญาณที่เป็นภาพแทนของสิ่งต่าง ๆ โดยตรง กระนั้นก็ดี ในวงการปรัชญาร่วมสมัยก็ยังคงถกเถียงกันอยู่ว่า “ความเป็นหนึ่งเดียว” และ “ความฉับพลันทันที” มีความแตกต่างกันหรือไม่ ตัวอย่างเช่น จาคโค ฮินทิกคา (Jaakko Hintikka) เห็นว่าความฉับพลันทันทีเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความเป็นหนึ่งเดียว หรือความเป็นหนึ่งเดียวและความฉับพลันทันทีไม่มีความแตกต่างกัน (Hintikka, 1969: 42 cited in Senderowicz, 2005: 111) ในทางตรงกันข้าม ชาร์ล พาร์สัน (Charles Parson) เห็นว่าความเป็นหนึ่งเดียวและความฉับพลันทันทีแตกต่างกัน แต่ความเป็นหนึ่งเดียวเป็นเกณฑ์ที่กว้างกว่าความฉับพลันทันที เป็นต้น (Parson, 1969: 570 cited in Senderowicz, 2005: 111)

ตามทัศนะของคานต์ ประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์และเรขาคณิตเป็นประพจน์ที่มีการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ โดยเป็นการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์ เนื่องจากเป็นการตัดสินที่ไม่ขึ้นอยู่กับการประสบการณ์ และมีลักษณะเป็นจริงแบบจำเป็น อีกทั้งยังเป็นการตัดสินเชิงสังเคราะห์เนื่องจากเป็นการตัดสินที่อาศัย “สัจญาณเกี่ยวกับเวลาและอวกาศ” ตัวอย่างเช่น เรขาคณิตเป็นศาสตร์ที่ขึ้นอยู่กับสัจญาณเรื่องอวกาศของเรา ด้วยเหตุที่เรขาคณิตจำเป็นต้องอาศัยสัจญาณในการรับรู้ การตัดสินในเรขาคณิตจึงไม่ใช่การตัดสินแบบวิเคราะห์ หรือประพจน์ในคณิตศาสตร์เช่น $7+5=12$ ก็ไม่ใช่ประพจน์ที่ตัดสินโดยการพิจารณาภาคประธาน และภาคแสดงของประพจน์ แต่เป็นเรื่องที่เราต้องใช้สัจญาณของการนับเพื่อออกไปนอกเหนือมโนทัศน์ในประพจน์ดังกล่าว (Kant, 1958: 33, 45) ดังนั้น ด้วยเหตุที่สัจญาณเป็นสิ่งที่ทำให้

การตัดสินใจสังเคราะห์แบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สหัชญาณมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในอภิปรัชญาของคานต์

อย่างไรก็ตาม การที่สหัชญาณของการนับดูเหมือนจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะก็ไม่ได้หมายความว่าสหัชญาณเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางผัสสะเท่านั้น กล่าวคือ คานต์เห็นว่ามีสหัชญาณบริสุทธิ์ (pure intuition) และสหัชญาณเชิงผัสสะ (empirical intuition) โดยสหัชญาณเชิงผัสสะเป็นสหัชญาณที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งจะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ไม่เป็นจริงแบบจำเป็น ตัวอย่างเช่น การนับวัตถุภายนอก หรือการรับรู้วัตถุภายนอก เป็นต้น ส่วนสหัชญาณบริสุทธิ์เป็นสหัชญาณที่ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะ และทำให้เกิดการตัดสินใจที่เป็นจริงแบบจำเป็น สหัชญาณบริสุทธิ์คือการตระหนักรูปแบบเชิงกาลและอวกาศ ตัวอย่างเช่น เรขาคณิตหรือเลขคณิตเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์รับรู้วัตถุในอวกาศสำหรับคานต์ การรับรู้เชิงปรัชญาคือการรับรู้เชิงเหตุผลจากมโนทัศน์ต่าง ๆ แต่การรับรู้เชิงคณิตศาสตร์คือการรับรู้เชิงเหตุผลจาก “การสร้าง” มโนทัศน์ต่าง ๆ ซึ่งการสร้างมโนทัศน์จำเป็นต้องอาศัยสหัชญาณที่ไม่อาศัยประสบการณ์ หรือสหัชญาณบริสุทธิ์ โดยสหัชญาณดังกล่าวแม้จะมีลักษณะเชิงเดียว แต่ในฐานะที่เป็นสิ่งสร้างมโนทัศน์ สหัชญาณจึงแสดงความสมเหตุสมผลแบบสากลสำหรับสหัชญาณซึ่งเป็นไปได้ทั้งหมดที่อยู่ในมโนทัศน์เดียวกัน

จะเห็นได้ว่า คานต์มิได้มีข้อเสนอเกี่ยวกับสหัชญาณบริสุทธิ์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะเพียงอย่างเดียว แต่คานต์เห็นว่ามีสหัชญาณ 2 แบบ แบบหนึ่งคือสหัชญาณบริสุทธิ์ และอีกแบบหนึ่งคือสหัชญาณเชิงผัสสะ โดยเมื่อสหัชญาณเชิงผัสสะเป็นสหัชญาณที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะก็ทำให้เห็นว่าสหัชญาณไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความรู้ก่อนประสบการณ์เท่านั้น กระนั้นก็ดี ประเด็นดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาโต้แย้งทัศนะของคานต์เกี่ยวกับสหัชญาณได้จริง เพราะแม้คานต์จะแบ่งสหัชญาณออกเป็น 2 แบบดังกล่าว แต่คานต์ก็มุ่งเน้นการเสนอสหัชญาณบริสุทธิ์ในฐานะที่เป็นพื้นฐานให้เกิดความรู้ก่อนประสบการณ์ ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อเสนอสำคัญข้อเสนอนึ่งที่ทำให้การตัดสินใจแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์เป็นไปได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าทัศนะของคานต์มีปัญหาเนื่องจากข้อเสนอเกี่ยวกับสหัชญาณของคานต์มีความเชื่อมโยงกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่คานต์เห็นว่ามีลักษณะ “จริงแบบจำเป็น” กล่าวคือ คานต์เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีลักษณะจริงแบบจำเป็น และ “สหัชญาณ” เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเลขคณิตและเรขาคณิตซึ่งเป็นตัวอย่างที่คานต์เห็นว่าเป็นความรู้ก่อน

ประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ สหัชญาณจึงทำให้เกิดความรู้ที่มีลักษณะจริงแบบจำเป็น กระนั้นก็ดี แม้คานต์จะมีแนวคิดเชิงอภิปรายที่แบ่งแยกระหว่างสิ่งที่ป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏ และเสนอว่าเราสามารถรับรู้ได้เฉพาะสิ่งที่ปรากฏต่อเราเท่านั้น จึงทำให้ “ความจริงแบบจำเป็น” ของคานต์ในที่นี้ ไม่ได้หมายความถึง “ความจริงแบบจำเป็นของสิ่งที่ป็นจริง” และหมายความถึง “ความจริงแบบจำเป็นตามสิ่งที่ปรากฏต่อเรา” แต่แม้จะเป็นเช่นนั้น ก็ไม่ได้ทำให้ข้อเสนอของคานต์มีปัญหา น้อยลง เนื่องจากที่ผ่านมามองเห็นได้ว่าสิ่งที่คานต์ยอมรับว่ามาจากสหัชญาณและป็นความรู้ก่อน ประสบการณ์ไม่ได้มีลักษณะจริงแบบจำเป็นจริงแม้ว่าจะหมายความถึงความจริงแบบจำเป็นในระดับสิ่งที่ปรากฏก็ตาม ตัวอย่างเช่น คานต์ยอมรับว่าเรขาคณิตระบบยูคลิดมาจากสหัชญาณ และเรขาคณิตดังกล่าวมีการตัดสินใจแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ แต่หลังจากสมัยของคานต์ได้เกิดเรขาคณิตนอกระบบยูคลิด ซึ่งมีมูลบทและทฤษฎีบทที่หักล้างเรขาคณิตระบบยูคลิด ดังนั้นเมื่อคานต์เห็นว่าการตัดสินใจที่มาจากสหัชญาณจะต้องมีลักษณะจริงแบบจำเป็น แต่เมื่อสิ่งที่คานต์ยอมรับว่ามาจากสหัชญาณมิได้มีลักษณะจริงแบบจำเป็นจริง ก็อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับสหัชญาณของคานต์ยังคงมีปัญหาอยู่

อาจกล่าวได้ว่า เรขาคณิตนอกระบบยูคลิดมีบทบาทสำคัญที่ทำให้หลายต่อหลายคนตั้งคำถามต่อข้อเสนอของคานต์ กระนั้นก็ดี นักคณิตศาสตร์หลายคนยังคงเสนอแนวคิดในลักษณะเดียวกับที่คานต์เสนอ และพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมีเรขาคณิตนอกระบบยูคลิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักคณิตศาสตร์ที่มีแนวคิดสหัชญาณนิยม (intuitionism) ซึ่งเห็นว่ารากฐานของคณิตศาสตร์คือการสร้าง (construction) กล่าวคือ บทบาทของนักคณิตศาสตร์ไม่ใช่เป็นผู้ “ค้นพบ” ความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ หรือความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ไม่ได้มีอยู่ก่อนแล้วและนักคณิตศาสตร์เป็นผู้มาค้นพบ แต่นักคณิตศาสตร์คือผู้ “สร้าง” ความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ตามทัศนะของสหัชญาณนิยม การที่จะยืนยันว่าข้อความคณิตศาสตร์ป็นจริงต้องมีการพิสูจน์ข้อความนั้นก่อน โดยการพิสูจน์นี้เป็นการพิสูจน์ที่สร้างได้ หรือถ้าข้อความคณิตศาสตร์ยืนยันความมีอยู่ของจำนวนชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างน้อยหนึ่งจำนวนแล้ว เราต้องรู้วิธีสร้างหรือวิธีคำนวณจำนวนดังกล่าวโดยใช้ขั้นตอนจำกัด เมื่อเป็นเช่นนี้ สหัชญาณนิยมจึงยอมให้มีข้อความคณิตศาสตร์ที่ไม่จริงและไม่เท็จ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอฐานของโกลด์บาค (Goldbach's Conjecture) ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จ ดังนั้น สหัชญาณนิยมจึงปฏิเสธกฎ “อมัชฌิม” (law of excluded middle) ซึ่งเป็นหลักการของตรรกศาสตร์ดั้งเดิมที่เสนอว่าข้อความทุกข้อความป็นจริงหรือไม่ก็เป็นเท็จ (บาร์คเกอร์, 1964: 151-155)

แอล. อี. เจ. บราวเวอร์ (L. E. J. Brouwer) เป็นนักคณิตศาสตร์คนสำคัญที่เสนอแนวคิดแบบสหัชญาณนิยม เขาเห็นว่ารากฐานของคณิตศาสตร์คือ “การสร้าง” และพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมีเรขาคณิตนอกระบบยูคลิด กล่าวคือ การมีเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดทำให้บราวเวอร์ละทิ้งทัศนคติของคานต์เกี่ยวกับอวกาศ และเห็นว่าสหัชญาณบริสุทธิ์มีแต่เพียง “เวลา” เท่านั้น บราวเวอร์เห็นว่าเวลาเป็นปรากฏการณ์พื้นฐานของสติปัญญามนุษย์ ตามทัศนคติของบราวเวอร์ สหัชญาณพื้นฐาน (basal intuition) สร้างสรรค์ไม่เพียงแต่จำนวน 1 หรือจำนวน 2 แต่ยังสร้างสรรค์จำนวนที่แสดงลำดับ (ordinal number) ทั้งหมดด้วย (Brouwer, 1912: 80 cited in Benacerraf and Putnam, 1983: 77-89) นอกจากนี้ บราวเวอร์ยังมีการให้ความหมายมโนทัศน์ “สหัชญาณ” เพิ่มเติมจากความเข้าใจโดยทั่วไป กล่าวคือ มักมีการให้ความหมายว่าสหัชญาณคือความสามารถที่จะเข้าใจโดยตรงแบบฉบับพลันทันที ซึ่งบราวเวอร์เองก็เข้าใจสหัชญาณในลักษณะดังกล่าว (เห็นได้จากการที่เขาเสนอในวิทยานิพนธ์ว่าการกระทำที่มาจากสหัชญาณคือการนับ) อย่างไรก็ตาม บราวเวอร์ (1981) ยังเสนอสหัชญาณพื้นฐานของคณิตศาสตร์ในฐานะ “รากฐาน” (substratum) ซึ่งไม่มีคุณสมบัติหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงผัสสะใด ๆ แต่เป็นรากฐานที่ทำให้มีความเป็นไปได้ที่เราจะคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ

เนื่องจากข้อเสนอของบราวเวอร์มีความเกี่ยวข้องกับปัญหารากฐานของคณิตศาสตร์ (foundation of mathematics) เขาจึงถูกโจมตีจากนักคิดที่เห็นว่ารากฐานของคณิตศาสตร์ไม่ใช่ “การสร้าง” แต่เป็นอย่างอื่น เช่น “การค้นพบ” ดังจะเห็นได้จากการที่วิลเลียม เทท (William Tait) ปฏิเสธข้อเสนอของบราวเวอร์ไว้ในบทความ “Against Intuitionism” (1983) เนื่องจากจำนวนมิได้ได้มาแบบที่บราวเวอร์เสนอ และข้อเสนอของบราวเวอร์ยังทำให้เราไม่มีเหตุผลสนับสนุนหลักการที่ว่าจำนวนทุกจำนวนมีตัวถัดไป เนื่องจากตามทัศนคติของสหัชญาณนิยมมโนทัศน์ “ประสบการณ์เกี่ยวกับตัวถัดไป” ไม่มีเอ็กซ์เทนชัน (extension) ที่แน่นอน ดังนั้น ข้อเสนอของบราวเวอร์จึงมิได้เป็นข้อเสนอที่ให้แนวคิดซึ่งยอมรับกันโดยทั่วไปในคณิตศาสตร์ จะเห็นได้ว่าการโต้แย้งดังกล่าวเป็นการโต้แย้งจากมุมมองของผู้ที่เห็นว่ารากฐานของคณิตศาสตร์ไม่ใช่การสร้าง

กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า ท้ายที่สุดแล้วข้อเสนอของบราวเวอร์ก็ไม่ทำให้ยืนยันได้ว่า ประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ กล่าวคือ หากเริ่มต้นจากการพิจารณาความหมายของ “สหัชญาณ” ตามทัศนคติของบราวเวอร์ จะพบว่าบราวเวอร์เห็นด้วยกับคานต์ที่สหัชญาณหมายถึงความเข้าใจโดยตรงหรือความเข้าใจแบบฉบับพลันทันที (หรือ S มีความเชื่อซึ่งถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ S รู้โดยความเข้าใจแบบฉบับพลันทันที

ว่า P) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการให้ความหมายดังกล่าวไม่ครอบคลุมสิ่งที่พวกเขาอมรับว่าเป็นประพจน์ก่อนประสพการณ์ กล่าวคือ ในกรณีที่สหัชญาณหมายถึงความเข้าใจแบบฉบับพลันทันทีนั้นอาจมีนัยถึงความเข้าใจที่ไม่ได้มาจากภาพแทนอื่น (ตามที่คานต์เสนอ) หรืออาจหมายถึงความเข้าใจที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน หรือความเข้าใจที่ได้มาโดยไม่ต้องใช้เหตุผล แต่จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นนัยใดก็ตาม มีประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามที่คานต์และบราวเวอร์แต่มีได้มีลักษณะแบบฉบับพลันทันทีดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

(ก) “ถ้ามีอะไรเป็นจริงสำหรับศูนย์ และถ้าเมื่อไรก็ตามที่สิ่งนี้เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติจำนวนหนึ่ง สิ่งนี้ก็เป็นจริงสำหรับตัวถัดไปของจำนวนธรรมชาติจำนวนนั้นด้วยแล้วละก็ สิ่งนี้ก็เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติทุก ๆ ตัว” (สัจพจน์ของเปอาโน)

จากประพจน์ข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า S อาจต้องใช้เวลาคิดครุ่นหนึ่งก่อนที่จะยอมรับสัจพจน์ดังกล่าว หรือการยอมรับมิได้เกิดขึ้นอย่างฉบับพลันทันทีเสมอไป นอกจากนี้ ยังอาจมีบางคนสงสัยในความถูกต้องของประพจน์ดังกล่าวได้อีกด้วย กล่าวคือ อาจเป็นไปได้ที่จะมีใครสักคนหนึ่งสงสัยว่าเรารู้ได้อย่างไรว่า “ถ้ามีอะไรเป็นจริงสำหรับศูนย์ และถ้าเมื่อไรก็ตามที่สิ่งนี้เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติจำนวนหนึ่ง สิ่งนี้ก็เป็นจริงสำหรับตัวถัดไปของจำนวนธรรมชาติจำนวนนั้นด้วย แล้วสิ่งนี้จะต้องเป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติทุก ๆ ตัว” เนื่องจากเราไม่ได้ทดลองพิสูจน์ “สิ่งนี้” กับจำนวนธรรมชาติทุก ๆ ตัว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าสัจพจน์ดังกล่าวอาจมิได้ทำให้ S เข้าใจว่าเป็นประพจน์ที่ถูกต้องแบบฉบับพลันทันทีเสมอไป

(ข) เส้นตรงจำกัดใด ๆ สามารถถูกต่อออกไปเรื่อย ๆ เป็นเส้นตรงได้ (มูลบทในเรขาคณิตระบบยูคลิด)

จากประพจน์ข้างต้น บางคนไม่สามารถเข้าใจ P ได้อย่างฉบับพลันทันที โดยอาจเป็นเพราะไม่เข้าใจว่า “เส้นตรง” คืออะไร ซึ่งเท่ากับว่า P ไม่ใช่ความเชื่อที่ไม่ได้มาจากภาพแทนอื่น และบางคนอาจต้องการเวลาคิดครุ่นหนึ่งเพื่อครุ่นคิดว่าเส้นตรงมีลักษณะเช่นนั้นจริงหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น บางคนอาจคิดแย้งว่าเส้นตรงอาจไม่สามารถถูกต่อออกไปได้เรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด เนื่องจากจะยืนยันเช่นนั้นได้ก็ต่อเมื่อเราสามารถต่อเส้นตรงยาวไปได้นอนันต์เสียก่อน แต่หากบางคนคิดว่าเราไม่สามารถคิดถึงเส้นตรงที่ยาวเป็นอนันต์ได้ ประพจน์ (ก) ก็มีใช้ประพจน์ที่เข้าใจว่าถูกต้องได้อย่างฉบับพลันทันทีสำหรับใครคนนั้น

(ค) “ถ้าเส้นตรงเส้นหนึ่งตัดผ่านเส้นตรงอีกสองเส้นจนกระทั่งผลบวกของมุมภายในสองมุมบนด้านด้านหนึ่งน้อยกว่าสองมุมฉากแล้ว ถ้าต่อเส้นตรงสองเส้นนั้นออกไปมากพอ เส้นตรงทั้งสองเส้นนี้จะตัดกันทางด้านของเส้นแรกด้านเดียวกับที่มุมทั้งสอง” (มูลบทในเรขาคณิตระบบยูคลิด)

จากประพจน์ข้างต้น บางคนไม่เข้าใจความเชื่อนี้เลย บางคนไม่เข้าใจแบบฉบับพลันทันทีและต้องการคิดใคร่ครวญก่อน บางคนต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมจึงจะเข้าใจ แต่ดูเหมือนว่าก่อนที่จะเข้าใจความเชื่อดังกล่าวได้จะต้องมีมโนทัศน์เช่น “เส้นตรง” หรือ “มุมฉาก” เสียก่อนว่าคืออะไร ซึ่งเท่ากับว่าความเชื่อดังกล่าวไม่ใช่ความเชื่อที่ได้มาโดยไม่อาศัยภาพแทนอื่น ๆ

ดังนั้น การให้ความหมายสหัชญาณโดยอาศัยมโนทัศน์ความเข้าใจแบบฉบับพลันทันทีจึงไม่สามารถทำให้สรุปตามมาได้ว่า ประพจน์ก่อนประสพการณ์ทั้งหมด (ตามทัศนะของคานต์และสหัชญาณนิยม) มาจากสหัชญาณตามความหมายในลักษณะดังกล่าวได้

ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนว่าหากอาศัย “ความเข้าใจ” ความเชื่อเพียงอย่างเดียวจะไม่เพียงพอที่จะทำให้หน้าความเชื่อดังกล่าวไปใช้เพื่อสรุปอย่างอื่นที่ตามมาจากความเชื่อนั้นได้ กล่าวคือ ความเข้าใจอาจเกิดขึ้นกับสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น เข้าใจความเชื่อที่ขัดแย้งในตัวเองว่าไม่อาจเป็นไปได้ เป็นต้น จึงดูเหมือนว่าการจะนำความเชื่อหนึ่ง ๆ ไปใช้เพื่อสรุปสิ่งที่ตามมาจากการยอมรับความเชื่อนั้น ๆ จะต้องยอมรับว่าความเชื่อดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุนว่าถูกต้องเสียก่อน หรืออย่างน้อยก็ต้องเป็นความเชื่อที่ไม่รู้ว่าถูกต้องหรือเปล่าแต่เป็นความเชื่อที่สมมติไว้ก่อนว่าถูกต้องเพื่อจะนำไปสรุปอย่างอื่นตามมา ดังนั้น จึงเท่ากับว่าสหัชญาณจะต้องมีบทบาทในการให้เหตุผลสนับสนุนความเชื่อด้วย แนวคิดแบบสหัชญาณนิยมจึงจำเป็นต้องให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ซึ่งสหัชญาณนิยมมักให้คำอธิบายโดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องความชัดเจนในตัวเอง (self-evidence)⁸ กล่าวคือ ความเชื่อที่ได้มาจากสหัชญาณคือความเชื่อที่เราได้มาโดยความเข้าใจแบบฉบับพลันทันที และความเข้าใจดังกล่าวทำให้ความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริง กระนั้นก็ดี ดูเหมือนว่าการมีเรขาคณิตหรือตรรกศาสตร์หลายระบบ โดยแต่ละระบบยอมรับความเชื่อที่ชัดเจนในตัวเองว่าจริงแตกต่างกัน ก็ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าความ

⁸ โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าสหัชญาณนิยมคือแนวคิดที่เห็นว่าวัตถุในคณิตศาสตร์มาจากการสร้างของจิต ซึ่งถูกควบคุมโดยกฎที่มีความชัดเจนในตัวเอง (self-evident laws) (Intuitionism, 2008)

เชื่อใดกันแน่ที่ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริง และดูเหมือนว่าความเชื่อที่ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริงแต่ขัดแย้งกันเหล่านี้จะทำลายกันเองในที่สุด ดังนั้น ถ้าหากสหัชญาณหมายถึง “ความเข้าใจแบบฉบับล้นตันที่ว่าความเชื่อหนึ่ง ๆ เป็นความเชื่อที่ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริง” ประพจน์ก่อนประสบการณ์ก็มีได้มาจากสหัชญาณตามความหมายดังกล่าว

จากที่อภิปรายข้างต้น เมื่อการให้ความหมายสหัชญาณตามทัศนะของคานต์และสหัชญาณนิยมยังทำให้มีประพจน์ก่อนประสบการณ์แต่มีได้มาจากสหัชญาณ ซึ่งประพจน์ดังกล่าวเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ตามทัศนะของคานต์นั้นสหัชญาณนิยม นอกจากนี้ การให้ความหมายของคานต์และสหัชญาณนิยมยังประสบปัญหาเนื่องจากมีการวางเงื่อนไขว่าความรู้ที่ได้จากสหัชญาณจะมีลักษณะบางอย่าง ซึ่งคือลักษณะจริงแบบจำเป็นหรือลักษณะที่ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริง แต่ดูเหมือนว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มีได้มีลักษณะเช่นนั้น จึงอาจเข้าใจได้ว่าทั้งทัศนะของคานต์และทัศนะแบบสหัชญาณนิยมไม่ทำให้สามารถสรุปตามมาได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ

(2) ทัศนะของบองชู

บองชูเป็นนักเหตุผลนิยมร่วมสมัยคนหนึ่งที่ปกป้องความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ บองชูเห็นว่า “ประพจน์ P เป็นประพจน์ที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เมื่อและก็ต่อเมื่อบุคคลมีเหตุผลที่จะคิดว่าประพจน์ P เป็นจริงโดย “ไม่ขึ้นอยู่กับ” การใช้ประสบการณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับการติดต่อในเชิงการรับรู้ทางผัสสะ แต่การคิดว่าประพจน์ P เป็นจริงมาจากสหัชญาณหรือเหตุผลบริสุทธิ์เพียงเท่านั้น จะเห็นได้ว่าตามทัศนะของบองชู การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์มีทั้งการให้ลักษณะเชิงลบและเชิงบวก โดยเป็นเชิงลบเนื่องจากมองว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และเป็นเชิงบวกเนื่องจากมองว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวขึ้นอยู่กับสหัชญาณ

ในหนังสือ *In Defense of Pure Reason* (1998) บองชูใช้คำหลายคำที่มีความหมายเดียวกับสหัชญาณ ตัวอย่างเช่น เหตุผลบริสุทธิ์ (pure reason) หรือนัยน์ตาแห่งเหตุผล (rational insight) เป็นต้น แต่การวิเคราะห์เกี่ยวกับบองชูในบทนี้จะใช้คำว่า “สหัชญาณ” เพียงคำเดียวเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน ทั้งนี้ “สหัชญาณ” สำหรับบองชูมีลักษณะสำคัญคือเป็นความเข้าใจโดยตรงแบบฉบับล้นตันที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน และสามารถผิดพลาดได้

(BonJour, 1998: 106) นอกจากนี้ บองซูยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ โดยเขาเห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์นั้นมีลักษณะดังนี้ (Bonjour, 1998: 111-119)

(ก) สามารถผิดพลาดได้ บองซูยกตัวอย่างแย่งที่เกิดขึ้นต่อความคิดเรื่องความไม่สามารถผิดพลาดได้ 3 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกคือข้ออ้างในคณิตศาสตร์และตรรกวิทยาที่แม้จะดูชัดเจนในตัวเอง (self-evident) แต่ต่อมาอาจถูกพิสูจน์ได้ว่าเป็นเท็จ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณีของเรขาคณิตระบบยูคลิดที่ใช้อธิบายลักษณะจำเริญของพื้นที่มานานหลายศตวรรษ แต่แล้วเรขาคณิตดังกล่าวก็ถูกปฏิเสธเมื่อเกิดเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดในทฤษฎีสัมพัทธภาพ (theory of General Relativity) ของไอน์สไตน์ กลุ่มที่สองคือข้ออ้างเชิงก่อนประสบการณ์ของนักอภิปรายที่มีความคิดแบบเหตุผลนิยมตั้งแต่สมัยเพลโต อริสโตเติล ตลอดจนสปีโนซ่า ไบบ์นิช มาจนถึงนักปรัชญาในคริสต์ศตวรรษปัจจุบันเช่นแมคทักการ์ตนั้น บองซูเห็นว่าข้ออ้างทั้งหมดไม่สามารถเป็นจริงอย่างชัดเจน และดังนั้นจึงสามารถผิดพลาดได้ กลุ่มที่สามคือมีความผิดพลาดในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการคำนวณ พิสูจน์ และการใช้เหตุผลที่เราทุกคนต่างก็เคยพบเจอ ซึ่งอาจเกิดจากความไม่ระมัดระวัง การใช้วิธีการผิด ฯลฯ กลุ่มของตัวอย่างแย่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเป็นไปได้ที่ประพจน์ที่ดูเหมือนจะชัดเจนในตัวเองสำหรับคนใดคนหนึ่งก็สามารถผิดได้ แม้แต่หลังจากการใคร่ครวญอย่างระมัดระวังจนทำให้ดูเหมือนว่าเป็นผลผลิตของสหัชญาณแล้วก็ตาม (Bonjour, 1998: 111-112) ดังนั้น บองซูเห็นว่าความคิดเห็นของเหตุผลนิยมจึงอาจต้องปรับเปลี่ยนไป กล่าวคือ เหตุผลนิยมแบบพอประมาณจะต้องละทิ้งข้อเสนอเรื่องความไม่สามารถผิดพลาดได้ (Bonjour, 1998: 113)

(ข) สามารถแก้ไขได้ (corrigible) กล่าวคือ ความเชื่ออาจเกิดจากความผิดพลาดของประสบการณ์ทางผัสสะ ความไม่ใส่ใจ ความเลินเล่อ ซึ่งความผิดพลาดจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้จากภายใน เช่นพิจารณาด้วยความรอบคอบอีกครั้ง และแก้ไขจากการพิจารณาความสอดคล้องลงรอยกับความเชื่ออื่น ๆ ในระบบความเชื่อ

(ค) มีระดับ (degree) ตัวอย่างเช่น เราเห็นว่า $2+2=4$ เป็นจริงอย่างจำเป็นและไม่มิโลกที่เป็นไปได้โลกไหนที่ประพจน์ดังกล่าวจะสามารถเป็นเท็จได้ แต่ $2^5 - 5 = 3^3$ เราอาจจะต้องใช้สหัชญาณพิจารณาความจริงของประพจน์มากกว่าหนึ่งครั้งก่อนจะยืนยันได้ว่าประพจน์ดังกล่าวถูกต้อง และตอนแรกเราก็อาจยังไม่แน่ใจว่าประพจน์ดังกล่าวจริงในทุก ๆ โลกที่เป็นไปได้หรือไม่ จึงทำให้ประพจน์ที่สองดูมีระดับการให้เหตุผลสนับสนุนที่อ่อนกว่าประพจน์แรก เป็นต้น

(ง) ประสบการณ์ไม่สามารถขัดแย้งหรือหักล้างประพจน์ก่อนประสบการณ์ได้โดยตรง แต่ก็สามารถขัดแย้งหรือหักล้างในเชิงทฤษฎีหรือเชิงสังคมได้ โดยบ่งชี้กล่าวถึงการท้าทายทางผัสสะ (empirical challenge) 3 รูปแบบด้วยกัน คือ การท้าทายโดยตรง (direct challenges) ซึ่งหมายถึงการที่ประสบการณ์ทางผัสสะขัดแย้งกับประพจน์ก่อนประสบการณ์โดยตรง การท้าทายเชิงทฤษฎี (theoretical challenges) ซึ่งหมายถึงกลุ่มของประสบการณ์ต่าง ๆ ที่อธิบายว่าฟิสิกส์และเรขาคณิตแบบหนึ่งที่ไม่มีประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ยอมรับกันนั้นมีความซับซ้อนน้อยกว่าฟิสิกส์และเรขาคณิตอีกแบบหนึ่ง และการท้าทายเชิงสังคม (social challenges) ซึ่งหมายถึงกลุ่มของประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือทั้งหลายปฏิเสธประพจน์ก่อนประสบการณ์ โดยบ่งชี้เห็นว่า การท้าทายทางผัสสะต่อประพจน์ก่อนประสบการณ์นั้นเป็นการท้าทายเชิงทฤษฎีและการท้าทายเชิงสังคมมากกว่า ส่วนการท้าทายโดยตรงนั้นเขาไม่สามารถนึกตัวอย่างได้

ด้วยเหตุที่บ่งชี้เห็นว่า การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์สามารถผิดพลาดได้ เขาจึงเรียกข้อเสนอของเขาว่าเหตุผลนิยมแบบพอประมาณ (moderate rationalism) ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า การให้ความหมายสหัชญาณของบ่งชี้มีความคล้ายคลึงกับการให้ความหมายของคานต์ แต่แตกต่างกันตรงที่สหัชญาณตามความหมายของบ่งชี้สามารถผิดพลาดได้ ส่วนสหัชญาณตามความหมายของคานต์ทำให้เกิดการตัดสินที่เป็นจริงแบบจำเป็น

ตัวอย่างของข้อความที่มีการให้เหตุผลสนับสนุนอย่างก่อนประสบการณ์ที่บ่งชี้ให้ไว้ก็คือ

- ไม่มีอะไรที่เป็นทั้งสีแดงทั้งหมดและสีเขียวทั้งหมดในเวลาเดียวกัน (nothing can be red all over and green all over at the same time)
- ถ้า A สูงกว่า B และ B สูงกว่า C แล้ว A จะสูงกว่า C
- ไม่มีกลมเหลี่ยม (there are no roundsquares)
- การสรุปเชิงตรรก ตัวอย่างเช่น สรุปว่าเดวิดเป็นคนกินเค้กชิ้นสุดท้ายไปจากความจริงสองข้อที่ว่า “ไม่เดวิดก็เจนนีเฟอร์ที่เป็นคนกินเค้กชิ้นสุดท้าย” และ “เจนนีเฟอร์ไม่ได้กินเค้กชิ้นสุดท้าย”

จากตัวอย่างดังกล่าว บองชูเห็นว่าหากเราเข้าใจประพจน์ข้างต้น เข้าใจคุณสมบัติ หรือเข้าใจความสัมพันธ์ในประพจน์ เราก็สามารถจะเข้าใจได้โดยตรงว่าประพจน์เหล่านี้ไม่สามารถเป็นเท็จได้ อย่างไรก็ตาม แม้จะดูเหมือนว่าประพจน์ข้างต้นเป็นประพจน์ที่จริงโดยความหมาย หรือเป็นประพจน์วิเคราะห์ ซึ่งนักประสบการณ์นิยมจะมองว่าความจริงของประพจน์ลักษณะดังกล่าวขึ้นอยู่กับภาษา แต่บองชูเห็นว่าไม่เป็นเช่นนั้นเพราะอันที่จริงแล้วประพจน์เป็นจริงอย่างจำเป็นเนื่องจากประพจน์ดังกล่าวแสดงความสัมพันธ์จำเป็นระหว่างคุณสมบัติต่าง ๆ ที่แน่นอน ดังนั้น การรู้ว่าประพจน์จริงจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสหัชญาณเพื่อจะเข้าใจความจริงของประพจน์ได้โดยตรง มิใช่เรื่องที่ยึดอยู่กับภาษาอย่างที่นักประสบการณ์นิยมเข้าใจ

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอของบองชู โดยจะเริ่มต้นจากข้อโต้แย้งที่ผู้วิจัยเห็นว่าไม่สามารถโต้แย้งแนวคิดของบองชูได้จริง และจะเสนอว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แล้วจึงเสนอข้อโต้แย้งของผู้วิจัยต่อข้อเสนอของบองชูเป็นลำดับสุดท้าย

อันที่จริงแล้วมีข้อโต้แย้งจำนวนมากต่อข้อเสนอของเขาเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ บองชูเองพยายามตอบข้อโต้แย้งดังกล่าวทั้งส่วนที่เป็นข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในหนังสือ *In Defense of Pure Reason* (1998) และบทความ "In Defense of Pure Reason by Laurence Bonjour" (2001) ทั้งนี้ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่บองชูศึกษาว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณเสมอไปหรือไม่ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงเฉพาะข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ "สหัชญาณ" เท่านั้น ตัวอย่างเช่น

- ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเหตุผลสนับสนุน (justification) ของ "สหัชญาณ"

ข้อเสนอของบองชูยังถูกโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาการให้เหตุผลสนับสนุนของสหัชญาณ กล่าวคือ ข้อเสนอดังกล่าวอาจถูกตั้งคำถามในลักษณะที่ว่าอะไรทำให้สหัชญาณสามารถเป็นเหตุผลสนับสนุนความเชื่อหนึ่ง ๆ อัลเบิร์ต คาสซูลโล่ (Albert Casullo) เป็นคนหนึ่งที่โต้แย้งข้อเสนอของบองชูในรูปแบบข้างต้น กล่าวคือ คาสซูลโล่เห็นว่าบองชูจะต้องประสบกับปัญหาแบบเดียวกับที่บองชูโต้แย้งแนวคิดสหัชนิยม (coherentism) ของไคร์น บองชูเห็นว่าการยืนยันความเชื่อแบบสหัชนิยมนั้น ระบบความเชื่อทั้งหมดจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานบางอย่าง ตัวอย่างเช่น ความไม่ซับซ้อน (simplicity) เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้น บองชูจึงตั้งคำถามว่าเหตุผลที่ทำให้คิดได้ว่าระบบความเชื่อระบบหนึ่ง ๆ มีความซับซ้อนน้อยกว่าคืออะไร ซึ่งนักสหัชนิยมจะประสบกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกจากคำถามดังกล่าว เนื่องจากถ้าตอบคำถามดังกล่าวด้วยหลักการแบบ

ก่อนประสบการณ์ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะหลักการดังกล่าวเข้ากันไม่ได้กับแนวคิดแบบประสบการณ์นิยม⁹ และถ้าตอบคำถามดังกล่าวด้วยหลักการเชิงผัสสะ ก็เท่ากับเป็นการทวนคำถาม เนื่องจากเป็นการเอาแนวคิดที่เราต้องการหาเหตุผลสนับสนุนให้มาเป็นเหตุผลสนับสนุนตัวเอง (Bonjour, 1998: 91) ซึ่งคาซุลโล่เห็นว่าหากบงชูโต้แย้งสหนัยนิยมในลักษณะดังกล่าว ข้อเสนอของบงชูเองก็จะประสบกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกเช่นเดียวกับแนวคิดแบบสหนัยนิยม กล่าวคือ ตามแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบงชู การกล่าวว่าเรามีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P นั้นต้องการการมีเหตุผลที่จะคิดว่า P เป็นความเชื่อที่น่าจะถูกต้อง แต่ข้อความที่ว่า “มีเหตุผลที่จะคิดว่า P เป็นความเชื่อที่น่าจะถูกต้อง” นั้นกำกวม คาซุลโล่ได้ตีความให้เห็นความแตกต่างของข้อความดังกล่าวใน 2 รูปแบบ คือ (Casullo, 2003: 105)

- (B) S มีเหตุผลพื้นฐาน (basic reason) R ที่จะเชื่อว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ S มี R และ R ทำให้ความเชื่อ P เป็นความเชื่อที่น่าจะถูกต้อง
- (M) S มีอภิเหตุผล (metareason) ที่จะเชื่อว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ S มี R และ S มีเหตุผลที่จะเชื่อว่า R ทำให้ P เป็นความเชื่อที่น่าจะถูกต้อง

---

⁹ ผู้วิจัยเห็นว่าสหนัยนิยมตามทัศนะของไควน์มิได้ตอบคำถามดังกล่าวโดยอาศัยหลักการแบบก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ ไควน์ (1976) กล่าวถึงความไม่ซับซ้อนในฐานะที่เป็นเกณฑ์การตัดสินทฤษฎีวิทยาศาสตร์ว่าเราสามารถใช้อย่างไม่ซับซ้อนเป็นเกณฑ์ในการตัดสินทฤษฎีได้ เขาเริ่มต้นโดยการแสดงให้เห็นว่าอันที่จริงแล้วทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทุกทฤษฎีสามารถเรียกได้ว่าไม่ซับซ้อน (simple) โดยเรียกอย่างเป็นอัตวิสัย (subjective) กับ conceptual scheme ภายในทฤษฎีวิทยาศาสตร์หนึ่ง ๆ เอง (Quine, 1976: 255) และไควน์ (1960) ยังกล่าวถึงความไม่ซับซ้อนในฐานะที่เป็นเกณฑ์ของนักวิทยาศาสตร์ว่าความไม่ซับซ้อนเป็นเกณฑ์ของนักวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ความไม่ซับซ้อนเป็นสาระสำคัญของการสรุปในเชิงสถิติ (statistical inference) ตัวอย่างเช่น ถ้าได้ข้อมูลที่แสดงผลออกมาเป็นจุดบนกราฟ นักวิทยาศาสตร์จะวาดเส้นที่เรียบง่ายที่สุด ไม่ซับซ้อนมากที่สุด ระหว่างจุดต่าง ๆ บนกราฟ อีกทั้งไควน์ยังเห็นว่าเกณฑ์เรื่องความไม่ซับซ้อนมีข้อดีหรือมีประโยชน์ตรงที่ความไม่ซับซ้อนทำให้ทฤษฎีมีความสามารถที่จะอธิบายได้ในวงกว้างมากขึ้น (Quine, 1960 :19-20) ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นเหตุผลในเชิงปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า ไควน์มิได้เห็นว่าการที่เกณฑ์เรื่องความไม่ซับซ้อนนั้นเกิดขึ้นจากสหนัยนิยมหรือเหตุผลบริสุทธิ์ซึ่งเป็นพื้นฐานของการให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์อย่างที่ยอบงชูเข้าใจ แต่เขาเห็นว่าเกณฑ์เรื่องความไม่ซับซ้อนเป็นเกณฑ์ที่เราที่เชื่อกันโดยทั่วไปหรือสมมติ (suppose) ว่าจริง โดยเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เกิดจากความปรารถนา (wishing thinking) อยากจะให้ทฤษฎีไม่ซับซ้อน หรือเกิดจากการที่เรามีอคติเชิงผัสสะ (perceptual bias) ที่จะละทิ้งความซับซ้อน และโน้มเอียงข้อมูลที่ได้ไปในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนมากกว่า เป็นต้น (Quine, 1976: 256-258)

คาซูลโล่เห็นว่าในกรณีของสหนัยนิยม ความเชื่อที่อยู่ในระบบความเชื่อโดยสอดคล้องกับความเชื่ออื่น ๆ ทำให้ความเชื่ออื่น ๆ น่าจะถูกตั้งคำถาม กล่าวคือ ถ้า S เห็นว่า P อยู่ในระบบความเชื่อ แล้ว S จะมีเหตุผลพื้นฐานที่จะเชื่อว่า P แต่ข้อโต้แย้งของบองซูนั้นเรียกร่องหาอภิเหตุผลซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุผลพื้นฐานที่ยอมรับในตอนแรกเป็นเหตุผลที่ควรเชื่อ คาซูลโล่เห็นว่าแนวคิดประสบการณ์นิยมแบบพอประมาณก็ไม่อาจจะดีไปกว่าแนวคิดประสบการณ์นิยมแบบสหนัยนิยมของไควน์ไปได้หากบองซูโต้แย้งในลักษณะข้างต้น กล่าวคือ ในกรณีของแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณ เมื่อสมมติว่าการมีสหัญญาณว่า P ทำให้ P ถูกตั้งคำถาม ถ้า S มีสหัญญาณว่า P แล้ว S จะมีเหตุผลพื้นฐานที่จะเชื่อว่า P แต่เราก็สามารถตั้งคำถามในลักษณะเดียวกันได้ว่าอะไรคือเหตุผลที่ทำให้คิดว่าความเชื่อหนึ่ง ๆ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสหัญญาณนั้นจะถูกตั้งคำถามมากกว่า ซึ่งเป็นการเรียกร่องหา “อภิเหตุผล” ของแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณ เมื่อเป็นเช่นนี้ คาซูลโล่เห็นว่าเราก็สามารถกล่าวได้ในทำนองเดียวกันว่า แนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณจะประสบกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก เนื่องจากถ้าบอกว่าสหัญญาณเป็นอภิเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าความเชื่อที่ได้จากเหตุผลพื้นฐานถูกต้อง ก็จะเป็นการเอาแนวคิดที่เราต้องการหาเหตุผลสนับสนุนให้มาเป็นเหตุผลสนับสนุนตัวเอง หรือเป็นการทวนคำถาม แต่ถ้าบอกว่าหลักการเชิงประสบการณ์เป็นอภิเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าความเชื่อที่ได้จากเหตุผลพื้นฐานถูกต้องก็เป็นไปไม่ได้ เพราะหลักการเชิงประสบการณ์ไม่ลงรอยกับหลักการของเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบองซู (Casullo, 2003: 105-106)

กระนั้นก็ดี บองซูเองเล็งเห็นว่าอาจมีข้อโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวอยู่แล้ว เขาจึงเสนอว่าสหัญญาณเป็นสิ่งที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวเอง และไม่ต้องการการให้เหตุผลสนับสนุน (Bonjour, 1998: 146) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในทางกลับกัน การปกป้องข้อเสนอของบองซูในลักษณะดังกล่าวจะส่งผลทำให้เขาไม่สามารถโต้แย้งแนวคิดประสบการณ์นิยมว่าเกณฑ์ของแนวคิดประสบการณ์นิยมขาดเหตุผลสนับสนุน และไม่สามารถโต้แย้งว่าแนวคิดประสบการณ์นิยมตกอยู่ในสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกเมื่อถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุผลสนับสนุนของเกณฑ์ได้

- ข้อโต้แย้งว่าไม่มีใครอธิบายว่าอะไรคือกิจกรรมของสหัญญาณได้

อย่างชัดเจนเพียงพอ

พอล โบโกเซียน (Paul Boghossian) โต้แย้งแนวคิดเกี่ยวกับสหัญญาณของบองซูว่าไม่มีใครอธิบายว่าอะไรคือกิจกรรมของสหัญญาณได้อย่างชัดเจนเพียงพอ (Boghossian, 2001: 635) อย่างไรก็ตาม บองซูเห็นว่าข้อโต้แย้งดังกล่าวไม่สามารถโต้แย้งแนวคิดของตนได้จริง

เนื่องจากแม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนเพียงพอว่าอะไรคือกิจกรรมของสหัสญาณ แต่ก็ได้มีนัยตามมาว่าสหัสญาณดังกล่าวไม่มีอยู่ ซึ่งบงชูได้อธิบายเปรียบเทียบกับการมีสติ (consciousness) กล่าวคือ ถ้าข้อโต้แย้งดังกล่าวใช้ได้แย้งการมีอยู่ของสหัสญาณได้ก็เท่ากับสามารถใช้แย้งการมีอยู่ของสติได้เช่นกัน แต่การไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนเพียงพอว่าอะไรคือกิจกรรมของสติก็ไม่ใช่เหตุผลในการปฏิเสธการมีอยู่ของสติ กระนั้นก็ดี บงชูมิได้เห็นว่าการมีอยู่ของสหัสญาณมีความชัดเจนเท่ากับการมีอยู่ของสติ เนื่องจากสหัสญาณและสติมีแง่มุมที่แตกต่างกันในลักษณะที่ความจริงของสหัสญาณสามารถถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่ ในขณะที่ไม่อาจตั้งคำถามกับสติได้ แต่แม้จะมีความแตกต่างในประเด็นดังกล่าว บงชูเห็นว่าหากเราไม่ยอมรับการมีอยู่ของสหัสญาณจะทำให้เรามีความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้น เขาจึงสรุปว่าเรามีเหตุผลที่ดีที่จะคิดว่าสหัสญาณแบบก่อนประสบการณ์มีอยู่แม้ในปัจจุบันจะไม่สามารถอธิบายได้ว่าสหัสญาณดังกล่าวทำงานอย่างไร (Bonjour, 1998: 674) ในส่วนของประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นด้วยว่าการยังไม่แน่ใจว่าธรรมชาติของสิ่ง ๆ หนึ่งคืออะไรไม่ได้ทำให้ถึงกับมีนัยตามมาว่าสิ่งนั้นจะไม่มีอยู่ กล่าวคือ การที่ยังไม่แน่ใจว่ากิจกรรมของสหัสญาณเป็นอย่างไรทำให้สรุปได้เพียงว่ากิจกรรมดังกล่าวยังคงเป็นมโนทัศน์ที่เป็นปัญหาหรือเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ ซึ่งแม้ว่าจะถือเป็นปัญหาหนึ่งของการยอมรับมโนทัศน์เกี่ยวกับสหัสญาณ แต่ก็มีได้เป็นปัญหาซึ่งถือว่าเพียงพอที่จะทำให้ปฏิเสธมโนทัศน์เกี่ยวกับสหัสญาณได้

แม้ข้อโต้แย้งต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่สามารถปฏิเสธแนวคิดของบงชูได้จริง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอบงชูมีข้อโต้แย้งจำนวนหนึ่งซึ่งทำให้สามารถสรุปได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์มิได้มาจากสหัสญาณเสมอไป

อย่างที่ได้อธิบายไปข้างต้นว่าบงชูเห็นว่า “สหัสญาณ” มีลักษณะสำคัญคือเป็นความเข้าใจโดยตรงแบบฉับพลันทันที ไม่ได้มาจากการอนุมาน และสามารถผิดพลาดได้ ซึ่งจากการให้ลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการให้ลักษณะที่ทำให้ประพจน์ที่บงชูเห็นว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดไม่สามารถขึ้นอยู่กับสหัสญาณได้ กล่าวคือ ในกรณีนี้ “สหัสญาณเป็นความเข้าใจโดยตรงแบบฉับพลันทันที” หรือ “สหัสญาณเป็นความเข้าใจที่ไม่ได้มาจากการอนุมาน” นั้น อาจกล่าวได้ว่ามีประพจน์ก่อนประสบการณ์ตามทัศนะของบงชูที่ไม่อาจเข้าใจได้โดยตรงแบบไม่ได้มาจากการอนุมานและฉับพลันทันที ตัวอย่างเช่นการสรุปเชิงตรรกที่ว่า “เดวิดเป็นคนกินเค้กชิ้นสุดท้ายไป” จากความจริงสองข้อที่ว่า “ไม่เดวิดก็เจนนีเฟอร์ที่เป็นคนกินเค้กชิ้นสุดท้าย” และ “เจนนีเฟอร์ไม่ได้กินเค้กชิ้นสุดท้าย” เป็นต้น ก็จะเห็นได้ว่ามีการใช้การอนุมานอย่างชัดเจน

ยิ่งไปกว่านั้น บองซูยังเห็นว่าสหัชญาณทำให้เราเห็นว่าประพจน์ P เป็นจริง แต่ดูเหมือนว่าสหัชญาณตามความหมายของบองซูจะมีใช้สิ่งที่จะช่วยทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสภารณประพจน์ใดที่เป็นจริง โดยลองพิจารณากรณีประพจน์ดังต่อไปนี้

J_1 : ประพจน์ P เป็นประพจน์พื้นฐานหรือประพจน์ที่สรุปมาจากความเชื่อพื้นฐาน
ประพจน์ P จึงเป็นประพจน์ที่ถูกต้อง

J_2 : ประพจน์ P สอดคล้องกับประพจน์อื่น ๆ ในระบบ ประพจน์ P จึงเป็นประพจน์ที่ถูกต้อง

จากประพจน์ดังกล่าว S_1 อาจมีเหตุผลสนับสนุนว่า J_1 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน S_2 อาจมีเหตุผลสนับสนุนว่า J_2 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน S_3 อาจมีเหตุผลสนับสนุนว่าทั้ง J_1 และ J_2 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน S_4 อาจไม่แน่ใจว่า J_1 หรือ J_2 ถูกต้องหรือไม่ และ S_5 อาจมีเหตุผลสนับสนุนว่า J_1 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน ณ เวลา t_1 แต่อาจมีเหตุผลสนับสนุนว่า J_2 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน ณ เวลา t_2 ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหัชญาณไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เราตัดสินใจได้ว่าประพจน์ซึ่งถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสภารณประพจน์ใดถูกต้อง กล่าวคือ การตัดสินใจว่าประพจน์หนึ่ง ๆ ถูกต้องโดยสหัชญาณที่หมายถึงความเข้าใจแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมานอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละคน¹⁰

¹⁰ นอกจากนี้ คน ๆ เดียวกันอาจมีประพจน์จากสหัชญาณที่ทำให้เกิดประพจน์ที่ขัดแย้งกันเองและอาจตัดสินใจว่าประพจน์ใดถูกต้องในท้ายที่สุดอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

E_1 : การกระทำที่ดีคือการกระทำที่มาจากเจตนาดี

E_2 : การกระทำที่ดีคือการกระทำที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

ในกรณีข้างต้น หาก S เข้าใจว่าทั้ง E_1 และ E_2 ถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมาน การยอมรับดังกล่าวอาจทำให้ท้ายที่สุดแล้วเขาตัดสินใจไม่ได้ว่าการกระทำหนึ่ง ๆ เป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ ตัวอย่างเช่น “การช่วยจับผู้ร้ายเนื่องจากหวังเงินจากรางวัลนำจับ” ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ดีตาม E_2 แต่เป็นการกระทำที่ไม่ดีตาม E_1 เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในคน ๆ เดียวกันก็อาจยอมรับประพจน์หนึ่งถูกต้องแบบฉับพลันทันทีและไม่ได้มาจากการอนุมานชุดหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันเองในท้ายที่สุดอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยยกมาข้างต้นนั้นผู้วิจัยมีได้ต้องการโต้แย้งในลักษณะที่ว่าสัจพจน์ทำให้เกิดความเชื่อที่หักล้างกันเอง จึงไม่ควรยอมรับ หรือมีได้โต้แย้งในลักษณะที่ว่าสัจพจน์อาจให้ประพจน์ที่มาจากอคติ จึงไม่ควรยอมรับ (ซึ่งอันที่จริงแล้วบงชูเห็นว่าข้อโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวไม่อาจนำมาโต้แย้งข้อเสนอของเขาได้จริง กล่าวคือ บงชูเห็นว่าการมีประพจน์ที่ขัดแย้งกันเองสามารถโต้แย้งแนวคิดเหตุผลนิยมแบบแข็งที่เห็นว่าประพจน์ที่ได้จากสัจพจน์จะต้องผิดพลาดไม่ได้ ซึ่งแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบงชูมิได้มีนัยว่าต้องผิดพลาดไม่ได้ เขาจึงเห็นว่าการมีประพจน์ที่ขัดแย้งกันเองไม่อาจนำมาโต้แย้งข้อเสนอของเขาได้จริง และบงชูเห็นว่าในกรณีของประพจน์ที่มาจากอคติ ก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยการพยายามพิจารณาความเป็นไปได้ว่าเรามีประพจน์ที่ได้มาจากอคติหรือไม่ โดยต้องตรวจสอบอย่างระมัดระวังอีกครั้งว่าประพจน์ดังกล่าวไม่ได้มาจากอคติและเป็นประพจน์ที่ชัดเจนในตัวเอง (Bonjour, 1998: 133-137)) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พยายามจะโต้แย้งบงชูในประเด็นเหล่านั้น แต่การยกตัวอย่างเหล่านี้ขึ้นมาก็เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่า “การที่บงชูเสนอว่าสัจพจน์ทำให้เราเห็นว่าประพจน์ P เป็นจริงนั้น แม้บงชูจะบอกว่าประพจน์ตามสัจพจน์สามารถถูกหักล้างได้และสามารถขัดแย้งกันได้ แต่ในกรณีตัวอย่างข้างต้น สัจพจน์ไม่ได้เป็นเกณฑ์ซึ่งเพียงพอที่จะตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งหักล้างอะไร” หรือการที่สัจพจน์หมายถึงความเข้าใจโดยตรงแบบฉับพลันทันที และไม่ได้มาจากการอนุมานไม่ช่วยให้เราตัดสินได้ว่าประพจน์ P ที่มาจากสัจพจน์ข้อความใดเป็นจริง ซึ่งเท่ากับเป็นการโต้แย้งที่ “ความสามารถในการตัดสินความถูกต้องของสัจพจน์” กล่าวคือ ในบางกรณีอาจมีประพจน์ซึ่งขัดแย้งกันและไม่อาจตัดสินได้ว่าประพจน์ใดมาจากอคติหรือประพจน์ใดมาจากสัจพจน์ที่แท้จริง หรือรู้ว่าประพจน์สามารถผิดได้แต่ไม่รู้เลยว่าประพจน์ใดผิดแม้จะพิจารณาด้วยความระมัดระวังแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจเป็นไปได้ที่คน ๆ หนึ่งจะมีประพจน์ที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์กลุ่มที่ขัดแย้งกันโดยยังตัดสินไม่ได้ว่าประพจน์ใดผิด ในกลุ่มประพจน์ดังกล่าวอาจประกอบไปด้วยประพจน์ซึ่งมีความขัดแย้งกันแบบคู่ตรงข้าม เช่น “P” และ “ไม่จริงที่ว่า P” ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวเป็นกรณีของปัญหาเรื่องความผิดพลาดไม่ได้ที่บงชูตอบข้อโต้แย้งเอาไว้ โดยการยอมรับว่าประพจน์สามารถผิดพลาดได้เป็นไปได้ในลักษณะที่ว่าในเวลา t_1 ยอมรับว่า P จริง แต่ต่อมา ณ เวลา t_2 เห็นว่า P ผิด จึงยอมรับว่า “ไม่จริงที่ว่า P” หรือยอมรับว่า “Q” แต่ความเป็นไปได้หนึ่งที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอของบงชูมิได้อยู่ในรูปแบบข้างต้น กล่าวคือ ณ เวลา t_1 จะยอมรับทั้ง “P”, “ไม่จริงที่ว่า P”, “Q”, “ไม่จริงที่ว่า Q” ฯลฯ ว่าเป็นประพจน์ที่มาจากสัจพจน์ ซึ่งดูเหมือนเป็นพื้นฐานของความรู้ที่ไม่น่ายอมรับเนื่องจากทำให้เกิดประพจน์ที่ขัดแย้งกันเอง ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวอาจไม่ใช่ลักษณะที่น่ายอมรับในทฤษฎีความรู้หากพิจารณาเปรียบเทียบกับทฤษฎีการให้เหตุผลสนับสนุนอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น สหนิยนิยม

จะมีหนทางในการตัดสินใจว่า จะรับ “P” หรือ “ไม่จริงที่ว่า P” โดยดูจากความสอดคล้องกับประพจน์อื่น ๆ ในระบบความเชื่อ หรือมูลฐานนิยม (foundationalism) จะมีหนทางในการตัดสินใจว่า จะรับ “P” หรือ “ไม่จริงที่ว่า P” โดยดูว่า “P” หรือ “ไม่จริงที่ว่า P” ที่สามารถสรุปมาจากประพจน์พื้นฐานในระบบได้ แต่ข้อเสนอของชูเกี่ยวกับประพจน์ก่อนประสบการณ์กลับทำให้มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นทั้ง “P”, “ไม่จริงที่ว่า P”, “Q”, “ไม่จริงที่ว่า Q” ฯลฯ ในเวลาเดียวกัน ดังเช่นที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้นในส่วนที่เสนอว่าสหัชญาณตามความหมายของของชูจะมีใช้สิ่งที่จะช่วยทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ประพจน์ใดที่เป็นจริง

จากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาเกี่ยวกับทัศนะของของชู จะพบว่าเมื่อประพจน์ซึ่งถือเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ตามทัศนะของของชูไม่ได้มาจากสหัชญาณเสมอไป และข้อเสนอที่ว่าสหัชญาณเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าประพจน์ P เป็นจริงของของชูอันที่จริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อเสนอของของชูไม่อาจทำให้เราสรุปได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณหรือมีเหตุผลสนับสนุนมาจากสหัชญาณ

(3) ทัศนะของบิลเลอร์

จอร์จ บิลเลอร์ (George Bealer) เป็นนักปรัชญาร่วมสมัยอีกคนหนึ่งซึ่งเห็นว่าสหัชญาณมีบทบาทสำคัญในการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์และประเมินข้อเสนอเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ของบิลเลอร์ โดยจะเริ่มต้นจากอภิปรายทัศนะของเขาเกี่ยวกับบทบาทของสหัชญาณต่อความรู้ก่อนประสบการณ์ และอภิปรายถึงข้อโต้แย้งจากนักปรัชญาคนอื่น ๆ ต่อข้อเสนอดังกล่าว ท้ายที่สุดจะประเมินว่าข้อเสนอของบิลเลอร์สามารถแสดงให้เห็นว่าสหัชญาณมีบทบาทสำคัญต่อความรู้ก่อนประสบการณ์จริงหรือไม่

ตามทัศนะของบิลเลอร์ สหัชญาณมีบทบาทสำคัญต่อความรู้ก่อนประสบการณ์ เนื่องจากสหัชญาณเป็น “หลักฐาน” (evidence) ของความรู้ก่อนประสบการณ์ ในลักษณะเดียวกับที่ประสบการณ์ทางผัสสะเป็นหลักฐานของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ โดยเขาเห็นว่า “ความรู้” กับ “หลักฐาน” มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ มีข้อตกลงที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าหลักฐานที่ดีจำเป็นต่อความรู้ในเชิงทฤษฎีขั้นสูง บิลเลอร์จึงเห็นว่าแนวทางในการทำความเข้าใจความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ดีแนวทางหนึ่งคือการทำความเข้าใจผ่านหลักฐานแบบก่อนประสบการณ์ (a priori evidence) ด้วยเหตุนี้เอง ในบทความ “The

A Priori” บิลเลอร์จึงพยายามแสดงให้เห็นว่า “สหัชญาณ” เป็นหลักฐาน และแสดงให้เห็นว่าแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัล (modal reliabilism) เป็นเหตุผลให้สหัชญาณถือว่าเป็นหลักฐานพร้อมกับอธิบายว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น (Bealer, 1999: 245-246)

เมื่อบิลเลอร์มองสหัชญาณในฐานะที่เป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ เขาจึงมีการตอบโต้ข้อโต้แย้งของนักประสบการณ์นิยมแบบจำกัดที่ปฏิเสธสหัชญาณในฐานะที่เป็นหลักฐานของความรู้ ซึ่งบิลเลอร์ใช้วิธีเปรียบเทียบการปฏิเสธสหัชญาณในฐานะที่เป็นหลักฐานของความรู้กับการปฏิเสธประสบการณ์ทางผัสสะอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การมองเห็นของแนวคิดแบบจักขุนิยม (visualism) โดยเมื่อจักขุนิยมไม่มีเหตุผลสนับสนุน ก็เท่ากับว่าประสบการณ์นิยมแบบจำกัดไม่มีเหตุผลสนับสนุนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากพิจารณาแนวคิดจักขุนิยมที่เห็นว่าประสบการณ์ที่ได้จากการมองเห็นเท่านั้นที่ถือเป็นหลักฐานได้ จะพบว่าแนวคิดดังกล่าวกับประสบการณ์ทางผัสสะรูปแบบอื่น ๆ ออกไป ซึ่งประสบการณ์นิยมแบบจำกัดจะปฏิเสธสหัชญาณเป็นแหล่งในเชิงหลักฐานได้ ถ้าเกิดว่าสหัชญาณนั้นเป็นแหล่งในเชิงหลักฐานที่มีความเป็นพื้นฐานน้อยกว่าหลักฐานจากประสบการณ์หรือการสังเกต แต่บิลเลอร์ก็เห็นว่าสหัชญาณเป็นแหล่งในเชิงหลักฐานที่มีความเป็นพื้นฐานเท่ากับประสบการณ์ทางผัสสะ กระนั้นก็ดี อาจมีผู้โต้แย้งว่าการเป็นพื้นฐานไม่เพียงพอโดยนักประสบการณ์นิยมแบบจำกัดจะยืนยันว่าประสบการณ์ทางผัสสะมีลักษณะดังกล่าว แต่สหัชญาณไม่มี ซึ่งบิลเลอร์เห็นว่าการตัดสินของประสบการณ์นิยมแบบจำกัดมีลักษณะทวนคำถาม เนื่องจากเขาเห็นว่าการอธิบายที่ดีที่สุดมีส่วนที่อาศัยความรู้ที่ได้จากสหัชญาณด้วย จึงจำเป็นต้องยอมรับสหัชญาณในฐานะแหล่งในเชิงหลักฐาน ดังนั้น การปฏิเสธสหัชญาณของประสบการณ์นิยมแบบจำกัดจะเป็นไปได้ก็จะต้องมีการปฏิเสธสหัชญาณในฐานะที่เป็นแหล่งในเชิงหลักฐานเอาไว้ก่อน ซึ่งเท่ากับเป็นการทวนคำถามและไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธสหัชญาณในฐานะที่เป็นแหล่งในเชิงหลักฐาน อีกทั้งบิลเลอร์ยังเห็นว่าการที่นักประสบการณ์นิยมแบบจำกัดแสดงให้เห็นว่าสหัชญาณไม่น่าเชื่อถือโดยอ้างอิงข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่น ข้อเท็จจริงที่ว่าสหัชญาณของเราเกี่ยวกับทฤษฎีเซตแบบ naive ขัดแย้งกับสหัชญาณของเราเกี่ยวกับตรรกศาสตร์แบบดั้งเดิม (classical logic) แต่บิลเลอร์เห็นว่าตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นเพียงว่าแนวคิดที่เสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์จะต้องไม่สามารถผิดพลาดได้ผิด มิได้แสดงให้เห็นว่าสหัชญาณขาดน้ำหนักในเชิงหลักฐาน (แม้ว่ามันจะสามารถไม่น่าเชื่อถือได้) นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างทฤษฎีกับสหัชญาณก็ไม่สามารถล้มล้างสหัชญาณในฐานะที่เป็นหลักฐาน เนื่องจากมีความขัดแย้งแบบเดียวกันระหว่างทฤษฎีกับการสังเกต ซึ่งกรณีความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้ล้มล้างประสบการณ์ทางผัสสะในฐานะที่เป็นหลักฐาน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่อาจล้มล้างสหัชญาณได้เช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ “สหัชญาณ” ตามทัศนะของบิลเลอร์มิได้หมายถึงเสียงจากภายในหรือพลังลึกลับใด ๆ กล่าวคือ การมีสหัชญาณว่า A ก็คือดูเหมือนว่า (seem) A จริง โดยที่ “ดูเหมือนว่า” ไม่ใช่เทอมที่แสดงให้เห็นความไม่แน่นอน แต่เป็นชนิดที่แท้จริงของสติรูปแบบหนึ่ง (a genuine kind of conscious episode) ตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณากฎเดอ มอร์แกน (De Morgan’s Laws) ในครั้งแรก ก็ดูเหมือนไม่จริงและไม่เท็จ แต่ “หลังจากการไตร่ตรองชั่วขณะหนึ่ง” จะพบว่ากฎเหล่านั้นดูเหมือนว่าจริง บิลเลอร์เห็นว่าการดูเหมือนกันดังกล่าวเป็นเรื่องในเชิงสติปัญญา (intellectual) และสหัชญาณก็ถือเป็นข้อมูลของเหตุผลมากกว่าข้อมูลของประสบการณ์ ในบทความ “A Priori Knowledge and the Scope of Philosophy” (1996) บิลเลอร์ยังกล่าวถึงรูปแบบของสหัชญาณ เขาเห็นว่า “สหัชญาณเชิงปรัชญา” (philosophical intuition) เป็นความรู้พื้นฐานที่ชัดเจนในตัวเองและเป็นแบบก่อนประสบการณ์ (Bealer, 1996: 123-124) โดยสหัชญาณเชิงปรัชญามีความแตกต่างจากสหัชญาณแบบพื้นบ้าน (folk intuition) เนื่องจากสหัชญาณเชิงปรัชญาเป็นผลมาจากการใคร่ครวญเชิงวิเคราะห์ (critical reflection) ในขณะที่สหัชญาณแบบพื้นบ้านเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่ได้วิเคราะห์เท่านั้น (Bealer, 1998: 202) นอกจากนี้ บิลเลอร์ยังเห็นว่าสหัชญาณไม่เหมือนกับความเชื่อ กล่าวคือ เราสามารถเชื่อทฤษฎีบทคณิตศาสตร์ว่าเป็นจริง เพราะเห็นการพิสูจน์ทฤษฎีบทดังกล่าว ซึ่งในกรณีนี้เราไม่ได้มีสหัชญาณหรือทฤษฎีบทมิได้ดูเหมือนว่าจริงหรือเท็จ ในทางกลับกัน บางสิ่งก็ดูเหมือนว่าจริงได้แม้จะเชื่อว่ามันไม่เป็นเช่นนั้น

ทั้งนี้ สหัชญาณสามารถเป็นหลักฐานในการอ้างเชิงญาณวิทยาได้เนื่องจากสหัชญาณนั้น “มีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง” (special modal tie to the truth) ซึ่งบิลเลอร์เรียกแนวคิดเกี่ยวกับข้อผูกมัดดังกล่าวว่า “ความน่าเชื่อถือนิยามแบบโมดัล” เขาเห็นว่าเราจะมีข้อผูกมัดกับความจริงจากสหัชญาณได้นั้นเราต้องมีเงื่อนไขเชิงความรู้ที่ดี โดยที่ “เงื่อนไขเชิงความรู้ที่ดี” คือเงื่อนไขอุดมคติสำหรับการสร้างทฤษฎี ถ้าอยู่ในเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดเชิงความรู้ (cognitive illusion) หรือความผิดพลาดต่าง ๆ ก็เท่ากับขาดเงื่อนไขเชิงความรู้ที่ดี ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้สหัชญาณเชิงปรัชญาไม่เหมือนกับสหัชญาณแบบพื้นบ้าน เนื่องจากไม่สามารถนำไปสู่การตัดสินที่ผิดได้ โดยก่อนที่บิลเลอร์จะกล่าวถึงแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยามแบบโมดัลเขากล่าวถึงแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยามแบบง่อนแง่น (contingent reliabilism) ซึ่งความน่าเชื่อถือนิยามแบบง่อนแง่นเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ จะสามารถเรียกได้ว่าเป็นแหล่งพื้นฐานของหลักฐานเมื่อและก็ตามต่อเมื่อมีข้อผูกมัด “แบบง่อนแง่น” ระหว่างผลของหลักฐานนั้นกับความจริง อย่างไรก็ตาม บิลเลอร์เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวอาจถูกโต้แย้งได้ เนื่องจากการมีข้อผูกมัดแบบง่อนแง่นไม่ได้กันแหล่ง

พื้นฐานที่อาจโต้แย้งได้ว่าเป็นแหล่งพื้นฐานของหลักฐานจริงหรือไม่ออกไป ตัวอย่างเช่น กรณีที่บุคคลคนหนึ่งเห็นว่าประพจน์หนึ่ง ๆ เป็นจริงแบบจำเป็นโดยไตร่ตรอง เป็นต้น

กระนั้นก็ดี แม้ความน่าเชื่อถือนิยมแบบมอดัลจะอธิบายว่าทำไมสัทัญญาณถึงเป็นแหล่งพื้นฐานของหลักฐาน แต่แนวคิดดังกล่าวก็ไม่ได้ให้คำอธิบายว่าทำไมถึงมีข้อผูกมัดในลักษณะนี้ บิลเลอร์จึงเสนอเพิ่มว่า การมีมโนทัศน์ (concept possession) เป็นตัวอธิบายว่าเรามีข้อผูกมัดดังกล่าว หรือข้อผูกมัดข้างต้นเป็นผลมาจากการมีมโนทัศน์ กล่าวคือ บิลเลอร์เห็นว่าเราสามารถมีมโนทัศน์ใน 2 รูปแบบด้วยกัน

- การมีมโนทัศน์แบบอ่อน (nominal) บุคคลจะถือว่ามีมโนทัศน์แบบอ่อนเมื่อและก็ต่อเมื่อบุคคลมี propositional attitudes (เช่น ความเชื่อ ความปรารถนา) ต่อประพจน์ที่มีมโนทัศน์หนึ่ง ๆ ในฐานะที่เป็นเนื้อหาในเชิงมโนทัศน์ ซึ่งการมีมโนทัศน์แบบอ่อนนี้เข้ากันได้กับความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์
- การมีมโนทัศน์แบบแข็ง (strong) บุคคลจะถือว่ามีมโนทัศน์แบบแข็งเมื่อและก็ต่อเมื่อ (ก) อย่างน้อยบุคคลมีมโนทัศน์แบบอ่อน (ข) บุคคลมิได้มีมโนทัศน์ในแบบอ่อนที่จะเป็นความเข้าใจผิดหรือความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ โดย “การมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน” (possessing a concept determinately) สำหรับบิลเลอร์ หมายความว่า การมีมโนทัศน์แบบแข็ง

บิลเลอร์เห็นว่า การมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนจะต้องทำให้เราตัดสินใจได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้น ๆ จริงหรือไม่ รวมถึงทำให้เราตัดสินใจได้ว่าสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ โดยสำหรับบิลเลอร์ คน ๆ หนึ่งจะเข้าใจมโนทัศน์หนึ่ง ๆ อย่างแน่นอนเมื่อและก็ต่อเมื่อคน ๆ นั้นเข้าใจประพจน์บางประพจน์ที่มีมโนทัศน์นั้นเป็นเนื้อหาในเชิงมโนทัศน์อย่างแน่นอน ซึ่ง “ความแน่นอน” มีคุณสมบัติของความถูกต้อง (correctness) ด้วย ตัวอย่างเช่น สมมติผู้หญิงคนหนึ่งกำหนดเทอม “Chromic” เพื่อประยุกต์กับปรากฏการณ์ซึ่งเป็นสีต่าง ๆ ยกเว้นสีขาวและสีดำ ซึ่งผู้หญิงคนนั้นไม่เคยประสบกับเหตุการณ์ซึ่งเป็นสีเทา การมีมโนทัศน์เกี่ยวกับ Chromic” อย่างแน่นอนจะต้องทำให้หากในอนาคตผู้หญิงคนนั้นประสบกับเหตุการณ์ซึ่งเป็นสีเทาแล้วสามารถตัดสินใจได้ว่า เป็น “Chromic” หรือไม่ (Bealer, 2001: 257-258)

จากข้อเสนอของบิลเลอร์ จะเห็นได้ว่าทัศนะของเขาเกี่ยวกับสัทัญญาณมีความแตกต่างจากทัศนะของบองชูและคานต์ กล่าวคือ บิลเลอร์เห็นว่าสัทัญญาณคือ “ชนิดที่แน่นอนชนิด

หนึ่งของการดูเหมือนว่า” หรือการที่ S มีสหัชญาณว่า P คือการที่ S เห็นว่าดูเหมือนว่า P จริง ซึ่งเขาไม่ได้เห็นว่าสหัชญาณจะต้องมีลักษณะฉบับพลันทันทีหรือไม่ได้มาจากการอนุมาน เมื่อเป็นเช่นนี้ สหัชญาณตามทัศนะของบิลเลอร์จึงไม่ประสบปัญหาจากการให้ลักษณะ “ฉบับพลันทันที” หรือ “ไม่ได้มาจากการอนุมาน” แบบที่ข้อเสนอของคานต์หรือบองชูประสบปัญหาอย่างที่โต้แย้งโดยอภิปรายไปในส่วนที่แล้ว กระนั้นก็ดี แม้ว่าจะไม่ประสบปัญหาดังกล่าวก็มิได้หมายความว่าไม่มีข้อโต้แย้งอื่น ๆ ต่อทัศนะของบิลเลอร์ ดังนั้น ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะอภิปรายข้อโต้แย้งต่อทัศนะของบิลเลอร์เกี่ยวกับ “สหัชญาณ” ในฐานะหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยจะเริ่มต้นจากการอภิปรายถึงข้อโต้แย้งอื่น ๆ ต่อทัศนะของบิลเลอร์ แล้วจึงจะอภิปรายข้อโต้แย้งที่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญต่อแนวคิดของเขาตามลำดับ

หลังจากที่บิลเลอร์เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสหัชญาณในฐานะที่เป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ มีนักคิดหลายคนตั้งคำถามต่อความน่าเชื่อถือของสหัชญาณและแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัลซึ่งเป็นแนวคิดที่บิลเลอร์ใช้เพื่อสรุปว่าสหัชญาณมีข้อผูกมัดกับความจริง ตัวอย่างเช่น เออร์เนสท์ โซซ่า (Ernest Sosa) ได้แย้งไว้ในบทความ “Rational Intuition: Bealer on Its Nature and Epistemic Status” (1996) ว่าข้อโต้แย้งที่มีต่อความน่าเชื่อถือนิยมแบบอ่อนแอสามารถโต้แย้งความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัลได้ด้วย ตัวอย่างเช่น สมมติให้คน ๆ หนึ่งเชื่อว่าไม่มีจำนวนเฉพาะที่มากที่สุดโดยไตรจิต เนื่องจากความเชื่อนี้เป็นจริงแบบจำเป็น จึงมีความเชื่อมโยงกับความจริง ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าการมีข้อผูกมัดกับความจริงไม่ได้ทำให้แหล่งพื้นฐานของความรู้ (ซึ่งในที่นี้คือไตรจิต) มีความน่าเชื่อถือเสมอไป (Sosa, 1996: 157) กระนั้นก็ดี บิลเลอร์เห็นว่าแหล่งของหลักฐานหนึ่ง ๆ เป็นแหล่งพื้นฐานเมื่อมันมีข้อผูกมัดเชิงโมดัลแบบแข็ง (strong modal tie) กับความจริง ซึ่งสหัชญาณมีข้อผูกมัดดังกล่าว สหัชญาณจึงเป็นแหล่งพื้นฐานของหลักฐาน ประเด็นสำคัญคือข้อผูกมัดดังกล่าวเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในเช่นเงื่อนไขเชิงความรู้ที่มีคุณภาพสูงด้วย ข้อผูกมัดกับความจริงข้างต้นจึงกันแหล่งที่ไม่ได้เป็นที่ต้องการทั้งหมดออกไป ตัวอย่างเช่น แหล่งภายนอกที่ไม่ใช่แหล่งพื้นฐานอย่างที่โซซ่าสมมติขึ้น เป็นต้น (Bealer, 1995: 168-172)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า “การมีมโนทัศน์” ที่บิลเลอร์ใช้เป็นเหตุผลว่าทำไมสหัชญาณถึงมีข้อผูกมัดกับความจริงเป็นการอธิบายที่ทำให้ข้อเสนอของบิลเลอร์ประสบปัญหา อันที่จริงแล้วมีผู้วิจารณ์ทัศนะเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ของบิลเลอร์เช่นกัน ตัวอย่างเช่น เดวิด โซซ่า (David Sosa) วิเคราะห์ข้อเสนอของบิลเลอร์ไว้ในบทความ “Getting Clear on the Concept” (1998) ว่าคำอธิบายเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ของบิลเลอร์เป็นคำอธิบายที่ไม่เพียงพอ กล่าวคือ การ

มีมโนทัศน์แบบสมบูรณาจกจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ กล่าวคือ การเข้าใจมโนทัศน์ [แดง] จะต้องมีการสังเกตทางผัสสะกับ [แดง] ก่อน ในบางกรณี การเข้าใจมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม หรือเราอาจเข้าใจมโนทัศน์ไม่สมบูรณ์เมื่อเราไม่สามารถมีพฤติกรรมเกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ [เลย์อัฟ] ในบาสเกตบอล เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ อาจทำให้ข้อกำหนดของบิลเลอร์เกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ที่สมบูรณ์อาจไม่เพียงพอ เนื่องจากไม่ได้พิจารณาปัจจัยเหล่านี้ (Sosa, 1998: 321-322)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัลของบิลเลอร์ ทั้งนี้ บิลเลอร์ใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเสนอว่าสหญาณมีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง โดยเขาเห็นว่า “การมีมโนทัศน์แบบแข็ง” หรือ “การมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน” (ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลมิได้มีมโนทัศน์ในแบบอ่อนที่จะเป็นความเข้าใจผิดหรือความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์) เป็นสิ่งที่ทำให้สหญาณมีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง แต่ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนของบิลเลอร์เป็นไปได้ กล่าวคือ จากข้อเสนอ “การมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน” ของบิลเลอร์ อาจตั้งข้อสงสัยได้ว่าอันที่จริงแล้ว S เคยมีมโนทัศน์ “อย่างแน่นอน” หรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามีแต่ มโนทัศน์ในเลขคณิตหรือเรขาคณิตที่ดูเหมือนมีความแน่นอนก็สามารถถูกหักล้างได้ อาจกล่าวได้ว่ามโนทัศน์ [เส้นตรง] ในเรขาคณิตระบบหนึ่งไม่เหมือนกับ [เส้นตรง] ในเรขาคณิตอีกระบบหนึ่ง อีกทั้งในหลายกรณียังมีความไม่ชัดเจนว่ามโนทัศน์หนึ่ง ๆ มีนิยามว่าอะไร ตัวอย่างเช่น [เกม] นั้น เราอาจไม่รู้นิยามที่ชัดเจนเกี่ยวกับเกม แต่เราสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นเกมหรือไม่ได้ และดูเหมือนกับ S แต่ละคนจะสามารถมีมโนทัศน์ที่แตกต่างกันในบางแง่มุมเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ กระนั้นก็ดี หากผู้วิจัยกล่าวว่ามีความเป็นไปได้ที่ S แต่ละคนจะมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเดียวกันแตกต่างกัน (ซึ่งอาจแตกต่างกันทั้งหมดหรือแตกต่างกันในบางแง่มุม) บิลเลอร์ก็อาจตอบว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเพราะบุคคลที่มีความเห็นที่แตกต่างกันบางคนไม่มีมโนทัศน์ “อย่างแน่นอน” ที่แท้จริง เพราะการมีมโนทัศน์จะต้องทำให้เรา “ตัดสินใจ” ได้ว่า “สิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้น ๆ จริงหรือไม่” รวมถึงทำให้เราตัดสินใจกรณีที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าคำตอบที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าวก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้จริง กล่าวคือ ถ้าหากการมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนหมายถึงการที่ “S” ตัดสินใจได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้น ๆ จริงหรือไม่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตก็ไม่ได้มีนัยตามมาว่าจะเกิดการมีมโนทัศน์ที่แตกต่างกันใน “S แต่ละคน” ไม่ได้ กล่าวคือ S แต่ละคนอาจมีมโนทัศน์ต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันทั้งแบบทั้งหมดหรือบางแง่มุม และก็ยัง คงสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้นจริงหรือไม่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต หรือ S แต่ละคน

อาจไม่มีนิยามที่ชัดเจนเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ แต่ก็สามารถตัดสินได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้นจริงหรือไม่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ทั้งนี้ หนทางหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือการจำกัดว่า “ถ้า S มีมโนทัศน์อย่างแน่นอนแล้ว S จะต้องมโนทัศน์นั้นอย่างชัดเจนและมีแบบเดียวกับคนอื่นเสมอ” เพื่อให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนเป็นไปได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วเงื่อนไขดังกล่าวเป็นไปได้ยากมาก กล่าวคือ แม้แต่มโนทัศน์ในคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิตก็อาจมีความแตกต่างกันไปตามเรขาคณิตแต่ละระบบ เมื่อเป็นเช่นนี้ เงื่อนไขดังกล่าวจึงเป็นสภาวะอุดมคติเสียจนทำให้ระบบของบิลเลอร์กลายเป็นระบบที่เป็นไปไม่ได้ กล่าวคือ ท้ายที่สุด S ไม่อาจมีสหัชญาณเป็นหลักฐานของความรู้เพราะ S สามารถมีมโนทัศน์แตกต่างกันทั้งหมดหรือในบางแง่มุมและตัดสินไม่ได้ว่ามโนทัศน์ของ S คนใดที่จะถือได้ว่าเป็นการ “มีมโนทัศน์อย่างแน่นอน” ที่จริง

เมื่อการมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน (หรือการมีมโนทัศน์แบบแข็ง) เป็นสิ่งที่ทำให้สหัชญาณมีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง แต่เราไม่สามารถมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนอย่างนั้นได้ ก็เท่ากับว่าแนวคิด “ความน่าเชื่อถือนิยมแบบมอดัล” ของบิลเลอร์ที่เห็นว่า “สหัชญาณมีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง” ไม่อาจเป็นไปได้ และเมื่อสหัชญาณเป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ เนื่องจากสหัชญาณมีข้อผูกมัดพิเศษกับความจริง แต่แนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบมอดัลที่ใช้อธิบายข้อผูกมัดพิเศษกับความจริงดังกล่าวประสบปัญหาเพราะเราไม่สามารถมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนในลักษณะที่บิลเลอร์เสนอได้จริง จึงอาจกล่าวได้ว่า สหัชญาณไม่สามารถเป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ได้

จากการวิเคราะห์ที่ผ่านมามีเห็นว่า มีนักปรัชญาหลายคนที่เสนอว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ หรือถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณ ซึ่งรายละเอียดโดยสรุปของการวิเคราะห์ที่คณะนักปรัชญาในสวนที่ผ่านมามีดังนี้

- คานต์และนักสหัชญาณนิยม เห็นว่าสหัชญาณมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้การตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม สหัชญาณตามความหมายของคานต์เป็นความหมายที่มีปัญหา เนื่องจากเป็นการให้ความโดยอาศัยมโนทัศน์ “ความเข้าใจแบบฉบับพลันทันที” หรือ “ความเข้าใจที่ได้มาโดยมิได้มีการสรุป” ซึ่งจากการวิเคราะห์ในส่วนที่แล้วจะเห็นว่า มีตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ไม่ได้มาจากสหัชญาณตามความหมายดังกล่าว (โดยประพจน์ก่อนประสบการณ์ข้างต้นถือเป็นประพจน์ที่เป็นความรู้ก่อน

ประสบการณ์ตามทัศนระของคานต์) นอกจากนี้ ความรู้ก่อนประสบการณ์ซึ่งมาจาก สหัชญาณตามทัศนระของคานต์และสหัชญาณนิยม (ที่เห็นว่ามิลักษณะเป็นจริงแบบ จำเป็นและชัดเจนในตัวเองว่าเป็นจริง) ก็เป็นลักษณะที่สามารถหาตัวอย่างแย้งหรือ ปฏิเสธได้

- บองชู เห็นว่าสหัชญาณทำให้เรารู้ว่าความเชื่อซึ่งมีเหตุผล สนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นจริง แต่สหัชญาณตามความหมายของบองชูก็ เป็นความหมายที่มีปัญหาคล้ายกับคานต์ เนื่องจากเป็นการให้ความโดยอาศัยมโน ทัศน “ความเข้าใจแบบฉับพลันทันที” กล่าวคือ มีประพจน์ก่อนประสบการณ์บาง ประพจน์ซึ่งมิได้มาจากสหัชญาณตามความหมายดังกล่าว (ซึ่งประพจน์เหล่านั้นถือ เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ตามทัศนระของบองชู) นอกจากนี้บองชูยังเห็นว่าสหัช ญาณทำให้เราเห็นว่าประพจน์ P เป็นจริง ซึ่งดูเหมือนว่าอันที่จริงแล้วสหัชญาณตาม ความหมายของบองชูจะมีใช้สิ่งซึ่งช่วยทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ ประพจน์ใดที่เป็นจริง

- บิลเลอร์ เห็นว่า สหัชญาณหมายถึง “การดูเหมือนว่าจริง” หรือ การมีสหัชญาณว่า P คือการที่เราเห็นว่าดูเหมือนว่า P จริง โดยที่ “ดูเหมือนว่า” ไม่ใช่ เทอมที่แสดงให้เห็นความไม่แน่นอน แต่เป็นชนิดที่แท้จริงของสติรูปแบบหนึ่ง กระนั้นก็ ดี อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบมอดัลที่เขาใช้สนับสนุนว่าสหัช ญาณเป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ประสบปัญหา เนื่องจากข้อเสนอ เกี่ยวกับการมีมโนทัศน์อย่างแน่นอนหรือการมีมโนทัศน์แบบแข็งไม่อาจเป็นไปได้จริง

อย่างไรก็ตาม ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะให้ข้อเสนอฟื้นเติมว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานที่ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P กระนั้นก็ดี “การมี มโนทัศน์” ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงนั้นมีได้มีความหมายและบทบาทในลักษณะเดียวกับข้อเสนอบิล เลอร์ ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายอย่างละเอียดในส่วนต่อไป

ข้อเสนอนะเพิ่มเติมและข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้น

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงข้อเสนอนะเพิ่มเติมและข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นจาก ข้อเสนอด่าง ๆ โดยในส่วนของการอภิปรายถึงข้อเสนอนะเพิ่มเติมนั้น ผู้วิจัยจะแบ่งการอภิปราย

เป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ (1) การอภิปรายเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์ (2) การอภิปรายเกี่ยวกับความหมายและประเภทของการมีมโนทัศน์ (3) การอภิปรายเพื่อแสดงให้เห็นว่าการมีมโนทัศน์สามารถทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P ได้อย่างไร และ (4) การอภิปรายเกี่ยวกับประเภทของประพจน์ก่อนประสบการณ์

(1) ภววิทยาของมโนทัศน์

การอภิปรายเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์ในส่วนนี้เป็นไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นว่ามโนทัศน์คืออะไร โดยแนวทางหลักที่พยายามตอบคำถามเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์มีทั้งหมด 3 แนวทางด้วยกัน แนวทางแรกเสนอมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิต (mental representation) แนวทางที่สองเสนอมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรม (abstract objects) ที่ประกอบอยู่ในประพจน์แบบเฟรเก้ (Fregean proposition) และแนวทางที่สามเสนอมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถ (ability) หนึ่งของมนุษย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(ก) มโนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิตของมนุษย์

ข้อเสนอมนทัศน์แบบนี้เห็นวามโนทัศน์เป็นภาพแทนในจิต และเป็นส่วนประกอบของทัศนคติเชิงประพจน์ (propositional attitude) เช่น ความเชื่อ ความปรารถนา เป็นต้น แนวคิดนี้มองวามโนทัศน์เป็นสิ่งเชิงจิตวิทยา (psychological entities) โดยมีได้เห็นวามโนทัศน์เป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่ขึ้นอยู่กับจิตเรา ซึ่งคริสโตเฟอร์ พีค็อก (Christopher Peacocke) ตั้งข้อสังเกตต่อข้อเสนอมนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิตว่า “เป็นไปได้ที่มโนทัศน์หนึ่ง ๆ จะมีภาพแทนในจิตที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน” (Peacocke: 1992: 3) แต่ผู้วิจัยเห็นว่าข้อสังเกตดังกล่าวจะวางอยู่บนความคิดที่ว่าภาพแทนในจิตของแต่ละคนจะต้องเหมือนกันเมื่อภาพแทนนั้นแทนมโนทัศน์เดียวกัน กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอลักษณะนี้ไม่อาจนำมาโต้แย้งแนวคิดที่เห็นวามโนทัศน์คือภาพแทนในจิตได้ กล่าวคือ อาจเป็นไปได้เช่นเดียวกันที่แต่ละคนจะมีภาพแทนในจิตที่แตกต่างกันต่อมโนทัศน์เดียวกัน แต่แต่ละคนเหล่านั้นก็สามารถสื่อสารกันได้ ตัวอย่างเช่น A มีภาพแทนในจิตต่อมโนทัศน์ [แอปเปิ้ล] ว่าเป็นผลไม้ที่มีสีแดง ส่วน B มีภาพแทนในจิตต่อมโนทัศน์ [แอปเปิ้ล] ว่าเป็นผลไม้ที่มีสีเขียว แต่ทั้งสองก็สามารถสื่อสารกันเกี่ยวกับผลไม้นี้ดังกล่าวได้ ซึ่งเท่ากับว่าการมีภาพแทนในจิตที่แตกต่างกันไปในแต่ละคนต่อมโนทัศน์เดียวกันมิได้เป็นเหตุผลทำให้ต้องปฏิเสธมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิต

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยสงสัยแนวคิดที่มองวามโนทัศน์คือภาพแทนในจิตมีหลายเหตุผลด้วยกัน เหตุผลแรกมาจากการที่ดูเหมือนว่าเราจะสามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับบางอย่างโดยไม่มีภาพแทนในจิตเกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น [รูป 99 เหลี่ยม] นั้นเรา

สามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับรูป 99 เหลี่ยมดังกล่าวได้แต่เรานึกไม่ออกว่ารูปดังกล่าวจะมีลักษณะอย่างไร เหตุผลต่อมา ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นไปได้ที่เราจะ “มีภาพแทนในจิตเดียวกันต่อมโนทัศน์ที่แตกต่างกัน” (กรณีนี้ไม่เหมือนกับการมีภาพแทนในจิตที่แตกต่างกันไปในแต่ละคนต่อมโนทัศน์เดียวกันที่พีคอกตั้งข้อสังเกตข้างต้น) ตัวอย่างเช่น A มีภาพแทนในจิตภาพแทนเดียวกันทั้งกับมโนทัศน์ [ชายหาด] และ [มหาสมุทร] เมื่อมองว่ามโนทัศน์คือภาพแทนในจิต และเมื่อเราอาจมีภาพแทนในจิตภาพแทนเดียวกันต่อมโนทัศน์ที่แตกต่างกันได้ เราจะอธิบายว่ามโนทัศน์หนึ่งแตกต่างจากอีกมโนทัศน์หนึ่งได้อย่างไร และเมื่อมโนทัศน์ที่แตกต่างกันสามารถมีภาพแทนในจิตภาพแทนเดียวกันได้แล้วมโนทัศน์จะสามารถเป็น “ภาพแทนในจิต” ได้จริงหรือไม่ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นด้วยกับข้อโต้แย้งของแดเนี่ยล เดนเนท์ (1977) ที่เห็นว่าระบบคอมพิวเตอร์สามารถขาดภาพแทนที่ตรงกับพฤติกรรมของระบบคอมพิวเตอร์ที่เราอธิบายได้ ตัวอย่างเช่น เรากล่าวว่า “คอมพิวเตอร์ที่เล่นหมากรุกคิดว่าเป็นการดีที่จะเดินควีนออกมาก่อน” จะเห็นได้ว่าเรารู้ว่าคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องจักรที่ถูกโปรแกรมมาและคอมพิวเตอร์ดังกล่าวไม่มีภาพแทนในจิตอย่างไรที่เรากำลังกล่าวถึงพฤติกรรมของมัน ด้วยเหตุที่มโนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิตยังคงทำให้เกิดข้อสงสัยเช่นนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามว่าอันที่จริงแล้วภาพแทนในจิตคืออะไร เราสามารถนำภาพแทนในจิตมาอธิบายมโนทัศน์ได้อย่างไร และสามารถนำภาพแทนในจิตมาแยกมโนทัศน์หนึ่งออกจากมโนทัศน์ได้จริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงไม่ต้องการยอมรับมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นภาพแทนในจิตดังกล่าว

(ข) มโนทัศน์ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรมที่ประกอบอยู่ในประพจน์แบบเฟรเก้

ข้อเสนอกเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์ข้างต้นเห็นว่ามโนทัศน์เป็นวัตถุนามธรรม (abstract object) ซึ่งไม่เหมือนกับวัตถุเชิงจิตวิทยา (mental objects) หรือสภาวะทางจิต (mental states) โดยมโนทัศน์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของประพจน์ และไม่ใช้ภาพแทนในจิต กล่าวคือ มโนทัศน์ไม่ได้อยู่ในจิต แต่เป็นสิ่งนามธรรม (abstract object) ซึ่งเราอาจจะเข้าใจแนวคิดดังกล่าวได้มากยิ่งขึ้นโดยการพิจารณาข้อเสนอกเกี่ยวกับความหมายของเฟรเก้ซึ่งเป็นแนวทางให้มีการตอบคำถามเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์ในลักษณะดังกล่าว (Margolis and Laurence: 2010)

เฟรเก้เห็นว่าความหมายของประโยคคือประพจน์ ซึ่งประพจน์เป็นสิ่งนามธรรมที่มีอยู่อย่างเป็นอิสระจากจิต ประโยคในภาษาต่าง ๆ ที่หมายความถึงสิ่งเดียวกันจะแสดงประพจน์เดียวกัน โดยประพจน์มีอยู่ได้ไม่ว่าจะมีใครเชื่อมั่นหรือไม่ และมีอยู่โดยเป็นอิสระจากจิต (mind-independence) แนวคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลจากข้อเสนอกของเฟรเก้จะเห็นว่า มโน

ทัศน์คือ “สิ่งนามธรรมที่ประกอบอยู่ในประพจน์แบบเฟรเก้ (concepts are abstract objects; they are the constituents of Fregean propositions)” (Margolis and Laurence: 2010)

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแบบนี้วางอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งนามธรรมที่เป็นอิสระจากจิตของเรา อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสงสัยว่า “มโนทัศน์” จะสามารถอยู่อย่างเป็นอิสระจากจิตของเราได้จริงหรือไม่ ทั้งนี้ ข้อสงสัยดังกล่าวต้องมีการทำความเข้าใจก่อนว่ามีความแตกต่างจากคำถามที่ว่า “สิ่งต่าง ๆ ภายนอกสามารถมีอยู่อย่างเป็นอิสระจากจิตของเราได้หรือไม่” กล่าวคือ ผู้วิจัยเห็นว่า “สิ่งต่าง ๆ ภายนอก” มีความแตกต่างจาก “มโนทัศน์” กล่าวคือใครคนหนึ่งอาจจะบอกว่าแม้ไม่มีมนุษย์อยู่ในโลกนี้เลยแต่ “น้ำ” ก็ยังมีอยู่ได้ กระนั้นก็ดี “น้ำ” ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับ มโนทัศน์ [น้ำ] โดยหากมโนทัศน์คือการที่เราจัดประเภทหรือแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ภายนอกจนได้ออกมาเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ตัวมโนทัศน์เองจะสามารถเป็นสิ่งนามธรรมที่มีอยู่อย่างเป็นอิสระจากเราได้หรือไม่ และหากสมมติว่าในโลกนี้ไม่มีใครอยู่เลย มโนทัศน์ที่เกิดจากการจัดประเภทแยกแยะของเราจะสามารถมีอยู่อย่างเป็นอิสระได้จริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงไม่ต้องการรับมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรม

ทั้งนี้ อาจมีผู้โต้แย้งว่าข้อสังเกตข้างต้นของผู้วิจัยวางอยู่บนความคิดที่ว่ามโนทัศน์ไม่อาจมีอยู่อย่างเป็นอิสระจากจิตเราได้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม หากไม่ถือว่าข้อสังเกตข้างต้นสามารถนำมาปฏิเสธแนวคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์ดังกล่าวได้ ผู้วิจัยก็เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรมข้างต้นมีปัญหาบางประการอยู่เช่นกัน โดยผู้วิจัยเห็นว่าการมองมโนทัศน์ว่าเป็นสิ่งนามธรรมจะประสบปัญหาจากปฏิทรรศน์ (paradox) ในลักษณะเดียวกับการมองทฤษฎีจำนวนแบบสัจนิยม (realism) ประสบปัญหาจากปฏิทรรศน์ กล่าวคือ การมองทฤษฎีจำนวนแบบสัจนิยมจะเห็นว่าสิ่งทางคณิตศาสตร์เป็นสิ่งนามธรรมที่มีอยู่ได้โดยเป็นอิสระจากเราได้ถูกสร้างขึ้นโดยจิต งานของนักคณิตศาสตร์จึงเปรียบเทียบได้กับการเดินทางค้นหาสิ่งใหม่ หรือนักคณิตศาสตร์ไม่สามารถสร้างวัตถุที่เขาพูดถึงได้ (บาร์คเกอร์, 2537: 159) ซึ่งแนวคิดสัจนิยมดังกล่าวประสบปัญหาจากปฏิทรรศน์ ตัวอย่างเช่น ปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ (Russell's Paradox) ซึ่งยังไม่มีแนวทางแก้ปัญหาปฏิทรรศน์ใดที่สามารถรักษาทฤษฎีพื้นฐานของเซตได้ทุกกฎ¹¹ กระนั้นก็ดี หากสิ่งทางคณิตศาสตร์เป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่ขึ้นอยู่กับเราจริง สิ่งดังกล่าวก็ไม่น่าจะขัดแย้งกันเอง หรือนำไปสู่ความขัดแย้งในตัวเอง ในทำนองเดียวกัน หากยอมรับว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่ขึ้นอยู่กับจิตมนุษย์ มโนทัศน์ของสิ่งต่าง ๆ ก็ไม่น่าจะนำไปสู่ปัญหาปฏิทรรศน์ได้ แต่เหตุใดประพจน์หรือกลุ่มของประพจน์ (ซึ่งมี “มโนทัศน์” ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรมเป็นองค์ประกอบอยู่)

¹¹ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์และแนวทางการแก้ปัญหาปฏิทรรศน์ดังกล่าวในบทที่ 5

จึงสามารถนำไปสู่ปฏิทรรศน์ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การมีปฏิทรรศน์ที่ยังคงแก้ไม่ได้จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามต่อมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นสิ่งนามธรรมเช่นเดียวกัน

(ค) มโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถ

ตามแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถนั้นจะไม่เห็นว่ามีมโนทัศน์เป็นสิ่งเฉพาะทางจิต กล่าวคือ มโนทัศน์ไม่ใช่ทั้งภาพแทนในจิตและไม่ใช่สิ่งที่เหมือนกับคำในภาษาของความคิด แต่มโนทัศน์เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ [ปลา] มาจากความสามารถที่จะแยกแยะปลาออกจากสิ่งที่ไม่ใช่ปลา ซึ่งเหตุผลที่โดดเด่นที่สุดที่ทำให้ให้นักปรัชญารับความคิดแบบนี้คือความสงสัยเกี่ยวกับการมีอยู่ของภาพแทนในจิตและสิ่งนามธรรมต่าง ๆ (Margolis and Laurence: 2010)

ในส่วนของคุณสมบัติเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์ที่ผ่านมานั้น ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวทางที่มองมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถมากที่สุด กล่าวคือ ผู้วิจัยเห็นว่าการมีมโนทัศน์เป็น “ความสามารถ” หนึ่งของมนุษย์ หรือโดยทั่วไปทุกคนมีความสามารถที่จะแบ่งแยกหรือจัดประเภทสิ่ง ๆ หนึ่ง โดยอาศัยการเปรียบเทียบความเหมือนความต่างระหว่างสิ่งนั้นกับสิ่งอื่น ๆ ความสามารถนี้ของมนุษย์ทำให้มนุษย์สามารถแยกสิ่งหนึ่งออกจากสิ่งอื่น ๆ ได้ โดยเกณฑ์ในการแบ่งแยกหรือจัดประเภทอาจมีความแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น อาจแบ่งประเภทสัตว์โดยพิจารณาจากจำนวนขา หรือพิจารณาจากที่อยู่อาศัยของสัตว์นั้น ๆ

ทั้งนี้ ความสามารถดังกล่าวถือเป็นลักษณะหนึ่งของมนุษย์โดยทั่วไปทุกคน เช่นเดียวกับ “ความสามารถที่จะคิด” หรือ “ความสามารถที่จะพูดของมนุษย์” ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการมีมโนทัศน์ (ในฐานะที่เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์) ไม่ได้ต้องการเหตุผลสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นแบบก่อนประสบการณ์หรือหลังประสบการณ์ แม้ว่าการเสนอว่าการมีมโนทัศน์เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์จะไม่ต้องการเหตุผลสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นแบบก่อนประสบการณ์หรือหลังประสบการณ์ แต่ผู้วิจัยก็ได้หมายความว่ามโนทัศน์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวเองว่าจริง กล่าวคือ การมีมโนทัศน์เป็นเพียง “ความสามารถหนึ่งของมนุษย์” และมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เรามีล้วนสามารถผิดพลาดหรือถูกหักล้างได้ด้วยกันทั้งสิ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอมนิทรรศน์ในฐานะเป็นความสามารถข้างต้นมักถูกโต้แย้งว่าไม่มีเครื่องมือที่จะอธิบายความสามารถที่จะมีความคิดที่แตกต่างหลากหลายจำนวนมาก¹² (productivity of thought) ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการมอมนิทรรศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์นั้นอันที่จริงแล้วอธิบายความสามารถที่จะมีความคิดที่แตกต่างหลากหลายดังกล่าวได้ กล่าวคือ เนื่องจากการมีนิทรรศน์เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์เช่นเดียวกับความสามารถที่จะคิดหรือความสามารถที่จะพูด ด้วยความที่ผู้วิจัยเห็นว่าความสามารถดังกล่าวเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีแนวโน้มที่เป็นไปได้สูงว่าความสามารถดังกล่าวจะมาจากการทำงานของสมอง ดังนั้น เครื่องมือที่จะอธิบายความสามารถที่จะมีความคิดที่แตกต่างหลากหลายจำนวนมากจึงอาจหมายถึงเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ศึกษาปรากฏการณ์การทำงานของสมอง

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าแนวคิดของผู้วิจัยจะมีนัยถึงแนวคิด “ธรรมชาตินิยม”¹³ (naturalism) เนื่องจากมีการเสนอ “สมอง” (ซึ่งเป็นสิ่งในธรรมชาติ) ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถที่จะมีนิทรรศน์

ในส่วนของประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอเกี่ยวกับธรรมชาตินิยมในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการมีนิทรรศน์เป็นข้อเสนอที่น่ายอมรับมากที่สุดเมื่อเทียบกับข้อเสนออื่น ๆ เนื่องจากผู้วิจัยเองก็สงสัยเกี่ยวกับการมีอยู่ของภาพแทนในจิตและสิ่งนามธรรมเช่นกัน กล่าวคือ หากมองว่านิทรรศน์เป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่ขึ้นอยู่กับจิต ก็จะทำให้เกิดข้อสงสัยตามมาว่าอะไรคือสิ่งนามธรรมดังกล่าว สิ่งต่าง ๆ ภายนอกสามารถเป็นสาเหตุให้เกิดสิ่งนามธรรมเช่นที่ว่าได้อย่างไร และหากไม่มีใครสักคนหนึ่งอยู่เลยสิ่งนามธรรมนั้นจะมีอยู่ได้อย่างไร ในทำนองเดียวกัน หากมองว่านิทรรศน์เป็นสิ่งทางจิตวิทยาเช่นภาพแทนในจิต ก็จะทำให้เกิดข้อสงสัยตามมาว่าภาพแทนในจิตที่ว่าเป็นอะไร การมีภาพแทนในจิตทำให้เราสามารถแยกมอมนิทรรศน์หนึ่งออกจากอีกมอมนิทรรศน์หนึ่งได้จริงหรือไม่ ในขณะที่ข้อเสนอแบบธรรมชาตินิยมเกี่ยวกับการมีนิทรรศน์แสดงให้เห็นว่าการมีนิทรรศน์

¹² คำว่า “productivity” ในภาษาไทยมักแปลว่า “ผลิตภาพ” แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการแปลดังกล่าวอาจไม่ทำให้เห็นว่า productivity คืออะไร ผู้วิจัยจึงใช้ความหมายที่ได้จากพจนานุกรมปรัชญาจิตซึ่งอธิบายว่า “productivity of thought” คือการที่มนุษย์โดยทั่วไปมีความสามารถที่จะมีความคิดต่าง ๆ มากมาย หรือการบอกว่าความคิดมีลักษณะ productive นั่นคือการที่มนุษย์มีความสามารถที่จะมีความคิดที่แตกต่างหลากหลายเป็นจำนวนมาก

¹³ ธรรมชาตินิยม (ในปรัชญาจิต) เห็นว่าจิตก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด นักธรรมชาตินิยมเห็นว่าคุณสมบัติและกระบวนการทางจิตอาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป แต่ก็อาจอธิบายคุณสมบัติและกระบวนการที่แตกต่างดังกล่าวได้โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ จิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ และจิตเองก็มีกลไกที่เป็นไปตามหลักการต่าง ๆ ซึ่งควบคุมปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่น ๆ

เป็นลักษณะธรรมชาติของเรา เราไม่ต้องอ้างอิงสิ่งอื่นใดในการมีมโนทัศน์นอกจากธรรมชาติของเรา หรือเราไม่ต้องยืนยันการมีอยู่ของสิ่งอื่น ๆ เช่นสิ่งนามธรรม หรือสิ่งทางจิตวิทยา เพื่อที่จะทำให้อธิบายเป็นไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถหนึ่งของมโนทัศน์เป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากที่สุด แม้ว่าแนวทางดังกล่าวจะมีนัยถึงแนวคิดธรรมชาตินิยม และแม้ว่าแนวคิดธรรมชาตินิยมในบางครั้งจะถูกตีความว่าปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ แต่ผู้วิจัยก็เห็นว่าอันที่จริงแล้วแนวคิดดังกล่าวมิได้มีนัยว่าจะต้องทำให้ปฏิเสธความรู้ดังกล่าวตามมาเสมอ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นนี้อีกครั้งในส่วนของ “ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้น” ส่วนต่อไป

(2) ความหมายและประเภทของการมีมโนทัศน์

ก่อนที่จะอภิปรายเกี่ยวกับความหมายและประเภทของการมีมโนทัศน์ ผู้วิจัยจะอภิปรายเพื่อแสดงให้เห็นก่อนว่าข้อเสนองานการมีมโนทัศน์ในส่วนนี้มีความแตกต่างจากข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ของบิลเลอร์อย่างไร ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดว่าข้อเสนอของผู้วิจัยเหมือนกับข้อเสนอของบิลเลอร์

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้ว ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัลของบิลเลอร์ กล่าวคือ ผู้วิจัยไม่เห็นว่าการมีมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับสหัชญาณแต่อย่างใด หรือประจักษ์ก่อนประสบการณ์มิได้มาจากสหัชญาณเสมอไป เมื่อเป็นเช่นนี้ การมีมโนทัศน์จึงมิได้มีบทบาทในฐานะที่ทำให้สหัชญาณถือเป็นหลักฐานของความรู้ก่อนประสบการณ์ และความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัลก็มิได้เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์อย่างที่บิลเลอร์เข้าใจ

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าการมีมโนทัศน์มิได้เกี่ยวข้องกับใด ๆ กับแนวคิดความน่าเชื่อถือนิยมแบบโมดัล แต่เกี่ยวข้องกับความรู้ก่อนประสบการณ์ในฐานะที่เป็น “พื้นฐาน” ที่ทำให้ความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ ดังนั้น การมีมโนทัศน์ที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปจึงมิใช่ “การมีมโนทัศน์อย่างแน่นอน” ตามทัศนะของบิลเลอร์

ความหมายของ “การมีมโนทัศน์”

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้นว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะมีมโนทัศน์ โดยทั่วไปการที่ใครสักคนหนึ่งมีมโนทัศน์ ๆ หนึ่ง เราจะถือว่าใครคนนั้นสามารถตัดสินได้ว่าสิ่ง ๆ หนึ่งเป็นไปตามมโนทัศน์นั้นจริงหรือไม่ หรือการมีมโนทัศน์ C นั้น เราจะต้องสามารถประยุกต์ C ได้อย่างถูกต้องตามสถานการณ์สมมติต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเดียวกันของแต่ละคนอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันทั้งหมด ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ [เส้นตรง] ในเรขาคณิตแต่ละระบบ

ซึ่งมีความแตกต่างกัน หรือมโนทัศน์อาจแตกต่างกันในบางแง่มุม โดยในบางกรณี แม้ว่า S จะไม่อาจระบุค่านิยามเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่ามโนทัศน์ดังกล่าวมีความคล้ายคลึงเชิงครอบครัว (family resemblance) ที่ทำให้คนในสังคมสามารถสื่อสารกันอย่างเข้าใจว่าหมายถึงอะไรได้ (ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะของความคล้ายคลึงเชิงครอบครัวในลำดับต่อไป)

นอกจากนี้ แต่ละมโนทัศน์ยังสามารถถูกเปลี่ยนแปลงหรือหักล้างได้ ซึ่งอาจเกิดจากการกำหนดหรือปรับปรุงมโนทัศน์ใหม่ หรือเกิดจากการพบตัวอย่างแย้ง อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี แม้จะพบตัวอย่างแย้งมโนทัศน์หนึ่ง ๆ จากประสบการณ์ทางผัสสะ ก็ไม่ได้หมายความว่าส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือหักล้างมโนทัศน์เสมอไป กล่าวคือ ถ้าเข้าใจว่า [แมงมุม] คือ [สิ่งที่มี 8 ขา] แล้วถ้าวันหนึ่งพบสิ่งที่คล้ายแมงมุมแต่ไม่มีขา 8 ขา ก็อาจเป็นไปได้ว่าเราจะยังคงยืนยันว่า [แมงมุม] คือ [สิ่งที่มี 8 ขา] ตามเดิม แล้วเสนอว่าสิ่งที่พบนั้นไม่เป็น [แมงมุม]¹⁴ ซึ่งในกรณีลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราเห็นว่าความเข้าใจเกี่ยวกับ [แมงมุม] ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์หรือไม่ กล่าวคือ หากเราเห็นว่าความเข้าใจเกี่ยวกับ [แมงมุม] ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ เราก็ไม่จำเป็นต้องสังเกตแมงมุมจำนวนมากในโลกเพื่อที่จะยืนยันว่าแมงมุมทุกตัวมีแปดขา และการพบสิ่งที่คล้ายแมงมุมแต่ไม่มีขา 8 ขาก็จะเท่ากับว่าสิ่งที่พบไม่ใช่แมงมุม แต่หากเราเห็นว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับ [แมงมุม] ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ การพบสิ่งที่คล้ายแมงมุมแต่ไม่มี 8 ขาก็อาจทำให้ยังคงรับว่าสิ่งที่พบคือแมงมุมอยู่ แต่เป็นแมงมุมที่แปลกและไม่เหมือนแมงมุมตัวอื่น ๆ ที่เคยพบมา

อันที่จริงแล้วแนวทางที่เสนอคำตอบเกี่ยวกับคำถามที่ว่า “อะไรทำให้เรารู้ได้ว่ามีมโนทัศน์” มีหลายแนวทางด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางคำตอบต่าง ๆ ดังนี้

(ก) ข้อเสนอแบบนิยาม

A จะถือว่ามีมโนทัศน์ x เมื่อ A มีนิยามที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของ x เนื่องจากข้อเสนอแบบนี้เห็นว่ามโนทัศน์ประกอบด้วยมโนทัศน์ที่ซับซ้อนน้อยกว่าซึ่งทำหน้าที่เป็นนิยามเพื่อมาประกอบเป็นเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของมโนทัศน์นั้น ๆ

(ข) ข้อเสนอแบบโปรโตไทป์ (prototype)

¹⁴ ผู้วิจัยนำตัวอย่างดังกล่าวมาจากข้อเสนอเกี่ยวกับ “โครงสร้างแบบเปิดของภาษา” ในหนังสือปรัชญาคณิตศาสตร์ของสตีเฟน เอฟ. บาร์คเกอร์ (บาร์คเกอร์, 1964: 21-24)

A จะถือว่ามิมโนทัศน์ x เมื่อ A พบคุณสมบัติที่เป็นไปตามมโนทัศน์ x อย่างเพียงพอ เนื่องจากข้อเสนอแบบนี้เห็นว่ามโนทัศน์หนึ่ง ๆ มีโครงสร้างเชิงความน่าจะเป็นในลักษณะที่ว่าสิ่งหนึ่งจะเป็นไปตามมโนทัศน์หนึ่งเมื่อสิ่งนั้นมีจำนวนคุณสมบัติที่เป็นไปตามมโนทัศน์นั้นอย่างเพียงพอ ซึ่งเท่ากับว่าไม่จำเป็นต้องหาปริมาณที่แน่นอนของมโนทัศน์หนึ่ง ๆ (Margolis and Laurence, 2003: 195-196) ตัวอย่างเช่น [เกม] เป็นสิ่งที่มีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจมีความหมายถึง เกมกต ไข่ บาสเกตบอล หมากรูก หรือรูบิค เป็นต้น แม้ว่าเราจะสามารถใช้ [เกม] แต่เราก็ไม่สามารถระบุถึงสิ่งที่ เป็นสาระัตถะ (essence) ร่วมกันของเกมเหล่านี้ได้ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวสามารถตอบปัญหาที่ข้อเสนอเรื่องการมีมโนทัศน์แบบนิยามตอบไม่ได้ ตัวอย่างเช่น เหตุผลที่ตัดสินว่า [แอปเปิ้ล] มีลักษณะของผลไม้มากกว่า [ผลพลัม] ก็เพราะ [แอปเปิ้ล] มีส่วนร่วมในคุณสมบัติอันเป็นส่วนประกอบของ [ผลไม้] มากกว่า [ผลพลัม] เป็นต้น

ข้อเสนอในทฤษฎีโปรโตไทป์มีรากฐานมาจากแนวคิดของลูควิด วิตเกนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) กล่าวคือ วิตเกนสไตน์ (1953) เห็นว่าเทอมต่าง ๆ มี “ความคล้ายคลึงเชิงครอบครัว” (family resemblance) เช่นเดียวกับนิยามของสิ่งต่าง ๆ ที่เราไม่สามารถกำหนดได้ อย่างชัดเจน และมโนทัศน์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ส่วนมากก็จะมีลักษณะเช่นนี้ ตัวอย่างเช่น การที่ S กล่าวว่า “บ้านเธออยู่แถว ๆ นั้นะ” นั้น คำพูดของ S ดังกล่าวมิได้เป็นการยืนยันที่มีตำแหน่งแน่นอนว่าบ้านเธอจะอยู่ตำแหน่งใด หรือการพูดถึง “เกม” ของคน ๆ หนึ่ง เราไม่สามารถแน่ใจได้ว่าเกมของคน ๆ นั้นจะเป็นเกมในแบบที่คนอื่นคิดหรือไม่ กระนั้นก็ดี เทอมดังกล่าวก็มีความคล้ายคลึงเชิงครอบครัว ที่ทำให้คนทั้งสองสามารถสื่อสารกันอย่างเข้าใจว่าอีกฝ่ายหมายถึงอะไรได้ จะเห็นได้ว่า วิตเกนสไตน์ไม่ยอมรับว่าความหมายมีความแน่นอนตายตัว แต่ภาษามีเพียงความแน่นอนในระดับพอเพียง (sufficient certainty) ในการใช้เท่านั้น

(ค) ข้อเสนอแบบทฤษฎี

A จะถือว่ามิมโนทัศน์ x เมื่อ A เข้าใจเนื้อหาของ x ซึ่งถูกกำหนดโดยบทบาทของ x ในทฤษฎี เนื่องจากข้อเสนอแบบนี้เห็นว่าเห็นได้ว่าแต่ละมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์อื่น ๆ ในลักษณะเดียวกับที่แต่ละเทอมมีความสัมพันธ์กันในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ เนื้อหาของมโนทัศน์ถูกกำหนดโดยบทบาทของมโนทัศน์นั้น ๆ ในทฤษฎี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์หนึ่ง ๆ สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์อื่น ๆ และประสบการณ์สามารถหักล้างมโนทัศน์ทั้งหมดได้ (Margolis and Laurence, 2003: 198) นอกจากนี้ พรินซ์ (Prinz) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการมีมโนทัศน์แบบทฤษฎีเห็นว่ามโนทัศน์มีการแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์เกี่ยวกับ

สัตว์ มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งสร้าง มโนทัศน์เกี่ยวกับจิตวิทยา มโนทัศน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุทางกายภาพ เป็นต้น ซึ่งมโนทัศน์แต่ละกลุ่มเหล่านี้จะถูกกำหนดและควบคุมโดยทฤษฎีแบบชาวบ้าน (folk theory) ที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น ฟิสิกส์แบบชาวบ้านอธิบายว่าวัตถุที่มีทรงตันไม่สามารถทะลุผ่านวัตถุที่มีทรงตันเหมือนกันได้ โดยมีมโนทัศน์เหล่านี้จะมีลักษณะเชิงสาเหตุที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ มโนทัศน์จึงเหมือนกับทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่มีการแบ่งเป็นกลุ่มและมีบทบาทในการอธิบาย (Prinz, 2006: 418-419) โดย ข้อเสนอที่เห็นว่าการมีมโนทัศน์เป็นแบบทฤษฎีสามารถตอบปัญหาที่ถือเป็นข้อโต้แย้งต่อข้อเสนอที่เห็นว่าการมีมโนทัศน์เป็นแบบโปรโตไทป์ได้ ตัวอย่างเช่น ตามแนวคิดของข้อเสนอที่เห็นว่าการมีมโนทัศน์เป็นแบบทฤษฎีจะเห็นว่าการเปลี่ยนมโนทัศน์ของเด็กเป็นไปในรูปแบบเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีในวิทยาศาสตร์

(ง) ข้อเสนอแบบไม่มีโครงสร้าง

A จะถือว่ามีมโนทัศน์ x เมื่อ A มีความสัมพันธ์กับโลกเกี่ยวกับ x โดยข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวมักถูกเรียกว่าแนวคิดแบบปรมาณูนิยมเชิงมโนทัศน์ (conceptual atomism) โดยแนวคิดดังกล่าวเห็นว่าเนื้อหาของมโนทัศน์หนึ่ง ๆ มิได้ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์ของมโนทัศน์นั้นกับมโนทัศน์อื่น ๆ แต่ “ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับโลก” (mind-world relation) เป็นสิ่งที่กำหนดมโนทัศน์ หรือเนื้อหาของมโนทัศน์ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์นั้นกับโลก แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากข้อเสนอของคริปเก้และพัทน์มเรื่องทอมเกี่ยวกับสิ่งธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น คริปเก้โต้แย้งว่าชื่อเฉพาะมิได้เป็นไปตามทฤษฎีเชิงบรรยาย กล่าวคือ ตามแนวคิดของทฤษฎีเชิงบรรยาย “เกอเดล” หมายถึง “ผู้ค้นพบทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเลขคณิต” แต่คริปเก้ชี้ให้เห็นว่าอาจเป็นไปได้ว่ามีคนอื่นที่เป็นผู้ค้นพบทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเลขคณิตตัวจริงแต่เกอเดลฆ่าคน ๆ นั้นแล้วนำผลงานมาเป็นของตนเอง และถ้าเป็นเช่นนั้น เราจะต้องหมายถึงคนอื่นเวลากล่าวว่า “เกอเดล” ในสถานการณ์เช่นนี้จะเห็นได้ว่า “เกอเดลคือผู้ค้นพบทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเลขคณิต” เสนอสิ่งที่ผิดเกี่ยวกับเกอเดล คริปเก้จึงเสนอว่าชื่อเฉพาะจะอ้างถึงอย่างถูกต้องเมื่อชื่อเฉพาะมีความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุกับสิ่งที่ถูกอ้างถึงนั้น จากข้อเสนอดังกล่าว นักปรมาณูนิยมเชิงมโนทัศน์จึงนำมาประยุกต์เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ โดยเห็นว่ามีมโนทัศน์จะต้องสัมพันธ์กันเชิงสาเหตุกับโลก มิใช่สัมพันธ์กับมโนทัศน์อื่น ๆ (Margolis and Laurence, 2006: 5-6)

ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ที่ผ่านมาแล้วแต่ถูกโต้แย้งด้วยเหตุผลต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอแบบนิยามมักถูกโต้แย้งในลักษณะที่ว่า ในหลายกรณีการหานิยามที่ “ถูกต้อง” ของมโนทัศน์หนึ่ง ๆ เป็นเรื่องยากลำบากมาก และหากพิจารณาประวัติปรัชญาที่ผ่านมา จะพบว่ามีความเห็นไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับนิยามของสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ ยิ่งไปกว่านั้น ข้อเสนอแบบดังกล่าวยังอาจถูกโจมตีจากข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์ และประพจน์สังเคราะห์ของไคร์น เนื่องจากข้อเสนอดังกล่าวโจมตีประพจน์วิเคราะห์ในฐานะที่เป็นประพจน์ที่จริงเพราะนิยามความหมายของประพจน์นั้น ๆ (Prinz, 2006: 416-417) ข้อเสนอแบบโปรโตไทป์ก็ถูกมองว่ามีปัญหาและข้อจำกัดเช่นเดียวกัน เนื่องจากดูเหมือนว่าข้อเสนอแบบโปรโตไทป์จะเหมาะกับการตัดสินที่เร็วและไม่ได้ไตร่ตรอง เมื่อคนเราได้ไตร่ตรองมากขึ้นแล้วมักจะไปเหนือกระบวนการเปรียบเทียบความเหมือนความต่าง ตัวอย่างเช่น ถ้าถามว่าสุนัขที่ถูกผ่าตัดให้เหมือนแรคคูนทุกอย่างเป็นสุนัขหรือแรคคูน ส่วนใหญ่คนเราจะตอบว่ายังคงเป็นสุนัข ซึ่งเท่ากับว่าการมีคุณสมบัติหลายอย่างเหมือนแรคคูนไม่ได้ทำให้ตัดสินว่าเป็นแรคคูนเสมอไป (Margolis and Laurence, 2003: 196-197) ข้อเสนอเชิงทฤษฎีมักถูกโต้แย้งว่าเป็นเรื่องยากที่แต่ละคนจะมีมโนทัศน์เดียวกัน เนื่องจากข้อเสนอดังกล่าวมีนัยขององค์รวมนิยม (holism) ที่เห็นว่าเนื้อหาของมโนทัศน์ถูกกำหนดโดยบทบาทของมโนทัศน์นั้น ๆ ในทฤษฎี ส่วนข้อเสนอแบบไม่มีโครงสร้างก็ถูกโต้แย้งเช่นเดียวกัน โดยมักเป็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบทบาทในการอธิบายของมโนทัศน์ กล่าวคือ ทฤษฎีส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงศักยภาพในการอธิบายมโนทัศน์กับโครงสร้างของมโนทัศน์ แต่เมื่อข้อเสนอดังกล่าวเห็นว่ามโนทัศน์ไม่มีโครงสร้าง ข้อเสนอข้างต้นจึงอาจมีปัญหากับบทบาทในการอธิบายของมโนทัศน์ นอกจากนี้ ข้อเสนอการมีมโนทัศน์แบบปรมาณูนิยมเชิงมโนทัศน์ยังแบ่งแยกมโนทัศน์หยาบเกินไป เนื่องจากข้อเสนอดังกล่าวเห็นว่ามโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับโลกซึ่งในกรณีของน้ำ จะเห็นได้ว่า [น้ำ] กับ H_2O แม้จะบ่งถึงสิ่งเดียวกันแต่ก็เป็นมโนทัศน์ที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ คนบางคนอาจมีมโนทัศน์หนึ่งโดยไม่มีอีกมโนทัศน์หนึ่งได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการอธิบายว่ามโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับสิ่งในโลกเป็นการแบ่งมโนทัศน์ที่หยาบเกินไปหรือไม่ (Margolis and Laurence, 2003: 203-204) และข้อเสนอแบบไม่มีโครงสร้างยังมีนัยว่าในกรณีของมโนทัศน์ซับซ้อนที่ประกอบด้วยมโนทัศน์ย่อย ๆ เช่น [ชายโสด] นั้น เราสามารถจะมีมโนทัศน์ [ชายโสด] ได้โดยที่ปราศจากการรู้ว่าเขาเป็นชายหรือเป็นคนที่ยังไม่แต่งงาน (Prinz, 2006: 416-417) นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมการมีมโนทัศน์ทุกมโนทัศน์ของเรา เนื่องจากในหลายกรณีเรามีมโนทัศน์ที่ซับซ้อนโดยอาศัยความเข้าใจมโนทัศน์ย่อย ๆ ที่ประกอบอยู่ในมโนทัศน์ที่ซับซ้อนนั้น เช่น [บ้านเก่า] [ตลาดน้ำ] หรือ [อัครวินโตะกลม] เป็นต้น

จากการพิจารณาข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่าการมีมโนทัศน์มีความซับซ้อนมากจนไม่อาจใช้แนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพื่ออธิบายการมีมโนทัศน์ทั้งหมดได้อย่างครอบคลุม ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอการมีมโนทัศน์แบบนิยามไม่ครอบคลุมกรณีที่ไม่สามารถให้นิยามที่แน่ชัดเกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น ๆ ได้ หรือข้อเสนอการมีมโนทัศน์แบบโปรโตไทป์ไม่ครอบคลุมกรณีที่มโนทัศน์หนึ่ง ๆ มีนิยามที่ชัดเจนว่าคืออะไร ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยกับแนวทางพหุนิยม (pluralism) เกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ กล่าวคือ พหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์เห็นว่าเราอาจมีมโนทัศน์ได้จากหลายรูปแบบ ซึ่งการยอมรับพหุนิยมดังกล่าวทำให้เราสามารถหลีกเลี่ยงข้อโต้แย้งหลักที่มีต่อข้อเสนอเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ข้างต้นได้ ตัวอย่างเช่น การรับข้อเสนอแบบนิยามทำให้เราต้องหานิยามซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของมโนทัศน์ แต่มีหลายกรณีที่เราไม่สามารถหาเงื่อนไขดังกล่าวได้ เมื่อเรารับพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ก็อาจเข้าใจสถานการณ์ดังกล่าวได้ว่าเราสามารถมีมโนทัศน์ที่เราไม่รู้นิยามซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของมโนทัศน์นั้น ๆ เนื่องจากเราอาจมีมโนทัศน์ดังกล่าวในแบบอื่น เช่นแบบโปรโตไทป์ ซึ่งเน้นว่าเราไม่จำเป็นต้องรู้นิยามที่ชัดเจนเกี่ยวกับมโนทัศน์ ในขั้นนี้ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่าเราสามารถมีมโนทัศน์ได้ในหลายรูปแบบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแบบนิยาม แบบโปรโตไทป์ แบบทฤษฎี หรือแบบไม่มีโครงสร้าง

อีริก มาร์โกลิส (Eric Margolis) และสตีเฟน ลอเรนซ์ (Stephen Laurence) ก็เป็นผู้ที่เสนอแนวทางพหุนิยมดังกล่าวเช่นกัน พวกเขาเสนอแนวทางพหุนิยมเกี่ยวกับโครงสร้างของมโนทัศน์ไว้ในบทความ “Concepts” (2003) และหนังสือ Concepts: Core Readings (1999) ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอของมาร์โกลิสและลอเรนซ์ว่าโครงสร้างของมโนทัศน์มีลักษณะเป็นแบบพหุนิยม กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอของมาร์โกลิสและลอเรนซ์มิได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการมีมโนทัศน์แบบทฤษฎี¹⁵ เนื่องจากแนวทางที่พวกเขาให้ไว้เพื่อตอบปัญหาเรื่องโครงสร้าง

¹⁵ มาร์โกลิสและลอเรนซ์เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างมโนทัศน์หลัก ๆ เอาไว้ 4 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้ (Margolis and Laurence, 2003: 206-207)

- (1) Compositional reference-determining structure: โครงสร้างนี้จะให้เนื้อหาและการอ้างถึงของมโนทัศน์ผ่านความหมายที่เป็นส่วนประกอบของมโนทัศน์ ตัวอย่างเช่น [สุนัขสีน้ำตาล] ประกอบด้วย [สุนัข] และ [สีน้ำตาล] (โครงสร้างนี้มีลักษณะเหมือนโครงสร้างแบบนิยาม)
- (2) Non-semantic structure: โครงสร้างนี้ไม่ให้เนื้อหาของมโนทัศน์ แต่ให้หน้าที่ของมโนทัศน์ (โครงสร้างนี้มีลักษณะเหมือนโครงสร้างตามทฤษฎีโปรโตไทป์)
- (3) Non-referential semantic structure: โครงสร้างนี้ให้เนื้อหาของมโนทัศน์ แต่ไม่ให้การอ้างถึงโครงสร้างดังกล่าวสามารถประยุกต์กับเนื้อหาที่แคบได้

ของมโนทัศน์ไม่แนวคิดแบบทฤษฎีเข้าใจด้วย โดยผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดแบบทฤษฎีเป็นโครงสร้างที่สำคัญมากแนวคิดหนึ่งของมโนทัศน์ กล่าวคือ จะเห็นได้ว่าทฤษฎี (เช่นทฤษฎีเคมี) มีบทบาทในการทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี ตัวอย่างเช่น [โพลิจิสตัน] อีกทั้งในหลายกรณีการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์หนึ่ง ๆ สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์อื่น ๆ ซึ่งเท่ากับว่ามโนทัศน์หนึ่งมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์อื่นในทฤษฎี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะเสนอแนวทางพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์ ซึ่งเท่ากับว่า เราสามารถมีมโนทัศน์ได้ในหลายรูปแบบด้วยกัน ดังนี้ (1) แบบนิยาม (2) แบบโปรโตไทป์ (3) แบบทฤษฎี และ (4) แบบไม่มีโครงสร้าง ยิ่งไปกว่านั้น นอกจากผู้วิจัยจะเห็นด้วยกับแนวทางพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์แล้ว ผู้วิจัยยังเห็นว่าอาจเป็นไปได้ที่แต่ละคนจะมีมโนทัศน์เดียวกันแตกต่างกันโดยอาศัยแนวทางที่แตกต่างกันอีกด้วย ตัวอย่างเช่น คนบางคนอาจมีมโนทัศน์ [วัยรุ่น] แบบนิยาม แต่บางคนอาจมีมโนทัศน์ [วัยรุ่น] แบบโปรโตไทป์ เป็นต้น

ทั้งนี้ อาจมีผู้ตั้งคำถามว่าการยอมรับพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์จะทำให้เกิดสภาวะที่ขัดแย้งในตัวเองหรือไม่ กล่าวคือ การยอมรับแนวทางทั้ง 4 แบบทำให้ท้ายที่สุดแล้วข้อเสนอของผู้วิจัยขัดแย้งกันเองหรือไม่ กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า การยอมรับพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์มิได้ทำให้เกิดสภาวะที่ขัดแย้งในตัวเอง เนื่องจากผู้วิจัยมิได้บอกว่า “มโนทัศน์หนึ่ง ๆ จะสามารถทั้งมีนิยามและไม่มีนิยามในเวลาเดียวกันสำหรับคน ๆ หนึ่ง” แต่ผู้วิจัยเสนอว่ามโนทัศน์บางมโนทัศน์อาจมีนิยามแน่ชัด แต่มโนทัศน์บางมโนทัศน์ก็อาจไม่มีนิยามแน่ชัด นอกจากนี้ บางคนอาจเห็นว่า มโนทัศน์ [A] มีนิยามแน่ชัด ในขณะที่บางคนไม่เห็นนิยามที่แน่ชัดของ [A] เมื่อเป็นเช่นนี้ การยอมรับพหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์จึงมิได้ทำให้เกิดสภาวะที่ขัดแย้งในตัวเองจริง

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับ “ประเภทของการกำหนดมโนทัศน์” เพื่อที่จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าการมีมโนทัศน์สามารถเป็นพื้นฐานที่ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ของ S ว่า P เป็นไปได้ได้อย่างไร

ประเภทของการมีมโนทัศน์

- การมีมโนทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะ

---

(4) Conceptual atomism structure: ซึ่งหมายถึง “หลักการกลไกนิยมเชิงสนับสนุน” ที่กล่าวถึงไปในเชิงอรรถก่อนหน้า

การมีมโนทัศน์อาจเกิดขึ้นจากการกำหนดมโนทัศน์ที่ไม่เกี่ยวข้องของอะไรกับประสบการณ์ทางผัสสะ ตัวอย่างเช่น การกำหนดว่า [เส้นตรง] [จุด] [วงกลม] [เซต] คืออะไรในเรขาคณิตหรือเลขคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ เป็นต้น

ทั้งนี้ อาจมีผู้สงสัยว่าการที่ผู้วิจัยเสนอว่าเราสามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับประพจน์ต่าง ๆ ในคณิตศาสตร์ในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าประพจน์เหล่านั้นตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ นั้นหมายความว่าเราสามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่นักคิดหลายคนเห็นกันว่าเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม (abstract entity) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในเวลาและอวกาศ ตัวอย่างเช่น จำนวน เซต หรือฟังก์ชัน ได้ใช่หรือไม่

ในส่วนขอประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการมีมโนทัศน์สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม (concrete entity) และสิ่งที่เป็นนามธรรม กล่าวคือ เราสามารถมีมโนทัศน์หรือกำหนดมโนทัศน์ทั้งเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ในเวลาและอวกาศและไม่อยู่ในเวลาและอวกาศ หรือสิ่งบางสิ่งไม่ปรากฏในเวลาและอวกาศเลยแต่เราก็สามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งนั้นได้ ตัวอย่างเช่น ในเวลาและอวกาศไม่ปรากฏให้เห็น [เซต] อย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากเราจะเห็นแต่เพียง สิ่งเฉพาะ₁, สิ่งเฉพาะ₂, สิ่งเฉพาะ₃, สิ่งเฉพาะ₄,... แต่เราก็สามารถเข้าใจมโนทัศน์ [เซต] ซึ่งเป็นสิ่งนามธรรมที่ไม่ปรากฏในเวลาและอวกาศได้ โดยอาจเกิดจากการเชื่อมโยงมโนทัศน์ดังกล่าวเข้ากับมโนทัศน์อื่น ๆ ตัวอย่างเช่น [กลุ่ม] เป็นต้น หรือเราสามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งในเรื่องแต่งเช่น [ยูนิคอร์น] ได้ แม้ว่ายูนิคอร์นจะมีได้มีอยู่ในเวลาและอวกาศจริง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเราสามารถมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งนามธรรมได้

○ การมีมโนทัศน์ที่ได้มาจากการเรียนรู้หรือการมีประสบการณ์ทางผัสสะ

การมีมโนทัศน์อาจเกิดขึ้นจากการกำหนดมโนทัศน์ที่ได้มาจากการเรียนรู้หรือการมีประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งมโนทัศน์ในรูปแบบนี้เป็นการให้ลักษณะหรือจัดประเภทสิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้จากประสบการณ์ทางผัสสะ ตัวอย่างเช่น [สูง] [มาก] [ผู้หญิง] หรือ [ดาวเคราะห์] เป็นต้น นอกจากนี้ การมีมโนทัศน์แบบนี้ยังอาจเกิดจากการสรุปแบบอุปนัยเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ ด้วยก็ได้ กล่าวคือ เรามีการสังเกตซ้ำ ๆ เกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ จนมีการ “การกำหนด” ว่ามโนทัศน์นั้น ๆ คืออะไร โดยเรามีการกำหนดว่าเราจะเรียกสิ่งที่เราสังเกตว่าอะไรและมีขอบเขตแค่ไหน ซึ่งในกรณีนี้แตกต่างจากการสังเกตเพื่อให้เหตุผลสนับสนุนประพจน์หลังประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น “เก้าอี้ในห้องประชุมนี้มี 30 ตัว” หรือ “กาเท่าที่เราเคยพบเห็นมาทั้งหมดสีดำ” เนื่องจากประสบการณ์จะยืนยันได้เพียงสิ่งที่เราเคยมีประสบการณ์เท่านั้น จะไม่สามารถยืนยันไปเกินกว่า

สิ่งที่เราเคยมีประสบการณ์ด้วยได้ หรือประสบการณ์ไม่สามารถยืนยันว่า “กาทุกตัวสีดำ” ได้ แต่ในกรณีของการมีมโนทัศน์ที่มาจากการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย พอเราพบตัวอย่างเฉพาะที่ไม่เป็นไปตามที่มโนทัศน์บอกเอาไว้ เราจะถือว่าตัวอย่างเฉพาะนั้นไม่ใช่หรือไม่เป็นไปตามมโนทัศน์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น [ดาวเคราะห์] ซึ่งเรากำหนดว่าเป็น [ดาวที่ไม่มีแสงสว่างในตัวเอง], [วัตถุที่มีวงโคจรรอบดวงอาทิตย์เหมือนกับดาวเคราะห์ที่เป็นบริวารของดวงอาทิตย์อื่น ๆ] และ [วัตถุที่มีขนาดใหญ่พอที่จะเก็บกวาดมวลสารจนสามารถครอบครองวงโคจรแต่เพียงวัตถุเดียว] ทีนี้เมื่อนักดาราศาสตร์พบว่าดาวพลูโตที่ถือกันว่าเป็นดาวเคราะห์ในตอนแรกมีวงโคจรรอบดวงอาทิตย์ไม่เหมือนกับดาวเคราะห์ที่เป็นบริวารของดวงอาทิตย์อื่น ๆ และมีได้มีขนาดใหญ่พอที่จะเก็บกวาดมวลสารจนสามารถครอบครองวงโคจรแต่เพียงผู้เดียวได้ นักดาราศาสตร์ส่วนใหญ่ในการประชุมสมัชชาดาราศาสตร์สากลครั้งที่ 26 จึงลงคะแนนว่าดาวพลูโต “ไม่ใช่” ดาวเคราะห์ แต่เป็นดาวเคราะห์แคระ (dwarf planet)

ทั้งนี้ จากข้อเสนอดังกล่าวอาจเกิดข้อสงสัยว่า การมีนักดาราศาสตร์บางคนผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการเสนอว่าดาวพลูโตไม่ใช่ดาวเคราะห์เท่ากับเป็นแสดงให้เห็นปัญหาของข้อเสนอที่ผ่านมาของผู้วิจัยหรือไม่ กระนั้นก็ดี การที่นักดาราศาสตร์บางคนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่ว่าดาวพลูโตไม่ใช่ดาวเคราะห์นั้นในแง่หนึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นเรื่องของ การไม่เห็นด้วยกับมโนทัศน์ ตัวอย่างเช่น นักดาราศาสตร์บางคนไม่เห็นว่าเป็น [ดาวเคราะห์] คือ [วัตถุที่มีขนาดใหญ่พอที่จะเก็บกวาดมวลสารจนสามารถครอบครองวงโคจรแต่เพียงวัตถุเดียว] หรือบางคนเห็นว่า [ดาวเคราะห์] คือ [วัตถุที่โคจรรอบดวงอาทิตย์] เมื่อความเข้าใจต่อ [ดาวเคราะห์] เป็นเช่นนี้ พวกเขาจึงยังยืนยันว่าดาวพลูโตเป็นดาวเคราะห์อยู่ นอกจากนี้ การที่นักดาราศาสตร์บางคนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่ว่าดาวพลูโตไม่ใช่ดาวเคราะห์นั้นยังอาจมองได้ในรูปแบบเดียวกับ [แมงมุม] ที่ผู้วิจัยเคยยกตัวอย่างไปก่อนหน้านี้ ว่าเป็นเรื่องที่ยึดอยู่กับการมองว่าความเข้าใจเกี่ยวกับแมงมุมถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์หรือไม่ กล่าวคือ หากมองว่าความเข้าใจเกี่ยวกับดาวพลูโตถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ ก็อาจเป็นไปได้ว่านักดาราศาสตร์บางคนจะมองว่าดาวพลูโตยังคงเป็นดาวเคราะห์อยู่ แต่เป็นดาวเคราะห์ที่แปลกกว่าดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ซึ่งในกรณีนี้ก็อาจกล่าวได้ว่าการไม่เห็นด้วยของนักดาราศาสตร์บางคนดังกล่าวไม่เป็นปัญหากับข้อเสนอของผู้วิจัย เนื่องจากเรื่องเกี่ยวกับดาวพลูโตก็จะกลายเป็นเรื่องที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ แต่หากมองว่าความเข้าใจเกี่ยวกับดาวพลูโตถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ การไม่เห็นด้วยของนักดาราศาสตร์ก็จะเป็นการไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับมโนทัศน์ [ดาวเคราะห์] ซึ่งเท่ากับว่าการไม่เห็นด้วยดังกล่าวไม่ได้เป็นการปฏิเสธข้อเสนอของผู้วิจัย

ในทางตรงกันข้าม การไม่เห็นด้วยของนักดาราศาสตร์ข้างต้นยังกลับเป็นการย้ำให้เห็นว่าหากเรามองว่าความเข้าใจเกี่ยวกับดาวเคราะห์ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับประพจน์ที่ว่า “ดาวพลูโตเป็นดาวเคราะห์ดวงหนึ่ง” ก็ล้วนเป็นความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการมีมโนทัศน์เกี่ยวกับ [ดาวเคราะห์] ทั้งสิ้น

กระนั้นก็ดี อาจมีผู้ตั้งคำถามว่าเมื่อผู้วิจัยอ้างถึงการสรุปแบบอุปนัย ผู้วิจัยก็ควรให้เหตุผลสนับสนุนการอ้างเหตุผลแบบดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าอันที่จริงแล้วกระบวนการสังเกตซ้ำ ๆ เกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ จนมีการกำหนดความโนทัศน์นั้น ๆ ทั้งหมดเป็นอะไรหรือน่าจะเป็นอะไรนั้นล้วนแล้วแต่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์อันเนื่องมาจากการมีมโนทัศน์เป็นพื้นฐานในส่วนต่อไป

(3) การมีมโนทัศน์สามารถทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P ได้อย่างไร

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าการมีมโนทัศน์ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ ซึ่งจะเริ่มต้นจากการอภิปรายถึงบทบาทของการมีมโนทัศน์ต่อการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยและการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย แล้วจึงค่อยแสดงให้เห็นในลำดับต่อมาว่าการมีมโนทัศน์เป็นพื้นฐานที่ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ได้อย่างไร

○ บทบาทของการมีมโนทัศน์ต่อการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยและการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย

ในส่วนนี้จะอภิปรายถึงบทบาทของการมีมโนทัศน์ต่อการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยและการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย โดยผู้วิจัยเห็นว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งที่ทำให้การอ้างเหตุผลแบบนิรนัยเป็นไปได้ ซึ่งเท่ากับว่าการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยดังกล่าวถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ การมีมโนทัศน์ [X] ว่าเป็น [Y] ทำให้เรามีการสรุปตามมาในลักษณะ “สำหรับทุก ๆ X ถ้าสิ่งนั้นเป็น X แล้วสิ่งนั้นจะต้องเป็น Y” ตัวอย่างเช่น การมีมโนทัศน์ [คน] ว่าเป็น [สิ่งมีชีวิตที่ต้องตาย] ทำให้เราสรุปตามมาในลักษณะ “สำหรับทุก ๆ คน ถ้าสิ่งนั้นเป็นคน แล้วสิ่งนั้นจะต้องเป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องตาย” และเมื่อมีการยืนยันต่อมาว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นคน การสรุปแบบนิรนัยจึงเกิดขึ้นตามมา ตัวอย่างเช่น มีการยืนยันว่า “โสกราตีสเป็นคน” จึงมีการสรุปแบบนิรนัยตามมาจากหลักการดังกล่าวว่า “โสกราตีสเป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องตาย” เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน การมีมโนทัศน์ก็เป็นสิ่งที่ทำให้การอ้างเหตุผลแบบอุปนัยเป็นไปได้ กล่าวคือ การมีมโนทัศน์ [X] ว่าเป็น [Y] ทำให้เรามีการสรุปตามมาในลักษณะ “สำหรับทุก ๆ X ถ้าสิ่งนั้นเป็น X แล้วสิ่งนั้น

มักจะต้องเป็น Y” ตัวอย่างเช่น การมีมีโนทัศน์ [ปลา] ว่ามักจะคือ [สิ่งมีชีวิตที่ออกลูกเป็นไข่] ทำให้เรามีการสรุปตามมาในลักษณะ “สำหรับทุก ๆ ปลา ถ้าสิ่งนั้นเป็นปลาแล้วสิ่งนั้นมักจะต้องเป็นสิ่งมีชีวิตที่ออกลูกเป็นไข่” ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่การสรุปในลักษณะดังกล่าวเป็นการสรุปแบบ “ถ้าสิ่งนั้นเป็น X สิ่งนั้น “มักจะ” เป็น Y” ข้อสรุปที่ได้จึงอาจไม่ถูกต้องเสมอไป ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยที่หมายถึงการอ้างเหตุผลที่ถ้าข้ออ้างทั้งหมดเป็นจริง ข้อสรุปที่ตามมาจากการยอมรับข้ออ้างอาจไม่เป็นจริงเสมอไป ดังนั้น เมื่อทั้งการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยและการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยล้วนแล้วแต่มีพื้นฐานมาจากการมีมีโนทัศน์ การอ้างเหตุผลทั้งสองแบบดังกล่าวจึงถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

ทั้งนี้ ข้อเสนอข้างต้นเป็นข้อเสนอยืนยันเฉพาะ “กระบวนการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยและกระบวนการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย” เท่านั้นว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ ข้อเสนอดังกล่าวมิได้มีนัยว่าประพจน์ที่อยู่ในการอ้างเหตุผลทั้งสองจำเป็นต้องเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เสมอ นั่นคือเป็นไปได้ที่ประพจน์ที่ใช้ในการอ้างเหตุผลทั้งสองแบบจะเป็นประพจน์แบบหลังประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น การอ้างว่า “สิ่งของต่าง ๆ ในห้องนี้ทั้งหมดเป็นสีขาว” และ “เพียงนั้นเป็นสิ่งของในห้องนี้” แล้วสรุปว่า “เพียงนั้นเป็นสีขาว” มิได้มีนัยว่าประพจน์เช่น “เพียงนั้นเป็นสิ่งของในห้องนี้” หรือ “เพียงนั้นเป็นสีขาว” จะต้องเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์ กระนั้นก็ดี สิ่งที่ยืนยันได้อย่างหนึ่งจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาคือการอ้างเหตุผลในลักษณะนี้ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

○ บทบาทของการมีมีโนทัศน์ต่อการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

ผู้วิจัยเห็นว่าการมีมีโนทัศน์ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ที่จะเชื่อว่า P กล่าวคือ การมีมีโนทัศน์ถือเป็นพื้นฐานที่ทำให้ S สามารถ “ตัดสินใจความถูกต้อง” ของ P ได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสิ่งอื่นใดนอกจากการมีมีโนทัศน์ โดยการตัดสินใจความถูกต้องดังกล่าวเป็นไปได้จากการมีมีโนทัศน์และอาจอาศัยการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยมาช่วยพิจารณาด้วยก็ได้ ตัวอย่างเช่น

(ก) ลุงเป็นผู้ชาย

จากประพจน์ (ก) การที่เรามีมีโนทัศน์ [ลุง] ว่าคือ [ผู้ชาย] ทำให้เราสามารถตัดสินใจว่าประพจน์ “ลุงเป็นผู้ชาย” ถูกต้องได้โดยอาศัยเพียงการมีมีโนทัศน์เท่านั้น

(ข) ถ้า X สูงกว่า Y และ Y สูงกว่า Z แล้ว X จะสูงกว่า Z

ประพจน์ (ข) กล่าวถึงมโนทัศน์ [และ] กับ [ถ้า...แล้ว] ในตรรกศาสตร์ และกล่าวถึงมโนทัศน์ [สูงกว่า] โดยเป็นประพจน์ที่สรุปจากความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์เหล่านี้ จะเห็นได้ว่าความเชื่อข้างต้นมีความแตกต่างจาก “X สูงกว่า Y” เนื่องจากเราต้องอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะเพื่อที่จะรู้ว่าความเชื่อ “X สูงกว่า Y” จริงหรือไม่ ในขณะที่ “ถ้า X สูงกว่า Y และ Y สูงกว่า Z แล้ว X จะสูงกว่า Z” นั้น การมีมโนทัศน์ในตรรกศาสตร์และมโนทัศน์ [สูงกว่า] ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้ S ตัดสินว่า “ถ้า X สูงกว่า Y และ Y สูงกว่า Z แล้ว X จะสูงกว่า Z” ถูกต้อง

(ค) วงกลมคือรูปร่างที่ถูกล้อมรอบด้วยเส้นหนึ่งเส้น โดยเส้นตรงทุกเส้นที่ลากจากจุด ๆ หนึ่งซึ่งอยู่ภายในรูปร่างไปยังเส้นที่ล้อมรอบรูปร่างนี้มีความยาวเท่ากันหมด

ประพจน์ (ค) เป็นประพจน์ที่สามารถตัดสินความถูกต้องได้จากการพิจารณามโนทัศน์ [วงกลม] ว่าเป็นเช่นที่ประพจน์ว่าไว้หรือไม่ แม้ว่าอาจมีเรขาคณิตได้หลายระบบ และแต่ละระบบก็จะมีมโนทัศน์ [วงกลม] ที่แตกต่างกันไป แต่หาก [วงกลม] อยู่ในเรขาคณิตรูปแบบที่ไม่มี การยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ ก็อาจกล่าวได้ว่าประพจน์ที่เกิดจากการมีมโนทัศน์ [วงกลม] เหล่านี้ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เนื่องจากเป็นประพจน์ที่สามารถตัดสินว่าถูกต้องได้โดยการพิจารณาจากมโนทัศน์ [วงกลม] เท่านั้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเรขาคณิต ตรรกศาสตร์ และเลขคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ เนื่องจากประพจน์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีพื้นฐานมาจากการมีมโนทัศน์ โดยระบบเรขาคณิตระบบหนึ่ง ๆ เป็นไปได้โดยเริ่มต้นจากการมีมโนทัศน์กับทอมพื้นฐานต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น [จุด] [เส้นตรง] [พื้นผิว] [มุมราบ] [วงกลม] หรือ [มุมฉาก] การมีมโนทัศน์กับ “ทอมพื้นฐาน” ในระบบจะทำให้ได้มูลบทและสัจพจน์ของระบบออกมา ตัวอย่างเช่น เส้นตรงคือเส้นที่ประกอบด้วยจุดซึ่งวางเรียงอยู่ในระดับเดียวกัน และด้วยประพจน์ที่ได้มาจากการมีมโนทัศน์เหล่านี้ทำให้สามารถสรุปทฤษฎีบทที่ตามมาจากการยอมรับประพจน์ดังกล่าว ซึ่งแม้ว่าจะมีการอาศัยเครื่องมืออื่น ๆ เช่นการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยเข้ามาช่วยในการสรุป แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าเครื่องมือดังกล่าวก็ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เช่นเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ทฤษฎีบทซึ่งเป็นประพจน์ที่สรุปแบบนิรนัยมาจากนิยามมูลบท และสัจพจน์ของระบบที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะจึงถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

(ง) ผลบวกของมุมของสามเหลี่ยมจะเท่ากับสองมุมฉากเสมอ

อย่างไรก็ตาม อาจมีผู้แย้งว่าการมีมโนทัศน์ก็เป็นพื้นฐานของการให้เหตุผล สนับสนุนแบบหลังประสบการณ์เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การตัดสินความถูกต้องของ “รถคันนั้นสีดำ” นั้น S จะต้องมโนทัศน์เช่น [รถ] และ [สีดำ] ก่อน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าแม้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์จะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีมโนทัศน์ แต่การมีมโนทัศน์ “มิได้” เป็นสิ่งที่ช่วยตัดสินว่าประพจน์หลังประสบการณ์หนึ่ง ๆ ถูกต้องหรือไม่เช่นในกรณีของประพจน์ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ “รถคันนั้นสีดำ” จะต้องมีการพิจารณา “รถคันนั้น” โดยอาศัยประสบการณ์เสียก่อนว่ามีสีดำจริงหรือไม่จึงจะสามารถตัดสินความถูกต้องของประพจน์ได้ ดังนั้นการมีมโนทัศน์จึงทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้เท่านั้น มิได้ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์เป็นไปได้ด้วย

นอกจากนี้ พหุนิยมเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์คือแนวคิดที่ทำให้เห็นว่าเราอาจมีมโนทัศน์ได้จากหลายแนวทางด้วยกัน ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ [โต๊ะ] หรือ [เกม] สำหรับ S แต่ละคนอาจไม่อยู่ในรูปแบบของนิยามเพียงอย่างเดียว แต่อาจอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น แม้ว่าในหลายกรณีเราจะหา นิยามที่แท้จริงและครบถ้วนสมบูรณ์ของมโนทัศน์ไม่ได้ แต่โดยส่วนใหญ่และโดยทั่วไปแล้วเราจะมี ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับมโนทัศน์ต่าง ๆ ซึ่งความเข้าใจร่วมกันเหล่านี้ทำให้การสื่อสารเป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น

(จ) นาฏศิลป์คือศิลปะอย่างหนึ่ง

ในกรณีของประพจน์ (จ) นั้น เราอาจไม่รู้นิยามซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของศิลปะ แต่เราสามารถตัดสินได้ว่า (จ) ถูกต้องโดยมีสาเหตุมาจากการมีมโนทัศน์ [ศิลปะ] ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในกรณีข้างต้น เรามีมโนทัศน์ [ศิลปะ] แบบโปรโตไทป์

(ข) ชายโสดคือชายที่มีสถานะยังไม่ได้แต่งงาน

ประพจน์ (ข) กล่าวถึงมโนทัศน์ [โสด] ซึ่งความเข้าใจร่วมกันความเข้าใจหนึ่งเกี่ยวกับ [โสด] คือ [สถานะยังไม่ได้แต่งงาน] การมีมโนทัศน์ [โสด] ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้สามารถยืนยันได้ว่า “ชายโสดคือชายที่มีสถานะยังไม่ได้แต่งงาน” ถูกต้อง

(ข) ไม่มีสี่เหลี่ยมที่กลม

ประพจน์ (ข) ประกอบด้วยมโนทัศน์ [กลม] [สี่เหลี่ยม] และ [~] โดยสำหรับ [กลม] นั้น เรามีความเข้าใจหนึ่งร่วมกันว่ามีลักษณะ [~] [สี่เหลี่ยม] ซึ่ง [~] [สี่เหลี่ยม] ไม่เพียง

พอที่จะเป็นนิยามของ [กลม] (เนื่องจาก $[\sim]$ สี่เหลี่ยม อาจมีได้หมายถึง [กลม] ก็ได้ อาจหมายถึงอย่างอื่นที่ไม่มีเหลี่ยมเช่น [จุด] เป็นต้น แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า การที่ S มีมโนทัศน์ [กลม] [สี่เหลี่ยม] $[\sim]$ ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้ S สามารถตัดสินได้ว่า “ไม่มีสี่เหลี่ยมที่กลม” ถูกต้อง

เมื่อการมีมโนทัศน์สำหรับ S แต่ละคนอาจเป็นไปได้หลายแนวทางด้วยกัน การมีมโนทัศน์หนึ่ง ๆ จึงมิได้มีนัยวามโนทัศน์ที่ S แต่ละคนมีจะไม่มี ความแตกต่างกันในจุดใดทั้งสิ้น กล่าวคือ คนในสังคมหนึ่ง ๆ อาจมีมโนทัศน์ [A] ร่วมกันว่าเป็น B แต่มิได้หมายความว่า [A] จะเท่ากับ B สำหรับทุกคน ตัวอย่างเช่น บางคนอาจเห็นว่าคือ B และ C บางคนอาจเห็นว่าคือ B และ D ก็ได้ เป็นต้น อันที่จริงแล้ว ทฤษฎีมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีในชีวิตวิทยาช่วยให้เราเห็นวามโนทัศน์ที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตเช่น [สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม] คืออะไรและมีคุณสมบัติอย่างไร เป็นต้น โดยอาจเป็นไปได้ว่าเราจะมีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ มากกว่าหนึ่งความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น [สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม] มีความเข้าใจร่วมกันมากกว่าหนึ่งความเข้าใจเช่น [สัตว์ที่มีแกนสันหลัง] หรือ [สัตว์เลือดอุ่น] เป็นต้น และมโนทัศน์เดียวกันอาจมีความเข้าใจที่แตกต่างกันได้ด้วยเมื่อถูกกล่าวถึงในทฤษฎีที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น [วงกลม] อาจมีความแตกต่างกันไปเมื่อถูกกำหนดจากเรขาคณิตระบบที่แตกต่างกัน หรือ [วงกลม] สำหรับเรขาคณิตระบบยูคลิดจะเห็นว่าอัตราส่วนระหว่างเส้นรอบวงของวงกลมกับเส้นผ่าศูนย์กลางของวงกลมมีค่าเท่ากับ π เสมอ ส่วน [วงกลม] สำหรับเรขาคณิตระบบโลบาเชฟสกี (Lobachevsky) จะเห็นว่าอัตราส่วนระหว่างเส้นรอบวงของวงกลมกับเส้นผ่าศูนย์กลางของวงกลมมีค่ามากกว่า π เสมอ

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ สามารถผิดพลาดได้และถูกหักล้างได้ ดังนั้น แม้ว่าการมีมโนทัศน์จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้ แต่พื้นฐานดังกล่าวก็มีพื้นฐานที่ตายตัวหรือไม่มีวันเปลี่ยนแปลง การมีมโนทัศน์ที่นี้จึงสามารถยอมรับมโนทัศน์ [A] ที่ตามความเข้าใจโดยทั่วไปหมายถึง X ณ t_1 แต่ต่อมาเกิดการถกเถียงจนกระทั่งยอมรับกันว่าเป็น Y ณ t_2 ได้

ในขั้นนี้จึงอาจเข้าใจได้ว่า ในกรณีของประพจน์ก่อนประสบการณ์นั้น เจื่อนไขความรู้ข้อสองเกี่ยวกับความจริงและเจื่อนไขความรู้ข้อสามเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ สิ่งที่เป็นพื้นฐานให้เกิด “เหตุผลสนับสนุน” ต่อประพจน์ก่อนประสบการณ์หนึ่ง ๆ (ซึ่งในที่นี้คือการมีมโนทัศน์) เป็นสิ่งที่ช่วยตัดสินว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์นั้น ๆ “จริง” หรือไม่ กระนั้นก็ดี แม้ว่าเจื่อนไขทั้งสองจะเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดนั้นก็

มิได้มีนัยว่าเมื่อเงื่อนไขที่สามเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุนสามารถแบ่งแยกความรู้ก่อนประสพการณ์ออกจากความรู้หลังประสพการณ์ได้ แล้วจะทำให้เงื่อนไขที่สองเกี่ยวกับความจริงสามารถแบ่งแยกความรู้ทั้งสองประเภทได้ด้วยตามมา เนื่องจากแม้การมีมโนทัศน์จะช่วยตัดสินว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์หนึ่ง ๆ จริงหรือไม่ แต่ข้อเสนอในบทนี้ก็ได้มีนัยว่าการมีมโนทัศน์จะทำให้ประพจน์ก่อนประสพการณ์นั้น ๆ เป็นจริงแบบใด ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอในบทนี้มีได้มีนัยว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนจากการมีมโนทัศน์จะต้องเป็นจริงแบบจำเป็นเสมอ เป็นต้น

(4) ประเภทของประพจน์ก่อนประสพการณ์

จากการพิจารณาที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถแบ่งประเภทของประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามลักษณะการถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยการมีมโนทัศน์ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน¹⁶ คือ

¹⁶ มีการแบ่งประเภทประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่แตกต่างจากนี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การแบ่งประเภทของอาเธอร์ แป๊ป (Arthur Pap) กล่าวคือ แป๊ปเห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์แบ่งได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน ดังนี้ (Pap, 1944: 465-475)

- ประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ formal ซึ่งหมายถึงประพจน์วิเคราะห์ ที่การปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวเป็นการขัดแย้งในตัวเอง ตัวอย่างเช่น ประพจน์ที่เป็นทฤษฎีบทในคณิตศาสตร์หรือตรรกศาสตร์ เป็นต้น
- ประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ material ซึ่งหมายถึงประพจน์ที่เป็นพื้นฐานในการสรุปประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ formal โดยแป๊ปเห็นว่าการปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวไม่ทำให้เกิดการขัดแย้งในตัวเอง ตัวอย่างเช่น ประพจน์ที่เป็นสัจพจน์หรือมูลบทในคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิต เป็นต้น
- ประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ functional ซึ่งหมายถึงประพจน์ที่เป็นสมมติฐานในศาสตร์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กฎการอนุรักษ์พลังงาน (law of conservation of energy) ในฟิสิกส์

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การแบ่งประเภทดังกล่าวอาจยังไม่ชัดเจนและอาจมีความซ้ำซ้อนกันในส่วน กล่าวคือ ประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ functional มีบทบาทคล้ายคลึงกับประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ material ในแง่ที่เป็นเหมือนกับสมมติฐานเพื่อให้เกิดการสรุปอื่น ๆ ตามมา ตัวอย่างเช่น กฎการอนุรักษ์พลังงานซึ่งเป็นประพจน์ก่อนประสพการณ์แบบ functional ตามทัศนะของแป๊ปเป็นกฎที่พิสูจน์ไม่ได้

(ก) ประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่ได้มาจากการมีมโนทัศน์ ซึ่งการมีมโนทัศน์หนึ่ง ๆ อาจเกิดจากการกำหนดมโนทัศน์ของคนในสังคมหรือใช้การอ้างเหตุผลอุปนัยเพื่อสรุปเกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น ๆ ก็ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่าเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์แบบดังกล่าวคือประพจน์ที่เกิดจากการมีมโนทัศน์ ตัวอย่างเช่น “นาฏศิลป์คือศิลปะอย่างหนึ่ง” “มนุษย์เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม” หรือนิยาม สัจพจน์หรือมูลบทในทฤษฎีเรขาคณิตหรือคณิตศาสตร์ในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าประพจน์ในระบบตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ ตัวอย่างเช่น “ศูนย์เป็นจำนวนธรรมชาติ” (สัจพจน์ของเปอาโน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของทฤษฎีจำนวน) “สามารถลากเส้นตรงเส้นหนึ่งจากจุดจุดหนึ่งไปยังจุดอื่นใด ๆ ได้” (มูลบทในเรขาคณิตระบบยูคลิด)

ทั้งนี้ การเสนอว่าประพจน์ในเรขาคณิตหรือประพจน์ในคณิตศาสตร์เป็นประพจน์แบบก่อนประสบการณ์จะต้องมีการทำความเข้าใจก่อนว่าผู้วิจัยหมายถึง “เรขาคณิตหรือคณิตศาสตร์ในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าประพจน์ในระบบสะท้อนหรือตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ” เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าเรขาคณิตระบบหนึ่ง ๆ สามารถมองได้ทั้งในแง่ที่เป็นระบบซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่ได้รับจากประสบการณ์ทางผัสสะ และทั้งในแง่ที่เป็นยืนยันว่าเป็นระบบซึ่งสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงที่ได้รับจากประสบการณ์ทางผัสสะ ตัวอย่างเช่น หากมองว่าประพจน์ต่าง ๆ ในเรขาคณิตระบบยูคลิดตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ ระบบดังกล่าวก็จะถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ แต่หากมองว่าประพจน์ต่าง ๆ ในเรขาคณิตระบบยูคลิดไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะ เป็นแต่เพียงระบบนิรนัยระบบหนึ่งที่เกิดจากการมีมโนทัศน์ เรขาคณิตระบบดังกล่าวก็จะถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

(ข) ประพจน์ก่อนประสบการณ์ซึ่งได้มาจากการสรุปแบบนิรนัยจากประพจน์อื่นที่ถือว่ามีกรให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์¹⁷ ซึ่งอาจหมายถึงประพจน์

ว่าจริง แต่เป็นหลักการหรือสมมติฐานที่สอดคล้องกับผลการทดลองและการสังเกตทั่วไป ตามนัยนี้กฎดังกล่าวจึงคล้ายกับสัจพจน์ในการศึกษาคณิตศาสตร์ซึ่งถือเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์แบบ material ตามทัศนะของแบ็บ (ในส่วนของประพจน์ก่อนประสบการณ์แบบ formal ที่แบ็บเห็นว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์นั้น ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยยังไม่ได้อภิปรายถึงมโนทัศน์ประพจน์วิเคราะห์ จึงไม่ต้องการยืนยันหรือปฏิเสธในขั้นตอนนี้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประพจน์วิเคราะห์หรือไม่)

¹⁷ การสรุปดังกล่าวมิได้เป็นจริงแบบจำเป็น เนื่องจากเป็นไปได้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับมโนทัศน์หรือมีโลกที่เป็นไปได้ซึ่งมีรายละเอียดของมโนทัศน์แตกต่างไปจากโลกของเรา แต่การสรุปดังกล่าวก็มีความจริงแบบจำเป็นในเชิงเงื่อนไขที่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ยอมรับก่อนหน้า ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีบทในเลขคณิตมิได้เป็นจริงแบบจำเป็นในทุกโลกที่เป็นไปได้ แต่ก็จริงแบบจำเป็นในเชิงเงื่อนไขที่ขึ้นอยู่กับที่ยอมรับประพจน์ที่เป็นมูลบท

ก่อนประสบการณ์ในประเภท (ก) หรือประเภท (ข) ก็ได้ ตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์ประเภทนี้คือประพจน์ที่เป็นทฤษฎีบทในคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าประพจน์นี้ในระบบตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ¹⁸ เช่น “จำนวนเต็มบวกทุกจำนวนที่มากกว่า 1 สามารถเขียนอยู่ในรูปผลคูณของจำนวนเฉพาะได้วิธีเดียวเท่านั้น” (ทฤษฎีบทในทฤษฎีจำนวน) “เส้นตรงสองเส้นตัดกัน มุมตรงข้ามจะเท่ากัน” (ทฤษฎีบทในเรขาคณิตระบบยูคลิด) และ “ถ้า A สูงกว่า B และ B สูงกว่า C แล้ว A จะสูงกว่า C (การสรุปแบบนิรนัยจากการมีมโนทัศน์ [สูงกว่า] และ [ถ้า..แล้ว])” เป็นต้น ทั้งนี้ ประพจน์ก่อนประสบการณ์ในกลุ่มนี้จะไม่รับเอาประพจน์ที่ถูกสรุปมาจากประพจน์อื่น ๆ ที่ไม่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ ประพจน์ในกลุ่ม (ข) จะมาจากการสรุปแบบนิรนัยจากประพจน์ก่อนประสบการณ์ประเภท (ก) หรือ (ข) เท่านั้น เนื่องจากหากสรุปแบบนิรนัยจากประพจน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ประพจน์ประเภท (ก) หรือ (ข) ก็จะเท่ากับว่าประพจน์ดังกล่าวมิได้ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่นกรณีการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยดังต่อไปนี้

สัจพจน์ และนิยามก่อนหน้า โดยประพจน์เหล่านี้ได้มาจากการมีมโนทัศน์ (ซึ่งจะกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียดในบทต่อไป)

¹⁸ ผู้วิจัยไม่เห็นวาคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิตในแง่ที่มีการยืนยันว่าประพจน์ในระบบตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะเป็นประพจน์ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น ในทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์มีเรขาคณิตระบบรีมันน์ (Riemann) เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎี โดยไอน์สไตน์เสนอในบทความ “Geometry and Experience” (1922) ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องละทิ้งเรขาคณิตระบบยูคลิดเนื่องจากเรขาคณิตระบบดังกล่าวไม่สามารถอธิบายกาลและอวกาศที่เป็นจริงได้ กล่าวคือ ตามทฤษฎีของไอน์สไตน์ แรงโน้มถ่วงทำให้กาลและอวกาศโค้ง อวกาศซึ่งเป็น 3 มิติจะถูกทำให้โค้งโดยสนามความโน้มถ่วงของวัตถุที่มีมวลสูง เมื่อใดก็ตามที่วัตถุมีมวลอยู่สูง อวกาศรอบ ๆ วัตถุดังกล่าวจะถูกทำให้โค้ง ทั้งนี้ ความโค้งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับมวลของวัตถุนั้น ๆ แต่กฎเกณฑ์ของเรขาคณิตแบบยูคลิดใช้ไม่ได้กับผิวโค้ง ในขณะที่เรขาคณิตระบบรีมันน์สามารถอธิบายกาลและอวกาศที่เป็นจริงได้

จะเห็นได้ว่า ในทฤษฎีสัมพัทธภาพ ประสบการณ์ทางผัสสะเป็นสิ่งให้เหตุผลสนับสนุนว่าเรขาคณิตระบบรีมันน์ถูกต้อง แม้ว่าหากไม่มีการตีความเรขาคณิตระบบรีมันน์ว่าตรงกับประสบการณ์ภายนอก หรือมองเรขาคณิตดังกล่าวในฐานะทฤษฎีนิรนัยทฤษฎีหนึ่ง เรขาคณิตระบบดังกล่าวก็สามารถมีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ได้ แต่ในกรณีของ “เรขาคณิตที่อยู่ในทฤษฎีฟิสิกส์โดยที่การยอมรับเรขาคณิตระบบดังกล่าวมาจากการเห็นว่าเรขาคณิตดังกล่าวตรงกับความเป็นจริงของโลกและจักรวาล” ก็ทำให้เรขาคณิตทั้งระบบถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ เนื่องจากมีเหตุผลสนับสนุนที่มาจากประสบการณ์ทางผัสสะ ทฤษฎีบทที่สรุปแบบนิรนัยมาจากมูลบท สัจพจน์ และนิยามของเรขาคณิตระบบดังกล่าวก็ถือว่าเป็นประพจน์หลังประสบการณ์เช่นเดียวกัน เนื่องจากตัวมูลบท สัจพจน์ และนิยามถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์

การอ้างเหตุผลชุดที่ 1:

(ข้ออ้าง 1A) ปลา มักจะออกลูกเป็นไข่

(ข้ออ้าง 2A) ปลา สวายเป็นปลา

(ข้อสรุป A) ปลา สวายน่าจะออกลูกเป็นไข่

การอ้างเหตุผลชุดที่ 2:

(ข้ออ้าง 1B) ปลา มักจะออกลูกเป็นไข่

(ข้ออ้าง 2B) X เป็นปลาตัวหนึ่ง

(ข้อสรุป B) X น่าจะออกลูกเป็นไข่

จากตัวอย่างการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าข้ออ้าง 1A กับข้ออ้าง 2A เป็นประพจน์ที่ได้มาจากการมีมโนทัศน์เกี่ยวกับ [ปลา] ข้ออ้าง 2A คือประพจน์ที่ได้มาจากการมีมโนทัศน์ [ปลา สวาย] แต่ข้ออ้าง 2B จำเป็นต้องพิจารณาประพจน์เฉพาะว่าเป็นประพจน์ที่ถูกต้องหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ในกรณีการอ้างเหตุผลแรก ข้อสรุปที่ว่า “ปลา สวายน่าจะออกลูกเป็นไข่” จึงถือเป็นประพจน์ก่อนประพจน์ที่สรุปจากการมีมโนทัศน์ แต่ในกรณีการอ้างเหตุผลที่สอง ข้อสรุปที่ว่า “X น่าจะออกลูกเป็นไข่” เป็นการสรุปที่มีบางส่วนของข้ออ้างไม่เป็นประพจน์ก่อนประพจน์ (ในที่นี้คือข้ออ้าง 2B) ดังนั้น ข้อสรุป B จึงไม่เป็นประพจน์ก่อนประพจน์ประเภทที่สอง

อาจมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า เมื่อผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยและการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประพจน์ เหตุใดถึงเห็นว่าประพจน์ก่อนประพจน์ประเภทที่สอง (ซึ่งหมายถึงประพจน์ก่อนประพจน์ที่สรุปมาจากประพจน์อื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นประพจน์ก่อนประพจน์) จะใช้การสรุปแบบนิรนัยเท่านั้น หรืออาจตั้งข้อสงสัยว่าเหตุใดประพจน์ที่สรุปแบบอุปนัยจากประพจน์ก่อนประพจน์ถึงไม่ถือว่าเป็นประพจน์ก่อนประพจน์ ทั้งที่การอ้างเหตุผลแบบอุปนัยก็ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประพจน์

ในส่วนของประเด็นดังกล่าว อย่างที่เคยได้กล่าวไปบ้างในตอนที่แล้วว่าผู้วิจัยยืนยันเฉพาะกระบวนการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยและแบบนิรนัย ว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประพจน์ มิได้ยืนยันว่าประพจน์ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏเป็นข้ออ้างและข้อสรุปในการอ้างเหตุผลดังกล่าวจะต้องเป็นประพจน์ก่อนประพจน์เสมอ นอกจากนี้ เหตุที่รับเฉพาะการสรุปแบบนิรนัยจากประพจน์ก่อนประพจน์เท่านั้นว่าทำให้เกิดประพจน์ก่อนประพจน์ก็เพราะการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นการอ้างเหตุผลที่สรุปเกินไปกว่า

ข้ออ้างที่ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ ประพจน์ที่ได้จากการสรุปแบบอุปนัยจากประพจน์ก่อนประสพการณ์จึงยืนยันเกินไปกว่าข้ออ้างที่มี และเท่ากับว่าการมีมโนทัศน์เกี่ยวกับข้ออ้างเพียงอย่างเดียวจะไม่ครอบคลุมเพื่อใช้ในการ “ตัดสินใจว่าประพจน์ที่สรุปได้มานั้นถูกต้อง” หรือไม่ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ที่ผู้วิจัยเสนอไว้ว่าด้วยการมีมโนทัศน์เพียงอย่างเดียวก็ทำให้ตัดสินใจได้แล้วว่าประพจน์ถูกต้องหรือไม่ ด้วยเหตุนี้เอง ในกรณีของประพจน์ก่อนประสพการณ์ประเภทที่สองผู้วิจัยจึงไม่รวมประพจน์ที่สรุปแบบอุปนัยจากประพจน์ก่อนประสพการณ์เข้าไปด้วย

จากข้อเสนอที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการมีมโนทัศน์ไม่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจแบบฉบับล้นตันที่หรือความเข้าใจที่ได้มาโดยการสรุปซึ่งเป็นความเข้าใจโดยทั่วไปของสหัชญาณ ดังนั้นหากพิจารณาเพียงความเข้าใจโดยทั่วไปของสหัชญาณก็อาจกล่าวได้ว่าสหัชญาณไม่เกี่ยวข้องกับการมีมโนทัศน์ และไม่เกี่ยวข้องกับประพจน์ก่อนประสพการณ์ แต่หากพิจารณาความหมาย “สหัชญาณ” ของบิลเลอร์ ที่เสนอว่าสหัชญาณคือการดูเหมือนว่าจริงหรือการปรากฏว่าจริง ก็จะได้เห็นว่ามิได้มีนัยของความเข้าใจแบบฉบับล้นตันที่หรือความเข้าใจที่ได้มาโดยการสรุป กระนั้นก็ดีผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอเกี่ยวกับสหัชญาณของบิลเลอร์กลายเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ กล่าวคือ “การมีมโนทัศน์” เพียงอย่างเดียวก็ทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ที่จะเชื่อว่า P แล้ว ดังนั้น ประพจน์ก่อนประสพการณ์จึงไม่ต้องการการยืนยันเพิ่มเติมจากสหัชญาณในฐานะเป็นสิ่งที่ให้เหตุผลสนับสนุนประพจน์ดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น การเพิ่มบทบาทของสหัชญาณในการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ยังอาจทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิดเกี่ยวกับข้อเสนอเนื่องจากยึดติดอยู่กับความหมายโดยทั่วไปของสหัชญาณอีกด้วย

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงข้อโต้แย้งหรือคำถามที่อาจเกิดขึ้นจากข้อเสนอส่วนที่ผ่านมา และจะเสนอแนวทางคำตอบต่อข้อโต้แย้งเหล่านั้น

ประการแรก อาจมีผู้สงสัยว่าการมีมโนทัศน์ทำให้เราสามารถมีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ได้อย่างไรในเมื่อการมีมโนทัศน์เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์ที่มาจากการทำงานของสมองซึ่งหลายคนมองว่าเป็นเรื่องประสพการณ์

ในส่วนของประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการมีมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์สามารถเป็นพื้นฐานให้เราเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ได้ ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับที่ “ความสามารถของมนุษย์ในการคิด” ทำให้มนุษย์สามารถคิด

ได้ทั้งเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ภายนอกและเรื่องเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ล้วน ๆ เช่นภาษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ แม้ผู้วิจัยเห็นว่ามนุษย์มีลักษณะที่มีความสามารถหลายอย่าง ตัวอย่างเช่น ความสามารถที่จะมีมโนทัศน์ ความสามารถที่จะคิด หรือความสามารถที่จะพูด แต่ก็อย่างที่กล่าวไปว่า ผู้วิจัยมิได้เห็นว่าความสามารถเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะต้องถูกให้เหตุผลสนับสนุนไม่ว่าจะแบบก่อนประสบการณ์หรือหลังประสบการณ์แต่อย่างใด กล่าวคือ ตัวความสามารถที่จะมีมโนทัศน์เป็นลักษณะอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้ต้องการเหตุผลสนับสนุนทั้งแบบก่อนประสบการณ์และแบบหลังประสบการณ์ ในจุดนี้ผู้วิจัยจึงมิได้เอาสิ่งที่มีเหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์มาเป็นพื้นฐานให้กับการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยพยายามเสนอก็คือลักษณะอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์เป็นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์มีการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ ซึ่งก็มีได้หมายความว่าลักษณะอันเป็นธรรมชาติดังกล่าวจะไม่เป็นตัวช่วยให้มนุษย์มีการให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ (โดยอย่างที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ว่าแม้มโนทัศน์จะประกอบอยู่ในประพจน์หลังประสบการณ์ แต่การมีมโนทัศน์เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้เราสามารถตัดสินความถูกต้องของประพจน์หลังประสบการณ์ได้)

นอกจากนี้ แม้ผู้วิจัยจะมีข้อเสนอที่ให้ความสำคัญกับสมองในฐานะที่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสามารถที่จะมีมโนทัศน์ แต่การยืนยันดังกล่าวเป็นการยืนยันคนละรูปแบบกับการยืนยันว่า “การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้เนื่องจากการมีมโนทัศน์” กล่าวคือ ข้อเสนอที่ให้ความสำคัญกับสมองข้างต้นเป็น “การยืนยันในเชิงอภิปราย” ว่าสมองมีอยู่และเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีความสามารถที่มีมโนทัศน์ ส่วนการยืนยันว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้เนื่องจากการมีมโนทัศน์เป็น “การยืนยันในเชิงญาณวิทยา” จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยมิได้ “ยืนยันในเชิงญาณวิทยาเช่นว่าสมองหรือการมีมโนทัศน์ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์” เพื่อที่จะ “ยืนยันในเชิงญาณวิทยา (ต่อมา) ว่าการมีมโนทัศน์ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เป็นไปได้” ซึ่งดูจะเป็นแนวทางที่ทำลายตัวเองในที่สุด แต่สิ่งที่ผู้วิจัยทำก็คือเริ่มต้นจากการยืนยันในเชิงอภิปรายในลักษณะที่ว่า X มีอยู่และ X เป็นสิ่งที่ทำให้เรามีความสามารถบางอย่างซึ่งเป็นพื้นฐานที่ทำให้เราสามารถมีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ การยืนยันเช่นนี้แม้จะดูเหมือนขัดแย้งกันหรือทำลายตัวเองในที่สุด แต่อันที่จริงแล้วเป็นการยืนยันคนละระดับ คนละรูปแบบ และเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าสามารถยอมรับได้

ประการที่สอง อาจมีผู้โต้แย้งว่าข้อเสนอของผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดธรรมชาตินิยมเป็นจริง (เนื่องจากผู้วิจัยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับภววิทยาของมโนทัศน์โดยมองมโนทัศน์ในฐานะที่เป็นความสามารถหนึ่งของมนุษย์ และความสามารถดังกล่าวเป็นลักษณะ

ธรรมชาติของมนุษย์) ซึ่งอาจมีบางคนตีความว่าแนวคิดธรรมชาตินิยมดังกล่าวปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจะสามารถปกป้องความรู้ก่อนประสบการณ์โดยอาศัยแนวคิดธรรมชาตินิยมได้อย่างไร

ในส่วนของข้อโต้แย้งข้างต้น ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยที่การยอมรับแนวคิดธรรมชาตินิยมจะต้องทำให้เราปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมาเสมอไป ทั้งนี้เพราะการยืนยันเกี่ยวกับภววิทยาเป็นการยืนยันในเชิงอภิปราย ส่วนการยืนยันเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นการยืนยันในเชิงญาณวิทยา และแนวคิดธรรมชาตินิยมเองก็มีหลายรูปแบบ แม้ว่าบางรูปแบบที่สุดโต่งจะปฏิเสธความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดอย่างชัดเจน แต่ก็ยังมีบางรูปแบบที่มีพื้นที่เหลือสำหรับความรู้ก่อนประสบการณ์ จะเห็นได้จากกรณีที่นักธรรมชาตินิยมหลายต่อหลายคนซึ่งเห็นว่าแนวคิดธรรมชาตินิยมไปกันได้หรือไม่ขัดแย้งกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น เพเนโลเป้ แมดดี (2000) แคน แมคคาร์เธอร์ (2006) จอร์จ เรย์ (2004) เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงไม่เห็นว่าการอาศัยแนวคิดธรรมชาตินิยมจะทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถปกป้องความรู้ก่อนประสบการณ์ได้เสมอไป

ประการสุดท้าย อาจมีข้อสงสัยเพิ่มเติมว่าข้อเสนอของผู้วิจัย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอเกี่ยวกับเรขาคณิตที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะระบบต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์) อาจนำไปสู่แนวคิดสัมพัทธนิยม (relativism) ในลักษณะที่ “มโนทัศน์” ขึ้นอยู่กับ (relative to) “ทฤษฎี” หรือทฤษฎีเป็นตัวกำหนดว่ามโนทัศน์หนึ่ง ๆ คืออะไร อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการมีลักษณะสัมพัทธ์แบบที่ขึ้นอยู่กับทฤษฎีแบบนี้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้และถูกโต้แย้งได้ยากกว่าการยืนยันว่า “ความจริงภายนอก” เป็นสิ่งสัมพัทธ์ เนื่องจากลักษณะข้างต้นมิได้มีนัยตามมาว่าความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกมีหลากหลายและสามารถขัดแย้งกันได้ หรือการบอกวามโนทัศน์ในเลขคณิตและเรขาคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับทฤษฎีมิได้มีนัยเลยว่า “ความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกมีหลากหลายและขัดแย้งกัน” ยิ่งไปกว่านั้น หากไม่ยอมรับวามโนทัศน์ในเลขคณิตหรือเรขาคณิตเป็นสิ่งสัมพัทธ์ที่ขึ้นอยู่กับทฤษฎีน่าจะมีปัญหามากกว่า เนื่องจากเห็นได้ชัดอยู่แล้วว่าเราสามารถมีเรขาคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะได้หลายระบบ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในเลขคณิตและเรขาคณิตดังกล่าวจะทำให้มโนทัศน์กลายเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับทฤษฎี จนทำให้มองเห็นลักษณะสัมพัทธ์ของมโนทัศน์ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะสัมพัทธ์ดังกล่าวไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาและสามารถยอมรับได้

บทสรุป

แก่นักปรัชญาหลายคนเห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์มาจากสหัญญาณ แต่เมื่อพิจารณาความหมายของ “สหัญญาณ” และข้อเสนอของนักปรัชญาเหล่านั้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าเราไม่สามารถสรุปเช่นนั้นได้ กล่าวคือ ความหมายของสหัญญาณ ตัวอย่างเช่น “ความเข้าใจแบบฉับพลันทันที” หรือ “ความเข้าใจที่มีได้ได้มาโดยการสรุป” ทำให้มีประพจน์ก่อนประสพการณ์ซึ่งไม่เป็นตามสหัญญาณดังกล่าวแต่ถือเป็นประพจน์ก่อนประสพการณ์ตามข้อเสนอของนักปรัชญาเหล่านั้น อีกทั้งข้อเสนอเกี่ยวกับสหัญญาณของนักปรัชญาที่เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ต้องมาจากสหัญญาณยังประสบปัญหาหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ นักปรัชญามักมีข้อเสนอเกี่ยวกับเงื่อนไขของประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่มาจากสหัญญาณว่าต้องมีลักษณะบางอย่างซึ่งสามารถโต้แย้งได้ว่าเงื่อนไขดังกล่าวไม่อาจเป็นไปได้หรือปฏิเสธได้ และนักปรัชญาบางคนยังเห็นว่าสหัญญาณเป็นสิ่งที่ทำให้เราเห็นว่าประพจน์ P เป็นจริง แต่หากพิจารณาความหมายของสหัญญาณตามทัศนะของนักปรัชญาดังกล่าวจะพบว่าสหัญญาณมิใช่สิ่งที่ช่วยทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ของ S ประพจน์ใดที่เป็นจริง ด้วยเหตุที่เอง เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์จึงมิได้มาจากสหัญญาณ

ในบทนี้ ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอเพิ่มเติมว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานให้ S มีเหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ที่จะเชื่อว่า P กล่าวคือ การมีมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ทำให้ S สามารถตัดสินใจได้ว่า P ถูกต้องได้โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นใดนอกจากการมีมโนทัศน์ ซึ่งจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมา ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเภทของประพจน์ก่อนประสพการณ์ออกได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่ได้มาจากการมีมโนทัศน์ และประพจน์ก่อนประสพการณ์ที่ได้มาจากการสรุปแบบนิรนัยจากสิ่งอื่นที่ถือว่ามีมโนทัศน์ให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความรู้ก่อนประสพการณ์และความรู้หลังประสพการณ์แตกต่างกันที่องค์ประกอบหนึ่งของความรู้ ซึ่งก็คือองค์ประกอบที่สามเกี่ยวกับ “เหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P” ของ S อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าสหัญญาณมีบทบาทในการให้เหตุผลสนับสนุนดังกล่าว แต่การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่มีพื้นฐานมาจากการมีมโนทัศน์ หรือการมีมโนทัศน์ทำให้การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์เป็นไปได้ ส่วนการให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสพการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้เอง การให้ลักษณะของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์จึงมิใช่แบบเชิงบวกในรูปแบบที่ “ขึ้นอยู่กับ” สหัญญาณอย่างที่นักเหตุผลนิยมหลายคนเสนอ แต่เป็นแบบเชิงบวกในรูปแบบที่ “ขึ้นอยู่กับ” การมีมโนทัศน์

บทที่ 5

ปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์: ผลกระทบต่อสถานะของประพจน์ก่อนประสพการณ์

อย่างที่ได้อธิบายไปในตอนต้นว่า คานต์เห็นว่าความรู้ก่อนประสพการณ์เป็นได้ทั้งประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ ข้อเสนอของคานต์ทำให้เกิดการถกเถียงตามมาหลายประการด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เกิดข้อถกเถียงว่าความรู้ก่อนประสพการณ์สามารถเป็นประพจน์สังเคราะห์ได้จริงหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ มีนักปรัชญาหลายต่อหลายคน ตัวอย่างเช่น เอ. เจ. แอริ (A. J. Ayer) หรือ คาร์ล เฮมเพิล (Carl Hempel) เป็นต้น ที่เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ทั้งหมดเป็นประพจน์วิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม ต่อมา ดับบลิว. วี. ไควน์ (W. V. Quine) ได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ข้อเสนอของไควน์จึงทำให้นักคิดที่เห็นว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์ไม่แตกต่างจากประพจน์วิเคราะห์ หรือประพจน์ก่อนประสพการณ์กับประพจน์วิเคราะห์ไปถึงประพจน์กลุ่มเดียวกัน สรุปตามมาว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสพการณ์กับประพจน์หลังประสพการณ์

กระนั้นก็ดี การวิเคราะห์ในบทนี้จะเป็นการปกป้องข้อเสนอของผู้วิจัยจากปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ข้อด้วยกัน ข้อแรกคือเพื่อแสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ก็ยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสพการณ์กับประพจน์หลังประสพการณ์อยู่ในกรณีนี้เราจึงไม่ต้องพูดอีกต่อไปว่าประพจน์ก่อนประสพการณ์เป็นหรือไม่เป็นประพจน์วิเคราะห์ และปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสพการณ์ ข้อที่สองคือถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ก็ดูเหมือนว่าประพจน์วิเคราะห์จะไม่ใช่อะไรที่เหมือนกันกับความรู้ก่อนประสพการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาของประพจน์วิเคราะห์จึงไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสพการณ์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นการปฏิเสธการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงอภิปรัชญาแบบหนึ่ง นั่นคือเป็นการเสนอว่าความเป็นประพจน์วิเคราะห์มีใช้ทั้งเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสพการณ์

การวิเคราะห์ในบทที่ 5 มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอนดังนี้

(1) อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับมโนทัศน์ “ประพจน์วิเคราะห์” ตามทัศนะของไควน์ และอภิปรายว่าข้อเสนอดังกล่าวมีผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสพการณ์อย่างไร

(2) อภิปรายว่าถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ จะยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์อยู่หรือไม่ เพื่อที่จะวิเคราะห์ว่าการไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ไม่ส่งผลกระทบต่อความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์ โดยในตอนนี้จะพิจารณาประพจน์วิเคราะห์ที่ถูกให้ความหมายในช่วงก่อนที่ไควน์ (1951) จะเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์

(3) อภิปรายว่าถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ แล้วประพจน์วิเคราะห์จะเป็นสิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์หรือไม่ เพื่อที่จะวิเคราะห์ว่าการมีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยในตอนนี้จะพิจารณาประพจน์วิเคราะห์ที่ถูกให้ความหมายในช่วงหลังจากที่ไควน์ (1951) เสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์

(4) สรุปว่าปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์

ปัญหาเกี่ยวกับมโนทัศน์ “ประพจน์วิเคราะห์” ตามทัศนะของไควน์

ดัตบลิว. วี. ไควน์ (W. V. Quine) เสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์เอาไว้ในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1951) ข้อเสนอแรกที่ไควน์ใช้ในการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับแนวคิด “การมีความหมายเหมือนกัน” (synonymy) ที่เอามาใช้อธิบายประพจน์วิเคราะห์ กล่าวคือ ไควน์เริ่มต้นจากการพยายามทำความเข้าใจ “ประพจน์วิเคราะห์” เขาเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์คือประพจน์ที่จริงด้วยความหมาย ไควน์แบ่งประพจน์วิเคราะห์ออกเป็นสองกลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกคือ “ไม่มีชายยังไม่แต่งงานคนเดียวแล้ว” (No unmarried man is married) ส่วนกลุ่มที่สองคือ “ไม่มีชายโสดคนเดียวแต่งงานแล้ว” (No bachelor is married) ซึ่งไควน์เห็นว่าประพจน์วิเคราะห์กลุ่มที่สองทำให้เกิดปัญหา โดยคนส่วนใหญ่จะอธิบายว่าประพจน์วิเคราะห์ในกลุ่มดังกล่าวเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อและก็ต่อเมื่อทอมที่ใช้นั้นเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน ไควน์จึงพยายามทำความเข้าใจแนวคิด “คำที่มีความหมายเหมือนกัน” แต่ไม่ว่าจะพยายามอธิบายแนวคิดดังกล่าวด้วยอะไร ก็ดูเหมือนจะพบปัญหาและ

ไม่ใช่คำอธิบายซึ่งเพียงพอที่จะทำให้เข้าใจ “ประพจน์วิเคราะห์” ได้¹⁹ ตัวอย่างเช่น หากจะอธิบายแนวคิดการมีความหมายเหมือนกันว่าหมายถึงค่าที่สามารถเปลี่ยนที่กันได้โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยน (interchangeable salva veritate) ก็ไม่อาจทำให้เข้าใจได้ เนื่องจากจะแน่ใจได้อย่างไรว่ากรณีของ “ชายโสด” กับ “ชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” จะไม่เหมือนกับ “สิ่งมีชีวิตที่มีหัวใจ” กับ “สิ่งมีชีวิตที่มีไต” กล่าวคือ ในกรณีของ “สิ่งมีชีวิตที่มีหัวใจ” กับ “สิ่งมีชีวิตที่มีไต” สามารถเปลี่ยนที่กันได้โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยนแต่ทั้งสองวลีมีความหมายไม่เหมือนกัน ซึ่งหากจะโต้แย้งว่าเป็นไปได้เพราะชายโสดทุกคนและชายโสดเท่านั้นที่จะเป็นชายที่ยังไม่ได้แต่งงานอย่างจำเป็น (Necessarily all-and only-bachelors are unmarried man) แต่ไควนก็เห็นว่าโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวไม่ได้ เนื่องจากการใช้ “อย่างจำเป็น” (Necessarily) นั้นยอมรับ (presuppose) ว่าภาษามีลักษณะ nonextensional ไว้ก่อน²⁰ ยิ่งไปกว่านั้น นัยของความจริงแบบจำเป็นที่กล่าวถึงรวมเอาความเป็นประพจน์วิเคราะห์เอาไว้ด้วย ดังนั้น การนำแนวคิดที่รวมความเป็นประพจน์วิเคราะห์มาอธิบายประพจน์วิเคราะห์จึงเป็นการให้เหตุผลที่มีลักษณะวนเป็นวงกลม (circularity) ซึ่งทำให้ปฏิเสธได้ (Quine, 1951: 20-32)

ในบทความดังกล่าว ไควนยังมีข้อเสนอที่ปฏิเสธว่าเราไม่สามารถแบ่งแยกขอบเขตระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ ซึ่งข้อเสนอนี้มิได้วางอยู่บนปัญหาเรื่องแนวคิด “การมีความหมายเหมือนกัน” อย่างในข้อเสนอแรก แต่ข้อเสนอดังกล่าวมาจากการปฏิเสธแนวคิด reductionism ซึ่งเป็นแนวคิดที่เห็นว่าเราสามารถแบ่งขอบเขตระหว่างประพจน์เกี่ยวกับตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์จากประพจน์อื่น ๆ ได้ แต่ไควนเห็นว่าความเชื่อของคนเราเป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงต่อกัน แต่ละคนต่างก็มีความเชื่อหนึ่งระบบ และในแต่ละระบบนั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ประพจน์ใดประพจน์หนึ่งแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อประพจน์อื่น ๆ ทั้งหมด ไควนเห็น

¹⁹ ไควนทำความเข้าใจแนวคิด “ค่าที่มีความหมายเหมือนกัน” โดยอาศัยแนวคิดของคาร์นัป แนวคิดเรื่องนิยาม (definition) แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนที่กันได้โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยน และแนวคิดเรื่องความถูกต้องตามกฎทางอรรถศาสตร์ แต่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดใดก็ล้วนมีปัญหา ตัวอย่างเช่น เป็นแนวคิดที่ยอมรับประพจน์วิเคราะห์เอาไว้อยู่แล้ว หรือเป็นแนวคิดที่อธิบายประพจน์วิเคราะห์ได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เป็นต้น

²⁰ ข้อเสนอที่ว่าภาษามีลักษณะ extensional มาจากข้อเสนอของเนลสัน กูดแมน (Nelson Goodman) ที่เห็นว่าภาษาสามารถสร้างได้จากตัวแปรและกลุ่มของเอ็กซ์เทนชันที่ไม่มีกำหนด ดังนั้นประโยคที่ซับซ้อนจะเกี่ยวพันกับประโยคย่อยโดยความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่อง truth-function และโดยตัวบ่งจำนวน ในภาษาลักษณะนี้ความหมายเหมือนกันจะมีค่าเท่ากับ extensional equivalence ซึ่งคำสองคำที่ extensionally equivalent กันเมื่อสามารถเปลี่ยนที่กันได้โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยนไม่ว่าในที่ใดก็ตามที่คำ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งกูดแมนเห็นว่ามีโอกาสที่คำทั้งสองจะเปลี่ยนที่กันได้โดยค่าความจริงไม่เปลี่ยนอยู่ตลอด และไม่มีคำสองคำใด ๆ ที่ความหมายเหมือนกัน (Scheffler, 2001: 161)

ว่าประพจน์ที่อยู่ตามขอบของระบบความเชื่อเป็นประพจน์ที่อยู่ใกล้กับประสบการณ์ทางผัสสะมากที่สุด ส่วนประพจน์ที่อยู่ตรงกลางของระบบคือประพจน์ที่เป็นกฎทางตรรกวิทยา ประพจน์เชิงภววิทยา ประพจน์ที่เป็นทฤษฎีทางฟิสิกส์ จะเห็นได้ว่าประพจน์เกี่ยวกับตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์กับประพจน์อื่น ๆ ในระบบความเชื่อ ซึ่งเท่ากับว่าเราอาจไม่สามารถแบ่งแยกขอบเขตระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน (Quine, 1964: 37-46)

ข้อเสนอที่ปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ดังกล่าวมักถูกนำมาเชื่อมโยงกับข้อเสนอเพื่อปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น เพเนโลเป้ แมดดี (Penelope Maddy) มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ประพจน์วิเคราะห์” และ “ความรู้ก่อนประสบการณ์” โดยเธอเสนอไว้ในบทความ “Naturalism and A priori” (2000) ว่าประพจน์วิเคราะห์คือประพจน์ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ประพจน์วิเคราะห์จึงถูกพิจารณาว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ และเธอเห็นด้วยกับข้อเสนอของไควน์ว่าการยอมรับประพจน์วิเคราะห์อาจทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแทนที่คำต่าง ๆ ที่มีความหมายเหมือนกัน จนทำให้ไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ดังนั้นเธอจึงสรุปว่าเธอปฏิเสธประพจน์วิเคราะห์หรือในอีกแง่ก็คือปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ (Maddy, 2000: 112)

จึงอาจกล่าวได้ว่าการปฏิเสธประพจน์วิเคราะห์ทำให้นักคิดบางคนปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าอันที่จริงแล้วการปฏิเสธประพจน์วิเคราะห์ทำให้ต้องปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมาจริงหรือไม่ โดยจะเริ่มต้นจากการพิจารณาการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ช่วงก่อนที่ไควน์จะปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ และจึงพิจารณาการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์หลังจากที่ไควน์ปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์ทั้งสองตามลำดับ

ถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ จะยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์อยู่หรือไม่

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลัง

ประสบการณ์ก็ยังคงมีความชัดเจนอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ การไม่มีความแตกต่างดังกล่าวจึงไม่ส่งผลกระทบต่ออะไรระหว่างความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์และประพจน์หลังประสบการณ์ ซึ่งจะเริ่มต้นจากอภิปรายการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ช่วงก่อนที่ไควน์ (1951) จะเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ โดยเป็นไปเพื่อเสนอว่าในกรณีที่ทำให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่อง “นิยามโดยตรง” “นิยามโดยนัย” และ “ความจริงเชิงตรรก” นั้น ข้อเสนอจากบทที่ผ่านมาทำให้ข้อเสนอที่ว่า “ไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์” เป็นข้อเสนอที่น่ายอมรับมากกว่า ท้ายที่สุดจะวิเคราะห์ว่าการไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์

การให้ความหมาย “ประพจน์วิเคราะห์”

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะเริ่มต้นจากการอภิปรายความหมาย “ประพจน์วิเคราะห์” ว่ามีการให้ความหมายในแบบใดบ้าง เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ต่อไปเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์ประพจน์สังเคราะห์ ทั้งนี้ การพิจารณาในส่วนนี้จะมุ่งเน้นการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ช่วงก่อนที่ไควน์ (1951) จะเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ และการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในช่วงหลังจากที่ไควน์มีข้อเสนอดังกล่าวจะอภิปรายถึงอีกครั้งในส่วนต่อไป

อาร์. จี. สวินเบิร์น (R. G. Swinburne) เสนอในบทความ “Analyticity, Necessity and Apriority” (1975) ว่าความหมายของ “ประพจน์วิเคราะห์” สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน ประเภทแรกคือนิยามที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงถึงแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกและคำที่มีความหมายเหมือนกัน ประเภทที่สองคือนิยามซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงมาจากการที่ประพจน์ดังกล่าวได้ความจริงมาจากความหมายของคำเพียงเท่านั้น ประเภทที่สามคือนิยามซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องการขัดแย้งในตัวเอง (self-contradictoriness) หรือประพจน์จะเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อการปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวเป็นเรื่องขัดแย้งในตัวเอง ซึ่งสวินเบิร์นเห็นว่านิยามข้างต้นเหมือน (equivalent) กับนิยามที่ให้ความหมายว่าประพจน์จะเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อและก็ต่อเมื่อการปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวไม่สอดคล้องลงรอยกัน ในแง่ที่ประพจน์ซึ่งเป็นประพจน์วิเคราะห์ด้วยแนวคิดเรื่องการขัดแย้งในตัวเองจะต้องเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อการปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวไม่

สอดคล้องลงรอยกันด้วย (Swinburne, 1975: 226-230) กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าการแบ่งประเภทดังกล่าวมีความซ้ำซ้อนในบางประเภท กล่าวคือ ประพจน์วิเคราะห์ประเภทแรกกับประเภทที่สามไม่น่าจะเป็นประพจน์วิเคราะห์คนละประเภทกัน กล่าวคือ ประพจน์ที่เป็นความจริงเชิงตรรกೆಯ่อมไม่สามารถขัดแย้งในตัวเองเสมอ ในทางกลับกัน ประพจน์ที่ไม่สามารถขัดแย้งในตัวเองได้ก็ย่อมเป็นความจริงเชิงตรรกೆಯเสมอ ดังนั้น ในขั้นแรกผู้วิจัยจึงขอปรับทัศนะของสวีนเบิร์นโดยการสรุปความหมายของ “ประพจน์วิเคราะห์” ว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน ประเภทแรกคือทำให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงถึงแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกและคำที่มีความหมายเหมือนกัน (ซึ่งความจริงเชิงตรรกมีนัยว่าการปฏิเสธประพจน์ดังกล่าวเป็นการขัดแย้งในตัวเอง) และประเภทที่สองคือทำให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงมาจากการที่ประพจน์ดังกล่าวได้ความจริงมาจากความหมายของคำเพียงเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การแบ่งเป็นสองประเภทดังกล่าวก็ยังไม่อาจประสบปัญหาได้ เนื่องจากเป็นไปได้ที่จะมีการโต้แย้งว่าการให้ความหมายทั้งสองประเภทไม่ได้แตกต่างกันจริง กล่าวคือ ประพจน์ที่เป็นจริงเชิงตรรกเช่น “ชายโสดทุกคนเป็นชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” ก็อาจถูกตีความได้ว่าเป็นประพจน์ที่จริงเพราะความหมายของเทอมต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในประพจน์นั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรย้อนกลับไปพิจารณาประเด็นการถกเถียงสำคัญระหว่างนักปรัชญาที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ทั้งสองประเภท กล่าวคือ กลุ่มนักปรัชญาที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ว่าหมายถึงประพจน์ที่จริงโดยความหมายมักต้องการโต้แย้งเพื่อปกป้องจุดยืนแบบประสบการณ์นิยมที่เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์คือประพจน์วิเคราะห์ หรือไม่มีประพจน์วิเคราะห์ที่รู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์ โดยผู้ที่ให้ความหมายในลักษณะดังกล่าวมักเห็นว่าความหมายของประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของธรรมเนียมภาษาที่ถูกกำหนดขึ้นจากคนในสังคม ส่วนกลุ่มนักปรัชญาที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงถึงแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกและคำที่มีความหมายเหมือนกันมักเห็นว่าตัวคงที่ทางตรรกมิใช่เรื่องที่ถูกกำหนดขึ้นจากคนในสังคม แต่สามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลก²¹ ทั้งนี้ การโต้แย้งระหว่าง

²¹ สำหรับการถกเถียงปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางคำตอบของกลุ่มที่อาศัยแนวคิดเรื่องธรรมเนียมเป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากกว่า ทั้งนี้เพราะหากเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์สามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกได้จะพบตัวอย่างแย้งจำนวนมากทันที ตัวอย่างเช่น หากเห็นว่าทฤษฎีบทเรขาคณิตเป็นประพจน์วิเคราะห์เนื่องจากเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการสรุปแบบนิรนัยจากกรวยยอมรับนิยามมูลบทและสัจพจน์ ก็จะได้เห็นว่าเรขาคณิตนั้นมีหลายระบบ แต่ระบบต่างก็มีทฤษฎีบทที่ขัดแย้งไม่ลงรอยกัน กล่าวคือ เรขาคณิตระบบโลบาเชฟสกีก็มีทฤษฎีบทว่าผลบวกของมุมทั้งสามของสามเหลี่ยมน้อยกว่าสองมุมฉาก เรขาคณิตระบบรีมันน์ก็มีทฤษฎีบทว่าผลบวกของมุมทั้งสามของสามเหลี่ยมมากกว่าสองมุมฉาก และเรขาคณิตระบบยูคลิดมีทฤษฎีบทว่าผลบวกของมุมทั้งสามของสามเหลี่ยมเท่ากับสองมุมฉาก เมื่อทฤษฎีบทที่มีความขัดแย้ง

กลุ่มแนวคิด 2 กลุ่มโดยกลุ่มหนึ่งเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์เป็นเพียงเรื่องของธรรมเนียมภาษา แต่อีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์สามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกนั้นมีความต่อเนื่องตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งนักปรัชญาอาจมิได้ถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นข้างต้นอย่างตรงไปตรงมาว่าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ก่อนประสบการณ์และประพจน์วิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น การถกเถียงระหว่าง ดี. เอ. แกสซิง (D. A. Gasking) และ เอช. คาสทานาดา (H. Castaneda) กล่าวคือแกสซิงต้องการเสนอว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ทั้งหมดเป็นเรื่องของธรรมเนียม ความจริงเชิงคณิตศาสตร์ขึ้นอยู่กับความหมายของสัญลักษณ์และมิได้เกี่ยวข้องกับโลกภายนอก ส่วนคาสทานาดาต้องการเสนอว่าเลขคณิตแบบประหลาด (queer arithmetic) ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้อธิบายความจริงเกี่ยวกับโลกได้ (เลขคณิตแบบประหลาดตามแนวคิดของคาสทานาดาหมายถึงระบบของประพจน์เกี่ยวกับจำนวนซึ่งมีอย่างน้อย 1 ประพจน์ที่ไม่ลงรอยกับระบบเลขคณิตที่ยอมรับกันโดยทั่วไป กล่าวคือระบบเลขคณิตที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือระบบของเปอาโนที่ประกอบด้วยสัจพจน์ 5 ข้อและกฎการสรุปจากสัจพจน์ดังกล่าว เลขคณิตแบบประหลาดในที่นี้จึงหมายถึงระบบเลขคณิตที่มีใช้แบบเปอาโน (Non-Peanian Arithmetics) ซึ่งหมายถึงระบบที่มีสัจพจน์ซึ่งแตกต่างไปจากสัจพจน์ 5 ข้อของเปอาโน (Castaneda, 1964: 414-415) ดังนั้นความจริงเชิงคณิตศาสตร์จึงมิใช่เรื่องของธรรมเนียมอย่างที่แกสซิงเสนอ จะเห็นได้ว่าแม้ประเด็นสำคัญที่แกสซิงและคาสทานาดาจะเกี่ยวกับประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ แต่การที่นักคิดหลายต่อหลายคนเห็นว่าความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์เป็นตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ ก็ทำให้ตีความได้ในแง่หนึ่งว่าการถกเถียงระหว่างทั้งคู่เป็นการถกเถียงว่าประพจน์วิเคราะห์สามารถสะท้อนให้เห็นความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกได้หรือไม่ (Castaneda, 1964: 404-417; Gasking, 1964: 390-403)

ด้วยเหตุนี้เอง ในขั้นต่อมา ผู้วิจัยจึงขอปรับเปลี่ยนจากการกล่าวถึงการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในตอนแรกที่สรุปว่ามีสองประเภท โดยประเภทแรกคือการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงถึงแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกและคำที่มีความหมายเหมือนกันและประเภทที่สองคือการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอ้างอิงมาจากการที่

กันเช่นนี้ก็ไม่น่าถือว่าทฤษฎีบทเรขาคณิตทั้งหมดสามารถอธิบายความสัมพันธ์ “ที่เป็นจริง” เกี่ยวกับโลกภายนอก อีกทั้งเลขคณิตพื้นฐานโดยทั่วไปก็อาจมิได้ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น น้ำหนึ่งแก้วบวกน้ำหนึ่งแก้วอาจไม่ทำให้ได้น้ำสองแก้วเสมอไป ถ้าเกิดว่ามีการเทน้ำแก้วหนึ่งใส่น้ำอีกแก้วหนึ่งก็อาจเป็นไปได้ว่าจะได้น้ำแก้วเดียวเหมือนเดิม ยิ่งไปกว่านั้น การสรุปว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์สามารถสะท้อนความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกได้อาจมีนัยตามมาว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์เป็นประพจน์จริงแบบจำเป็นและไม่สามารถถูกหักล้างจากประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งจากบทที่แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการสรุปที่มีปัญหา

ประพจน์ดังกล่าวได้ความจริงมาจากความหมายของคำเท่านั้น ให้เป็นว่า ประเภทแรกคือการให้ความหมายที่เห็นว่าประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของภาษาซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยธรรมเนียมภาษา และประเภทที่สองคือการให้ความหมายที่เห็นว่าประพจน์วิเคราะห์สามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลก ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นไปเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่ชัดเจนของการให้ความหมายและเพื่อสะท้อนให้เห็นการถกเถียงเชิงปรัชญาซึ่งอยู่เบื้องหลังการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์แบบที่สรุปเอาไว้ในขั้นแรก

(ก) “ประพจน์วิเคราะห์” ในฐานะเป็นประพจน์ที่มาจากธรรมเนียมภาษา

อย่างที่ได้อธิบายไปในตอนต้นว่า ประพจน์วิเคราะห์ที่ถือว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์โดยมาจากแนวคิดเรื่องธรรมเนียมภาษานั้นมิได้เห็นว่าประพจน์ดังกล่าวสามารถสะท้อนความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอกได้ แต่เป็นเรื่องของการกำหนดขึ้นเองของสังคมไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวสะท้อนจุดยืนแบบประสบการณ์นิยม ที่ต้องการโต้แย้งว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่สามารถบอกความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอก กล่าวคือ นักเหตุผลนิยมมักแสดงให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์สามารถสะท้อนให้เห็นความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอก ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของคานต์ที่เห็นว่าการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์²² แต่นักประสบการณ์นิยมบางกลุ่มจะโต้ตอบว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์และประพจน์วิเคราะห์บ่งถึงประพจน์ชุดเดียวกัน และประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของธรรมเนียมภาษาที่มาจากข้อกำหนดขึ้นเองของสังคม มิได้สะท้อนความจริงเกี่ยวกับโลกภายนอก ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกที่เห็นว่าประพจน์วิเคราะห์คือประพจน์ที่จริงโดยนิยามหรือความหมาย ซึ่งเป็นผลผลิตของธรรมเนียมภาษา ตัวอย่างเช่น เรายึดธรรมเนียมภาษาที่กำหนดว่า “ชายโสด” หมายถึง “ชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” ดังนั้น “ชายโสดทุกคนคือชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” จึงเป็นจริงโดยธรรมเนียมภาษา

²² เหตุที่จัดประเภทให้คานต์อยู่ในกลุ่มของนักเหตุผลนิยมเนื่องจากคานต์ให้ความสำคัญกับสัญชาตญาณ (intuition) ในฐานะที่ทำให้เรามีความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ แม้คานต์จะเห็นว่า “ความรู้ทุกอย่างจะเริ่มต้นมาจากประสบการณ์” แต่เขาก็มิได้เห็นว่า “ความรู้ทั้งหมดมาจากประสบการณ์” โดยคานต์แสดงให้เห็นว่ามีความรู้ที่เป็นอิสระจากประสบการณ์และเป็นอิสระจากภาพประทับที่ได้จากการรับรู้ทางผัสสะใด ๆ ซึ่งคานต์เรียกว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ คานต์เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ดังกล่าวทำให้เรามีความรู้เกี่ยวกับเทศะภายนอกด้วย

เฮนรี ปวงกาเร (Henri Poincaré) เป็นนักปรัชญาคนหนึ่งที่มีข้อเสนอเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องธรรมเนียม (convention) กล่าวคือ ปวงกาเรเสนอมูลบทของเรขาคณิตเป็นเพียงเรื่องของนิยาม เขาสรุปว่ามูลบทดังกล่าวมิได้เป็นการตัดสินแบบก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ หรือเป็นข้อเท็จจริงใด ๆ แต่เป็นเพียงเรื่องของธรรมเนียม (Poincaré, 1952: 65) ปวงกาเรเห็นว่าเรขาคณิตทุกระบบเป็นประพจน์วิเคราะห์ และเหตุที่เลือกรับเรขาคณิตระบบยูคลิดนั้นเป็นเพราะเรขาคณิตระบบดังกล่าวเป็นเรื่องสะดวกหรือซับซ้อนน้อยที่สุด (simplest) โดยเหตุที่การซับซ้อนน้อยที่สุดเนื่องจากเรขาคณิตดังกล่าวเป็นความเคยชิน (habit) ของมนุษย์ และเป็นระบบที่เข้ากับคุณสมบัติของรูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปในธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เราสามารถเปรียบเทียบหรือวัดขนาดโดยวิธีการที่ใช้ประสาทสัมผัสของเราเอง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าก่อนที่ใครจะเสนอมว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ทักษะที่อาศัยแนวคิดเรื่องธรรมเนียมภาษาในการเข้าใจประพจน์วิเคราะห์ยังสามารถแบ่งประเภทเป็น 2 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ ประเภทแรกคือกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม (definition) ตัวอย่างของผู้ที่มีความคิดในลักษณะดังกล่าวคือ ปวงกาเร แอร์ และเฮมเพล ซึ่งเป็นกลุ่มนักปฏิฐานเชิงตรรก และประเภทที่สองคือกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย (implicit definition) ซึ่งแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยเกิดขึ้นหลังจากข้อเสนอของกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรก กล่าวคือ นักคิดกลุ่มนี้จะเห็นว่าการค้นหาความหมายโดยตรง (explicit definition) ของเทอมตามทักษะของกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกอาจเป็นเรื่องยากลำบาก จึงหลีกเลี่ยงการค้นหาดังกล่าวโดยการเสนอมว่าเทอมจะถูกให้ความหมายโดยอาศัยการยืนยันประพจน์ที่ประกอบด้วยเทอมเหล่านั้นด้วยธรรมเนียมภาษา ตัวอย่างเช่น มูลบทในเรขาคณิตเป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของเทอม “เส้นตรง” “จุด” คืออะไร ในทำนองเดียวกัน มูลบทของเปอาโนก็เป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของ “ศูนย์” “ตัวถัดไป” และ “จำนวน” คืออะไร ตัวอย่างของผู้ที่มีข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวคือ พอล โบโกเซียน (Paul Boghissian) และ คริสโตเฟอร์ พีค็อก (Christopher Peacocke) เป็นต้น ทั้งนี้ อาจสรุปความแตกต่างระหว่างนิยามโดยตรงและนิยามโดยนัยได้ว่านิยามโดยตรงจะอธิบายความหมายของเทอมอย่างตรงไปตรงมา ดังเช่นในพจนานุกรมที่มีการให้นิยามเทอมต่าง ๆ โดยตรง ส่วนนิยามโดยนัยจะอธิบายความหมายของเทอมโดยการชี้เทอม ๆ นั้น ซึ่งการเรียนรู้ความหมายของเทอมจากบริบทหรือการใช้มันเป็นตัวอย่างของนิยามโดยนัย (Tragesser, 1992: 91-92)

ดังนั้น การวิเคราะห์ประพจน์วิเคราะห์ที่ถือเป็นประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องธรรมเนียมภาษาในลำดับต่อไปจึงจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือกลุ่มที่อาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม และกลุ่มที่สองคือกลุ่มที่อาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย

- การให้ความหมายของประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม (definition)

ในส่วนแรกจะอภิปรายถึงการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม คำว่า “นิยาม” ที่กล่าวถึงในส่วนนี้หมายถึง “นิยามโดยตรง” ซึ่งแตกต่างจากนิยามโดยนัยดังที่อภิปรายไปในส่วนที่แล้ว ตัวอย่างของผู้ที่ให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามคือกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรก²³ (logical positivism) ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์แบบนี้ผ่านแนวคิดของนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกสองคนคือ เอ. เจ. แอร์ และคาร์ล เฮมเพิล โดยจะอ้างอิงแนวคิดของแอร์จากหนังสือ Language, Truth and Logic (1958) โดยเฉพาะจากส่วน “The A Priori” และอ้างอิงแนวคิดของเฮมเพิลจากบทความ “On the Nature of Mathematical Truth” (1945b) และบทความ “Geometry and Empirical Science”. (1945a)

แอร์แสดงให้เห็นว่าความจริงแบบจำเป็นต่าง ๆ ในประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์หรือเรขาคณิตนั้นเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ ซึ่งไม่ได้มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือให้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับโลกภายนอกใด ๆ (Ayer, 1958: 71-72) เขาเห็นว่าความจริงของตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ทั้งหมดเป็นประพจน์วิเคราะห์หรือสัจนิรันดร์ (tautology) ซึ่งก่อนที่จะอภิปรายต่อไปเขาได้วิเคราะห์คำจำกัดความการตัดสินเชิงวิเคราะห์-การตัดสินเชิงสังเคราะห์ของคานต์ กล่าวคือ คานต์เสนอว่าการตัดสินเชิงวิเคราะห์คือการตัดสินซึ่งภาคแสดง B เป็นของภาคประธาน A และไม่ได้เพิ่มอะไรใหม่เกี่ยวกับภาคแสดงไปสู่ภาคประธาน A ส่วนการตัดสินเชิงสังเคราะห์คือการตัดสินซึ่งภาคแสดง B อยู่นอกภาคประธาน A อีกทั้งคานต์ยังแบ่งแยกการตัดสินเชิงวิเคราะห์-การตัดสินเชิงสังเคราะห์โดยใช้เกณฑ์เชิงตรรกวิทยาที่อาศัยหลักการแห่งความขัดแย้ง (principle of contradiction) หรือหมายความว่า การตัดสินเชิงวิเคราะห์เป็นการ

²³ ปฏิฐานนิยมเชิงตรรก (logical positivism) เป็นแนวความคิดทางปรัชญาซึ่งนักปรัชญาในกลุ่ม Vienna circle เสนอขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับหลักพิสูจน์ว่าเป็นจริง (verifiability principle) กล่าวคือ ประพจน์ที่จะถือว่ามีค่าความจริงหรือมีนัยสำคัญทางวิทยาศาสตร์นั้นต้องเป็นประพจน์ซึ่งอาจพิสูจน์ว่าเป็นจริงได้ โดยเมื่อประมาณพ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) ได้มีการปรับปรุงรายละเอียดของความคิดหลักดังกล่าว ตัวอย่างเช่น เปลี่ยนจากการพิสูจน์ว่าเป็นจริง (verification) ซึ่งใช้การนิรนัย เป็นการทดสอบ (test) ที่ใช้ในการอุปนัย แนวความคิดในช่วงหลังนี้ เรียกว่า ประสบการณ์นิยมเชิงตรรก (logical empiricism)

ตัดสินที่ถ้าปฏิเสธแล้วจะขัดแย้งในตัวเอง ตัวอย่างเช่น การปฏิเสธ “วัตถุทุกวัตถุกินที่” ขัดแย้งในตัวเอง ประพจน์ดังกล่าวจึงเป็นการตัดสินเชิงวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม แอร์เห็นว่าข้อเสนอข้างต้นประสบปัญหา เนื่องจากแม้ว่าข้อเสนอส่วนอื่น ๆ จะแสดงให้เห็นว่าที่จริงแล้วคานต์ต้องการใช้เกณฑ์เชิงตรรกวิทยาในการแบ่งแยกประพจน์วิเคราะห์-ประพจน์สังเคราะห์ แต่เกณฑ์ทั้ง 2 เกณฑ์ที่คานต์กล่าวถึงไม่ได้เหมือนกันจริง โดยเกณฑ์แรกเป็นเกณฑ์เชิงจิตวิทยาซึ่งเป็นเรื่องของการเข้าใจภาษา ส่วนเกณฑ์ที่สองเป็นเกณฑ์เชิงตรรกวิทยา ซึ่งอันที่จริงแล้วทั้งสองเกณฑ์ไม่ได้เหมือนกัน (equivalent) กัน ตัวอย่างเช่น $7+5=12$ นั้นเป็นการตัดสินเชิงสังเคราะห์เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์แรกว่าแนวคิดของ 12 ไม่ได้อยู่ใน $7+5$ แต่เป็นการตัดสินเชิงวิเคราะห์เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ที่สองเพราะการปฏิเสธ $7+5=12$ นั้นเท่ากับขัดแย้งในตัวเอง (Ayer, 1958: 76-77) ดังนั้น แอร์จึงหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวโดยการเสนอว่าประพจน์จะเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อและก็ต่อเมื่อความสมเหตุสมผลของประพจน์ขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์เพียงอย่างเดียว และจะเป็นประพจน์สังเคราะห์เมื่อความสมเหตุสมผลของประพจน์ถูกตัดสินโดยความจริงจากประสบการณ์ทางผัสสะ²⁴ (Ayer, 1958: 79-80)

แอร์เสนอต่อมาว่า ประพจน์วิเคราะห์เป็นประพจน์ซึ่งไม่ได้ให้ข้อมูลใหม่ แต่การที่บอกว่าประพจน์วิเคราะห์ไม่มีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงอยู่ก็ไม่ได้หมายความว่าประพจน์ดังกล่าวจะเป็นประพจน์ที่ไม่มีความหมายเช่นเดียวกับที่ประพจน์เชิงอภิปรายเป็น เนื่องจากแม้ว่าประพจน์วิเคราะห์จะไม่ได้ให้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับสถานการณ์เชิงประสบการณ์ แต่ประพจน์ดังกล่าวก็แสดงแนวทางเกี่ยวกับวิธีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แน่นอนให้เราเห็น กล่าวคือ ประพจน์วิเคราะห์ทำให้เราพิจารณาในเชิงภาษา ซึ่งแม้จะไม่ได้ให้ความรู้ใหม่แต่ก็ถือว่าเป็นการเปิดเผยให้เห็นนัยที่ตามมาจากการใช้ภาษาบางประการ (Ayer, 1958: 80-82)

²⁴ หากพิจารณาข้อเสนอของแอร์เปรียบเทียบกับข้อเสนอของคานต์ จะเห็นว่าการให้คำจำกัดความเกี่ยวกับ “ก่อนประสบการณ์” มีการเปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าทั้งคานต์และแอร์จะยอมรับว่ามีความรู้ก่อนประสบการณ์ แต่ความหมายของ “ก่อนประสบการณ์” ของคานต์และแอร์มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความหมาย “ก่อนประสบการณ์” ของคานต์เกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณ ในขณะที่ความหมาย “ก่อนประสบการณ์” ของแอร์นั้นเป็นเรื่องของสัญชาตญาณหรือเรื่องของประพจน์วิเคราะห์ กล่าวคือ แอร์เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์คือประพจน์วิเคราะห์ การมีประพจน์ก่อนประสบการณ์ของแอร์มิได้มีนัยว่ามีความรู้บางอย่างซึ่งมีแหล่งความรู้ที่ไม่อาศัยประสบการณ์เช่นสัญชาตญาณอย่างที่คานต์เสนอ แต่การมีประพจน์ก่อนประสบการณ์ก็คือการมีประพจน์ซึ่งความสมเหตุสมผลของประพจน์ขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์เพียงอย่างเดียว และด้วยความที่ประพจน์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ภายในประพจน์ ประพจน์ก่อนประสบการณ์จึงไม่อาจให้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับโลกภายนอกได้

นอกจากนี้ แอร์ได้แย้งแนวคิดของคานต์ในประเด็นที่คานต์เสนอว่าประพจน์เกี่ยวกับเรขาคณิตเป็นประพจน์สังเคราะห์ กล่าวคือ คานต์เห็นว่าเรขาคณิตเป็นการศึกษาคุณสมบัติของเศษในเชิงกายภาพ ซึ่งทำให้ประพจน์ในลักษณะดังกล่าวมีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงอยู่ด้วย แอร์โต้แย้งว่า เป็นเพราะในสมัยของคานต์มีเรขาคณิตระบบยูคลิดเพียงระบบเดียว การเกิดเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดแสดงให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวผิดพลาด แอร์เห็นว่าการเกิดเรขาคณิตนอกระบบยูคลิดทำให้ดูเหมือนกับว่ามูลบทของเรขาคณิตเป็นเพียงนิยามหรือคำจำกัดความ และทฤษฎีบทของเรขาคณิตก็เป็นเพียงผลทางตรรกที่ตามมาจากการยอมรับนิยามดังกล่าว เรขาคณิตในตัวมันเองจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับเศษในเชิงกายภาพ ข้อเสนอดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธแนวคิดของคานต์ที่ว่าเรขาคณิตเป็นรูปแบบของสหัชญาณที่เรามีต่อประสบการณ์ภายนอก ดังนั้น เรขาคณิตจึงเป็นสิ่งที่ตามมาจากการยอมรับนิยามชุดหนึ่ง และประพจน์เกี่ยวกับเรขาคณิตจึงเป็นประพจน์วิเคราะห์ มิใช่ประพจน์สังเคราะห์อย่างที่คานต์เข้าใจ (Ayer, 1958: 82-85)

ท้ายที่สุด แอร์สรุปว่าประพจน์เกี่ยวกับตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ สำหรับเขาแล้วประพจน์ก่อนประสบการณ์คือประพจน์ที่เป็นสัจนิรันดร์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้ประกอบด้วยข้อเท็จจริง แอร์จึงสามารถยืนยันได้ว่าไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงภายนอก ความจริงแบบจำเป็นของประพจน์เกี่ยวกับตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ล้วนเป็นเรื่องของนิยามที่ไม่ได้ให้ความรู้ใหม่ (Ayer 1958, P.87)

คาร์ล เฮมเพิล (Carl Hempel) เป็นนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกอีกคนหนึ่งที่มีข้อเสนอเกี่ยวกับ “ก่อนประสบการณ์” เหมือนกับข้อเสนอของแอร์ กล่าวคือ เฮมเพิลเห็นว่า “ก่อนประสบการณ์” ไม่แตกต่างจาก “ประพจน์วิเคราะห์” ที่หมายถึงประพจน์ที่จริงโดยนิยาม (true by definition) อย่างไรก็ตาม เฮมเพิลแสดงให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับการสรุปแบบนิรนัยจากมูลบทไปสู่ทฤษฎีเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ในฐานะที่เป็นตัวอย่างของประพจน์วิเคราะห์เอาไว้ชัดเจนกว่าแอร์ โดยสามารถเข้าใจ “ประพจน์วิเคราะห์” และ “ประพจน์ก่อนประสบการณ์” ของเฮมเพิลได้จากการที่เฮมเพิลกล่าวถึงประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เนื่องจากสำหรับเฮมเพิลนั้นประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์เป็นตัวอย่างของประพจน์วิเคราะห์และประพจน์ก่อนประสบการณ์

เฮมเพิลเห็นว่าระบบคณิตศาสตร์เป็นโครงสร้างที่ไม่มีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงหรือองค์ประกอบเกี่ยวกับประสบการณ์ทางผัสสะใด ๆ เขาแสดงให้เห็นว่าคณิตศาสตร์สร้างโดยการสรุปแบบนิรนัยจากมูลบท ประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์เป็นการสรุปแบบนิรนัยมาจากประพจน์อื่น ๆ ซึ่งมีประพจน์พื้นฐานคือมูลบทและสัจพจน์ ทำให้ประพจน์ทางคณิตศาสตร์เป็นนัย

ตามมาทางตรรกะของมูลบทและสัจพจน์ก่อนหน้า ซึ่งเท่ากับว่าข้อสรุปที่ได้เป็นสิ่งปรากฏอยู่แล้วในข้ออ้าง หรือผลที่ได้จะไม่ให้ข้อมูลมากไปกว่าที่สิ่งที่ยอมรับอยู่แล้วในตอนแรก แม้ว่าในบางครั้งผลที่ได้จะทำให้เรารู้สึกว่าเป็นเรื่องใหม่ แต่ก็ยังเป็นเพียงความใหม่ในเชิงจิตวิทยาที่เราไม่ได้ตระหนักรู้ว่าอันที่จริงมันปรากฏอยู่แล้วในข้ออ้างก่อนหน้า จึงเห็นได้ชัดว่าทฤษฎีบทเกี่ยวกับคณิตศาสตร์แน่นอนอย่างขึ้นอยู่กับมูลบทก่อนหน้า กล่าวคือ ทฤษฎีบทจะจริงแบบจำเป็นถ้ามูลบทจริง รูปแบบของทฤษฎีบทในคณิตศาสตร์จึงเป็นดังนี้ (Hempel, 1945a: 8-9)

$$(P1.P2.P3. \dots Pn) \rightarrow T^{25}$$

ในบทความ “On the Nature of Mathematical Truth” (1945b) เฮมเพลยังอภิปรายเกี่ยวกับการสรุปแบบนิรนัยตามกฎของตรรกวิทยาแบบแผนของคณิตศาสตร์ที่มาจากสัจพจน์ และคำจำกัดความ (definition) ของเปอาโน²⁶ (Peano) โดยจะต้องมีการตีความคำปฐมฐาน (primitive term) ของเปอาโน 3 คำคือ “0”, “จำนวนธรรมชาติ” (natural number) และ “ตัวถัดไป” (successor) เฮมเพลเห็นว่าหากเราตีความคำปฐมฐานดังกล่าวในรูปแบบหนึ่งเพื่อให้สัจพจน์ของเปอาโนทุกข้อเป็นประพจน์ที่จริง เราจะสามารถสรุปกฎอื่น ๆ ตามมาด้วยวิธีนิรนัยได้ ส่วนในกรณีของเรขาคณิต เฮมเพลเสนอในบทความ “Geometry and Empirical Science” (1945a) ว่า ไม่ว่าจะ เป็นเรขาคณิตระบบยูคลิด เรขาคณิตระบบโลบาเชฟสกี หรือเรขาคณิตระบบรีมันน์นั้น ทฤษฎีบทในระบบเรขาคณิตต่างก็สรุปอย่างนิรนัยมาจากการยอมรับมูลบท สัจพจน์ และนิยามชุดหนึ่ง ซึ่งเรขาคณิตระบบรีมันน์และเรขาคณิตระบบโลบาเชฟสกียอมรับมูลบทบางข้อแตกต่างออกไปจากเรขาคณิตระบบยูคลิดจนทำให้เกิดทฤษฎีบททางเรขาคณิตที่แตกต่างออกไปตามมา จะเห็นได้ว่าทั้งคณิตศาสตร์สาขาจำนวนหรือเรขาคณิตต่างก็เป็นการยืนยันทฤษฎีบทแบบนิรนัยมาจากมูลบท สัจพจน์ และคำนิยามชุดหนึ่ง ซึ่งเท่ากับความจริงของคณิตศาสตร์นั้นเป็น

²⁵ P หมายถึงมูลบทในระบบ, T หมายถึงทฤษฎีบท, และ . เป็นสัญลักษณ์ทางตรรกศาสตร์หมายถึง “และ”, $\rightarrow$ เป็นสัญลักษณ์ทางตรรกศาสตร์หมายถึง ถ้า....แล้ว

²⁶ สัจพจน์ของเปอาโนได้แก่ประพจน์ดังต่อไปนี้

1. ศูนย์เป็นจำนวนธรรมชาติ
2. ตัวถัดไปของจำนวนธรรมชาติใด ๆ เป็นจำนวนธรรมชาติ
3. จำนวนธรรมชาติที่ต่างกันไปไม่มีตัวถัดไปเดียวกัน
4. ศูนย์ไม่เป็นตัวถัดไปของจำนวนธรรมชาติใด ๆ
5. ถ้ามีอะไรเป็นจริงสำหรับศูนย์ และถ้าเมื่อใดก็ตามที่สิ่งนี้เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติจำนวนหนึ่ง สิ่งนี้ก็จริงสำหรับตัวถัดไปของจำนวนธรรมชาติจำนวนนั้นด้วยแล้วละก็ สิ่งนี้ก็จริงสำหรับจำนวนธรรมชาติทุก ๆ ตัว

ความจริงในเชิงเงื่อนไข กล่าวคือ ถ้าสัจพจน์ต่าง ๆ ถูกตีความให้เป็นจริง ทฤษฎีบทต่าง ๆ ก็จะเป็นจริงตามมา เพราะทฤษฎีบทสรุปแบบนิรนัยจากสัจพจน์ ความจริงในเชิงเงื่อนไขแบบนี้มีได้ยืนยันอะไรเกี่ยวกับข้อเท็จจริงภายนอก ดังนั้น เฮมเพิลจึงสรุปว่าความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์มีความแน่นอนเพราะมันมีได้มีเรื่องของข้อเท็จจริงหรือองค์ประกอบทางผัสสะเข้ามาเกี่ยวข้อง (Hempel, 1945a: 10-12)

เฮมเพิลยังกล่าวถึงการตีความเรขาคณิตเพื่อใช้อธิบายคุณสมบัติของเทศะภายนอก เขาเรียกเรขาคณิตแบบนี้ว่าเรขาคณิตเชิงกายภาพ (physical geometry) ซึ่งมีการยืนยันเกี่ยวกับเทศะทางกายภาพ ตัวอย่างเช่น เรขาคณิตระบบยูคลิด ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการจัดระบบให้กับการวัดขนาดและพื้นที่ เฮมเพิลเห็นว่าเรขาคณิตเชิงกายภาพเป็นการตีความหรือให้ความหมายทอเมในเรขาคณิตบริสุทธิ์ ซึ่งจะทำให้มูลบท สัจพจน์ และทฤษฎีในระบบกลายเป็นประพจน์ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางกายภาพ และจะเป็นจริงเมื่อประพจน์เหล่านั้นอธิบายโครงสร้างทางกายภาพของเทศะได้ถูกต้อง เมื่อทฤษฎีเป็นสิ่งที่ตามมาจากมูลบท ก็อาจกล่าวได้ว่า หากมูลบทเป็นจริง ทฤษฎีก็ย่อมเป็นจริงตามมาแบบจำเป็น เราจะรู้ว่ามูลบทเป็นจริงได้ก็ด้วยการทดสอบมูลบทที่ถูกตีความแล้วว่าตรงกับความจริงทางกายภาพหรือไม่ อย่างไรก็ตาม เฮมเพิลเห็นว่าการตีความเรขาคณิตจนกลายเป็นเรื่องเกี่ยวข้องข้อเท็จจริงเชิงกายภาพจะไม่ทำให้ประพจน์เป็นประพจน์ที่มีความแน่นอนในเชิงคณิตศาสตร์อีกต่อไป เพราะประพจน์ที่มีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงอยู่ก็เหมือนทฤษฎีวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ตรงที่ไม่่ว่าจะพบหลักฐานมากเท่าใดก็จะมีลักษณะที่ได้รับเพียงการยืนยันในระดับมากหรือน้อย และความแน่นอนเชิงคณิตศาสตร์จะได้มาจากการสรุปแบบนิรนัยโดยไม่มียุทธศาสตร์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงจากสัจพจน์ มูลบทและนิยามชุดหนึ่งเท่านั้น (Hempel, 1945a: 12-14)

จะเห็นได้ว่า ความหมายประพจน์วิเคราะห์ของเฮมเพิลไม่แตกต่างจากแอร์กล่าวคือ สำหรับเฮมเพิล ประพจน์วิเคราะห์หมายถึงประพจน์ที่จริงโดยคำจำกัดความหรือโดยเงื่อนไขที่กำหนดความหมายของคำในประพจน์ ซึ่งการพิจารณาความสมเหตุสมผลของประพจน์ไม่ต้องการหลักฐานทางผัสสะ หรือสามารถแสดงให้เห็นว่าจริงโดยการวิเคราะห์ความหมายของทอเมที่ประกอบอยู่ในประพจน์เท่านั้น เมื่อเฮมเพิลเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์ไม่มีข้อมูลเชิงข้อเท็จจริงประกอบอยู่ด้วย เราจึงสามารถอธิบายความสมเหตุสมผลของประพจน์โดยไม่ต้องอาศัยหลักฐานทางผัสสะ โดยประพจน์แบบนี้ต่างจากประพจน์เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ที่เป็นประพจน์สังเคราะห์ซึ่งจะทำให้สมเหตุสมผลอย่างอาศัยประสบการณ์ได้เท่านั้น และสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อพบหลักฐานทางประสบการณ์ใหม่

ประเด็นที่สำคัญก็คือเฮมเพลยังเสนอต่อมาว่าประพจน์วิเคราะห์นี้เหมือนกับประพจน์ที่จริงแบบก่อนประสบการณ์ (true a priori) ในแง่ที่การแสดงความจริงของประพจน์นั้นเป็นอิสระจากหลักฐานทางผัสสะ

ความสมเหตุสมผลของประพจน์เหล่านี้ไม่ต้องการหลักฐานทางผัสสะ ประพจน์ดังกล่าวสามารถถูกแสดงว่าเป็นจริงโดยการวิเคราะห์ความหมายที่ติดอยู่กับเทอมในประพจน์ ในภาษาตรรกวิทยา ประโยคเหล่านี้เรียกว่าประพจน์วิเคราะห์ หรือประพจน์ที่จริงอย่างก่อนประสบการณ์²⁷ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความจริงของประพจน์นั้นเป็นอิสระจากหลักฐานทางผัสสะใด ๆ

(Hempel, 1945b: 544-545)

ดังนั้น สำหรับเฮมเพล ประพจน์ก่อนประสบการณ์ไม่ต่างจากประพจน์วิเคราะห์ และนิยามของประพจน์วิเคราะห์ของเฮมเพลก็ไม่แตกต่างจากแอร์ ในแง่ที่เห็นว่าการพิจารณาความสมเหตุสมผลของประพจน์ไม่ต้องการหลักฐานทางผัสสะ หรือสามารถแสดงให้เห็นว่าจริงโดยการวิเคราะห์ความหมายของเทอมที่ประกอบอยู่ในประพจน์เท่านั้น

จึงอาจสรุปได้ว่า นักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกซึ่งเป็นนักประสบการณ์นิยมกลุ่มหนึ่งปฏิเสธประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นประพจน์สังเคราะห์ แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธความเป็นไปได้ของประพจน์ก่อนประสบการณ์ที่เป็นประพจน์วิเคราะห์ โดยการให้ความหมาย “ประพจน์วิเคราะห์” ของนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกมีได้อาศัยแนวคิดเรื่อง “การประกอบอยู่ใน” ดังเช่นข้อเสนอของคานต์ แต่อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนิยาม กล่าวคือ ประพจน์วิเคราะห์เป็นประพจน์ที่ความสมเหตุสมผลขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

- การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย (implicit definition)

หลังจากที่กลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกอธิบายความหมายของประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยตรง ยังมีข้อเสนอที่พยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของธรรมเนียมภาษา นิยามโดยนัย (implicit definition) กับความเป็นประพจน์วิเคราะห์ กล่าวคือ ผู้ที่เสนอ

²⁷ เน้นโดยผู้วิจัย

แนวคิดในลักษณะดังกล่าวมองเห็นปัญหาในการค้นหาความหมายโดยตรง (explicit definition) ของเทอม จึงหลีกเลี่ยงการค้นหาดังกล่าวโดยการเสนอว่าเทอมจะถูกให้ความหมายโดยอาศัยการยืนยันประพจน์ที่ประกอบด้วยเทอมเหล่านั้นด้วยธรรมเนียมภาษา ตัวอย่างเช่น มูลบทในเรขาคณิตเป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของเทอม “เส้นตรง” “จุด” คืออะไร ในทำนองเดียวกัน มูลบทของเปอานอกก็เป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของ “ศูนย์” “ตัวถัดไป” และ “จำนวน” คืออะไร ซึ่งเท่ากับว่าตามทัศนะของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม โดยนัยจะเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของธรรมเนียมภาษาที่มีได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลกภายนอก แต่เป็นการกำหนดขึ้นของคนในสังคม และความหมายของเทอมที่ประกอบอยู่ในประพจน์สามารถเข้าใจและเรียนรู้ได้ผ่านบริบทและการใช้เทอมนั้น ๆ ทั้งนี้ ตามทัศนะของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยจะเห็นว่าเราจะต้องเริ่มต้นจากการยืนยันความจริงของประพจน์ว่าถูกต้องตามธรรมเนียมภาษา แล้วจึงค่อยมาพิจารณาว่าความหมายของเทอมที่อยู่ในประพจน์นั้นหมายความว่าอะไรโดยเรียนรู้จากบริบทและการใช้เทอมที่ปรากฏในประพจน์ ตัวอย่างของผู้ที่มีข้อเสนอในลักษณะดังกล่าวคือ คริสโตเฟอร์ พีค็อก (Christopher Peacocke) และพอล โบโกเซียน (Paul Boghossian)

โบโกเซียนเสนอไว้ในบทความ “Analyticity Reconsidered” (1996) ว่าข้อเสนอของไควนในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” มุ่งโจมตีประพจน์วิเคราะห์ของเฟรเก้ โดยแสดงให้เห็นว่าในบทความดังกล่าว ไควนยกตัวอย่างประพจน์ “ชายโสดทุกคนเป็นชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน” ซึ่งเป็นประพจน์วิเคราะห์เพราะสามารถทำให้เป็นความจริงเชิงตรรกโดยการแทนที่คำ ๆ หนึ่งด้วยคำที่มีความหมายเหมือนกัน ซึ่งเหล่านี้เป็นประพจน์วิเคราะห์ตามทัศนะของเฟรเก้ (Boghossian, 1996: 368-369)

ตามแนวคิดของโบโกเซียน ความหมายโดยนัยเป็นสิ่งที่ให้ความหมายตัวคงที่ทางตรรก (logical constant) กล่าวคือ เราจะต้องเริ่มจากการยืนยันความจริงของประพจน์ทางตรรกที่มีตัวคงที่ทางตรรกดังกล่าวโดยอาศัยธรรมเนียมและดูว่าความหมายของตัวคงที่ทางตรรกคืออะไรโดยการพิจารณาบริบทและการใช้ตัวคงที่ทางตรรกนั้น ๆ ในประพจน์ต่าง ๆ และจากการที่โบโกเซียนเห็นว่าธรรมเนียมเป็นสิ่งยืนยันประพจน์ก็ทำให้ประพจน์วิเคราะห์เป็นเรื่องของนิยามที่ถูกกำหนดขึ้นจากคนในสังคม

ตามแนวคิดของความหมายโดยนัย ตัวคงที่ทางตรรกะมีความหมายเฉพาะเจาะจงในคำศัพท์ของเราโดยการกำหนดตามธรรมเนียมว่า ประโยคต่าง ๆ หรือการสรุปที่สมเหตุสมผลต่าง ๆ ที่มีตัวคงที่ทางตรรกะดังกล่าวอยู่ด้วยนั้นถูกต้อง

(Boghossian, 1996: 380-381).

ตัวอย่างเช่น ความหมายของตัวคงที่ทางตรรกะ “และ” ถูกกำหนดโดยการยืนยันว่าการสรุปต่อไปนี้สมเหตุสมผล²⁸

A และ B

A และ B

A, B

A

B

A และ B

(Boghossian 1996, 381)

ด้วยการยืนยันการสรุปทางตรรกะข้างต้น²⁹ และการพิจารณาความหมายที่มาจากบริบทและการใช้จะทำให้เราเข้าใจความหมายของ “และ” กล่าวคือ ถ้าเรายอมรับว่า (ก) “ฉันกินข้าวและฉันนอนหลับ” ทำให้สรุปว่า “ฉันกินข้าว” ยอมรับว่า (ข) “ฉันกินข้าวและฉันนอนหลับ” ทำให้สรุปว่า “ฉันนอนหลับ” และยอมรับว่า (ค) “ฉันกินข้าว”, “ฉันนอนหลับ” ทำให้สรุปว่า “ฉันกินข้าวและฉันนอนหลับ” ก็จะทำให้เราเข้าใจความหมายของ “และ” โดยความเข้าใจความหมายดังกล่าวมาจากการพิจารณาบริบทประพจน์ต่าง ๆ ที่มีคำว่า “และ” และพิจารณาว่า “และ” ถูกใช้ในกรณีและสถานการณ์เช่นใด

โบโกเซียนเห็นว่าประพจน์วิเคราะห์เป็นสิ่งจำเป็นโดยเป็นไปเพื่อทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ (Boghossian, 2003: 34) เขาเห็นว่าการนำประพจน์วิเคราะห์มาอธิบาย (explain) ความรู้ก่อนประสบการณ์คือการอธิบายความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์โดยปราศจากการยืนยันความสามารถพิเศษเกี่ยวกับสหัชญาณ (ซึ่งเป็นแนวคิดที่ไม่เคยถูกทำให้ละเอียดเพียงพอตามทัศนะของโบโกเซียน) (Boghossian, 1996: 375)

²⁸ หลักการในลักษณะดังกล่าวอาจเรียกได้ว่า Meaning-Entitlement Connection: MEC ซึ่งหมายถึง หลักที่เห็นว่าการยืนยันการสรุปต่าง ๆ จะทำให้ได้เงื่อนไขว่าทอม ๆ หนึ่งมีความหมายอย่างไร

²⁹ ในทำนองเดียวกัน คริสโตเฟอร์ พีค็อก ซึ่งเป็นผู้ที่เสนอแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยอีกคนหนึ่งก็ได้แสดงให้เห็นว่าเราได้ความหมายของตัวเชื่อมประพจน์ “หรือ” มาจากการยืนยันการสรุปเช่น ถ้า A จริงแล้ว A หรือ B จะเป็นจริง เป็นต้น (Peacocke, 1965: 364-374)

จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม โดยนัยจึงเป็นไปในลักษณะที่ว่า นำแนวคิดเรื่องธรรมเนียมภาษามาเป็นตัวกำหนดว่าประพจน์ ถูกต้อง และทำความเข้าใจความหมายของเทอมในประพจน์โดยพิจารณาจากบริบทและการใช้ เทอม ประพจน์วิเคราะห์จึงเป็นเรื่องของนิยามโดยนัยที่ “มิได้” แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริง เกี่ยวกับโลกภายนอกเนื่องจากนิยามโดยนัยดังกล่าวถูกกำหนดโดยธรรมเนียมภาษา

(ข) “ประพจน์วิเคราะห์” ในฐานะเป็นประพจน์ที่สะท้อนความจริงเกี่ยวกับโลก

- การให้ความหมาย “ประพจน์วิเคราะห์” โดยอาศัยแนวคิดเรื่อง “ความจริงเชิงตรรก” (logical truth)

ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะอภิปรายเกี่ยวกับการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือการให้ความหมายประพจน์ดังกล่าวโดยอาศัยแนวคิดเรื่อง “ความจริงเชิงตรรก” (logical truth)

กอตลอป เฟรเก้ (Gottlob Frege) เป็นผู้ที่ให้ความหมายของประพจน์วิเคราะห์ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก (Logical Truth) เฟรเก้แสดงให้เห็นว่าประพจน์เกี่ยวกับเลขคณิตซึ่งเป็นตัวอย่างของความรู้ก่อนประสบการณ์นั้นเป็นประพจน์วิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม “ประพจน์วิเคราะห์” ในทัศนะของเฟรเก้แตกต่างจากข้อเสนอแคนต์ กล่าวคือ แคนต์อธิบายประพจน์วิเคราะห์ในลักษณะที่ภาคแสดงประกอบอยู่ใน (containment) ภาคประธาน ซึ่งดูเหมือนเป็นเกณฑ์เชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการเข้าใจภาษา และเฟรเก้เห็นว่าปัญหาสำคัญก็คือเกณฑ์ดังกล่าวอาจไม่ครอบคลุมตัวอย่างประพจน์วิเคราะห์อื่น ๆ เช่น

ถ้าแม่รีแต่งงานกับบ็อบ แล้วบ็อบจะแต่งงานกับแม่รี

ถ้าของสิ่งหนึ่งมีสีน้ำเงิน แล้วของสิ่งนั้นจะมีสี

เฟรเก้เห็นว่าเกณฑ์ของแคนต์จะจำกัดอยู่เพียงกับประพจน์ที่อยู่ในรูปภาคประธานและภาคแสดง ทำให้ประพจน์ในตัวอย่างข้างต้นมีปัญหาเนื่องจากอยู่ในรูปแบบประโยคเงื่อนไข อีกทั้งแนวคิดเรื่องการประกอบอยู่ใน (containment) ไม่อาจทำให้เข้าใจประพจน์เหล่านี้ได้ กล่าวคือ หากเรายอมรับหลักการเรื่องการประกอบอยู่ใน จากตัวอย่างข้างต้นก็เท่ากับว่า “สีน้ำเงิน” ประกอบอยู่ใน “สี” แต่สีน้ำเงินจะประกอบอยู่ในสีได้อย่างไร เฟรเก้จึงพยายามให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ใหม่โดยอาศัยแนวคิดทางตรรกวิทยา กล่าวคือ ตัวเชื่อมทางตรรกวิทยาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น “และ” “หรือ” “ถ้า...แล้ว” “เมื่อและก็ต่อเมื่อ” “ไม่จริงที่ว่า” “ทุกสิ่ง” “บางสิ่ง” นั้นเป็นส่วน

หนึ่งของภาษาเราโดยที่คำเหล่านี้มิได้ชี้หรือระบุถึงสิ่งใด ๆ ในโลกเช่นคำนาม คำกริยาหรือ คำคุณศัพท์อื่น ๆ ตัวเชื่อมเหล่านี้จึงทำให้เราสามารถเข้าใจความจริงเชิงตรรก (logical truth) ในฐานะประพจน์ที่เป็นจริงไม่ว่าประพจน์ดังกล่าวจะระบุหรืออ้างถึงอะไร ตัวอย่างเช่น แพทย์ที่เชี่ยวชาญด้านดวงตาทั้งหมดเป็นจักษุแพทย์ ก็จะเป็นความจริงเชิงตรรก เนื่องจากไม่ว่า “จักษุแพทย์” “ตา” “เชี่ยวชาญด้าน” จะอ้างถึงสิ่งใด แต่ประพจน์จะจริงเสมอ ถ้าแทนที่ “จักษุแพทย์” ด้วย “แมว” แทนที่ “ดวงตา” ด้วย “หนู และแทนที่ “เชี่ยวชาญด้าน” ด้วย “ไล่จับ” ก็จะได้ประพจน์ “แมวที่ไล่จับหนูทั้งหมดเป็นแมว” กระนั้น ประพจน์แบบ “หมอตาททุกคนเป็นจักษุแพทย์” นั้นหากแทนที่ “จักษุแพทย์” ด้วย “แมว” และแทนที่ “หมอตาท” ด้วย “หนู” ก็จะได้ “หนูทุกตัวเป็นแมว” ซึ่งไม่จริง (Frege, 1884: 88)

ดังนั้น ตามทัศนะของเฟรเก้ ประพจน์วิเคราะห์จำเป็นต้องอาศัยตัวเชื่อมทางตรรกวิทยา และแนวคิดเรื่องนิยาม (definition) หรือคำที่มีความหมายเหมือนกัน (synonymy) เพื่อที่จะทำให้ความจริงวิเคราะห์ที่มีได้อยู่ในรูปเชิงตรรกสามารถที่จะถูกเปลี่ยนไปเป็นความจริงเชิงตรรกได้โดยการแทนที่นิยามต่าง ๆ ด้วยคำที่ถูกลูกนิยามไว้ หรือแทนที่คำ ๆ หนึ่งด้วยคำที่มีความหมายเหมือนกัน จะเห็นได้ว่าจากตัวอย่างข้างต้น “หนู” ไม่ได้เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกับ “แมว” จึงทำให้ประพจน์ “หนูทุกตัวเป็นแมว” ไม่เป็นประพจน์วิเคราะห์ แต่ “จักษุแพทย์” กับ “หมอตาท” มีความหมายเหมือนกัน ประพจน์ “หมอตาททุกคนเป็นจักษุแพทย์” จึงถือเป็นประพจน์วิเคราะห์

แม้ทัศนะของเฟรเก้เกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์จะไม่เหมือนกับทัศนะของคานต์ที่ให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่อง “การประกอบอยู่ใน” แต่คานต์ก็ยังมีกรให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในอีกลักษณะหนึ่งคือ “ถ้าปฏิเสธประพจน์วิเคราะห์แล้วจะเกิดการขัดแย้งในตัวเอง” ซึ่งการให้ความหมายเช่นนี้เป็นให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในเชิงตรรกศาสตร์ในลักษณะเดียวกับเฟรเก้ แต่ประเด็นที่ทำให้คานต์กับเฟรเก้แตกต่างกันก็คือ คานต์เห็นว่าการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ในเชิงตรรกศาสตร์กับการให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิด “การประกอบอยู่ใน” นั้นไม่ได้แตกต่างกัน แต่เฟรเก้เห็นว่ามีความแตกต่างและยอมรับเพียงการให้ความหมายในเชิงตรรกศาสตร์เท่านั้น³⁰

³⁰ คานต์กับเฟรเก้ยังมีความแตกต่างกันเรื่องการยอมรับสัญญาณในฐานะโครงสร้างในตัวเราที่เป็นพื้นฐานให้เกิดความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ กล่าวคือ คานต์ยอมรับว่าความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ทั้งหมดนั้นวางอยู่บนสัญญาณซึ่งเป็นโครงสร้างในจิตของมนุษย์ โครงสร้างดังกล่าวทำให้มนุษย์สามารถสร้างความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ได้ แต่เฟรเก้เห็นว่าความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่มาจากการยอมรับสัญญาณในลักษณะ

หลังจากอภิปรายเกี่ยวกับการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ช่วงก่อนที่ไควน์จะเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่าหากไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์จริง โดยที่ประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยตรง นิยามโดยนัย และความจริงเชิงตรรกะนั้น การไม่มีความแตกต่างดังกล่าวส่งผลเช่นใดต่อความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์

- การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามและนิยามโดยนัย

จากบทที่ 4 จะเห็นได้ว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์และประพจน์หลังประสบการณ์แตกต่างกันอย่างชัดเจนในส่วนของเงื่อนไขเกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุน กล่าวคือประพจน์ก่อนประสบการณ์มีเหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ ซึ่งคือการมีมโนทัศน์ ส่วนประพจน์หลังประสบการณ์มีเหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ หรือการมีมโนทัศน์ไม่เพียงพอที่จะทำให้ตัดสินได้ว่าประพจน์หลังประสบการณ์เป็นจริงหรือไม่ แต่ต้องมีการอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะเพื่อตัดสินประพจน์ดังกล่าว แต่การแบ่งประเภทประพจน์เป็นประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ (โดยที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ด้วยแนวคิดนิยามและนิยามโดยนัย) นั้นไม่ทำให้สามารถแบ่งประพจน์ออกเป็น 2 ประพจน์ได้จริงในลักษณะเดียวกับที่แบ่งประเภทประพจน์เป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์ เนื่องจากการแบ่งประเภทประพจน์เป็นประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ทำให้มีประพจน์ที่ไม่เป็นทั้งประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ไม่ว่าจะพิจารณาผ่านการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดนิยามและนิยามโดยนัย โดยลองพิจารณาตัวอย่างสังพจน์หรือมูลบทในเลขคณิตหรือเรขาคณิตที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ (ซึ่งผู้วิจัยเสนอเอาไว้ในบทที่ 3 ว่าเป็นตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์) ดังต่อไปนี้

“ถ้ามีอะไรเป็นจริงสำหรับศูนย์ และถ้าเมื่อใดก็ตามที่สิ่งนี้เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติจำนวนหนึ่ง และสิ่งนี้เป็นจริงสำหรับตัวถัดไปของจำนวน

เดียวกับคนดี แต่มาจากการใช้เหตุผลจน “ค้นพบ” ความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ (กระนั้นก็ดี ข้อเสนอในแบบนี้ก็มีนัยที่มากกว่าการเข้าใจเพียง “ความหมาย” ของคำอย่างที่คุณนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกอธิบาย เนื่องจากเพอร์เก้เห็นว่าคณิตศาสตร์เป็นเรื่องที่มนุษย์เป็นผู้ “ค้นพบ” ความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ซึ่งเท่ากับความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์มีอยู่แล้วและมนุษย์เป็นผู้ค้นพบความจริงเหล่านั้น ส่วนกลุ่มนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกเห็นว่าการคณิตศาสตร์เป็นเรื่องของภาษา ที่ขึ้นอยู่กับกำหนัดความหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของมนุษย์)

ธรรมชาติจำนวนนั้นด้วยแล้วละก็ สิ่งนี้ก็เป็นจริงสำหรับจำนวนธรรมชาติทุก ๆ ตัว” (สัจพจน์ของเปอาโนข้อ 5)

“ถ้าเส้นตรงเส้นหนึ่งตัดผ่านเส้นตรงอีกสองเส้น จนกระทั่งผลบวกของมุมภายในสองมุมบนด้านด้านหนึ่งน้อยกว่าสองมุมฉากแล้ว ถ้าต่อเส้นตรงสองเส้นนั้นออกไปมากพอ เส้นตรงทั้งสองเส้นนี้จะตัดกันทางด้านของเส้นแรก ด้านเดียวกับที่มุมทั้งสองนั้น” (มูลบทในเรขาคณิตระบบยูคลิดข้อ 5)

ผู้วิจัยเห็นว่าสัจพจน์ดังกล่าวไม่อาจถือได้ว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ตามการให้ความหมายโดยธรรมเนียมภาษา กล่าวคือ ในกรณีของกลุ่มที่ให้ความหมายโดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องนิยามเห็นว่าประพจน์จะเป็นประพจน์วิเคราะห์เมื่อและก็ต่อเมื่อความสมเหตุสมผลของประพจน์ขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์เพียงอย่างเดียว และจะเป็นประพจน์สังเคราะห์เมื่อความสมเหตุสมผลของประพจน์ถูกตัดสินโดยความจริงจากประสบการณ์ทางผัสสะ แต่สัจพจน์ของเปอาโนข้อ 5 ดังกล่าวมิได้เป็นประพจน์ที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องเนื่องจากนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์ เนื่องจากประพจน์ดังกล่าวเป็นเหมือนกฎในทฤษฎีคณิตศาสตร์ซึ่ง “ยอมรับว่าจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์” จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ตามการให้ความหมายโดยอาศัยมโนทัศน์เรื่องนิยามดังกล่าวได้

ทั้งนี้ อาจมีผู้โต้แย้งว่า แอร์และเฮมเพลผู้ซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามเสนอว่าเลขคณิตและตรรกศาสตร์ทั้งหมดเป็นประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ ซึ่งดูเหมือนจะรวมเอาประพจน์ที่เป็นมูลบทและสัจพจน์ทั้งหมดว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ไปด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการให้ความหมายดังกล่าวไม่รวมประพจน์ที่เป็นมูลบทและสัจพจน์ในเลขคณิต กล่าวคือ ในกรณีของแอร์ที่เห็นว่าประพจน์วิเคราะห์คือประพจน์ที่ความสมเหตุสมผลขึ้นอยู่กับนิยามของสัญลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นในประพจน์เพียงอย่างเดียวและเห็นว่าคณิตศาสตร์เป็นประพจน์วิเคราะห์นั้นจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายมุ่งเน้น “ทฤษฎีบท” ในคณิตศาสตร์ที่ความจริงของมัน “ขึ้นอยู่กับ” มูลบทและสัจพจน์ก่อนหน้า เนื่องจากทฤษฎีบทเป็นผลทางตรรกะที่ได้จากการสรุปแบบนิรนัยเมื่อรู้ความหมายหรือนิยามของสัญลักษณ์ในประพจน์ นอกจากนี้ ข้อเสนอของเฮมเพลที่มุ่งเน้นว่าคณิตศาสตร์เป็นการ “สร้างโดยการสรุปแบบนิรนัยจากมูลบท” และความแน่นอนในเชิงคณิตศาสตร์มาจากการยอมรับว่ามูลบท สัจพจน์และนิยามก่อนหน้าเป็นจริง จึงทำให้ทฤษฎีบทคณิตศาสตร์ที่ตามมาเป็นจริง ก็ยิ่งทำให้เห็นว่าการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์เน้นไปที่ “ทฤษฎีบท” เนื่องจากเป็นสิ่งที่ “สร้างโดยการสรุปแบบนิรนัยจากมูลบท” กล่าวคือ เฮมเพลเห็นว่าเราต้องตีความคำปฐมฐานของเปอาโน 3 คำคือ “0”, “จำนวน

ธรรมชาติ” และ “ตัวถัดไป” ซึ่งหากเราตีความคำปฐมฐานดังกล่าวในรูปแบบหนึ่งเพื่อให้สัจพจน์ของเปอาโนทุกข้อเป็นประพจน์ที่จริง เราจะสามารถสรุปกฎอื่น ๆ ตามมาด้วยวิธีนินัยได้ จะเห็นได้ว่าในส่วนขงมูลบทและสัจพจน์นั้น เป็นส่วนที่เราพบว่าจริงแบบไม่ได้เป็นเพราะนิยามว่าทำให้เห็นว่าเป็นประพจน์ที่สมเหตุสมผล แต่รับว่าจริงโดยเป็นไปเพื่อเป็นหลักของความหมายและหลักของการสรุปภายในทฤษฎีคณิตศาสตร์ จากข้อเสนอนี้จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า แม้จะกล่าวได้ว่าทฤษฎีบทในเลขคณิตเป็นประพจน์วิเคราะห์ แต่ประพจน์เกี่ยวกับมูลบทและสัจพจน์จะไม่ถือว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ตามการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามเห็นว่าประพจน์สังเคราะห์คือประพจน์ที่ความสมเหตุสมผลของประพจน์ถูกตัดสินโดยความจริงจากประสบการณ์ทางผัสสะ ก็จะได้เห็นว่าประพจน์เกี่ยวกับสัจพจน์และมูลบทในเลขคณิตและเรขาคณิตในแง่ที่ “ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ” ข้างต้นไม่ใช่ประพจน์ที่รับว่าถูกต้องโดยพิจารณาจากประสบการณ์ทางผัสสะเช่นเดียวกัน ซึ่งเท่ากับไม่อาจถือว่าเป็นประพจน์สังเคราะห์ตามทัศนะของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามได้อีกด้วย กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการแบ่งแยกประพจน์ออกเป็นสองประเภทคือประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์โดยให้ความหมายว่าประพจน์วิเคราะห์คือประพจน์ที่สมเหตุสมผลเนื่องจากนิยามนั้นอาจประสบปัญหาได้ กล่าวคือ อาจมีกรณีที่ประพจน์หนึ่ง ๆ ไม่เป็นทั้งประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์

ในกรณีของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย (ที่เห็นว่าเทอมถูกให้ความหมายโดยการยืนยันประพจน์ที่ประกอบด้วยเทอมนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น มูลบทของเปอาโนก็เป็นสิ่งกำหนดโดยนัยว่านิยามของ “ศูนย์” “ตัวถัดไป” และ “จำนวน” คืออะไร) ผู้วิจัยเห็นว่าก็เป็นไปในทำนองเดียวกับกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยาม กล่าวคือ ตามความคิดของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยในกรณีของประพจน์เกี่ยวกับสัจพจน์ข้อ 5 ของเปอาโนหรือกรณีประพจน์เกี่ยวกับมูลบทในเรขาคณิตระบบยูคลิดข้อ 5 นั้น ตัวประพจน์เกี่ยวกับสัจพจน์และมูลบทเป็นสิ่งที่ยืนยันไว้ก่อนว่าถูกเพื่อที่จะได้มาซึ่งความหมายของเทอม ซึ่งเท่ากับว่าเรารู้ความหมายของเทอมในทฤษฎีบทจากการยืนยันสัจพจน์และมูลบทว่าถูกต้อง ประเด็นที่สำคัญก็คือ ในกรณีของตัวสัจพจน์และมูลบทเองไม่ใช่ประพจน์ที่ถูกต้องเพราะนิยามโดยนัย แต่เป็นประพจน์ที่เรารับไว้ก่อนว่าถูกเพื่อจะได้ทราบนิยามของเทอม จะเห็นได้จากข้อเสนอดังกล่าวที่ว่า คณิตศาสตร์ดูเหมือนประกอบด้วยประพจน์ 2 กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มประพจน์ที่เป็นตัวกำหนดนิยามโดยนัยของเทอม ซึ่งก็คือประพจน์ที่เป็นสัจพจน์และมูลบท และกลุ่มที่เป็นจริงเพราะนิยามโดยนัยของเทอม

ซึ่งก็คือประพจน์ที่เป็นทฤษฎีบท (โดยทฤษฎีบทเป็นจริงเพราะนิยามโดยนัยที่ได้จากการยืนยัน
สัจพจน์และมูลบทซึ่งถือประพจน์ที่เป็นตัวกำหนดนิยามโดยนัยของเทอม)

และในทำนองเดียวกัน เมื่อกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัย
แนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยเห็นว่าประพจน์สังเคราะห์ก็คือประพจน์ที่สมเหตุสมผลเนื่องจาก
ประสบการณ์ทางผัสสะ ก็อาจกล่าวได้ว่าประพจน์ที่เป็นสัจพจน์และมูลบทในเลขคณิตหรือ
เรขาคณิตในแง่ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะดังกล่าวไม่ใช่ประพจน์สังเคราะห์
ตามทัศนะของกลุ่มที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัยด้วย
เช่นเดียวกัน³¹

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า การแบ่งประเภทเป็นประพจน์วิเคราะห์กับ
ประพจน์สังเคราะห์ ซึ่งมีการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามและ
นิยามโดยนัยมีปัญหา กล่าวคือ ถ้ายอมรับความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์
สังเคราะห์ โดยที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามและนิยามโดยนัย
ดังกล่าว ก็ จะพบว่า การยอมรับดังกล่าวทำให้มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับ
ประพจน์อื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ทั้งประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ และทำให้มีความแตกต่าง

³¹ นอกจากนี้ ยังอาจตีความจากข้อเสนอของไควน์ได้ในแง่หนึ่งว่าไควน์เห็นว่าแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย
นั้นเป็นไปได้ทั้งกับความรู้อ่อนประสบการณ์และความรู้หลังประสบการณ์ กล่าวคือ ไควน์ (1964) เห็น ว่าถ้าเรา
รับว่าความจริงเกี่ยวกับเลขคณิต (arithmetic truth) เป็นประพจน์วิเคราะห์ แล้วมูลบทซึ่งได้มาจากนิยามโดยนัย
ของทฤษฎีใด ๆ ทุกทฤษฎีก็จะเป็นประพจน์วิเคราะห์ด้วย แม้แต่ทฤษฎีเคมี โดยไควน์ได้แสดงให้เห็นว่าสามารถ
นำทฤษฎีมูลบทมาตีความใหม่ (reinterpret) ให้เป็นทฤษฎีอื่น ๆ หรือเราสามารถตีความ (interpret) ให้ทฤษฎี
เลขคณิตและทฤษฎีเคมีเป็นไปตามเงื่อนไขของทฤษฎีมูลบท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้ไควน์จะมีได้ปฏิเสธความ
เป็นไปได้ของแนวคิดเรื่องนิยามโดยนัย แต่ก็แสดงให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งกับทฤษฎีเลขคณิต (ใน
ฐานะที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นความจริงแบบวิเคราะห์) และทฤษฎีเคมี (ในฐานะที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นความจริง
แบบสังเคราะห์) ซึ่งไควน์เห็นว่าการยืนยันทฤษฎีในรูปแบบดังกล่าวเป็นการยืนยันในเชิงเงื่อนไข ถ้า...ก็ จึงทำให้
ถ้ามูลบทเป็นจริงแล้วการตีความอีกชั้นอื่น ๆ ที่ตามมาไม่อาจเป็นเท็จได้ (Quine 1964, 133-136)
อย่างไรก็ตาม เฟรด วิลสัน (Fred Wilson) ได้แย้งข้อเสนอของไควน์ไว้ในบทความที่ชื่อว่า "Implicit Definition
Once Again" (1965) ว่าข้อเสนอของไควน์ไม่อาจนำมาโต้แย้งประพจน์วิเคราะห์ เนื่องจากแม้ว่าเราจะสามารถ
ตีความให้ทฤษฎีเลขคณิตและทฤษฎีเคมีเป็นไปตามเงื่อนไขของทฤษฎีมูลบท แต่วิลสันเห็นว่าอันที่จริงแล้ว
ความหมายของมูลบทในทฤษฎีเลขคณิตและทฤษฎีเคมีมิได้เหมือนกัน กล่าวคือ มูลบทในทฤษฎีเคมีมิได้เป็น
เรื่องที่ยืนยันอยู่กับกฎทางภาษาอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงทางเคมี (chemical fact) ด้วย ดังนั้นทฤษฎีเลข
คณิตและทฤษฎีเคมีจึงไม่ได้เป็นทฤษฎีในรูปแบบเดียวกัน และด้วยเหตุที่มูลบทของทฤษฎีเคมีมีส่วนที่ยืนยันอยู่กับ
ข้อเท็จจริงทางเคมีด้วย ก็ทำให้มูลบทในทฤษฎีดังกล่าวมิใช่มูลบททฤษฎีที่ถูกต้องแล้วเป็นประพจน์วิเคราะห์

ระหว่างประพจน์สังเคราะห์กับประพจน์อื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ทั้งประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ตามมา ด้วยเหตุที่ทำให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามและนิยาม โดยนัยไม่สามารถแบ่งประพจน์ออกเป็น 2 ประเภทคือประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ได้จริง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการปฏิเสธว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ (โดยที่ประพจน์วิเคราะห์หมายถึงประพจน์ที่ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามและนิยามโดยนัย) เป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากกว่าการเห็นว่ามี ความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์

- การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าในกรณีที่ประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก การปฏิเสธว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ก็เป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากกว่าเช่นเดียวกัน โดยจะมีการอ้างอิงข้อเสนอนี้ที่ได้จากบทที่ผ่านมาเพื่อยืนยันข้อเสนอดังกล่าว และจะมีการแสดงให้เห็นว่าการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกเป็นการให้ความหมายที่มีปัญหาบางอย่างจนทำให้สงสัยได้ว่าสามารถเป็นไปได้จริงหรือไม่

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้ว เฟรเก้ผู้ซึ่งเป็นนักปรัชญาคนสำคัญที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกนั้นเห็นว่า “คณิตศาสตร์” เป็นความรู้ที่เป็นตัวอย่างของประพจน์วิเคราะห์ และนอกจากคณิตศาสตร์แล้ว เขายังเห็นว่าประพจน์ต่อไปนี้เป็นประพจน์วิเคราะห์

(ก) ถ้าของสิ่งหนึ่งมีสีน้ำเงิน แล้วของสิ่งนั้นจะมีสี

(ข) หมอตาทุกคนเป็นจักษุแพทย์

จะเห็นได้ว่าในกรณีข้างต้น เราสามารถตัดสินว่าทั้ง (ก) และ (ข) เป็นประพจน์ตามการให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงทางตรรกของเฟรเก้ได้อย่างไม่ยากลำบาก อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ผ่านมาเกี่ยวกับการมีโน้ตศัพท์แบบพหุนิยม ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยว่าอันที่จริงแล้วการให้ความหมายดังกล่าวสามารถตัดสินประพจน์ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นประพจน์วิเคราะห์ตามการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกได้จริงหรือไม่ โดยลองพิจารณาประพจน์ดังต่อไปนี้

(ค) “นาฏศิลป์คือศิลปะอย่างหนึ่ง”

(ง) “มอญซอห์นผ้าคือเกมเกมหนึ่ง”

ประพจน์ (ค) และ (ง) เป็นประพจน์ที่ผู้วิจัยยกขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการมีมโนทัศน์แบบโปรโตไทป์ กล่าวคือ เราไม่สามารถให้นิยาม [เกม] หรือ [ศิลปะ] ได้แน่ชัดว่าคืออะไร แต่ดูเหมือนว่า (ค) และ (ง) จะเป็นประพจน์วิเคราะห์ในลักษณะเดียวกับที่ (ก) และ (ข) เป็นเพียงแต่ (ค) และ (ง) มีเทอมที่ไม่อาจจะนิยามได้แน่ชัดเท่ากับประพจน์ใน (ก) และ (ข) ซึ่งตามนิยามประพจน์วิเคราะห์ของเฟรเก้ เฟรเก้เห็นว่า “ประพจน์วิเคราะห์จำเป็นต้องอาศัยตัวเชื่อมทางตรรกวิทยา และแนวคิดเรื่องนิยามหรือคำที่มีความหมายเหมือนกัน เพื่อที่จะทำให้ความจริงวิเคราะห์ที่มีได้อยู่ในรูปเชิงตรรกศาสตร์ที่จะถูกเปลี่ยนไปเป็นความจริงเชิงตรรกได้โดยการแทนที่นิยามต่าง ๆ ด้วยคำที่ถูกนิยามไว้ หรือแทนที่คำ ๆ หนึ่งด้วยคำที่มีความหมายเหมือนกัน” โดยจากการให้ความหมายดังกล่าว ประพจน์ (ค) และ (ง) ไม่น่าจะเป็นประพจน์ที่เป็นความจริงเชิงตรรก เพราะเทอมในประพจน์เป็นคำที่มีความหมายไม่เหมือนกัน เนื่องจาก “นาฏศิลป์” มีความหมายไม่เหมือนกับ “ศิลปะ” และ “มอญซอห์นผ้า” ก็มีความหมายไม่เหมือนกับ “เกม” จึงทำให้ประพจน์ (ค) และ (ง) น่าจะเป็นประพจน์ที่เป็นความจริงเชิงตรรกเพราะ “มีการแทนที่นิยาม ๆ หนึ่งในประพจน์ด้วยคำที่ถูกนิยามไว้” นั่นคือ “ศิลปะ” คือคำที่ใช้นิยาม “นาฏศิลป์” อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเราจะยืนยันว่า “นาฏศิลป์” คือศิลปะได้เราจะต้องรู้นิยามของ “ศิลปะ” เสียก่อนว่าคืออะไร ในทำนองเดียวกัน เราจะยืนยันว่า “มอญซอห์นผ้า” คือเกมได้เราจะต้องรู้นิยามของ “เกม” เสียก่อนว่าคืออะไร แต่ทั้ง “ศิลปะ” และ “เกม” ก็ดูเหมือนจะเป็นเทอมที่เราไม่รู้แน่ชัดว่านิยามของมันคืออะไร ซึ่งเทอมเหล่านี้ (อย่างที่ได้อ้างไปในบทที่ 4 เกี่ยวกับการมีมโนทัศน์แบบโปรโตไทป์ว่า) เป็นเทอมที่แม้จะไม่อาจจะระบุนิยามได้อย่างชัดเจน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าคำดังกล่าวมีความคล้ายคลึงเชิงครอบคลุมที่ทำให้คนในสังคมสามารถสื่อสารกันอย่างเข้าใจว่าหมายถึงอะไรได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้เห็นว่าการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกประสบปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีประพจน์ที่ประกอบด้วยเทอมซึ่งไม่รู้แน่ชัดเกี่ยวกับนิยามของเทอม กล่าวคือ ประพจน์เหล่านี้ แม้ว่าจะดูเหมือนเป็นความจริงเชิงตรรกและเป็นประพจน์วิเคราะห์ตามการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกดังกล่าว แต่เอาเข้าจริงแล้ว ข้อเสนอเกี่ยวกับ “นิยาม” และ “คำที่มีความหมายเหมือนกัน” ไม่เพียงพอที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าประพจน์นั้น ๆ เป็นประพจน์วิเคราะห์จริงหรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้อาจทำให้เกิดสถานการณ์ในลักษณะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (dilemma) กล่าวคือ หากรับว่าประพจน์ในลักษณะนี้เป็นประพจน์วิเคราะห์ จะอธิบายนิยามของเทอมในประพจน์ได้อย่างไร ในทางกลับกัน หากไม่รับว่าประพจน์ในลักษณะนี้เป็นประพจน์วิเคราะห์ จะยืนยันได้หรือไม่ว่าประพจน์เหล่านี้ไม่เป็นความจริงเชิงตรรก

ด้วยเหตุที่การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกะจะทำให้เกิดสถานการณ์ในลักษณะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประพจน์ที่ไม่รู้แน่ชัดว่ามีนิยามว่าอย่างไร ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดดังกล่าวมีปัญหา โดยหากยอมรับการให้ความหมายดังกล่าวดูเหมือนว่าจะทำให้มีประพจน์ซึ่งตัดสินใจไม่ได้ว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์หรือประพจน์สังเคราะห์ และไม่ว่าตัดสินใจไปในทางใดก็ดูจะเป็นปัญหาทั้งนั้น ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้อาจทำให้สงสัยได้ว่าอันที่จริงแล้วประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์มีความแตกต่างกันจนเราสามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำจริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ในกรณีนี้ที่ประพจน์วิเคราะห์ในที่นี้ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกะเป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากกว่าเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกะยังประสบปัญหาบางประการ กล่าวคือ ข้อเสนอเกี่ยวกับความจริงเชิงตรรกะของเพอร์เก้ทำให้เกิดความพยายามที่จะทำให้นักคณิตศาสตร์กลายเป็นระบบที่เข้าใจได้โดยเริ่มต้นจากกำหนดนิยามและกฎต่าง ๆ ขึ้น กระนั้นก็ดี ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าการพยายามอธิบายประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ “ทั้งหมด” ว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ในรูปแบบกระบวนการสรุปแบบนิรนัยจากนิยามและกฎต่าง ๆ นั้นเป็นไปได้ โดยจะวิเคราะห์ผ่านแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิดคือ ตรรกนิยม (logicism) และรูปนัยนิยม (Formalism)

แนวคิดตรรกนิยม (Logicism)

ข้อเสนอเชิงตรรกนิยมนั้นมีความเห็นว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์สามารถถูกลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ทั้งหมด เพอร์เก้เป็นคนแรกที่พยายามแสดงให้เห็นว่าคณิตศาสตร์สามารถถูกลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ ประเด็นสำคัญก็คือ เพอร์เก้เสนอว่ากฎของจำนวนในคณิตศาสตร์ทุกกฎเป็นสิ่งที่สามารถลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ หรือได้มาจากตรรกศาสตร์ ข้อเสนอในลักษณะนี้เรียกกันว่า “ข้อเสนอเชิงตรรกนิยม” (the logistic thesis)

เพอร์เก้เริ่มต้นด้วยข้อเท็จจริงทั่วไปเกี่ยวกับการนับ เขาเห็นว่ามโนทัศน์สองมโนทัศน์จะเท่ากันทางจำนวน (equinumerous) เมื่อทั้งคู่มีความสัมพันธ์กันแบบหนึ่งต่อหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ในห้อง ๆ หนึ่งมีโต๊ะและเก้าอี้อย่างละ 10 ตัว โต๊ะตัวที่หนึ่งสามารถจับคู่กับเก้าอี้ตัวที่หนึ่ง โต๊ะตัวที่สองสามารถจับคู่กับเก้าอี้ตัวที่สอง ไปเรื่อย ๆ จนถึงตัวที่สิบ ซึ่งเท่ากับสามารถจับคู่กันได้แบบหนึ่งต่อหนึ่ง เพอร์เก้จึงยอมรับหลักการที่เรียกว่า “หลักการของฮิวม์” (Hume’s Principle)

หลักการของฮิวม์: สำหรับมโนทัศน์ F และ G ใด ๆ จำนวนของ F จะเหมือน (identical) กับจำนวนของ G เมื่อและต่อเมื่อ F และ G เท่ากันทางจำนวน (ซึ่งหมายถึงจะต้องมีความสัมพันธ์กันแบบหนึ่งต่อหนึ่ง)

เฟรเก้อธิบายถึงเอ็กซ์เทนชัน (extension) ของมโนทัศน์ว่าเป็นกลุ่ม (class) ของวัตถุทั้งหมดที่มโนทัศน์นั้นสามารถประยุกต์ได้ ตัวอย่างเช่น เอ็กซ์เทนชันของเก้าอี้ก็คือกลุ่มของเก้าอี้ทั้งหมด เขาอธิบายจำนวนธรรมชาติในเทอมของมโนทัศน์และเอ็กซ์เทนชันของมโนทัศน์ เขาเห็นว่าจำนวนซึ่งเป็นของมโนทัศน์ F คือเอ็กซ์เทนชันของมโนทัศน์ซึ่งมีความเท่ากันทางจำนวน (equinumerous) กับมโนทัศน์ F ตัวอย่างเช่น จำนวนสองมีเอ็กซ์เทนชันที่ประกอบไปด้วยมโนทัศน์ทั้งหมดที่มีสองวัตถุ

ปัญหาสำคัญที่แนวคิดแบบตรรกนิยมประสบก็คือเนื่องจากแนวคิดของเฟรเก้นั้นวางอยู่บนสมมติฐานว่ามโนทัศน์ทุกมโนทัศน์จะต้องมีเอ็กซ์เทนชัน หรือที่เฟรเก้ได้เสนอไว้ในกฎพื้นฐานข้อ 5 (Basic Law V) ว่า สำหรับมโนทัศน์ F หรือ G ใด ๆ เอ็กซ์เทนชันของ F จะเหมือนกับ (identical) เอ็กซ์เทนชันของ G เมื่อและก็ต่อเมื่อสำหรับทุกวัตถุ a, Fa เมื่อและก็ต่อเมื่อ Ga ³² ซึ่งเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) ค้นพบข้อขัดแย้งไม่ลงรอยกันเอง (inconsistent) จากการยอมรับแนวคิดดังกล่าวในปีพ.ศ.2544 (ค.ศ. 1901) โดยการค้นพบนั้นได้มาจากการลองพิจารณาตามกฎของเฟรเก้ในหนังสือ "The Basic Law of Arithmetic" (1893) ข้อขัดแย้งที่รัสเซลล์ค้นพบมีชื่อว่าปริวิตรศน์ของรัสเซลล์ (Russell's Paradox) (George and Velleman, 2002: 44-45)

ผู้วิจัยจะขออธิบายปริวิตรศน์ของรัสเซลล์โดยเริ่มจากพิจารณามโนทัศน์ของเซตจำกัด (finite set) (George and Velleman 2002, 44-47)

(1) $F = \{X: X \text{ เป็นเซตจำกัด}\}$ อ่านว่า F คือเซตทั้งหมดที่เป็นเซตจำกัด

องค์ประกอบของเซต F จะประกอบด้วยเซตของสิ่งจำกัดต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เซตของดาวเคราะห์ในระบบสุริยจักรวาล เซตของจำนวนเต็มบวกที่มากกว่าหนึ่งและน้อยกว่าห้า เซตของนิสิตคณะอักษรศาสตร์ และเซต F จะไม่ประกอบด้วยเซตอนันต์ ตัวอย่างเช่น เซตของจำนวนเต็ม เซตของจำนวนตรรกยะ เซตของจำนวนจริง

³² หรือกล่าวให้เข้าใจง่ายขึ้นก็คือ เอ็กซ์เทนชันของ F จะเหมือนกับเอ็กซ์เทนชันของ G เมื่อและก็ต่อเมื่อ F และ G อธิบายของวัตถุที่เหมือนกัน เช่น $\text{Ext}(F) = \{a, b, c\}$ และ $\text{Ext}(G) = \{a, b, c\}$

$$(2) I = \{X: X \text{ เป็นเซตอนันต์}\}$$

หากพิจารณา (1) และ (2) จะเห็นได้ว่าแม้อองค์ประกอบของเซต F จะเป็นเซตจำกัด แต่ F ในตัวมันเองไม่ได้เป็นเซตจำกัด เนื่องจากมีเซตจำกัดที่สามารถประกอบอยู่ในเซต F ได้เป็นอนันต์ เช่น $\{0\}$, $\{1\}$, $\{2\}$, $\{3\}$, $\{4\}$, $\{5\}$,... ซึ่งเท่ากับว่าเซต M ไม่ได้เป็นสมาชิกของเซต F เอง แต่เซต F เป็นสมาชิกของเซต I

ต่อมาลองพิจารณามโนทัศน์เกี่ยวกับเซตที่ไม่เป็นสมาชิกของตัวเองดังต่อไปนี้

$$M = \{A \mid A \notin A\} \text{ (อ่านว่า เซต } M \text{ หมายถึงเซตของทุก ๆ เซต } (A) \text{ ที่เซต } (A) \text{ ไม่เป็นสมาชิกของตัวเอง)}$$

จากเซต M ถ้าเราเห็นว่าเซตทุกเซตจะเป็นสมาชิกของเซตตัวมันเอง ก็เป็นไปได้เนื่องจากด้วยนิยามของเซต M เซตไม่เป็นสมาชิกของตัวเอง ในทางกลับกัน ถ้าเราเห็นว่าเซตทุกเซตจะไม่เป็นสมาชิกของเซตตัวมันเอง ก็เท่ากับว่าเซตนั้นจะเป็นสมาชิกของ M (เพราะ M โดยนิยามหมายถึงเซตที่ไม่เป็นสมาชิกของตัวเอง) แล้วเซตจะทั้งเป็นสมาชิกของตัวเองและไม่เป็นสมาชิกของตัวเองได้อย่างไร ซึ่งเท่ากับเป็นไปได้ทั้งสองทาง จึงทำให้ทฤษฎีเซตแบบที่ใช้กันมานานประสบปัญหาปฏิกิริยาคอนทราดิคชัน โดยหลังจากที่รัสเซลล์เขียนจดหมายถึงเฟรเก้เพื่ออธิบายปฏิกิริยาคอนทราดิคชันที่ตนเองค้นพบ ก็ทำให้เฟรเก้ประหลาดใจมาก และเขาก็ล้มเลิกความพยายามที่จะอธิบายแนวคิดตรรกนิยมนิยามในที่สุด (Shapiro, 2000: 115)

อย่างไรก็ตาม รัสเซลล์กับไวท์เฮดได้เสนอไว้ในหนังสือชื่อ Principia Mathematica (1910) ว่ากฎของเลขคณิตและกฎของจำนวนทุกข้อในคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์กับกฎของตรรกศาสตร์ในลักษณะเดียวกับที่ทฤษฎีบทของเรขาคณิตมีความสัมพันธ์กับสัจพจน์ของเรขาคณิต หรือเขาทั้งคู่เห็นว่าคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ (บาร์คเกอร์, 1964: 163) ซึ่งเหล่านี้เป็นสิ่งเดียวกับที่เฟรเก้ต้องการทำแต่ไม่สำเร็จเนื่องจากปัญหาปฏิกิริยาคอนทราดิคชันของรัสเซลล์อย่างที่กล่าวไปตอนต้น กล่าวคือ รัสเซลล์และไวท์เฮดได้รวมเอา “เซต” “คู่อันดับ” กฎที่ควบคุมเซตและคู่อันดับเข้าไว้กับตรรกศาสตร์ และได้เสนอเริ่มจากนิยามของคำพื้นฐาน เช่น “ศูนย์” “ตัวถัดไป” “จำนวนธรรมชาติ” เป็นต้น แล้วจึงเอาสิ่งเหล่านี้มาอธิบายคณิตศาสตร์ และปฏิกิริยาคอนทราดิคชันเรื่องเซตดังกล่าวผลักดันให้รัสเซลล์และไวท์เฮดพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พวกเขาไม่เห็นด้วยกับเฟรเก้ที่ล้มเลิกความพยายามเพราะเกิดความขัดแย้งในกฎพื้นฐานข้อ 5 กล่าวคือ รัสเซลล์และไวท์เฮดได้ร่วมกันเสนอ “ทฤษฎีแห่งแบบชนิด” (The Theory of Types) ซึ่งมีหลักการพื้นฐานคือ “สิ่งทั้งหมดที่บ่งถึงในทฤษฎีเซตจะต้องถูกเข้าใจในรูปแบบของ

การจัดระดับเป็นชั้น ๆ โดยสิ่งแต่ละสิ่งสามารถเป็นสมาชิกของแบบได้เพียงแบบเดียวเท่านั้น” ตัวอย่างเช่น สิ่งที่เป็น X เซตของสิ่งที่เป็น X เซตของเซตของสิ่งที่เป็น X เซตของเซตของเซตของสิ่งที่เป็น X เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะไม่สามารถกล่าวถึงเซตใดก็ตามที่มีสมาชิกเป็นแบบอื่น ๆ ที่มีได้เป็นแบบที่อยู่ระดับต่ำกว่าตนเองหนึ่งชั้น การกล่าวถึงเซตที่มีสมาชิกเป็นแบบอื่น ๆ ที่มีได้เป็นแบบที่อยู่ต่ำกว่าระดับของตนเองหนึ่งชั้นถือเป็นประโยคที่ไม่จริงไม่เท็จ หรือเป็นประโยคที่มีแบบแผนทางตรรกศาสตร์ที่ไม่ดี (logically ill-formed) (บาร์คเกอร์, 1964: 173-177) ดังนั้น ปฏิทรรศน์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับ $M = \{A \mid A \notin A\}$ ก็ถือว่าการกล่าวถึงเซตที่มีสมาชิกเป็นแบบอื่น ๆ ที่มีได้เป็นแบบที่อยู่ต่ำกว่าระดับของตนเองหนึ่งชั้น (เซตดังกล่าวกล่าวถึงเซตที่อยู่ระดับเดียวกันคือ A กับ A) จึงไม่จริงไม่เท็จและมีแบบแผนทางตรรกศาสตร์ที่ไม่ดี³³

อย่างไรก็ตาม บาร์คเกอร์ (1964) วิจารณ์ว่าทฤษฎีเซตตามข้อเสนอของรัสเซลล์และไวท์เฮดก็มีข้อบกพร่องเช่นกัน ตัวอย่างเช่น รัสเซลล์และไวท์เฮดยอมรับมูลบทเรื่องความเป็นอนันต์ (axiom of infinity) ที่เห็นว่ามีสิ่งเฉพาะต่าง ๆ มากมายเป็นอนันต์ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของเลขคณิต แต่พวกเขาก็ยอมรับว่ามูลบทดังกล่าวไม่มีสถานะทางญาณวิทยาเทียบเท่ากับมูลบทอื่น ๆ ที่เขายอมรับ (เช่น นิยาม) เนื่องจากมูลบทดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ได้ ไม่ได้เป็นประพจน์วิเคราะห์ ไม่ได้เป็นสิ่งที่รู้โดยไม่อาศัยประสบการณ์เป็นเหตุผลสนับสนุน และไม่ได้เป็นจริงอย่างจำเป็น นอกจากนี้ ทฤษฎีแห่งแบบชนิดยังปฏิเสธนิยามแบบอิมเพดิเคทีฟ (impredicative) ที่เห็นว่าในการนิยามสิ่งหนึ่ง การนิยามจะบ่งถึงความเป็นผลรวมบางอย่างซึ่งสิ่งที่ถูกนิยามเป็นสมาชิกอยู่ อีกทั้งทฤษฎีแห่งแบบชนิดยังทำให้กฎเกี่ยวกับเซตที่ใช้กันแต่เดิมาใช้ไม่ได้อีกต่อไป กล่าวคือโดยทั่วไปทฤษฎีเซตจะยอมรับว่ามีเซตสากลซึ่งทุกสิ่งเป็นสมาชิกของเซตนี้หนึ่งเซต แต่ทฤษฎีแห่งแบบชนิดยอมให้มีการกล่าวถึงเซตในระดับชั้นที่ต่ำกว่าชั้นของตนเองหนึ่งชั้น ก็เท่ากับว่าจะไม่มีเซตสากลที่ทุกสิ่งเป็นสมาชิกของเซตดังกล่าวได้

³³ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาปฏิทรรศน์รัสเซลล์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น สหัชญาณนิยมแก้ปัญหาโดยทั้งสัจพจน์และนิยามที่สร้างไม่ได้ แซร์เมโล (Zermelo) และแฟรงเคิล (Fraenkel) แก้ปัญหาโดยการปฏิเสธหลักการที่ว่า “สำหรับเงื่อนไขที่สามารถกำหนดได้ทุกเงื่อนไข มีเซตซึ่งมีสมาชิกเป็นสิ่งที่ไปไปตามเงื่อนไขที่กำหนดนั้น” การปฏิเสธหลักการข้อนี้ทำให้แซร์เมโลและแฟรงเคิลสามารถหลีกเลี่ยงปฏิทรรศน์รัสเซลล์ได้เนื่องจากปฏิทรรศน์ดังกล่าวมีข้อสมมติล่วงหน้าว่ามีเซตของจำนวนเชิงการนับทุกจำนวน และมีเซตของเซตที่ไม่เป็นสมาชิกของตัวเองทุกเซต หรือ ฟอน นอยมันน์ (Von Neumann) แก้ปัญหาโดยเสนอว่าไม่ใช่สัจพจน์ทุกสัจพจน์จะสามารถเป็นสมาชิกของเซตได้ และเสนอสัจพจน์ของสัจพจน์ที่ไม่เกิดปัญหา (well-behaved entities) ซึ่งเท่ากับเป็นการแก้ปัญหาโดยจำกัดขอบเขตให้กับข้อสมมติเกี่ยวกับสถานะภาพความเป็นสมาชิก (บาร์คเกอร์, 1964: 182-187)

ในปัจจุบัน นักคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่ได้หลีกเลี่ยงปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ด้วยการหันมาใช้ทฤษฎีแห่งแบบชนิด แต่พวกเขาใช้ทฤษฎีเซตแซร์เมโล-แฟรงเคิล (Zermelo-Fraenkel Set Theory) โดยอาจเรียกย่อ ๆ ได้ว่า ZFC³⁴ ซึ่งมูลบทในทฤษฎีนี้ตั้งขึ้นโดยนักคณิตศาสตร์ชาวเยอรมันชื่อว่าเออร์เนส แซร์เมโล (Ernst Zermelo) ต่อมาอับราฮัม แฟรงเคิล (Abraham Fraenkel) ได้มาทำให้ระบบของแซร์เมโลชัดเจนขึ้น โดยทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีที่พัฒนาโดยเฟรเก้ที่ชี้ให้เห็นว่าตรรกศาสตร์สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกสิ่งทุกอย่างเนื่องจาก ZFC นั้นเกี่ยวข้องกับแค่กับเซตเท่านั้นและองค์ประกอบของเซตทั้งหมดที่ศึกษาใน ZFC ก็ยังคงเป็นเซตเท่านั้น (George and Velleman, 2002: 48) กระนั้นก็ดี แม้ว่าทฤษฎีเซตแซร์เมโล-แฟรงเคิลจะหลีกเลี่ยงปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ได้ แต่บาร์ทเกอร์เห็นการแก้ปัญหาปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ทั้งหมด (ซึ่งรวมการแก้ปัญหาของทฤษฎีเซตแซร์เมโล-แฟรงเคิลด้วย) ไม่มีวิธีใดที่สามารถรักษากฎของเซตที่ดูเหมือนเป็นกฎที่น่าพึงปรารถนาไว้ได้ทุกกฎ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีเซตแซร์เมโล-แฟรงเคิลปฏิเสธหลักการเรื่องการมีอยู่ของเซตที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีนักวิชาการหลายคน ตัวอย่างเช่น เบอรินาด ลินสกี (Bernard Linsky) และเอ็ดเวิร์ด เอ็น. ซาลต้า (Edward N. Zalta) วิพากษ์ว่าทฤษฎีเซตของแซร์เมโล-แฟรงเคิลอาศัยทฤษฎีเซตซึ่งมีใช้ส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์ จึงไม่อาจถือว่าทฤษฎีดังกล่าวทำให้ตรรกนิยามประสบความสำเร็จ³⁵ (Bernard and Zalta, 2006: 62-63)

อย่างไรก็ตาม หลังจากข้อเสนอของเฟรเก้ แนวคิดแบบตรรกนิยามก็ยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของคริสปิน ไรท์ (Crispin Wright) บ็อบ เฮล (Bob Hale) และ นีล เทนแนนท์ (Neil Tennant) ซึ่งมีแนวคิดที่อาจเรียกได้ว่าตรรกนิยามใหม่ (neo-logicism)³⁶ แนวคิดแบบตรรกนิยามใหม่พยายามแก้ปัญหาของแนวคิดตรรกนิยามที่มาจากกรยอมรับแนวคิดที่ว่ามโนทัศน์ทุกมโนทัศน์จะต้องมีเอ็กซ์เทนชัน (หรือที่เฟรเก้ได้เสนอไว้ในกฎพื้นฐานข้อ 5) ซึ่งทำให้เกิดปัญหาปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ตามมา โดยการไม่ต้องอ้างถึงสิ่งเฉพาะต่าง ๆ ในการนิยามจำนวนธรรมชาติเพื่อที่จะได้ไม่เป็นการยอมรับไว้ก่อนว่ามโนทัศน์ทุกมโนทัศน์จะต้องมีเอ็กซ์เทนชัน

³⁴ มี C เพิ่มขึ้นมาจากเพิ่ม Axiom of choice เข้ามา

³⁵ ประเด็นการถกเถียงดังกล่าวดูเหมือนเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับว่ายอมรับว่าทฤษฎีเซตเป็นส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์หรือไม่ โดยมีผู้ที่เห็นว่าการเป็นสมาชิก (membership) และกลุ่ม (class) ในทฤษฎีเซตเป็นส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์ ตัวอย่างเช่น เฮมเพล

³⁶ ซาฟิโร (2000) เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวมีหลักการสำคัญสองข้อ หลักข้อแรกคือ แก่นของความจริงเกี่ยวกับคณิตศาสตร์นั้นรู้ได้อย่างก่อนประสบการณ์ โดยการได้รับมาจากกฎซึ่งเป็นประพจน์วิเคราะห์ และหลักข้อสองคือคณิตศาสตร์เกี่ยวข้องกับวัตถุแบบอุดมคติที่เป็นวัตถุวิสัยหรือไม่ขึ้นอยู่กับจิตเรา (Hale and Wright, 2005: 166-205)

ตัวอย่างเช่น นิยามจำนวนศูนย์ว่า จำนวนของสิ่งที่ไม่เหมือนกับตัวของมันเอง (not identical to itself) เนื่องจากเป็นความจริงเชิงตรรกะว่ามโนทัศน์ที่ไม่เหมือนกับตัวของมันเองจะมีความเท่ากันทางจำนวนกับมโนทัศน์ที่ไม่เหมือนกับตัวของมันเอง และถ้าให้ "0" เป็นเครื่องหมายแสดงจำนวนของสิ่งที่ไม่เหมือนกับตัวของมันเองก็จะสรุปตามมาได้ว่า $0 = 0$ ต่อมาก็อธิบายจำนวน 1 ว่าเป็นจำนวนของมโนทัศน์ที่เหมือนกับศูนย์ (ซึ่งมีเพียงหนึ่ง) และจำนวน 2 ว่าเป็นจำนวนของมโนทัศน์ที่ทั้งเหมือนกับศูนย์และเหมือนกับหนึ่ง (ซึ่งเท่ากับสอง) เป็นต้น กระนั้นก็ดี ซาปิโรวิทซ์ว่าแนวคิดแบบตรรกนิยมใหม่สามารถประยุกต์ได้เพียงกับจำนวนธรรมชาติและเลขคณิตพื้นฐานเท่านั้น (Shapiro, 2000: 138) ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอแบบตรรกนิยมใหม่ของไรท์ในบทสุดท้ายของหนังสือ Frege's Conception of Numbers as Objects (1983) เป็นการเอา second-order logic มาอธิบาย (explain) สัจพจน์ของเปอาโนซึ่งเป็นทฤษฎีจำนวนขั้นพื้นฐาน ข้อเสนออีกประการหนึ่งก็คือ แนวคิดแบบตรรกนิยมใหม่ยังพยายามแก้ปัญหาให้กับแนวคิดตรรกนิยมโดยการขยายมโนทัศน์ของสิ่งที่เรียกว่า "ตรรกศาสตร์" ตัวอย่างเช่น มีการยอมรับ higher-order logic เข้าเป็นส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของโฮดส์ (Hodes) (1984) เห็นว่าทฤษฎีจำนวนได้มาจาก third-order logic³⁷ และ third-order logic ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์³⁸

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าข้อโต้แย้งสำคัญที่มีต่อแนวคิดตรรกนิยมนั้นมาจากทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดล (Gödel's incompleteness theorem) กล่าวคือ แม้โดยทั่วไปจะเห็นกันว่าทฤษฎีดังกล่าวโต้แย้งแนวคิดรูปนัยนิยมของฮิลเบิร์ท แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อตรรกนิยมเสนอว่าคณิตศาสตร์ทั้งหมดเป็นความรู้เกี่ยวกับตรรกศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ ซึ่งเท่ากับว่าสามารถ "พิสูจน์ได้" ว่าคณิตศาสตร์ทั้งระบบมาจากตรรกศาสตร์ และทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ข้อหนึ่งเสนอว่าทฤษฎีที่สอดคล้องลงรอยกันทุกระบบที่พิสูจน์ความจริงเชิงคณิตศาสตร์พื้นฐานได้จะสามารถสร้างประพจน์ทางคณิตศาสตร์ที่เป็นจริงแต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทฤษฎี หรือทฤษฎีไม่สามารถจะทั้งสอดคล้องลงรอยและสมบูรณ์ไปพร้อมกัน ๆ และทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ข้อสองเสนอว่าสำหรับทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ใด ๆ ถ้าสามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนได้ ทฤษฎีนั้นจะไม่สอดคล้องลงรอยกัน ดังนั้น ถ้าทฤษฎีสอดคล้องลงรอยกัน ทฤษฎีนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนเองได้ ก็เท่ากับว่าหาก

³⁷ Third-order logic หมายถึงตรรกศาสตร์ที่ยอมให้มี super-predicate (predicate+individual symbols) และยอมให้มีตัวบ่งจำนวนกำหนด super-predicate ดังกล่าว (Enderton, 2008)

³⁸ ในประเด็นดังกล่าวยังคงมีการถกเถียงว่า higher-order logic เป็นตรรกศาสตร์หรือไม่ โดยตัวอย่างของผู้ที่โต้แย้งว่า higher-order logic ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของตรรกศาสตร์คือ ไควน์ กล่าวคือ ไควน์เห็นว่า second-order logic อันที่จริงแล้วเป็นทฤษฎีเซต (Shapiro, 1998; Quine, 1986: 61-76)

คณิตศาสตร์เป็นระบบที่สอดคล้องลงรอยกันแล้ว ตรรกนิยามจะไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยกันของระบบได้ กล่าวคือ จะสามารถสร้างประพจน์ทางคณิตศาสตร์ที่เป็นจริงแต่ไม่สามารถพิสูจน์ในทฤษฎี (ว่าสามารถลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์) ได้เสมอ ตัวอย่างเช่น “G” ไม่สามารถถูกพิสูจน์ว่าสามารถลดทอนไปสู่ตรรกศาสตร์ได้ในทฤษฎี T” เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดิลและข้อโต้แย้งต่อทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดิลอย่างละเอียดในหัวข้อถัดไป

แนวคิดรูปนัยนิยม (Formalism)

นอกจากแนวคิดแบบตรรกนิยาม ยังมีแนวคิดแบบรูปนัยนิยมที่แสดงให้เห็นว่าประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ (ในฐานะที่กลุ่มซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกเห็นว่าเป็นตัวอย่างของความรู้แบบก่อนประสบการณ์) เป็นประพจน์ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางตรรกะของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในระบบ กล่าวคือคณิตศาสตร์เป็นเพียงระบบสัญลักษณ์ที่ไม่มีเนื้อหาหรือเป็นประพจน์เชิงตรรกศาสตร์ว่าอะไรตามมาจากอะไร (knowledge of what follows from what) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์อื่น ๆ ได้โดยการตีความให้มูลบทเป็นจริง (Shapiro, 2000: 150) ด้วยเหตุที่วัตถุประสงค์ของส่วนนี้เป็นการพิจารณาประพจน์วิเคราะห์ที่ให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกว่าสามารถอธิบายตัวอย่างที่แนวคิดรับว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ได้หรือไม่ ในลำดับต่อไปจึงจำเป็นจะต้องวิเคราะห์ว่าแนวคิดแบบรูปนัยนิยมน่ายอมรับหรือไม่ด้วย³⁹

³⁹ แม้ว่าแนวคิดแบบรูปนัยนิยมจะมีได้ลดทอนคณิตศาสตร์ไปสู่ตรรกศาสตร์อย่างที่ตรรกนิยามทำ แต่ว่าการอธิบายคณิตศาสตร์ตามทัศนะของรูปนัยนิยมก็แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีบททางคณิตศาสตร์เป็นสิ่งที่เป็น “ผลทางตรรกะ” (logical consequence) ของการยอมรับสัญลักษณ์และกฎของสัญลักษณ์ภายในระบบที่ไม่มีเนื้อหาหนึ่ง ๆ เมื่อในส่วนนี้ต้องการวิเคราะห์ว่า “ความจริงเชิงตรรก” สามารถอธิบายคณิตศาสตร์ (ในฐานะที่กลุ่มซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดความจริงเชิงตรรกยอมรับว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์) ได้หรือไม่ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจะต้องวิเคราะห์แนวคิดรูปนัยนิยม (ที่เห็นว่าความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์เป็นความรู้เชิงตรรกศาสตร์ที่ได้มาจากการยอมรับสัญลักษณ์และกฎของสัญลักษณ์ภายในระบบ) ด้วย

ทั้งนี้ อาจมีผู้โต้แย้งว่าแนวคิดรูปนัยนิยมดูจะมีทัศนะที่สะท้อนให้เห็นว่าคณิตศาสตร์ไม่เกี่ยวข้องกับโลกแล้วเหตุใดผู้วิจัยจึงวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวในส่วนนี้ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ “ประพจน์วิเคราะห์ที่เห็นว่าประพจน์ดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลก”

อันที่จริงแล้ว ผู้วิจัยเห็นด้วยว่าแนวคิดรูปนัยนิยมมิได้เห็นว่าประพจน์ในคณิตศาสตร์สามารถสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลก และฮิลเบิร์ตก็มิได้แสดงทัศนะใด ๆ ที่ทำให้ยืนยันได้ว่าสำหรับเขาแล้วคณิตศาสตร์ทั้งหมดคือประพจน์วิเคราะห์หรือไม่ (เมื่อฮิลเบิร์ตมิได้เห็นว่าคณิตศาสตร์ทั้งหมดเป็นประพจน์วิเคราะห์ แนวคิดรูปนัยนิยมจึงไม่ใช่แนวคิดที่นำมาโต้แย้งได้ว่าผู้ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัย

ตัวอย่างของผู้ที่มีแนวคิดแบบรูปนัยนิยมคือมอริทซ์ พาสช์ (Moritz Pasch) กล่าวคือ เขาเห็นว่าการสรุปทางตรรกควรจะเป็นกลางทางด้านเนื้อหา (topic-neutral) พาสช์อธิบายเรขาคณิตในแบบรูปนัย โดยมีได้วางอยู่บนสัจพจน์หรือการสังเกตเมื่อขณะทำการสรุป (Hollcroft 1927: 785-786) และผู้ที่พยายามอธิบายคณิตศาสตร์ในฐานะระบบรูปนัยอย่างเต็มรูปแบบคือ เดวิด ฮิลเบิร์ต (David Hilbert)

ฮิลเบิร์ตเริ่มต้นจากการเสนอการจัดระบบในเรขาคณิตไว้ในหนังสือ *Grundlagen der Geometrie* (1899) ผลลัพธ์อย่างหนึ่งจากการจัดระบบดังกล่าวทำให้ทุกอย่างสามารถเล่นบทบาทเป็นคำปฐมฐานของระบบที่ไม่ได้ถูกอธิบาย (undefined primitive terms) ได้ตราบไต่ที่ยังทำให้มูลบทของระบบเป็นจริง⁴⁰ ตัวอย่างเช่น สามารถแทนที่ “จุด” “เส้น” “ระนาบ” ด้วย “โต๊ะ” “เก้าอี้” หรือ “ถังเบียร์” ก็ได้หากยังทำให้มูลบทเป็นจริง (Hilbert 1935: 388-429) เขาได้สรุปว่า ให้นานี้ถึง “จุด” “เส้น” “ระนาบ” ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เช่น “อยู่บน” (incident) “ระหว่าง” หรือ “ความลจรอยกัน” (congruent) และคำอธิบายที่ถูกต้องสมบูรณ์ซึ่งตามมาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เหล่านี้จะเป็นเหมือนผลที่ตามมาจากมูลบทในเรขาคณิต

ต่อมา ฮิลเบิร์ตได้เสนอ “Mathematical Problems” (1900) ซึ่งขยายกระบวนการแบบนัยนัยเข้าไปยังทุก ๆ ส่วนของคณิตศาสตร์ ด้วยการใช้นิยามแบบเรขาคณิตวิเคราะห์ เขาแสดงให้เห็นว่ามูลบทเหล่านั้นมีลักษณะเข้ากันได้หรือลจรอยกัน (compatible or consistent) ฮิลเบิร์ตเห็นว่าคณิตศาสตร์เป็นระบบนัยนัยที่เราไม่ต้องสนใจความหมายของสัญลักษณ์ใด ๆ ภายใน

แนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกนั้นไม่จำเป็นต้องมีทัศนะที่เห็นว่าประพจน์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับโลก) แต่เนื่องจากในส่วนนี้ต้องการอธิบายว่าแนวคิด “ความจริงเชิงตรรก” สามารถอธิบายคณิตศาสตร์ (ที่ผู้ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกถือว่าเป็นตัวอย่างของประพจน์วิเคราะห์) ได้จริงหรือไม่ อีกทั้งการอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดตรรกนิยมของเฟรเก้ในส่วนที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวไม่อาจอธิบายตัวอย่างที่แนวคิดรับว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ได้จริง จึงมีความเห็นว่าน่าจะอธิบายถึงแนวคิดอื่น ๆ ที่เห็นว่า “ความจริงเชิงตรรกสามารถอธิบายคณิตศาสตร์ได้” เพิ่มเติม เพื่อที่จะช่วยเสริมในการประเมินว่าแนวคิด “ความจริงเชิงตรรก” สามารถอธิบายคณิตศาสตร์ได้จริงหรือไม่

⁴⁰ จากลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่แนวคิดของฮิลเบิร์ตแตกต่างจากแนวคิดของเฟรเก้ก็คือ เฟรเก้เห็นว่าเมื่อมีการตีความเลขคณิตให้มีเนื้อหา การตีความหรือกฎการสรุปในเลขคณิตนั้นไม่อาจเป็นไปตามอำเภอใจได้ แต่จะต้องเป็นประพจน์ที่เป็นจริง (Frege, 1903: 91) ในขณะที่ฮิลเบิร์ตสนใจเพียงแต่ผลที่ตามมาในทางตรรกเท่านั้นไม่ว่าจะมีการตีความอย่างไร อีกทั้งฮิลเบิร์ตยังเห็นว่าคณิตศาสตร์ไม่สามารถจะวางอยู่บนตรรกศาสตร์ได้อย่างที่เฟรเก้พยายามอธิบาย เขาเห็นว่าความพยายามแบบตรรกนิยมดังกล่าวล้มเหลว (Hilbert, 1925: 192)

ระบบ ไม่ต้องสนใจว่าสิ่งที่สัญลักษณ์เหล่านี้พูดถึงเป็นจริงหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ในระบบดังกล่าวจะอธิบายจำนวนธรรมชาติด้วยสัญลักษณ์เชิงจำนวน (numerical symbols): |,||,|||,||||... ซึ่งมีได้มีความหมายอะไร และสนใจเพียงแต่วิธีที่จะนำเครื่องหมายต่าง ๆ มาเรียงเข้าด้วยกันจนทำให้เกิดเป็นทฤษฎีบทในระบบ ซึ่งเท่ากับเป็นการมองในระบบในลักษณะที่เป็นรูปนัย (formalized) โดยสมบูรณ์ ทฤษฎีบทจึงเป็นสูตรรูปแบบดีที่เป็นสูตรลำดับสุดท้ายในการพิสูจน์ ฮิลเบิร์ตเห็นว่าการทำแบบนี้จะทำให้เราสามารถศึกษาคุณสมบัติเชิงตรรกศาสตร์ของระบบเรื่องความไม่ขัดแย้งได้ ยิ่งไปกว่านั้น ฮิลเบิร์ตยังมีข้อเสนอแบบอภิคณิตศาสตร์ (meta-mathematics) ที่เห็นว่าเราต้องแยกแยะระหว่างสัญลักษณ์กับสูตรในระบบกับสัญลักษณ์หรือประพจน์ที่เราใช้เพื่ออธิบายระบบ กล่าวคือสัญลักษณ์หรือประพจน์ที่เราใช้เพื่ออธิบายระบบไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบ แต่เป็นส่วนอภิภาษาของเรา ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการศึกษาอภิคณิตศาสตร์⁴¹ โดยวัตถุประสงค์ของฮิลเบิร์ตต่อการอธิบายระบบคณิตศาสตร์ในลักษณะนี้ก็เพื่อที่จะสร้างความแน่นอนให้กับคณิตศาสตร์ทั้งระบบ และแสดงให้เห็นว่าระบบคณิตศาสตร์มีความสอดคล้องลงรอยต่อกัน (Shapiro, 2000: 153-154)

หลังจากที่ฮิลเบิร์ตเสนอแนวคิดรูปนัยนิยม มีนักปรัชญาโต้แย้งแนวคิดเขาในหลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น เฟรเก้โต้แย้งแนวคิดของฮิลเบิร์ตว่าฮิลเบิร์ตไม่ได้ให้ “นิยาม” ของคำปฐมฐานต่าง ๆ แต่ฮิลเบิร์ตได้ตอบว่าการให้นิยามแบบที่เฟรเก้ต้องการนั้นไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น ตัวอย่างเช่น การให้นิยามของยูคลิดว่า “จุด” หมายถึงสิ่งที่ไม่มีส่วนประกอบ สิ่งที่เขาทำคือดูความสัมพันธ์ของ “จุด” “เส้น” “ระนาบ” กับสิ่งอื่น ๆ และตามความคิดของฮิลเบิร์ต การอธิบายความสัมพันธ์ก็สามารถเรียกได้ว่าเป็น “ความหมาย” ของคำเหล่านั้นแล้ว กระนั้นก็ดี เฟรเก้ตั้งข้อสังเกตอีกว่าสิ่งที่ฮิลเบิร์ตทำการตัดขาดเรขาคณิตจากสหัชญาณเกี่ยวกับพื้นที่ (spatial intuition) และเปลี่ยนให้เรขาคณิตกลายเป็นศาสตร์เชิงตรรกบริสุทธิ์เช่นเดียวกับเลขคณิต ซึ่งฮิลเบิร์ต (1903) ก็ตอบข้อโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวของเฟรเก้ผ่านทางจดหมาย เขาเสนอว่า “มโนทัศน์หนึ่ง ๆ นั้นสามารถถูกแก้ไขเชิงตรรกได้โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของมโนทัศน์นั้น ๆ กับมโนทัศน์อื่น ๆ เท่านั้น ความสัมพันธ์เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาเป็นประพจน์ซึ่งผมเรียกว่ามูลบท... ซึ่งเป็นนิยามของมโนทัศน์ ผมจะไม่คิดเกี่ยวกับนิยามนี้ใหม่เพราะไม่มีอะไรดีกว่านี้แล้ว...”

⁴¹ การศึกษาอภิคณิตศาสตร์อย่างเคร่งครัดจะประกอบไปด้วยการพิสูจน์อภิทฤษฎีบทบางบท อภิทฤษฎีบทเหล่านี้เป็นประพจน์ที่ถูกแสดงออกมาโดยใช้อภิภาษา อภิทฤษฎีบทเหล่านี้จะพูดถึงเครื่องหมายต่าง ๆ ของระบบที่เรากำลังศึกษาและจะบอกว่าจะภายในระบบดังกล่าวอะไรบางอย่างที่ทำได้และอะไรบางอย่างที่ทำได้ตามเกณฑ์ของระบบดังกล่าว

ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการโต้แย้งของเฟรเก้เป็นการโต้แย้งจากจุดยืนของตนเองที่ยอมรับไว้ก่อนว่าคณิตศาสตร์จะต้องมีเนื้อหาและเรขาคณิตนั้นเป็นไปได้เพราะสัจพจน์ จึงทำให้เขาโต้แย้งฮิลเบิร์ตในทำนองที่ว่าแนวคิดของฮิลเบิร์ตไม่มีการนิยามคำปฐมนิยาม ทำให้คณิตศาสตร์ไม่มีเนื้อหา และโต้แย้งว่าสิ่งที่ฮิลเบิร์ตทำเป็นการทำให้เรขาคณิตไม่เกี่ยวข้องกับสัจพจน์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการโต้แย้งของเฟรเก้อาจไม่น่าหนักเพียงพอที่จะปฏิเสธแนวคิดแบบรูปนัยนิยม อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าอาจนำมาเป็นข้อโต้แย้งแนวคิดของฮิลเบิร์ตได้ ซึ่งได้แก่ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาการแบ่งแยก (division problem) และข้อโต้แย้งเรื่องความไม่สมบูรณ์ของเกอเดล (Gödel's incompleteness theorems)

ในส่วนของปัญหาการแบ่งแยกนั้น สืบเนื่องมาจากการที่รูปนัยนิยมยอมรับความแตกต่างระหว่างส่วนของคณิตศาสตร์ที่มีเนื้อหากับส่วนของคณิตศาสตร์อุดมคติที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ซึ่งไม่มีเนื้อหา โดยรูปนัยนิยมเสนอคณิตศาสตร์ในฐานะของระบบสัญลักษณ์ที่ไม่มีเนื้อหา อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวทำให้เกิดการสงสัยว่าอะไรคือเส้นแบ่งระหว่างคณิตศาสตร์ที่มีเนื้อหากับคณิตศาสตร์ที่ไม่มีเนื้อหา เนื่องจากการพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของระบบสัญลักษณ์ที่ไม่มีเนื้อหาต้องอาศัยวิธีการที่มีเนื้อหา (contentual method) เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ดูเหมือนว่าการแบ่งแยกระหว่างคณิตศาสตร์ส่วนที่มีเนื้อหากับคณิตศาสตร์ส่วนที่ไม่มีเนื้อหาเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ดังจะเห็นได้จากงานที่นักคณิตศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 หลายต่อหลายคนเห็นว่าการหาเส้นแบ่งระหว่างคณิตศาสตร์ทั้งสองแบบนี้เป็นไปได้ (Shapiro, 2005: 307)

ผู้วิจัยเห็นด้วยว่าข้อเสนอของฮิลเบิร์ตจะประสบกับปัญหาแบ่งแยกดังกล่าวเนื่องจากหากพิจารณาการทำเรขาคณิตให้เป็นระบบรูปนัยของฮิลเบิร์ตในหนังสือ "The Foundation of Geometry" (1899) จะเห็นได้ว่าฮิลเบิร์ตพยายามอธิบายเรขาคณิตโดยอาศัยคำปฐมนิยามสามคำที่ว่า "จุด" "เส้นตรง" และ "พื้นราบ" และอธิบายว่าสามสิ่งดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันด้วยเทอมเช่น "ตั้งอยู่บน" "ขนานกับ" "อยู่ระหว่าง" เป็นต้น โดยฮิลเบิร์ตเรียกประพจน์ที่อธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวว่ามูลบทของเรขาคณิต (axioms of geometry) ซึ่งฮิลเบิร์ตแบ่งมูลบทของเรขาคณิตออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน⁴² แต่หากพิจารณาการอธิบายมูลบททางเรขาคณิตของฮิลเบิร์ต จะเห็นว่าแม้ว่าเขาจะพยายามอธิบายระบบอย่างเป็นแบบรูปนัย แต่คำอธิบายและตัวอย่างคำอธิบายของฮิลเบิร์ตทำให้ดูเหมือนกับว่าเขายอมรับ "นิยาม" ความเข้าใจคำปฐมนิยามตามแบบของเรขาคณิตบางระบบอยู่ ตัวอย่างเช่น ฮิลเบิร์ตอธิบายว่า "ถ้า A, B, C เป็น

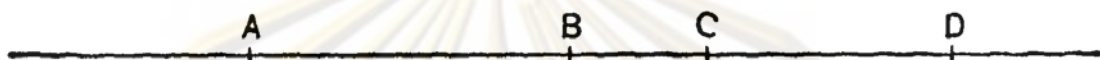
⁴² มูลบทของเรขาคณิต 5 กลุ่ม ประกอบด้วย Axioms of connection, Axioms of order, Axiom of parallels (Euclid's axiom), Axioms of congruence, Axiom of continuity (Archimedes's axiom)

จุดบนเส้นตรง และ B อยู่ระหว่าง A และ C แล้ว B จะอยู่ระหว่าง C และ A" โดยใช้รูปตัวอย่างดังต่อไปนี้

และฮิลเบิร์ตอธิบายว่า "ถ้า A และ C เป็นจุดของเส้นตรงเส้นหนึ่ง แล้วจะมีจุด B อย่างน้อยหนึ่งจุดที่อยู่ระหว่าง A และ C และจะมีจุด D อย่างน้อยหนึ่งจุดที่ทำให้ C อยู่ระหว่าง A และ D" โดยใช้รูปตัวอย่างดังต่อไปนี้

(Hilbert 1899, 3-4)

แม้ฮิลเบิร์ตจะไม่ได้นิยามคำปฐมฐานแบบที่ยุคคิดทำไว้ใน "The Element" และพยายามอธิบายคำดังกล่าวโดยแสดงให้เห็นว่าคำต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร แต่จากรูปตัวอย่างนั้นดูเหมือนกับว่าฮิลเบิร์ตเองยอมรับ "นิยาม" เส้นตรง" ว่าเป็น "เส้นที่สั้นที่สุดระหว่างจุดสองจุด" โดยไม่มีความโค้งหรือมุมใด ๆ บนเส้น แม้ถ้อยคำและรูปที่ใช้อธิบายนั้นแม้จะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าฮิลเบิร์ตยอมรับ "เนื้อหา" (content) บางอย่างในคณิตศาสตร์ โดยเลือกที่จะใช้นิยามของ "เส้นตรง" ตามเรขาคณิตระบบหนึ่งในการอธิบายทั้งที่มีนิยามที่เป็นไปได้จากเรขาคณิตหลายระบบ กระนั้นก็ดี หากฮิลเบิร์ตจะได้แย้งว่าเขาไม่ได้ยอมรับเนื้อหา และคำอธิบายดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับระบบรูปนัยที่เขาเสนอเนื่องจากเป็นเพียงประพจน์ที่ใช้เพื่ออธิบายระบบเท่านั้น แต่ก็อาจตั้งคำถามได้ว่าเราสามารถแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างคณิตศาสตร์ที่มีเนื้อหากับคณิตศาสตร์ที่ไม่มีเนื้อหาได้จริงหรือไม่ และหากไม่มีคณิตศาสตร์ที่มีเนื้อหา แล้วการอธิบายระบบรูปนัยของคณิตศาสตร์ที่ไม่มีเนื้อหาจะเป็นไปได้หรือไม่ กล่าวคือ หากระบบรูปนัยไม่ได้วางอยู่บนคณิตศาสตร์ที่มีเนื้อหา เราจะเข้าใจระบบดังกล่าวได้อย่างไรและสถานะของคณิตศาสตร์ที่ไม่มีเนื้อหานั้นจะเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ตั้งคำถามต่อความเป็นไปได้ของระบบรูปนัยตามทัศนะของฮิลเบิร์ต

ประเด็นต่อมา ในส่วนของข้อโต้แย้งเรื่องความไม่สมบูรณ์ของเกอเดลต่อแนวคิดของฮิลเบิร์ตนั้น เกอเดลเสนอทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ไว้ในบทความ "Über formal unentscheidbare Sätze der Principia Mathematica und verwandter Systeme, I" (1931)

เขาเสนอทฤษฎีความไม่สมบูรณ์สองข้อ ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวได้ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อความเป็นไปได้ของแนวคิดแบบรูปนัยนิยมของฮิลเบิร์ต โดยทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ข้อหนึ่งของเกอเดล (Gödel's first incompleteness theorem) เสนอว่าทฤษฎีที่สอดคล้องลงรอยกัน (consistent) ทุกระบบที่พิสูจน์ความจริงทางคณิตศาสตร์พื้นฐานได้ จะสามารถสร้างประพจน์คณิตศาสตร์ที่เป็นจริงแต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีไม่สามารถจะทั้งสอดคล้องลงรอยและสมบูรณ์ไปพร้อมกัน ๆ และทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ข้อสองของเกอเดล (Gödel's second incompleteness theorem) เสนอว่าสำหรับทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ใด ๆ ถ้าสามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนได้ ทฤษฎีนั้นจะไม่สอดคล้องลงรอยกัน และดังนั้นถ้าทฤษฎีสอดคล้องลงรอยกัน ทฤษฎีนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยของตนเองได้ (Detlefsen, 1998; Gödel, 2008) ตัวอย่างเช่น สมมติว่า T เป็นระบบรูปนัยระบบหนึ่ง และสมมติให้ในระบบดังกล่าวมีข้อความเกอเดล (Gödel Statement) ว่า G โดย G ยืนยันว่า “ G ไม่สามารถถูกพิสูจน์ได้ในทฤษฎี T ” เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะตามมาว่า ถ้า G สามารถถูกพิสูจน์ได้จากมูลบทในทฤษฎี T และจากกฎของการสรุปแล้วทฤษฎี T ก็จะมีทฤษฎีบทว่า G (เนื่องจาก G เป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้โดยอาศัยมูลบทและกฎการสรุปภายในทฤษฎี) ซึ่งเกิดการขัดแย้งในตัวเอง กล่าวคือ G เป็นทฤษฎีบทใน T แต่ G ยืนยันว่า “ G ไม่สามารถถูกพิสูจน์ได้ใน T ” แต่ในอีกแง่หนึ่ง ถ้าทฤษฎี T ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกันในระบบ ก็จะสามารถพิสูจน์ G ได้ (เนื่องจากเมื่อทฤษฎีไม่ลงรอยกัน การพิสูจน์ก็จะยอมให้รับ G เป็นทฤษฎีบททั้ง ๆ ที่ G ยืนยันถึงสิ่งที่ขัดแย้งว่า “ G ไม่สามารถถูกพิสูจน์ได้ในทฤษฎี T ”) ดังนั้น ความสามารถพิสูจน์ได้ (provability) ที่ทฤษฎีต้องการให้เกิดขึ้นอาจทำให้ระบบในทฤษฎีไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกันภายในระบบ หรือหากต้องการให้ทฤษฎีมีความสมบูรณ์ที่สามารถพิสูจน์ทุกประพจน์ได้ก็ต้องยอมรับว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในทางกลับกัน หากไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้ง ก็จะต้องยอมปล่อยให้ประพจน์ G ที่พิสูจน์ด้วยมูลบทและกฎการสรุปภายในทฤษฎีไม่ได้ หรือมีนัยว่าทฤษฎีไม่สมบูรณ์เนื่องจากมีบางประพจน์ที่พิสูจน์ภายในทฤษฎีไม่ได้

หลังจากข้อเสนอของเกอเดล มีความพยายามที่จะปกป้องแนวคิดของฮิลเบิร์ต ซึ่งเดทเลฟเซน (Detlefsen) เป็นคนสำคัญที่เสนอแนวคิดปกป้องข้อเสนอของฮิลเบิร์ต กล่าวคือ เดทเลฟเซนเสนอความคิดเพื่อปกป้องแนวคิดของฮิลเบิร์ตไว้ในหนังสือ Hilbert Program: An Essay on Mathematical Instrumentalism (1986) วัตถุประสงค์หนึ่งของเขาคือแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดลไม่สามารถล้มล้างแนวคิดของฮิลเบิร์ต เดทเลฟเซนเริ่มจากการเสนอว่า ถ้ามองคณิตศาสตร์อุดมคติในฐานะเครื่องมือ คณิตศาสตร์อุดมคติดังกล่าวก็จะต้องเหมาะสมกับความสามารถอันจำกัดของมนุษย์ที่ไม่สามารถจะพิสูจน์คณิตศาสตร์อุดมคติทั้งหมด

ได้ สิ่งที่แนวคิดแบบฮิลเบิร์ตจำเป็นต้องพิสูจน์คือความสอดคล้องลงรอยกันของ “กลุ่มย่อยบางกลุ่ม” ของการพิสูจน์ที่เป็นไปได้ทั้งหมดในคณิตศาสตร์ และก็จะมีการพิสูจน์แบบอภิปรัชญาที่พิสูจน์ให้เห็นว่ากลุ่มย่อยดังกล่าวมีความสอดคล้องลงรอยกันได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นด้วยกับมาร์ค สเตนเนอร์ (Mark Steiner) ที่วิพากษ์ว่าข้อปกป้องแนวคิดของฮิลเบิร์ตดังกล่าวยังมีข้อบกพร่อง เนื่องจากแม้จะพิจารณาเพียงกลุ่มย่อยบางกลุ่มของการพิสูจน์ในคณิตศาสตร์ แต่ก็แทบไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยกันได้ เนื่องจากแม้ว่าระบบจะเป็นเพียงกลุ่มย่อยบางกลุ่ม แต่ก็สามารถสร้างประโยค G ที่ว่า “G ไม่สามารถถูกพิสูจน์ได้ในทฤษฎี T” ตามทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดิลได้อยู่ดี และระบบย่อยดังกล่าวก็จะไม่สามารถพิสูจน์ความสอดคล้องลงรอยกันของตนเองได้ในท้ายที่สุด (Steiner, 1991: 332)

กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยมีความเห็นเสริมว่าการโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวของเดทเลฟ เช่นไม่ได้ทำให้เราเห็นว่าคณิตศาสตร์สามารถถูกอธิบายได้ด้วยประพจน์วิเคราะห์แบบที่อาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก กล่าวคือ หากคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถถูกอธิบายได้ด้วยประพจน์วิเคราะห์แบบที่อาศัยความจริงเชิงตรรก ก็ดูเหมือนกับว่าประพจน์วิเคราะห์แบบที่อาศัยความจริงเชิงตรรกจะต้องสามารถใช้อธิบายความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ได้ทั้งหมด แต่การโต้แย้งแบบที่เดทเลฟเสนอข้างต้นทำให้เห็นเพียงแต่ว่า ประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ “บางส่วน” หรือกลุ่มย่อยบางกลุ่มของการพิสูจน์ในคณิตศาสตร์เท่านั้นที่สามารถสรุปได้ว่ามีความสอดคล้องลงรอยกัน ดังนั้น ไม่ว่าจะการโต้แย้งดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ก็อาจกล่าวได้ว่าการโต้แย้งดังกล่าวไม่มีส่วนทำให้ทัศนะที่ว่าประพจน์วิเคราะห์ที่อาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกสามารถใช้อธิบายคณิตศาสตร์ได้เป็นทัศนะที่น่ายอมรับมากขึ้น ข้อปกป้องในลักษณะดังกล่าวจึงมิใช่ข้อปกป้องที่มีนัยสำคัญต่อการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประพจน์ก่อนประสพการณ์และประพจน์วิเคราะห์แบบที่อาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของส่วนนี้

จากการอภิปรายที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกนั้นประสบปัญหา กล่าวคือ หากพิจารณาผ่านประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์แล้วจะพบว่า ประพจน์วิเคราะห์ที่ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกไม่สามารถอธิบายประพจน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อเสนอของแนวคิดตรรกนิยมและแนวคิดรูปนัยนิยมไม่ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ ทั้งแนวคิดตรรกนิยมและแนวคิดรูปนัยนิยมประสบปัญหาจากทฤษฎีความไม่สมบูรณ์ของเกอเดิล ซึ่งทำให้การอธิบายคณิตศาสตร์ทั้งระบบโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกไม่มีทางเป็นไปได้

จึงดูเหมือนกับการแบ่งประเภทประพจน์ออกเป็น 2 ประเภทคือประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ (โดยที่ประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก) จะประสบปัญหาสำคัญ 2 ประการด้วยกัน ประการแรกคือ การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกจะทำให้เกิดสถานการณ์ในลักษณะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประพจน์ที่ไม่รู้แน่ชัดว่ามีนิยามว่าอย่างไร โดยหากยอมรับการให้ความหมายดังกล่าวดูเหมือนจะทำให้มีประพจน์ซึ่งตัดสินใจไม่ได้ว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์หรือประพจน์สังเคราะห์ และไม่ว่าตัดสินใจเลือกไปในทางใดก็ดูจะเป็นปัญหาทั้งนั้น ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้อาจทำให้สงสัยได้ว่าอันที่จริงแล้วประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์มีความแตกต่างกันจนเราสามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำจริงหรือไม่ และประการที่สองคือ การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกทำให้อาจตั้งคำถามตามมาได้ว่า การให้ความหมายประพจน์โดยอาศัยแนวคิดดังกล่าวจะเป็นไปได้จริงหรือไม่ กล่าวคือ เมื่อ “คณิตศาสตร์” เป็นตัวอย่างสำคัญที่นักคิดซึ่งให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นประพจน์วิเคราะห์ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าอันที่จริงเราไม่สามารถอธิบายคณิตศาสตร์ทั้งระบบโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกได้ การให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรกจึงเป็นแนวคิดที่มีปัญหา และด้วยเหตุผลทั้งสองประการนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ (ในกรณีที่ประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องความจริงเชิงตรรก) เป็นแนวทางที่ยอมรับมากกว่าเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้เอง การไม่ยอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ (โดยที่ประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยตรง นิยามโดยนัย และความจริงเชิงตรรก) จึงเป็นแนวทางที่น่ายอมรับมากกว่า ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอของผู้วิจัยเหมือนกับไควน์ในประเด็นที่เห็นว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ แต่เหตุผลที่ทำให้สรุปข้อเสนอดังกล่าวของผู้วิจัยมีความแตกต่างจากไควน์ในแง่ที่มักเป็นการยืนยันข้อสรุปดังกล่าวจากข้อเสนอที่ผ่านมาก่อนเกี่ยวกับประพจน์ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์ ข้อเสนอเกี่ยวกับตัวอย่างของประพจน์ก่อนประสบการณ์ และข้อเสนอเกี่ยวกับการมีโมดัสแบบพหุนิยม เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเรื่องนิยามโดยตรง นิยามโดยนัย และความจริงเชิงตรรก (ซึ่งเป็นการให้ความหมายในช่วงก่อนที่ไควน์จะเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์) นั้น การ

วิเคราะห์ในส่วนที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเมื่อประพจน์วิเคราะห์ถูกให้ความหมายโดยแนวคิดเหล่านี้แล้วจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ กระนั้นก็ดี ยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์อยู่ กล่าวคือ จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ทำให้เห็นว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์แตกต่างจากประพจน์หลังประสบการณ์ในส่วนของเงื่อนไขความรู้เกี่ยวกับการให้เหตุผลสนับสนุน โดยประพจน์ก่อนประสบการณ์มีเหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ ซึ่งคือการมีมโนทัศน์ ส่วนประพจน์หลังประสบการณ์มีเหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ หรือการมีมโนทัศน์ไม่เพียงพอที่จะทำให้ตัดสินได้ว่าประพจน์หลังประสบการณ์เป็นจริงหรือไม่ แต่ต้องมีการอาศัยประสบการณ์ทางผัสสะเพื่อตัดสินประพจน์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในส่วนที่ผ่านมา ทำให้เห็นว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ เมื่อไม่มีความแตกต่างดังกล่าว เราจึงไม่ต้องพูดถึงว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์ใดบ้างที่เป็นประพจน์วิเคราะห์หรือประพจน์ก่อนประสบการณ์ใดบ้างที่เป็นประพจน์สังเคราะห์อีกต่อไป แต่กระนั้นก็ยังมีความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์อยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ในกรณีที่ไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ การไม่มีความแตกต่างดังกล่าวก็มิได้ส่งผลกระทบต่อความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์

ถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ แล้วประพจน์วิเคราะห์จะเป็นสิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์หรือไม่

ในส่วนนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ประพจน์วิเคราะห์ก็มีสิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ทั้งนี้ การพิจารณาในส่วนนี้จะกล่าวถึงการให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์ช่วงหลังจากที่ไควนเสนอว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1951)

อย่างที่ได้อธิบายไปข้างต้นว่า ข้อเสนอของไควนทำให้นักคิดบางคนปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ อย่างไรก็ตาม มีนักคิดคนสำคัญคือ รูดอล์ฟ คาร์นัป (Rodolf Carnap) ที่พยายามแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ยังคงมีอยู่ โดยไม่ติดปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “คำที่มีความหมายเหมือนกัน” ที่ไควนใช้โจมตีแนวคิดเรื่องประพจน์วิเคราะห์ ทั้งนี้ เหตุที่ผู้วิจัยเลือก

อภิปรายข้อเสนอเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ของคาร์นัปก็น่าสนใจเพราะว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังเป็นข้อเสนอที่หลายต่อหลายคนเห็นว่าสามารถหลีกเลี่ยงข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอของไควน์ได้ นอกจากนี้ ข้อเสนอของคาร์นัปยังเป็นการอธิบายประพจน์วิเคราะห์แบบที่พิจารณา “ส่วนที่เป็นประพจน์วิเคราะห์” ของ “ทฤษฎี” แต่ละทฤษฎีซึ่งแตกต่างจากการให้ความหมายในอดีตที่เป็นมาอีกด้วย

คาร์นัปเสนอไว้ใน Logical Syntax and Language (1937) ว่าอันที่จริงแล้วมีกรอบความคิด (framework) ที่เป็นไปได้หลายกรอบความคิด แต่กรอบความคิดที่เราเลือกจะเป็น “ตัวกำหนด” แง่มุมพื้นฐานเกี่ยวกับตรรกวิทยา คณิตศาสตร์ และภววิทยา (ontology) ของเราคำถามเกี่ยวกับตรรกวิทยา คณิตศาสตร์ และภววิทยาดังกล่าวจะไร้ความหมายหากเป็นการถามนอกกรอบความคิดที่เราับ เนื่องจากกรอบความคิดกำหนดกฎพื้นฐานต่าง ๆ ที่เราใช้ประเมินคำถามเกี่ยวกับตรรกวิทยา คณิตศาสตร์ และภววิทยา กระนั้นก็ดี ไม่มีหลักเกณฑ์ในทางทฤษฎี (theoretical basis) สำหรับการตัดสินใจว่าเราควรรับกรอบความคิดเชิงภาษาอะไร เนื่องจากทั้งหมดล้วนเป็นข้อกำหนดเชิงธรรมเนียมที่มีพื้นฐานอยู่บนองค์ประกอบเชิงปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นความสะดวก (convenience) เท่านั้น โดยหลังจากข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ของไควน์ คาร์นัปได้พยายามแสดงให้เห็นว่า “ความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์” ยังคงมีอยู่ และประพจน์วิเคราะห์ดังกล่าวก็สามารถหลีกเลี่ยงข้อโต้แย้งของไควน์ได้ด้วย

ในบทความ “Meaning postulates” (1952) คาร์นัปเริ่มเสนอว่าข้อความวิเคราะห์คือข้อความที่ได้รับมาจากกลุ่มของข้อความที่เขาเรียกว่า meaning postulates ซึ่งกลุ่มของข้อความเหล่านี้ให้ความหมายของเทอมแบบอตรรก (non-logical) ดังนั้นกลุ่มของข้อความวิเคราะห์จึงไม่เท่ากับกลุ่มของข้อความที่เป็นจริงเชิงตรรก ต่อมาในบทความ “Observation language and theoretical language” (1958) คาร์นัปเสนอวิธีการทั่วไปที่จะตัดสินกลุ่มของ meaning postulates สำหรับภาษาในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ เขาเขียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการดังกล่าวลงใน The Philosophy of Rudolf Carnap (1963) และ Philosophical Foundations of Physics (1966) โดยวิธีการเริ่มต้นจากการสมมติว่าจำนวนของมูลบทแบบอตรรกนั้นมีจำกัด ให้ T เป็นการเชื่อมกันของมูลบทในเชิงทฤษฎีล้วน ๆ และให้ C เป็นการเชื่อมกันของมูลบทสำหรับภาษาในทฤษฎีวิทยาศาสตร์หนึ่ง ๆ การเชื่อมกันของ T และ C คือ TC ต่อมา คาร์นัปพยายามหาข้อความ A กับ R โดยที่ A หมายถึงส่วนที่เป็นประพจน์วิเคราะห์ในทฤษฎี และ R คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางผัสสะในทฤษฎี คาร์นัปเห็นว่าเนื้อหาในเชิงประสบการณ์ของทฤษฎี

สร้างได้โดยใช้วิธีการจาก “ประโยคแบบรามซี” (Ramsey sentence) โดยคาร์นัปสร้างประโยคแบบรามซีบนพื้นฐานของแนวทางต่อไปนี้

(ก) ทำการแทนที่เทอมเชิงทฤษฎีทุกเทอมใน TC ด้วยตัวแปร

(ข) ทำการเพิ่มตัวแปรจำนวนที่เหมาะสมที่ต้นประโยค

สมมติให้ $TC(O_1, \dots, O_n, T_1, \dots, T_m)$ เป็นการเชื่อมกันของ T และ C โดยใน TC มีเทอมในเชิงสังเกต O_1 ไปจนถึง O_n และมีเทอมในเชิงทฤษฎีตั้งแต่ T_1 ไปจนถึง T_m ซึ่งจากพื้นฐานการสร้างประโยคทั้งสองดังกล่าว จะได้ประโยครามซีของ TC คือ $\exists X_1 \dots \exists X_m TC(O_1, \dots, O_n, X_1, \dots, X_m)$

ประโยคข้างต้นเป็นประโยครามซีที่สมบูรณ์ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาเชิงประสบการณ์ทั้งหมดของ TC โดยจะเรียกว่า ${}^R TC$ (หมายถึงประโยครามซีของ TC) จะเห็นได้ว่าประพจน์ในเชิงสังเกตทุกประพจน์ที่ได้มาจาก TC ก็จะได้จาก ${}^R TC$ ได้ด้วย ${}^R TC$ จึงเสนอส่วนที่เป็นประสบการณ์ของทฤษฎี (${}^R TC$ และ TC มีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงที่เท่ากัน) ดังนั้น ส่วนของ TC ที่ให้ความหมายเทอมเชิงทฤษฎีใน TC ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของ TC ที่ไม่อยู่ใน ${}^R TC$ (ใน ${}^R TC$ ถูกแทนที่เทอมเชิงทฤษฎีทั้งหมดด้วยตัวแปร) เมื่อคาร์นัปเห็นว่าความสัมพันธ์เชิงความหมายระหว่างเทอมถูกกำหนดโดย A-postulate หรือประโยคหนึ่ง ๆ จะเป็นประโยควิเคราะห์เมื่อและก็ต่อเมื่อประโยคนั้นตามมาจาก A-postulates คาร์นัปจึงให้ ${}^R TC \rightarrow TC$ เป็น A-postulate สำหรับเทอมเชิงทฤษฎีทุกเทอมใน TC นั่นคือเทอมเชิงทฤษฎีทุกเทอมใน TC ถูกให้ความหมายโดย ${}^R TC \rightarrow TC$ หรือถ้าประโยคแบบรามซีเป็นจริง เราจะต้องเข้าใจเทอมในเชิงทฤษฎีของ TC หนึ่ง ๆ ในรูปแบบที่ทฤษฎีทั้งทฤษฎีเป็นจริง ประโยคซึ่งเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับเทอมในเชิงทฤษฎีนี้เองที่เป็นประโยควิเคราะห์สำหรับคาร์นัป และความหมายของเทอมเชิงทฤษฎีที่ได้มาก็ไม่ใช่ข้อมูลใหม่เนื่องจาก ${}^R TC$ และ TC มีองค์ประกอบเชิงข้อเท็จจริงที่เท่ากัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ส่วนที่เป็นเนื้อหาเชิงประสบการณ์กับส่วนที่เป็นเรื่องของประพจน์วิเคราะห์สามารถแยกจากกันได้หรือยังคงมีความแตกต่างกันอยู่ (Carnap, 1966: 270)

อันที่จริงแล้วผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าดูเหมือนข้อเสนอของคาร์นัปจะวางอยู่บนความคิดที่ว่าเราสามารถแยกเทอมเชิงทฤษฎีกับเทอมในเชิงประสบการณ์ออกจากกันได้ชัดเจน ซึ่งความคิดดังกล่าวชวนให้สงสัยว่าเราสามารถแยกแยะเทอมได้เช่นนั้นจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ของคาร์นัปเป็นข้อเสนอที่สำคัญและรู้จักกันอย่างกว้างขวางหลังจากการปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ของไควน กล่าวคือ คาร์นัปพยายามแสดงให้เห็นว่าความแตกต่าง

ระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ยังคงมีอยู่หลังจากที่ไควน์ปฏิเสธความแตกต่างระหว่างประพจน์สองรูปแบบดังกล่าว ดังนั้น ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะลงพิจารณาว่าถ้ายอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ตามแบบที่คาร์นัปเสนอ การยอมรับดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าถ้ายอมรับความแตกต่างระหว่างประพจน์ทั้งสองแบบตามที่คาร์นัปเสนอ ความเป็นประพจน์วิเคราะห์ก็มีใช้สิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์

จากข้อเสนอของคาร์นัป ส่วนที่เป็นเนื้อหาในเชิงวิเคราะห์ก็คือส่วนที่เป็นความหมายของเทอมเชิงทฤษฎีที่ได้มาจากการยอมรับ $R_{TC} \rightarrow TC$ ซึ่งไม่ให้ข้อมูลใหม่ แต่ส่วนที่เป็นเนื้อหาในเชิงประสบการณ์นั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทอมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า R_{TC} หรือ $\exists X_1 \dots \exists X_m TC(O_1, \dots, O_n, X_1, \dots, X_m)$ ไม่ครอบคลุมสิ่งที่ถือว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ซึ่งได้วิเคราะห์และแสดงให้เห็นไปในบทที่ผ่านมา กล่าวคือ จากบทที่แล้ว จะเห็นได้ว่าส่วนที่เป็นมูลบทและสัจพจน์ของทฤษฎีหนึ่ง ๆ ที่ไม่มีการยืนยันว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะนั้นถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ซึ่งมีที่มาจาก การกำหนดมโนทัศน์หรือการมีมโนทัศน์ แต่จากข้อเสนอของคาร์นัป ส่วนที่เป็นเนื้อหาในเชิงวิเคราะห์ ไม่ได้รวมเอามูลบทและสัจพจน์เข้าไปด้วย นั่นคือจะเห็นได้ว่ามูลบทและสัจพจน์ (TC) มิได้อยู่ในส่วนที่คาร์นัปเรียกว่า “ส่วนที่เป็นเนื้อหาในเชิงวิเคราะห์” เมื่อเป็นเช่นนี้ ประพจน์วิเคราะห์ตามทัศนะของคาร์นัปจึงไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์ที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ ยิ่งไปกว่านั้น จากบทที่แล้วจะเห็นได้ว่าผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยและการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ แต่ข้อเสนอเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ของคาร์นัปดูจะไม่ครอบคลุมการอ้างเหตุผลทั้งสองแบบดังกล่าว จุดนี้จึงยิ่งทำให้เห็นว่า “ก่อนประสบการณ์” กับ “ความเป็นประพจน์วิเคราะห์” มีใช้สิ่งเดียวกันจริง

จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ข้อเสนอของคาร์นัปเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์จะเป็นข้อเสนอที่สำคัญและเป็นที่ยุ้จักกันแพร่หลายเนื่องจากข้อเสนอดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากข้อโต้แย้งของไควน์และมักเข้าใจกันว่าสามารถหลบเลี่ยงข้อโต้แย้งจากบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1951) ของไควน์ได้ แต่เมื่อพิจารณาข้อเสนอเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ดังกล่าวก็พบว่า ถ้าแม้ข้อเสนอข้างต้นช่วยแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ได้จริง ประพจน์วิเคราะห์ดังกล่าวก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์หรือการปฏิเสธประพจน์วิเคราะห์ก็ไม่สามารถส่งผลกระทบในลักษณะที่จะทำให้ปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมาได้เช่นเดียวกัน

บทสรุป

การวิเคราะห์ในบทนี้แสดงให้เห็นว่า (1) ถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ ก็ยังคงมีความแตกต่างระหว่างประพจน์ก่อนประสบการณ์กับประพจน์หลังประสบการณ์อยู่ ในกรณีนี้เราไม่ต้องพูดอีกต่อไปว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์เป็นหรือไม่เป็นประพจน์วิเคราะห์ ปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์จึงไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์ และ (2) ถ้ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ (ตัวอย่างเช่นการแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างประพจน์ทั้งสองแบบของคาร์นัปที่ไม่ติดปัญหาจากข้อเสนองานของไควน์ในบทความ “Two Dogmas of Empiricism” (1951)) ก็ดูเหมือนว่าประพจน์วิเคราะห์จะไม่ใช้สิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ในกรณีนี้ปัญหาของประพจน์วิเคราะห์จึงไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์เช่นเดียวกัน

อาจกล่าวได้ว่าการวิเคราะห์ในบทนี้เป็นการปฏิเสธการให้เหตุผลสนับสนุนประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงอภิปรัชญาอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อไม่มีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์และประพจน์สังเคราะห์ในกรณีที่ทำให้ความหมายประพจน์วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องนิยามโดยตรง นิยามโดยนัย และความจริงเชิงตรรก เราก็ไม่ต้องพูดถึงอีกต่อไปว่าประพจน์ก่อนประสบการณ์หนึ่ง ๆ เป็นประพจน์วิเคราะห์หรือไม่ อีกทั้งเมื่อยอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างประพจน์วิเคราะห์กับประพจน์สังเคราะห์ตามแบบที่คาร์นัปเสนอ ประพจน์วิเคราะห์ก็ไม่ใช้สิ่งเดียวกันกับความรู้ก่อนประสบการณ์อีก เมื่อเป็นเช่นนั้น ประพจน์วิเคราะห์จึงไม่ใช่ทั้งเงื่อนไขจำเป็นและเงื่อนไขเพียงพอการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

อย่างที่กล่าวไปตอนต้นว่า S จะรู้ว่า P เมื่อและก็ต่อเมื่อ

1. S เชื่อว่า P
2. P จริง
3. S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P

จากการศึกษาวิเคราะห์ที่ผ่านมาในบทที่ 3 – 5 พบว่าการที่ S รู้ก่อน ประสบการณ์ว่า P และการที่ S รู้หลังประสบการณ์ว่า P มีความแตกต่างกันที่เงื่อนไขความรู้ข้อ (3) เกี่ยวกับเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ของ S กล่าวคือ ในกรณีที่ S รู้ก่อน ประสบการณ์ว่า P นั้น เหตุผลสนับสนุนของ S ในการเชื่อว่า P มิได้มาจากสหัญญาณ แต่มาจากการมีมโนทัศน์ หรือการมีมโนทัศน์เพียงอย่างเดียวก็สามารถทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P เป็นจริงแล้ว ส่วนในกรณีที่ S รู้หลังประสบการณ์ว่า P นั้น เหตุผลสนับสนุนของ S ในการเชื่อว่า P ไม่อาจมาจากการมีมโนทัศน์เพียงอย่างเดียวได้ ทั้งนี้ เงื่อนไขความรู้ข้อ (2) ที่มักจะถูกนำมาใช้ในการแบ่งแยกความรู้ก่อนประสบการณ์กับความรู้หลังประสบการณ์นั้น หลังจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาพบว่าอันที่จริงแล้วเงื่อนไขเกี่ยวกับความจริงไม่สามารถทำให้แบ่งแยกความรู้ก่อนประสบการณ์ออกจากความรู้ก่อนประสบการณ์ได้จริง

นอกจากนี้ เหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P ของความรู้ก่อนประสบการณ์ ยังไม่สามารถเป็นการให้ลักษณะเชิงลบที่เสนอว่าเป็นความรู้ที่เหตุผลสนับสนุนของความรู้ “ไม่ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ แต่จะต้องเป็นการให้ลักษณะเชิงบวกที่เสนอว่าเป็นความรู้ที่เหตุผลสนับสนุนของความรู้ “ขึ้นอยู่กับ” “สิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์” ซึ่งก็คือการมีมโนทัศน์ และพหุนิยมเกี่ยวกับการมีของมโนทัศน์คือแนวคิดที่ทำให้เห็นว่าเราอาจมีมโนทัศน์ได้จากหลายแนวทางด้วยกัน โดยเหตุที่ต้องมีการให้ลักษณะเชิงบวกแบบเดียวกันเท่านั้นเป็นไปเพื่อแสดงให้เห็นว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์สามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากประสบการณ์และสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ ในลักษณะเดียวกับที่การให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ที่ “ขึ้นอยู่กับ” ประสบการณ์ซึ่งสามารถถูกหักล้างได้ทั้งจากประสบการณ์และสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ ทั้งนี้ หากอ้างอิงการแบ่งประเภทของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ของคาซูลโล่ดังที่เสนอไว้ในบทที่ 1 ก็ จะเห็นได้ว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงญาณ โดยการวิเคราะห์ที่ผ่านมาเท่ากับเป็นการเสนอว่าจะต้องมีการให้เหตุผลสนับสนุนในเชิงบวก และมีได้เป็น

การให้เหตุผลสนับสนุนที่ไม่สามารถถูกหักล้างได้เลยไม่ว่าจากอะไรก็ตาม นอกจากนี้ การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ดังกล่าวยังไม่สามารถเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนเชิงอรรถที่เห็นว่าความจริงแบบจำเป็นหรือความเป็นประพจน์วิเคราะห์เป็นเงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขเพียงพอของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบดังกล่าวได้อีกด้วย

ทั้งนี้ สามารถแบ่งประเภทของความรู้ก่อนประสบการณ์ได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน ดังนี้

- (ก) ความรู้ก่อนประสบการณ์ที่เกิดจากการมีมโนทัศน์ ตัวอย่างเช่น ประพจน์ที่เกิดจากการมีมโนทัศน์ หรือนิยาม สัจพจน์หรือมูลบทในเรขาคณิตหรือเลขคณิตในแง่ที่ไม่มีการตีความว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ
- (ข) ความรู้ก่อนประสบการณ์ที่เกิดจากการสรุปแบบนิรนัยจากความรู้อื่น ๆ ที่ เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีบทในเรขาคณิตหรือเลขคณิตในแง่ที่ไม่มีการตีความว่าตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ

อย่างที่กล่าวไปตอนต้นว่า ผู้วิจัยต้องการตอบคำถามสำคัญ 3 คำถามเกี่ยวกับ (ก) ความหมายของความรู้ของประสบการณ์ (ข) ลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ และ (ค) การมีอยู่หรือความเป็นไปได้ของความรู้ก่อนประสบการณ์ ซึ่งจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่า ความรู้ก่อนประสบการณ์หมายถึงความรู้ที่เหตุผลสนับสนุนของความรู้ดังกล่าวขึ้นอยู่กับการมีมโนทัศน์ โดยมีลักษณะสำคัญคือเป็นความรู้ที่มีได้มาจากสหญาณเสมอไป ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น และปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ไม่สามารถนำมาปฏิเสธความรู้ดังกล่าวได้ ซึ่งจากความหมายและลักษณะเหล่านี้ก็อาจสรุปได้ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มีอยู่

จากข้อเสนอที่ผ่านมาจึงมีนัยตามมาว่า แม้แต่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่ดูเหมือนกับว่าจะไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นองค์ประกอบ อันที่จริงแล้วก็มีความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งเช่นเดียวกัน โดยบทบาทของความรู้ก่อนประสบการณ์ต่อทฤษฎีวิทยาศาสตร์อยู่ในรูปแบบของ “การอ้างเหตุผล” ในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ทฤษฎีวิทยาศาสตร์อาศัยการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยและการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์เพื่อสรุปกฎหรือเพื่อทำนายเหตุการณ์ หรือมีการใช้คณิตศาสตร์เพื่อช่วยในการ

คำนวณหรือทำนายปรากฏการณ์ต่าง ๆ⁴³ นอกจากนี้ ความรู้ก่อนประสบการณ์ยังมีบทบาทต่อทฤษฎีวิทยาศาสตร์ในส่วนของกำหนัดมโนทัศน์ในทฤษฎี ตัวอย่างเช่น การกำหนัดขอบเขตของเทอมต่าง ๆ ในชีววิทยา เป็นต้น⁴⁴ ในแง่นี้จึงดูเหมือนว่าญาณวิทยาเชิงธรรมชาติ (naturalized epistemology) ที่พยายามศึกษากระบวนการได้มาซึ่งความรู้ของมนุษย์โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อาจไม่สามารถปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ได้จริงอย่างที่นักคิดหลาย ๆ คนเข้าใจ เนื่องจากในทฤษฎีวิทยาศาสตร์มีความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย

ด้วยเหตุที่เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์มีที่มาจากกำหนัดมโนทัศน์ และมโนทัศน์อาจมีความแตกต่างกันได้ตามแต่ละกลุ่มสังคมและแต่ละยุคสมัย ทำให้คนทุกคนอาจมิได้มีความรู้ก่อนประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งเดียวกันเสมอไป กล่าวคือ นักคณิตศาสตร์อาจมีความรู้ก่อนประสบการณ์เกี่ยวกับทฤษฎีจำนวน ในขณะที่คนบางกลุ่มอาจมิได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเลย หรือคนบางคนซึ่งไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์หนึ่ง ๆ เช่น [พีชไรต์ดอก] อาจทำให้เขาไม่มีความรู้ก่อนประสบการณ์เกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น ๆ ในขณะที่บางคนมีความรู้ว่า [พีชไรต์ดอก] คือพีชที่ตลอดชีวิตไม่สามารถออกดอกเพื่อใช้ในการสืบพันธุ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ก็เป็นเช่นเดียวกับความรู้หลังประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น คนบางกลุ่มอาจมีความรู้เกี่ยวกับประวัติของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะที่คนบางกลุ่มไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ความรู้ก่อนประสบการณ์สามารถถูกเปลี่ยนแปลงหรือหักล้างได้ ความรู้ดังกล่าวจึงอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาหรือยุคสมัย ซึ่งความแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์หรือการสร้างมโนทัศน์ขึ้นใหม่ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็เป็นไปในทำนองเดียวกับความรู้หลังประสบการณ์ที่อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาหรือยุคสมัย ทั้งนี้ เหตุที่ทำให้ความรู้หลังประสบการณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลานั้นมีความแตกต่างจากเหตุที่ทำให้ความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือ เหตุที่ทำให้ความรู้หลังประสบการณ์แตกต่างกันไปนั้นอาจเกิด

⁴³ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้หมายรวมถึงเรขาคณิตที่มีการตีความให้ตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ เนื่องจากอย่างที่เคยกกล่าวไปแล้วว่าหากมีการตีความเรขาคณิตให้ตรงกับประสบการณ์ทางผัสสะ เรขาคณิตดังกล่าวจะถือว่าถูกให้เหตุผลสนับสนุนแบบหลังประสบการณ์ และไม่ถือว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์

⁴⁴ การยอมรับเช่นนี้ของผู้วิจัยมิได้หมายความว่าผู้วิจัยยอมรับสถานะของคณิตศาสตร์เนื่องจากความรู้อย่างที่ปรากฏอยู่ในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ แต่สำหรับผู้วิจัยนั้น การอยู่ในทฤษฎีวิทยาศาสตร์มิได้เป็นเหตุผลที่ดีในการยอมรับสถานะของคณิตศาสตร์ในฐานะที่เป็นตัวอย่างหนึ่งของความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ แม้ไม่มีทฤษฎีวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ก็ยังถือเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์อยู่ สถานะของความรู้ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอ้างอิงทฤษฎีวิทยาศาสตร์เพื่อให้ความรู้เป็นที่ยอมรับแต่อย่างใด

จากการพบข้อเท็จจริงใหม่ซึ่งหักล้างความรู้อันเดิม ตัวอย่างเช่น การพบบันทึกประจำวันของบุคคลคนหนึ่งอาจทำให้ต่อมาเราเข้าใจว่าสาเหตุการฆ่าตัวตายของเขาแท้จริงแล้วคืออะไร เป็นต้น แต่เหตุที่ทำให้ความรู้ก่อนประสบการณ์แตกต่างกันอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์หรือการสร้างมโนทัศน์ขึ้นใหม่

จากข้อเสนอก่เกี่ยวกับลักษณะของความรู้ก่อนประสบการณ์ที่ได้กล่าวไปข้างต้น อาจสังเกตได้ว่าข้อเสนอนี้ไม่ขัดแย้งกับแนวคิดของไคร์นินประเด็นที่ไคร์นินเสนอว่าประพจน์ทุกประพจน์ในระบบความเชื่อของเราล้วนสามารถถูกเปลี่ยนแปลงหักล้างได้จากประสบการณ์ทางผัสสะ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอก่เกี่ยวกับความรู้ก่อนประสบการณ์ของผู้วิจัยก็แสดงให้เห็นว่ามีความรู้อ่างอย่างที่เกิดจากการสร้างหรือการมีมโนทัศน์ ซึ่งเท่ากับว่าประสบการณ์ไม่อาจเป็นแหล่งความรู้เดียวที่เป็นไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า นัยหนึ่งของข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาก็คือ การปฏิเสธประสบการณ์นิยมแบบจำกัดที่เห็นว่าประสบการณ์คือแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียวของมนุษย์ และหากประสบการณ์นิยมแบบพอประมาณหมายถึงข้อเสนอบนนักปฏิฐานนิยมที่เห็นว่า “ประสบการณ์” คือแหล่งความรู้เดียวที่ทำให้มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอก ความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดเป็นเรื่องของประพจน์วิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวข้องกับภาษาและนัยที่ตามมาจากการใช้ภาษาเท่านั้น ก็อาจกล่าวได้ว่า ข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ผ่านมามีได้มีนัยเช่นนั้น เนื่องจากผู้วิจัยไม่เห็นว่าเป็นประสบการณ์เป็นเรื่องของประพจน์วิเคราะห์ ทั้งนี้ การที่นัยที่ได้จากข้อเสนอก่ของผู้วิจัยเป็นการปฏิเสธทั้งประสบการณ์นิยมแบบจำกัดและประสบการณ์นิยมแบบพอประมาณก็ได้หมายความว่าผู้วิจัยจะเป็นนักเหตุผลนิยมแบบจำกัด กล่าวคือ นักเหตุผลนิยมแบบจำกัดมักเห็นว่าสหัชญาณคือที่มาของความรู้ก่อนประสบการณ์และความรู้ก่อนประสบการณ์ต้องเป็นจริงแบบจำเป็น ซึ่งข้อเสนอก่ของผู้วิจัยก็ไม่ยอมรับทั้งสองประเด็นดังกล่าว แต่หากจะจัดว่าข้อเสนอก่ของผู้วิจัยเป็นไปตามแนวคิดเหตุผลนิยมแบบอื่น ตัวอย่างเช่น เหตุผลนิยมแบบพอประมาณ ก็ต้องมีการอธิบายก่อนว่า “เหตุผลนิยมแบบพอประมาณ” หมายถึงแนวคิดที่มีลักษณะอย่างไร กล่าวคือ หากถือตามแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบองชู ที่หมายถึงแนวคิดที่เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์สามารถผิดพลาดได้ ก็อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอก่ของผู้วิจัยมีลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม นักคิดบางคนเห็นว่าเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบองชูมีนัยที่เกี่ยวข้องกับ “สหัชญาณ” เข้ามาด้วย ตัวอย่างเช่น คาซุลโล (2002) เห็นว่าเหตุผลนิยมแบบพอประมาณของบองชูรับรองหลักการ 2 ข้อที่ว่า (1) ความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณสามารถถูกแก้ไขได้ และ (2) เกณฑ์ในการแก้ไขความเชื่อที่ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณนั้นในตัวมันเองก็ถูกให้เหตุผลสนับสนุนโดยสหัชญาณ (Casullo, 2002: 119) ซึ่งอย่างไรก็ได้สรุปไปว่าผู้วิจัยไม่เห็นว่าเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณเสมอไป ผู้วิจัยจึงปฏิเสธ

เหตุผลนิยมแบบพอประมาณในแง่ที่มีนัยเกี่ยวข้องกับสหัชญาณดังกล่าว อย่างไรก็ตาม หาก “เหตุผลนิยมแบบพอประมาณ” มีนัยเพียงแค่การปกป้องความรู้ก่อนประสบการณ์ โดยที่ความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็นอย่างที่เหตุผลนิยมแบบจัดเสนอ ก็อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอของผู้วิจัยเป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว ทั้งนี้ ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับเหตุผลนิยมแบบพอประมาณแบบอื่น ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอของพีค็อก (2000) ที่เห็นว่าเหตุผลนิยมแบบพอประมาณคือแนวคิดที่อยู่ระหว่างแนวคิดที่สุดโต่ง 2 แนวคิดด้วยกัน กล่าวคือ เหตุผลนิยมแบบพอประมาณคือแนวคิดที่อยู่ระหว่างเหตุผลนิยมแบบจัดที่เห็นว่าการรู้ตัวอย่างก่อนประสบการณ์ว่า P ได้มาจากสหัชญาณ และมินิมอลลิสม์ (minimalism) ที่เห็นว่าไม่ต้องมีคำอธิบายอะไรในการรู้ตัวอย่างก่อนประสบการณ์ว่า P (Peacocke, 2000: 258-260) เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าข้อเสนอของผู้วิจัยก็เป็นไปตามเหตุผลนิยมแบบพอประมาณตามทัศนะของพีค็อกด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากผู้วิจัยไม่ยอมรับว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มาจากสหัชญาณ และไม่เห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่ต้องการคำอธิบายใด ๆ กล่าวคือ ผู้วิจัยเห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์จำเป็นต้องอาศัย “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานเพื่อทำให้ S มีเหตุผลสนับสนุนที่จะเชื่อว่า P⁴⁵

การปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์มักมาจากปัญหาของแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ก่อนประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น สหัชญาณ ความจริงแบบจำเป็น หรือความเป็นประพจน์วิเคราะห์ เป็นต้น โดยความรู้ก่อนประสบการณ์มีนัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดข้างต้น เนื่องจากการที่นักปรัชญาหลายคนเสนอว่าความรู้ก่อนประสบการณ์ทั้งหมดมาจากสหัชญาณ เป็นจริงแบบจำเป็น และเป็นประพจน์วิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ในบทต่าง ๆ ที่ผ่าน มาจะเห็นว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มิได้มาจากสหัชญาณเสมอไป ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น และปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์ก็ได้ส่งผลกระทบใด ๆ ที่ทำให้ต้องปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์ตามมา เมื่อเป็นเช่นนี้ก็อาจเข้าใจได้ว่าอันที่จริงแล้วเราไม่สามารถปฏิเสธความรู้ก่อนประสบการณ์จากปัญหาของแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ก่อนประสบการณ์ กล่าวคือ แม้ว่า “สหัชญาณ” “ความจริงแบบจำเป็น” และ “ความเป็นประพจน์วิเคราะห์” จะเป็นมโนทัศน์ที่สามารถตั้งคำถามได้ แต่การตั้งคำถามดังกล่าวมิได้ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์ไม่ว่าจะในแง่ปฏิเสธหรือยอมรับความรู้ก่อนประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็อาจเข้าใจได้ว่า “ความรู้ก่อนประสบการณ์” ยังสามารถเป็นไปได้อยู่ ทั้งนี้ ข้อเสนอเกี่ยวกับความเป็นไปได้

⁴⁵ แม้ข้อเสนอของผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นแนวคิดเหตุผลนิยมแบบพอประมาณ แต่ก็มีได้หมายความว่า ข้อเสนอของผู้วิจัยจะมีรายละเอียดหรือขั้นตอนของการปกป้องความรู้ก่อนประสบการณ์ที่เหมือนกับเหตุผลนิยมแบบพอประมาณที่กล่าวถึงไปข้างต้น

ของความรู้ก่อนประสบการณ์ข้างต้นของผู้วิจัยจะต้องมีการยืนยันไปพร้อม ๆ กับ (ก) การทำความเข้าใจใหม่ว่า “การมีมโนทัศน์” เป็นพื้นฐานของการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์ (ข) การทำความเข้าใจใหม่ว่าการให้ลักษณะของ “การให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์” จะต้องเป็นการให้ลักษณะเชิงบวกที่เสนอว่าการให้เหตุผลสนับสนุนแบบก่อนประสบการณ์คือการให้เหตุผลสนับสนุนที่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่ใช่ประสบการณ์ และ (ค) การทำความเข้าใจใหม่ว่าความรู้ก่อนประสบการณ์มิได้มาจากสหญาณเสมอไป ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแบบจำเป็น และปัญหาเกี่ยวกับประพจน์วิเคราะห์มิได้ส่งผลกระทบต่อสถานะของความรู้ก่อนประสบการณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คูห์น, ธอมัส. 2544. โครงสร้างของการปฏิบัติในวิทยาศาสตร์. แปลโดย สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ.
งานแปลของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติลำดับที่ 187. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุ
สภาลาดพร้าว.
- ดีเอ็นเอ. วิกิพีเดีย. สารานุกรมเสรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/ดีเอ็นเอ>[2008,
December 22]
- บาร์คเกอร์, สตีเฟน. 1964. ปรัชญาคณิตศาสตร์. แปลโดย สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- มารค ตามไท. 2529. ทฤษฎีความรู้ของวิทยาศาสตร์. วิทยาศาสตร์และสังคม. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ. 2538. การเปลี่ยนแปลงในวิทยาศาสตร์และการเพิ่มพูนของความรู้. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขฎีบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริเพ็ญ พริยจิตกรกรกิจ. 2552. ความรู้ ความเชื่อ และการสร้างสันติภาพ. ใน การสัมมนาวิชาการประจำปี
2552 ของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย ร่วมกับโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. และ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วันที่ 21 ตุลาคม 2552 ณ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยา
เขตรังสิต.

ภาษาอังกฤษ

- Ayer, A. J. 1958. Language, Truth and Logic. London: Victor Gollancz.
- Bealer, G. 1996. A Priori Knowledge and the Scope of Philosophy. Philosophical Studies 81:121-
142.
- Bealer, G. 1998. Intuition and the Autonomy of Philosophy. In Ramsey, W. and DePaul, M (eds.),
Rethinking Intuition: The Psychology of Intuition and Its Role in Philosophical Inquiry,
pp.201-240. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Bealer, George. 1999. The A Priori. In John Greco and Ernest Sosa (eds.), The Blackwell Guide
to Epistemology, pp.243-270. MC: Blackwell.
- Bealer, George. 2006. Intuition. The Encyclopedia of Philosophy. 2nd ed. NY: Macmillan, 4: 732-
733.
- Benacerraf, P. and Putnam, H. (1983). Philosophy of Mathematics. Cambridge: Cambridge

University Press.

- Bernard, L. and Zalta, E. N. 2006. What is Neologicism? The Bulletin of Symbolic Logic 12, 1: 60-99.
- Boghossian, Paul. 1996. Analyticity Reconsidered Noûs 30, 3: 360-391.
- Boghossian, Paul. 2001. Review: In Defense of Pure Reason by Laurence Bonjour Philosophy and Phenomenological Research 63, 3: 633-640.
- Bonjour, Laurence. 1998. In Defense of Pure Reason. New York: Cambridge University Press.
- Bonjour, Laurence. 2001. Précis of In Defense of Pure Reason Philosophy and Phenomenological Research 63,3: 625-631.
- Brouwer, L. E. J. 1981. Brouwer's Cambridge Lectures on Intuitionism. New York: Cambridge University Press.
- Carnap, Rudolf. 1937. The Logical Syntax of Language. Translated by Amethe Smeaton. Chicago: Open Court Press.
- Carnap, Rudolf. 1952. Meaning postulates Philosophical Studies 3, 5: 65-73.
- Carnap, Rudolf. 1963. The Philosophy of Rudolf Carnap. La Salle, Ill. : Open Court.
- Carnap, Rudolf. 1966. In Gardner, M. (ed.), Philosophical Foundations of Physics. New York: Basic Books.
- Castaneda, H. 1964. Arithmetic and Reality. In Benacerraf, Paul and Putnam, Hilary (eds.), Philosophy of Mathematics: Selected Readings, pp.404-417. NJ: Prentice-Hall.
- Casullo, Albert. 2002. A Priori Knowledge. In Moser, P. K. (ed.), The Oxford Handbook of Epistemology, pp. 95-143. Oxford: Oxford University Press.
- Casullo, Albert. 2003. A Priori Justification. Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, L. J. 1981. Can Human Irrationality Be Experimentally Demonstrated? Behavioral and Brain Sciences, 4: 317-370.
- Devitt, Michael . 1996. Coming to Our Senses: A Naturalistic Program for Semantic Localism. NY: Cambridge University Press.
- Davies, M. K, and Humberstone, I. L. 1980. Two Notions of Necessity Philosophical Studies, 38: 1-30.
- Dennett, D. 1977. A Cure for the Common Code. Cambridge: MIT.
- Detlefsen, Michael. 1998. Gödel's Theorems. Routledge Encyclopedia of Philosophy. [CD-ROM]. Version 1.0. London: Routledge.

- Donnellan, K. 1977. The Contingent A Priori and Rigid Designators Midwest Studies in Philosophy II, 2: 12-27.
- Einstein, Albert. 1922. Geometry and Experience. [Online]. Available from:
http://www.gap-system.org/~history/Extras/Einstein_geometry.html[2008, September 9]
- Enderton, H. B. Second-order and Higher-order Logic. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Online]. Available from:
<http://plato.stanford.edu/entries/logic-higher-order/>[2008, August 29]
- Evans, G. 1979. Reference and Contingency Monist, 62: 161-189.
- Fales, Evan. 1976. Definite Descriptions as Designators Mind, New Series, 85,338: 225-238.
- Frege, G. 1884. The Foundations of Arithmetic. London: Blackwell.
- Frege, G. 1903. The Basic Laws of Arithmetic. Translated by M. Furth. Cambridge: University of Cambridge Press.
- Gasking, D. A. 1964. Mathematics and the World. In Benacerraf, Paul and Putnam, Hilary (eds.), Philosophy of Mathematics: Selected Readings, pp.390-403. New-Jersey: Prentice-Hall.
- Gettier, Edmund. 1963. Is justified true belief knowledge? Analysis 23: 121–123.
- Gödel, Kurt. 1931. On Formally Undecidable Propositions of Principia Mathematica and Related Systems I. Translated by Herzog, Martin. [Online]. Available from:
<http://www.research.ibm.com/people/h/hirzel/papers/canon00-goedel.pdf>[2008, May 13]
- George, Alexander and Velleman, D. J. (2002). Philosophy of Mathematics. Oxford: Blackwell.
- Haack, Susan. 1978. Philosophy of Logics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hale, Bob. 1987. Abstract Objects. Oxford: Blackwell.
- Hale, Bob and Wright, Crispin. 2005. Logicism in the Twenty-First Century. In Shapiro, Stuart (ed.), The Oxford Handbook of Philosophy of Mathematics and Logic, pp.166-202. Oxford: Oxford University Press.
- Harman, Gilbert. 2001. Review: In Defense of Pure Reason by Laurence Bonjour Philosophy and Phenomenological Research 63, 3: 657-663.
- Hempel, C. G. 1945 a. Geometry and Empirical Science The American Mathematical Monthly 52, 1: 7-17.
- Hempel, C. G. 1945 b. On the Nature of Mathematical Truth The American Mathematical Monthly 52, 10: 543-556.

- Hilbert, David. 1899. Grundlagen der Geometrie. Translated by Townsend, E. La Salle: Open Court.
- Hilbert, David. 1900. Mathematische Probleme Bulletin of the American Mathematical Society 8: 437-479.
- Hilbert, David. 1925. On the Infinite. In Benacerraf, P. and Putnam, H. Philosophy of Mathematics, pp.183-201. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hilbert, David. 1935. Gesammelte Abhandlungen. Berlin: Springer.
- Hodes, H. 1984. Logicism and the ontological commitments of arithmetic Journal of Philosophy 3: 123-149.
- Hollcroft , T. R. 1927. Revision of Pasch's Geometry Bulletin of the American Mathematical Society 33, 6: 785-786.
- Intuitionism. 2009. Encyclopædia Britannica 2009 Student and Home Edition. [Computer Software]. Chicago: Encyclopædia Britannica.
- Kaku, Michio. 2008. Einstein, Albert. Encyclopædia Britannica: Ultimate Reference Suite. [Computer Software]. Chicago: Encyclopædia Britannica.
- Kaplan, D. 1989. Demonstrative: An Essay on the Semantics, Logic, Metaphysics and Epistemology of Demonstratives and other Indexicals. In Almog, J., Perry, J., and Wettstein, H. (eds.), Themes From Kaplan, pp. 481-563. NY: Oxford University Press.
- Kant, Immanuel. 1958. Critique of Pure Reason. Translated by Norman Kemp Smith. New York: St.Martin's Press.
- Kitcher, Philip. 1987. Apriority and Necessity Australasian Journal of Philosophy 58: 89-101.
- Kripke, S. 1971. Identity and Necessity. In Munitz, M (ed), Identity and Individuation. NY: New York University Press.
- Kripke, S. 1980. Naming and Necessity. Oxford: Blackwell.
- Krishna, Daya. 1961. The Synthetic a Priori: some Considerations Philosophy 36, 137: 211-215.
- Langford, C. H. 1949. A Proof That Synthetic a Priori Propositions Exist Journal of Philosophy 46 : 20-24.
- Laudan, Larry. 1998. Underdetermination. Routledge Encyclopedia of Philosophy. [CD-ROM]. Version 1.0, London: Routledge.
- Lewes, G. H. 1879. Problems of life and mind. Boston: Houghton, Osgood and company.
- Lewis, David. 1973. Counterfactuals. Oxford: Blackwell.

- Lowe, E. J. 2007. A Problem for A Posteriori Essentialism Concerning Natural Kind Analysis 67: 286-292.
- Lycan, William G. 1996. Bealer on the Possibility of Philosophical Knowledge Philosophical Studies 81,2/3: 143-150.
- Maddy, Penelope. 2000. Naturalism and the A Priori. In Boghossian, Paul and Peacocke, Christopher (eds.), New Essays on the A Priori, pp. 92-116. Oxford: Clarendon.
- Margolis, Eric and Laurence, Stephen (eds.). (1999). Concepts: Core Readings. MC: The MIT Press.
- Margolis, Eric and Laurence, Stephen. 2003. Concepts. In Stich, S. P. and Warfield, Ted A. (eds.), The Blackwell Guide to Philosophy of Mind, pp. 190-213. Oxford: Blackwell.
- Margolis, Eric and Laurence, Stephen. 2006. Concepts. In Edward N. Zalta (ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Online]. Available from: <http://plato.stanford.edu/entries/concepts/>[2009, April 9]
- Morgan, Charles. 1998. Fuzzy Logic. Routledge Encyclopedia of Philosophy. [CD-ROM]. Version 1.0, London: Routledge.
- Mill, J. S. 1874. A System of Logic. New York: Harper & Brothers.
- Mill, J. S. 1874. Three Essays on Religion. London: Longman.
- Pap, Arthur. 1944. The Different Kinds of a Priori The Philosophical Review 53, 5: 465-484
- Arthur Pap. 1957. Once More: Colors and the Synthetic a Priori The Philosophical Review 66, 1:94-99.
- Pendlebury, Michael. 1990. Why Proper Names are Rigid Designators Philosophy and Phenomenological Research 50, 3: 519-536.
- Peacocke, Christopher. 1965. Implicit Conceptions, Understanding and Rationality The Journal of Philosophy 62, 14: 364-374.
- Peacocke, Christopher. 1992. A Study of Concepts. Cambridge, MA: MIT Press.
- Peacocke, Christopher. 2000. Explaining the A Priori: The Programme of Moderate Rationalism. In Boghossian, Paul and Peacocke, Christopher (eds.), New Essays on the A Priori, pp. 255-285. Oxford: Clarendon.
- Perkowitz, Sidney. 2008. Relativity. Encyclopædia Britannica: Ultimate Reference Suite. [Computer Software]. Chicago: Encyclopædia Britannica.
- Poincare, Henri. (1952). Science and Hypothesis. New York: Dover.

- Prinz, Jesse. 2006. Concept. In Donald M. Borchet (ed.), The Encyclopedia of Philosophy. 2nd ed. NY: Macmillan, 2: 414-420.
- Putnam, Hilary. 1957. Red and green all over again: a rejoinder to Arthur Pap Philosophical Review 66: 100-103.
- Putnam, Hilary. 1976. 'Two Dogmas' Revisited. In Gilbert Ryle (ed.), Contemporary Aspects of Philosophy, pp. 202-213. Stocksfield: Oriel Press.
- Quine, W. V. 1951. Two Dogmas of Empiricism. In From a Logical Point of View. Cambridge: Harvard University Press.
- Quine, W. V. 1960. Word and Object. Massachusetts: The M.I.T. Press.
- Quine, W. V. 1966. Implicit Definition Sustained. In The Way of Paradox and Other Essays. MC: Harvard University Press.
- Quine, W. V. 1966. On Simple Theories of a Complex World. In The Way of Paradox and Other Essays. MC: Harvard University Press.
- Quine, W. V. 1969. Epistemology Naturalized. In Ontological Relativity and Other Essays, pp. 69-90. NY: Columbia University Press.
- Quine, W. V. 1986. Philosophy of Logic. MA: Harvard University Press.
- Radford, Collin. 1966. Knowledge-by Examples Analysis 27: 1-11.
- Rey, George. 1998. A naturalistic a priori Philosophical Studies 92: 25-43.
- Rocca, M. D. Essentialism versus Essentialism. In Gendler, T. S. and Hawthorne, J. (eds.), Imagination, Conceivability, Possibility, pp. 223-252. Oxford University Press, University Press.
- Rorty, Richard. 2006. Intuition. In Donald M. Borchet (ed.), The Encyclopedia of Philosophy. 2nd ed. NY: Macmillan, 4: 722-732.
- Russell, Bruce. 2006. Intuition. In Donald M. Borchet (ed.), The Encyclopedia of Philosophy. 2nd ed. NY: Macmillan, 4: 733-735.
- Russell, Bruce. 2007. A Priori Justification and Knowledge. In Zalta E. N. (ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Online]. Available from: <http://plato.stanford.edu/entries/apriori/>[2008, December 9]
- Saintbury, R. M. and Williamson, Timothy. 1998. Sorites. In Hale, Bob and Wright, Crispin, (eds.), A Companion to the Philosophy of Language, pp. 458-485. Oxford: Blackwell.
- Salmon, M. 1992. Introduction to the Philosophy of Science : A Text. NJ: Prentice Hall.

- Scheffler, I. 2001. Nelson Goodman (1906-1998). In Martinich, A. P. and Sosa, David (eds.), A Companion to Analytic Philosophy, pp. 160-168. Oxford: Blackwell.
- Schwartz, Stephen P. and Throop, William. 1991. Intuitionism and Vagueness Erkenntnis 34, 3: 347-356.
- Senderowicz, Yaron M. 2005. The Coherence of Kant's Transcendental Idealism. Dordrecht: Springer.
- Shapiro, Stewart. 2000. Thinking About Mathematics: The Philosophy of Mathematics. Oxford: Oxford University Press.
- Shapiro, Stuart. 1998. Second-Order Logic, Philosophical Issues. Routledge Encyclopedia of Philosophy. [CD-ROM]. London: Routledge.
- Shoemaker, S. 1998. Causal and Metaphysical Necessity Pacific Philosophical Quarterly 79: 59-77.
- Sosa, David. 1998. Getting Clear on the Concept Philosophical Issues 9: 317-322.
- Sosa, Ernest. 1996. Rational Intuition: Bealer on its Nature and Epistemic Status Philosophical Studies 81: 2-3.
- Steiner, Mark. 1991. Hilbert's Program: An Essay on Mathematical Instrumentalism by Michael Detlefsen The Journal of Philosophy 88, 6: 331-336.
- Stojanovic, Isidora. 2004. The Contingent A Priori: Much Ado about Nothing Croatian Journal of Philosophy 11: 291-300.
- Summerfield, Donna. 1991. Modest A Priori Knowledge Philosophy and Phenomenological Research 51, 1: 39-66.
- Sutton, Jonathan. 2001. The Contingent A Priori and Implicit Knowledge Philosophy and Phenomenological Research 63, 2: 251-277.
- Swinburne, R. G. 1975. Analyticity, Necessity and Apriority Mind, New Series 84, 334: 225-243.
- Swoyer, C. 1982. The Nature of Natural Laws Australasian Journal of Philosophy 60: 203-23.
- Tait, W.W. 1983. Against Intuitionism: Constructive Mathematics is Part of Classical Mathematics Journal of Philosophical Logic 12: 173-195.
- Tragesser, Robert. 1992. Definition. In Dancy, Jonathan and Sosa, Ernest (eds.), A Companion to Epistemology, pp. 91-92. Oxford: Blackwell.
- Van Inwagen, Peter. 1997. Materialism and the Psychological-Continuity Account of Personal

Identity. In Tomberlin, J. (ed.), Philosophical Perspectives: Mind, Causation and World.
Oxford: Blackwell.

Waismann, Friedrich. 1950. Analytic-Synthetic Analysis 10: 25-40.

Walsh , W. H. 1953. Analytic/Synthetic Proceedings of the Aristotelian Society 54: 77-96.

Wiles, Andrew. Modular Elliptic Curves and Fermat's Last Theorem. [Online]. Available from:
<http://math.stanford.edu/~lekheng/flt/wiles.pdf>[2008, October 9]

Wilson, Fred. 1965. Implicit Definition Once Again The Journal of Philosophy 62, 14: 364-
374.

Wittgenstein, Ludwig. 1953. Philosophical Investigations. Oxford: Blackwell.

Wright, C. 1983. Frege's Conception of numbers as objects. Aberdeen: Aberdeen University
Press.

Tweeddale, M. 1982. Universals and Laws of Nature Philosophical Topics 13: 25-44

Weinert, Friedel. 2005. Einstein and Kant Philosophy 80: 585-593.

Westfall, Richard. 2008. Newton, Sir Isaac. Encyclopædia Britannica: Ultimate Reference
Suite. [Computer Software]. Chicago: Encyclopædia Britannica.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศิริประภา ชวะนะญาณ เกิดวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2525 สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 หลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2546 ต่อมาในปีการศึกษา 2548 ได้สอบเพื่อปรับระดับไปศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้รับทุนพัฒนาอาจารย์เพื่อศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิตจากสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย